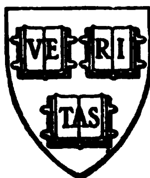

VE RI
TAS

GYULAI PÁL.

IRTA

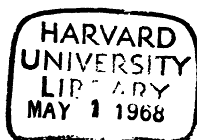
KEMÉNY ZSIGMOND.

vol. II

NEGYEDIK KÖTET.

PEST.
HARTLEBEN C. A. TULAJDONA.
1847.

Pesten nyomt. Trattner Károlyinál.

I.

Mit akarlok az öreg Andorival, ki a fejedelem' hive mig ti árulók vagytok? ... Kutyák, zsiványok, gazkölykök, ... he ... he ... megfulladok mérgemben.

Az alatt hogy a kőpadra kényszeritett vén ur ezen szavakat kizökögte, s indulataitól mozgó ajkaival, mint egy tovább folytatni látszék szidalmait, eltünt a muderrisek' arczáról minden bélyege az áhitat által föltámadt érzéseknek, s a ház közönyös vendégei, kiket a rájok szórt mocskok sem érdekeltek többé, ellentétben állának a terembe vonszolt idegen férfi' vérmérsékével, melly annyira hő volt, vagy a szenvedett méltatlanság, vagy a megsértett büszkeség miatt, hogy azon rövid időközöt is, mellyben a szó' hatalmával nem rendelkezhetett, élénk hadonászattal és fészkelődésekkel tölté be.

— Ti ebek, kiáltá viszont Andori, látván miként a társaság olly lanyha figyelemmel hallgatá szitkait, mint ha legkisebb vonatkozással sem lennének e terem' tagjaira, sőt egyenesen Herkópátert vagy az Antikristust érdelnék, — ti szemeten fogantatott, sohannában hizlalt kölykök, folytatá, mind inkább kikelvén képéből, honnan veszitek a szabadságot, fölöttem biráskodni?. . . . . he . . . he . . . (Itt köhögések rekeszték el philippikáját.)

— Andori ur! mérsékelje magát, kéré szeliden az elnök!

— Hogyne? épen titeket kiméljelek, ha . . . ha . . . he . . . he . . . ördög' kötelei, kárhozat' horgai sátán' bitó virágai; . . .

— Ne feledje ön Andori ur! mond szivélyes hangon a disz-szék' tulajdonosa, gyógyítatását általunk, s azon előzékeny udvariságot, mellyel várunkba fogadtaték.

Minden szó tőrszurásként hatott a vén urra, kinek hófehér fürtei, magas homloka, jelentékeny kék szemei szabályos de kissé már kövérded termete, és csinos ruházata, a rang s miveltség' emberét árulták el; noha korlátlan dühe — mellynek kétség kivül mély forrásai és elég okai lehettek — teljesleg kiemelte őt sarkából, s véglétekre taszitotta.

— Oh! hogy döglenétek meg istenkáromlás közt — nyomorult férgei a természetnek, melly midőn titeket alkotott, a mennyei jó atyát megbántotta: válaszolá Andori, imádkozólag kulcsolván összve kezeit: — Oh! hogy sepertetnétek el a föld' szinéről, mellyen méltóbb

helye van a sárgahidegnek és dögvésznek, mint a ti rothadt sziveitek s fertelmes lelkeiteknek!!

— Andori ur! mondá az elnök, mig a többi tagok olly mélán hallgattak, mintha egyenként magánosan ülnének hársak' árnyékában és körülök alkonyi szél suttogna, falevelek hullanának, szunyogok döngécselnének és nyájkolomp zengene. — Andori ur! jusson eszébe, hogy mi önnek tiz hétig adtunk szállást jól butorzott s naponként kétszer ki takaritott szobában. Nem vala-e a szolgálat pontos, vadhúsok, ó bor bőségben? Aztán mig sindevészett, nem hozattunk e sebeire drága balzsomat, s más patikai szereket?

— De ki kért titeket gaz kölykök! — pattogott a vén ur, kit a dárdások alig tartának űlhelyén, — hogy midőn zsivány kocsisom szánt szándékkal föl forditott és a mélységbe zuhantam, ki kért rá, hogy ekkor akaratom ellen két hétig tartsatok egy kecske pásztornál, s aztán éjszaka ezen bagoly fészekbe hurczoljatok? . . . he . . . he . . . Ki kért rá? S miért nem bocsátotok szabadon? . . . he . . . he . . .

— Andori ur! hiszen ön mondá, mikép a fejdelem sereggel fog kegyed után jőni, s minket a legmagasabb fenyüfákra akasztat. Erre várunk.

— Majd meglátjátok: nincs-e igazam? kiáltá a rab. Ha lelkem idvességéről annyira bizonyos lennék, mint hogy titeket hollók s kányák esznek meg, soha még imádságos könyvre se volna szükségem. — A fejdelem föl keres engem, s gonoszságatok torkotokra forr; ti latrok! ti gyámfiai a pellengérnek és a hóhér kötél mátkái! . . . czudar nép! . . . he . . . he . . .

— Andori ur! A fejdelem nem keresi önt fel, mert a halottat nem látogatják meg az élők, szóla innepélyes hangon a titkos itélő szék' elnöke.

— Halott? ki a halott? . . he . . . én vagyok-e halott? megakartok ölni? Haramják, gyilkosok! ne merészeljétek ezt tenni; mert minden vércseppem istentől számba van adva a fejdelemnek, és a haza' tőrvényeinek. Én nemes ember, gazdag földbirtokos és hivatalviselő vagyok. Csak egy hajszálomat bántsátok, kereken fogják csontjaitokat össze törni.

— Nemes ember, gazdag földbirtokos, hivatalviselő, az urban megdicsöült nemzetes és vitézlő Andori Balázs volt, kit lovai három hóval ez előtt felforgattak, s teste a mélységben össze zuzaték. Béke hamvainak, s minél több requiem lelkéért! — Ön egy férgektől megrágott csontváz, egy koporsóban málló por, egy hang a multból. — Nyugodjék csendesen néhai Andori Balázs!

— Amen! csendültek meg áhitattal a muderrisek' ajkai.

— Szent ég! megőrültem-e? . . . Pokolban vagyok-e vagy az ördögök feljöttek a földre s elüzték az istent? Én csontváz . . . . halott . . . ! por . . . — Mit takar a ti sátáni arczotok' mély árnya? . . . Átok, átok fejeitekre! kiáltá az agg meg ütődve, bámulva, a padhoz gyökerezve, reszketve.

— „Kik az urban boldogultak.
Föl nem kelnek a halottak!" — Éneklé a muderrisek' setét kara.

Kő bálványként ült székén Andori, de melle szakadozva lélekzelt, veritéke csorgott.

A fáklyák —, mintha vitus tánczot kósza csillagok járnának, mellyek a nép hit szerint lámpái a bűnoldás nélkül eltemetett emberek sirját kereső rosz szellemnek — olly rémesen lobogtak és rázatának a muderrisek által, a karének után nehány másod perczig, hogy e bősz jelenet, tulzottsága miatt inkább őrült házinak látszék.

Az iszonnyali visszaélés más hatást szült, mint számitva volt; mert a rab a helyett hogy eszét vagy bátorságát tökéletesen elveszitse, émedni kezdett kábultságából, és a harag erélyének töredékeit vissza nyerte.

— Semmiháziak! kiáltá, meghaltam-e? . . he . . he . . meghaltam-e? Hozza ide közületek valamellyik bűntömlőjét, majd meg fogja érezni hátán és szemtelen pofáján: élek-e még? Jertek csak ide! he , . he . . Ekkor dühösen rázta öklét.

Andori ur! csillapitá az elnök szende mosolylyal ajkain, ne ránk neheztelljen, kik a vendégfogadás' költségeiből is tudjuk hogy még nem távozott őseihez. A világ, igen, széles Erdély országa hirdeti önt Andori Balázs ur, halottnak. Ime szomoru jelentése! . . . .

Ekkor egy fekete körü nyomtatványt adott át, melly a dárdások által a rab' szeme elébe tartaték.

— Seregeknek ura! sikoltá Andori leirhatatlan kifejezésével a bámulatnak, mig tenyerével dörzsölte homlokát, hogy a megkábulástól védje. Dülledt, merev szemekkel betüzé tovább és tovább a gyász levelet, mely-

ben szerencsétlen haláláról s temetéséről értesíttetnek a végtiszteletre meg nem jelent rokonok.

Néma csend következék. A muderrisek tekintete Andori arczára jegedt, hidegen, kárörvendőn.

Ez bontakozni kezd a meglepetés' kötelékeiből, és a sápadott vonalokra toduló vér elárulá, hogy gerjedt még agyában egy eszmeszikra, szivében egy bátorító szó, melly ovandja a csüggedés' bódulatától.

— Sátánok! kiáltá, ti hamis irományokat koholtatok, s valamellyik ördögczimborátok kinyomatá. De bolond gombát ettem-e hogy higyjek hazugságtoknak? . . he . . he . . . bolond gombát? szeretnétek ugy-e rám beszélni mikép már az én sorsomra senki sem figyel: mert árnyék, csontváz, por vagyok, . . . he . . . he . . . annak tartatom? — Ohajtanátok nemde vallomásokat csikarni tólem, hogy majd vele föl kapjatok a töröknél? Hó, hó! Csámpás emberek! abból semmi sem lesz! — Mit? folytatá erősebb lengületet nyerve nehány köhögés után. Ki tett titeket biráimmá, he? — Szép birák vagytok, kapakerülök, tányér nyalók, morzsa szedők! — Mit nézesz reám peczérek', kupták' elnöke? he . . . he . . . — Fenyegetsz úgy-e? Egy hajszálomat se merjétek bántani; lehuzatja kuvasz bőreiteket a törvény. — Senki se látta soha ezen tolvajok által irt szomoru jelentést, csak ti hordjátok piszkos zsebeitekben; s ha látták volna is, senki el nem hinné. A fejdelem utánam jő még az éjjel, vagy legfölebb holnap reggel. Reszkessetek tőle ti zsiványok! . . . he . . . . he . . . .

— Andori ur! a fejdelem nem jön kegyed után, válaszolá hidegen az elnök. Ime egy osztoztató parancs mellyben a meg halálozott Andori Balázs' birtokait, Gábor úrtól, ki azokba erőszakkal bèűlt, a szintén olly közeli rokonok illetőségök' mértékeik fölkérik! —

Az irומány a rabhoz vitetett.

Ez kénytelen volt meggyőződni, hogy hiteles másolatra tekint. Térdei reszkettek, fogai valczogtak.

— Oda vagyok! nyögte, mig szeméből egy öreg köny csepp gördült. Igazságos ég! hol hevernek villámaid? Én halott! testemben rothadás és férgek! Andori Balázs eltemettetett, és a bűn bort ivott torán, kenyeret ett torán; . . . he . . . he!. Ah! mint lakomáztak a gaz rokonok, és a körülem ülő haramiák, együtt barátságosan s gunyolódva az istennel! Minden vércsepp melly e dorbézolás által testeik' nedvét szaporitotta, . . . he . . he . . minden vércsepp nemző erőt adott nekik; és fognak ördögök születni a világra, emberi hüvelyben kiknek legkisebb bünök leend, ha a templom' oltára előtt fertőztetik meg nő rokonaikat. Igen, a tor meglesz boszulva, mert ezzer évvel hozza közelebb a végitélet napját!, — Átok Andori Gáborra . . . he . . . he . . . Átok rá!

A rab midőn átkát végzé, megint egy szikráját nyerte a reménynek, az eszmetársulás' gyakran végleteket összekötő müködése által.

Nemével a szilaj fájdalomnak emelte föl fejét s szóla:

— Még ne ünnepeljetek diadalt lelkei a kárhozatnak! mert setétben is őrködik a törvény' szeme. A csa-

lás tán már is villágosságra derült. Andori Gábor vérárulási pör alá vettetik s ezen kivül még mint nagy bátyja gyilkosa fog elitéltetni. A fejdelem pedig föl keres engem . . he . . he . . bizonyosan fölkeres; mert nem roskadott még le az ég . . Mennyei szent atyám! jöjön el a te országod! — A rab összefogta kezét egy néma rövid imára.

— Andori ur! szólott az elnök, az isten országa eljöhet ugyan, de a fejedelem nem keresi fel kegyedet. — Imé a főtanács' okiratának hiteles mása, melly által boldog emlékezetü Andori Balázs halálával üresség re jött hivatali állomásra nemzetes és vitézlő Teremi Lajos neveztetik ki!

— Szent háromság! süvölté az ősz elfojtott torokkal, s mig kőszékére hátra hanyatlott, ajkai mozogtak hang és nesz nélkül.

Az alabárdosok szeszes üveget tartottak orra alá, mire aznoban szükség nem volt; mert az erős agg, kábitó, hangya ként zsibongó vérkerengést érzett idegein tolongani, és szive körül egy görcsös rángás után csak nem égető meleg terült szét, de szigoru értelemben véve elájulva nem volt.

— Andori ur! szólott az elnök, talán némi árnyával a felindulásnak, hogy uj meglepetésektől kiméljem, most midőn még nagyobb fájdalmakra eltompulva van, közlöm azon siremlék' pontos és hű rajzát, mellyel a hálădatos utódok tisztelték meg kegyed hamvait. — Imé a granit kőből faragott emlék, czimerével, diszes föliratával, s az ön' élete' éveinek és kimulása' napjának római számu jegyeivel!

Andori hosszu, őrült, mozdulatlan, csaknem emésztő tekintetet vetett az orra elébe vont rajzra. — Kezeitekben vagyok, sohajtá alig hallhatón. Inte hogy távoztassák el a papir darabot; körül nézett, álmosan, bámészon, féleszmélettel. — Csontváz . . . por . . . halott . . . suttoga több értelem nélküli mormogás között. — Oh! a föl támadás . . . mióta várok rá!

Össze roskadott volna ha a bárdosok nem jőnek segitségére.

Két vagy három néma percz telt el.

Midőn öntudatát annyira visszanyerte, hogy nem csak hallani, de a hozzá intézendő szavakat felfogni és megérteni alkalmas lön, az elnök szelid és részvékeny modorban tevé ezen nyilatkozatot:

— Andori ur! Hogy kik vagyunk s melly hivatást foglaltunk el az események' gépezetében: szükségtelen elbeszélni. Hatalmunk bitorlott, jogunk tetteinkre nincs, ezt tudja ön vallomásaink nélkül is. Mi többnyire viskókban, rongyok közt, járomra születtünk. Dajkánk volt a nyomor, jövendőnk éhség; mert mi a nép' gyermekei vagyunk. Kik sorainkba felsőbb osztályokból tévedtek, vagy vagyonilag s tán erkölcsileg is tönkre jutott, vagy üldöztetett, s elfásult kedélyű emberek. Gyüldénkben az erénynek olly kevés helye van, mint a boldogságnak. A könyör tőlünk számüzeték, a szeretet szivünket soha fel nem kereste. — Illy silány törvényszéknek, melly országos intézkedések- s fejdelmi czifra leveleknek nem köszönheti létezését, sőt ellenkezőleg a jó rend' daczára, s az állományi erők' szégyenére áll fen, és garázdálko-

dik; illy alacson sorsu embereknek, kik a megvetett és csigázott nép' söpredékéből vonultak iskolákba, hogy a kapát kerülhessék, s léptek onnan ki az életre hogy tettsovárral birjanak, a hatás' köre és lehetsége nélkül: illy romlott erkölcsü lényeknek, kik megtagadták a hazát, mellyhez őket semmi sem csatolja, hogy szolgáljanak olly érdekek' szilárditására, mikhez bün, jutalom és egy eljátszott élet' koczkái kötik: ismétlem, ezen titkos törvényszéknek s nyomorult tagjainak mikép engedelmeskedhetett volna tekintetes, nemzetes és vitézlő Andori Balázs ur, a becsült jellemü s ős családós férfiu? Oh nem! ezt szelid eszközök által elérni lehetetlen volt. Illy lélektani igazság ki nem kerülheté figyelmét gyüldénknek, melly a szellemélet' titkai körül buvárkodik, hogy az emberi erényt és gyöngeséget önző czéljaira kamatoztassa. Ez okból történt, tisztelt Andori Balázs ur! azon óvatosság, minél fogva mi önt addig szabadon hagyók, mig eszközökkel nem birtunk reményeit szét oszlatni, büszkeségét megtörni, szivét kétségbe ejteni. — Midőn szekerét egyik zsoldosunk főlforgatá, már tudtuk, hogy Andori Balázs, a nemes ember, a hivatalnok, a gazdag főld birtokos csak kisértő árnyék, csak élők közt fenjáró halott, csak hangszer ajkainkon, mellynek kebléből lélekzetünk a bú', fájdalom' és kin' minden zöngelmeit kicsalhatja. A mai napra tüzeték használni eszközeinket s önt kétségbe ejteni. Czélunk sükerült. Most kérdjük: akar-e e bünös törvényszék silány és alyas tagjainak vallatásaira felelni? Gondolja meg, hogy mi mesterei vagyunk a gyötrésnek, s a legerősebb agyat is eszelössé tehetjük; mert kimerithe-

tetlen a természet' anyagainak kintára, de még számosabb a szellemi és erkölcsi kineszközök' mennyisége. Gondolja meg továbbá, miként a multat jóvá tenni nem lehet ugyan, és kegyed' jószágait Andori Gábor fogja bitangolni, hivatalát pedig Teremi Lajos: de ha érdekeink ellen elkövetett bünei kevesebbek volnának, mint mi gyanitottuk, ez esetben túl Erdély' határain, a Marmora' hullámai mögött, vagy Krimia' rónaterén még rendelkezésére állhat önnek Andori Balázs ur! nehány köbölnyi szántó föld, hol feledve — mint egy bősz, de tartalom nélküli álmot — egész multját, kielégithetné hátra levő napjainak nélkülözhetetlen szükségeit. A kinoktóli félelemre, s az élet' szerelmére kérjük: hódoljon birószékünknek és tegyen kérdéseinkre vallomást! —

— Halott, por . . . csontváz akarok lenni. . . . Ah! elfárasztott az élet! . . . Mit valljak? — suttogta a rab, ámulattal hordozván körül szemeit, mintha zugó habok közűl emelkedett volna ki, és egy kopár sziklároól, kékellő de ismeretlen partokra nézne. — Nehéz... nehéz itt a lég, — folytatá. Hol szihatom be a paradicsom füszeres szellőit? — Krimia! Marmora! hisz ezek a főldön vannak! nekem helyem a főld alatt. . . . Ah! a vén ürge lyukat ásott magának, kibútt koporsójából, pusztán áll czimeres sirköve! Tegyétek őt vissza! — Mit kérdetek néhai Andori Balázstól? . . . Hogy esik hogy a vén Balázst sátánok vallatják? hisz' ő az urban boldogult, — neki idvezülni kellett volna! . . . . Menyben, és sátánok! . . . megfoghatatlan. . . . Mit kérdétek? —

Szünet lőn mig a rab, kit az elnöknek szelid hangon mondott irtózatos nyilatkozatai elbóditottak volt, ödűlni látszék.

Ekkor kinzója viszont megszólitá:

— Andori ur! távol legyen hogy valakit ámitásokkal vizre vinni akarjunk. Kötelességem korán tudatni, miként gyűldénk' egyik alapszabálya olly egyének felett, kik szövetségünkhez nem tartoznak, csak ön vallomás után mondani itéletet. — Fontolja tehát meg kegyed, mit cselékszik? Vannak ugyan erkölcsi kinok, mellyekhez hasonlitva, Phalaris' rézbikája, ha alája tűz rakatik és az ember benne ül, — még némi kényelemmel bir: de még is Andori ur! ön teheti hogy ne valljon, s ekkor, . . . vissza vitetik szobájába, s mi továbbra is kegyednek igen szives házgazdáji maradandunk.

Sátánibb nyilatkozat, melly akkor kényszeritsen legfoganatosabban, midőn az erőltetés alól feloldozni látszik, alig gyártaték valaha a bűn műhelyeiben.

Andorira minden szava kettőzött éllel hatott; mert neki rögeszméje volt, hogy gyáva ellenségei megőlni nem merik. E hit megvala ingatva, midőn észre vevé, mikép őt egész Erdély halottnak tartja. De most . . . ah! most miután tettei eltagadására némileg bárorittaték, hamvaiból viszont főltámadott e rögeszme,! Borzadás nyargalt testén át, azon lehetségre, hogy ördögeinek kezei közt hosszu évekig, életben maradhat. E borzadás, alélt, megtört lelkébe erélyt fuvalt. Konyult feje mellérül emelkedett, egyenesedék, szemeiből tüz szikrázott, hangja, noha még gyönge volt, metsző és indulatos lőn.

—Kárhozat' szellemei kiáltá — én vallani fogok. Nem mondám-e hogy kérdezzetek? Miért rettegtek? Gyávák! miért? szeretnétek ugy-e visszatartóztatni? . . he . . he . . Félénk zsiványok! Tovább, tovább a bünben, mig a kiontott vér gyűl, nevekedik, duzzad, ajkatokig ér, meg fójt kórtyaival! — Ez leend szép halál.. hahha! Vértömlők! — Kérdezzetek.

— Andori ur! Sietek teljesiteni kivánságát, válaszolá előzékeny készséggel az elnök. — Ön, midőn subsidium vettetett ki a fényes kapunak kűldendő adóért, birtokáról soha sem akart fizetni. Azért nem járult ereje szerint a haza terheinek hordozásához, mert a megvetett szolganép, a jármas ökörként igázott jobbágy' filléreiből kell tengetni Erdélyt; vagy azért, mert a magos padisa és a vitéz Ozman nemzet' felsőségét gyülöli, s pártfogása alól szeretné ki szabaditni honunkat? — Az első ok', a dicsérettel emlitendő herék' életmodjából van kölcsönözve, s egyezik intézményenek' szellemével: de a második ok — fájdalommal kell kinyilatkoztatnunk — csak lázitó, csak forradalmi hangulatból támadhat. Nyilatkozzék: miért nem adózott?

— Azért kutyák! mert ha padisátokat vastrónra ültetnék, mint Dózsa Gyurít, s ott megpörgelnék, én örömest ennék husából s nem erőtetve, mint gaz szüleapáitok a pórkirályéból. E volna innep . . . he . . he . . vig innep!

— Andori ur! megvagyunk őszinteségével elégedve. Kérdjük, hasonló nyilt feleletet remélvén: Igaz-e, hogy midőn a megyesi végzések után ő fensége az igazgatást kezei közé vette, kegyed egy emlékiratot nyujtot

át, mellyben javaslá azon titkos szerződésnek, minél fogva István fejedelem a magyar királyok' hűbérekónt s csak Vajda czimmel igérte Erdélyt kormányozni, megujitását a prágai udvarnál?

— Szent isten! hogy ne volna igaz! — Éljen a két testvérhon egyesülése,! — Hozsánna! hozsánna! érkezzék el a megváltó' e nagy műre! Sirjaink földobogni fognak lábnyomai alatt, az üldöztetés' áldozatainak sirjai! . . . Alleluja a menyben!

— Andori ur! Ez férfias nyiltság volt, szola nyájasan az elnök. — Kérdjük végtére, nem álnok koholmány-e, hogy ön a szászok közt titkon lázitá iratokat köröztetett, mellyekben föl szólitá: nyilatkozzanak erélyesen s fegyverrel kezökben a habsburgi ház védelme alá vonulás mellett? —

— Köröztettem ám, pogány kutyák! köröztettem mert a Habsburgok keresztyének, s e ház' feje választott magyar király . . . . Majd jőni fog idő, folytatá a rab átszellemülve, midőn a szent Vinczent foktól Retyezátig, Budavárához tódul a legdicsőbb keresztes had, s letépjük tornyairól a fél holdat, az unokák erős kezeikkel és mi a halottak, a vértanuk, a tettre lelkesités bűv ereje által . . . he . . . he . . . ti istentagadók! nem hiszitek, és még is jőni fog illy idő! — Alleluja!! Szent a seregek ura! szent, szent! . . Por . . . halott . . . csontváz vagyok . . . de szellemem ki lebeg sirjából. Ott fog suhogni a vezérzászló' fodrai közt . . . . Áldassék az ur! E vezérzászlót vértanuk lelkei, s angyalok' imái lobogtatják a hős sergek előtt! . . Győztünk s tiétek az utóhir' mocska.

— Elég Andori ur! tökéletesen elég. Vonuljunk biráskodni. —

A muderrisek hideg, kinyomat nélküli arczczal, távoztak a terem' hátterébe, látnoki álmok közt hagyván a romvár' foglyát.

Rövid volt értekezésök, s Andori midőn szemét, mellyet az égre emelt vala, körül hordozá, mint egy kérdezve az előtte támadt zsivaj' és mozgás' okát, már a vérbirák siettek vissza ülhelyeikre, s az elnök, a vas hengeren nyugtatva kezét, c s e n d e t kért.

Ohajtása csak hamar olly mértékben teljesült, hogy a fáklyákról alá csepegő szurok' perczegése megdöbbentő zajnak rémlett.

— Andori ur! mond az elnök innepélyes hanggal, a kegyed által bevallott tetteket, h i b á s o k n a k találtuk. Szigorubb kifejezéssel nem szoktuk megróni senkinek politikai eljárását. Ha ön' kedélyállapotja nyugalmat vagy bátoritást vél az imában, mi, kik tudjuk mi szerint minden nyelvvel és formák alatt lehet az örökké élő biró' irgalmához folyamodni, nem ellenezzük, hogy térdre boruljon, a végetlen lény' kegyelméért esdekleni. Ha szintén könyörgése átokként is hangzanék füleinkbe.

Andori lassan emelkedék föl ülhelyéről, térdei a koczkakőre nehezedtek, kezeit öszve fogta; ajkai kinyilni akartak . . . . ah! de hóhérainak hazug volt végigérete!

Egy recczenés, egy sikoltás, egy zuhanat, a mélyben öszvetalálkozó kaszák' rekedt hangja, fönn az alányomott vas- henger' lassu emelkedése, és a sötétből ismét kimerülő s magát régi helyébe vissza ékelt kocz-

kakó' csikorgása, : valának azon neszek és látmányok mellyek még a megátalkodott muderrisek' szivét is félelemmel tölték.

— Allah nagy és nem tűri a gyaur' imáját! kiáltá Farkas István megváltozott arczczal, s rezgő hangja eléggé elárulá, hogy e kiszabott formát belküzdelmek közt teljesiti, s hogy lelkében szokatlan zavar s mondhatnók rémület uralkodék.

Az elnök, hideg nedvalkatának iszonyos felsőségével szóla: Ez idvezült a kasza tömlöcz' pallosai által. Mi ha a titkos gépezet' müszerébe taszittatnánk, nem volna egészen bizonyos, hogy apróra darabolt csontjaink és husaink közül, a paradicsomba lebbent-e át lelkünk? Mert czélunk szent ugyan; de eszközeinket csak Mohamed közben járása moshatná olly tisztává, mint a minő a Kaba' köve és rothadás nélküliek a vértanuk' tetemei, mellyek a lelki tisztulás' fő helyein őriztetnek örökké égő lámpák világánál. — Megvagyok tehát győződve, hogy közelebbi nagy gyülésünk olta muderriseink nem hágták át a titkos társaság' szabályait, és a vak engedelmesség' alapelvét, melly tetteinknek mozgató szelleme. Azomban kötelességem' nyomán kérdem, nincs-e valakinek vádja társa ellen? — ha van, esküje köti azt felhozni; de önként értetik, hogy a szántszándékkal hamis adatokat közlő, a vádpadról azon ülhelyre megy, mellynek koczkaköve a vashenger' mozgása szerint suhad le. Allah nagy! szóljatok.

Félelemmel találkozék mindeniknek szeme a többi czimborákéval.

Farkas Istvánnak hosszu fekete szakálla mellén reszketett, ajkainak kétkedő mozgása által. Csontos szikár arczán habzó indulatok türemlének. Nyilt homloka most redőzötté lön, s egy percz küzdése után — a meggyilkolt rab' űlhelye melletti vádpadon látjuk őt.

— Vádolom, szól Farkas István — szövetségünk' tisztelt tagját, ki a fejdelem' irodájában szolgál, s közönségesen Gergely diáknak neveztetik.

Legutoljára hitték volna a muderrisek ezen hű eszköz' pörbe fogatását. Csodálkozásuk tehát túl volt minden korláton.. —

Gergely diák valami ablakmélyedék' párkányán ült, s azon cynicus-modorban, melly sajátja, majd lábaival harangozott, majd pedig derekát, mintha egy nagy fali óra' ingálya volna, szabályosan lógatta a két ablakfal közt. A gyülést megnyitó ozmán ima alatt áhitatos volt, és szemöldeit annyira öszsze s alávonta, hogy gyanitani lehetett, mi szerint a dervisnek fényes gondolatai ragyogó napsugárként kápráztatták szemét. Midőn Andori' pöre elkezdeték, részint az arczrostélyos idegennel sugdosott, részint olly szórakozott s bámész volt, hogy csak fölszolitás után állott az itéletre visszavonuló birákhoz s a „hibást“ akkor mondá ki, mikor az általános többség már változatlanul kifejlődék. Utóbb a kedvelt ablakmélyedéket ismét birtokba vevé, s folytatá félbe hagyott testgyakorlati mozgásait. Ezen bandalgó működés volt oka hogy nevét Farkas Istvántól emlittetni hallá ugyan, de semmi rosszat nem sejtve, a bámuló muderrisek' arczán bámészkodott nagykék szemeivel részvét és érdekeltség nélkül.

Az arczrostélyos zömök ur megmagyarázta neki a dolgok' mi voltát.

Ekkor lassan lecsuszott az ablakpárkányról, rázogatá a vakolatportól öltözetét, arczát világfájdalmu árnyakba takarta, s mig a pánczél' tulajdonosának széles vállán nyugtatá kezét, vékony éles hangon mondá: Tisztelt barátom! kérem szivesen, ne higyje Lactantiussal, hogy az emberi nemet isten tökéletesedésre teremtette. A bölcsek és tanárok tudják: hogy mi húsevő állatok vagyunk, s leginkább saját fajunkra van szájizünk és étvágyunk. Minthogy pedig becses barátom! a polgárosodás miatt fogunkkal nem lehet, nyelvünkkel rágjuk felebarátainkat, s mert gyomrunkkal tiltatik, irigységünkkel emésztjük meg. Ezen emberevés' belső ügyfolyamát: szenvedélyek' életének, — külnyilvánulásait: — világtörténészetnek nevezzük. A tett Kain és Abel óta ugyan az, s csak az eszközök' finomitása polgárosodásunk. Üzze ki tehát arczrostélyzott barátom! érdemdús fejéből Lactantius' prücskét; melly különben is, mint a többi prücsök, csak a magányban énekel, de az' élet' zaja közt hallgat, s már jelenléte mutatja hogy a lak mellyben tartozkodik, többnyire üres. — Kérem szeretettel, váljék embergyülölővé.

Gergely diák ezen misanthrop eszmék' tolmácslása után vidoran s csaknem hüppögve ment a legyilkolt Andori' padjához, s midőn belé veté magát, mosolyogva kérdé: Nagy mágus! mi panasza ellenem? Én ártatlan vagyok, mint azon bárány mellyet a tanitványok husvét napján meg ettek.

II.

Farkas István sötét szemeit gunyos szomszédjára forditá; de azok' mély tüzében inkább ábrándozás, mint gyülölet égett.

— Muderrisek!, szóla rövid tétova után, nem könnyelmü vagy bünös czélból vádolom gyüldénk' egyik kitünő tagját. Fehérvári szállásom' vidám köréből a sivar rombástyába vonulék, hogy magány s böjt által tisztitsam szenvedélyeimet. Midőn a hold' karikája fölhozta a jóslat' idejét, érzém, hogy nincs szivemben szeretet és harag, rokonszenv és gyülölség. Aludt bennem a föld, hogy az ég' eszköze lehessek. — Ekkor tanácsot kérdék zodiakusom' rajzaitól. A bevádlandó muderris' sorscsillaga ragyogott, az enyém szünetlen halványodék; de

szürkületéből is kiolvashatám az isten- irást. Ez parancsolá: halandó, teljesitsd kötelességedet. — Nekem engedelmeskedni kellett.

— Terjessze elé ön panaszát, mond az elnök békétlenül, látván, hogy az astrolog' ábrándja hatást gyakorol.

— Panasz!, szól neheztelve a vádszéken ülő, — én e föld' rövid eszü biráinak még soha nem panaszoltam. Farkas István, ki az elemek' királyaival cselekszik, a zodiacus' házaiba néz, Azraelt szólitja segitségül, a szeszélyes lég- nemtőket fékezi, s a legfoganatosabb ima' csak kevesek által ösmert igéinek lépcsőin az árkangyolok' térdelőjéig hág, — Farkas István olly parányi sérelmeken nem aggódik, mellyek porhüvelyét érdeklik, és a társadalmi törvények vértjével elháritatni, vagy ostorával megboszultatni szoktak. — Mit én a fejdelmi irodának hivatalnoka ellen titkos itélőszékünk elébe terjesztek, az egy hideg vád, melly kötelességemből foly, s nem panasz, melly mindig a megsebzett önérdek' szótárához tartozik.

Az astrolog' helyreigazitása komor, méltóságos volt.

Csak Gergely diák mosolygott gunyoson, s az elnök boszankodék, látván, hogy egy roszkor ejtett szava a kedélyek' fölizgatására sikerrel használtatott. —

A muderrisek, kik meg nem hasonlának egy ártatlan' legyilkolásakor, most midőn két büntérs koczant össze, a legszigorubb tilalom' daczára is alig rejtheték pártokra szakadásukat, s Gergely diák, ha figyelmezett volna, észlelheté, hogy Farkas István alkalmasint többséggel bir: de ő egyenesen a terem' boltozatára me-

resztette szemét, s olly kitartással látszék számlálni a vakolat' repedéseit és nedvmocskait, mintha ezeknek lajstromba vétele volna az éjjeli tanácskozmány' komoly feladata. —

— A vádló, mond az elnök, ne csapongjon idegen tárgyokra, ne indokolja feladásait. Kötelessége a tényeket szárazon előterjeszteni, mert a gyülde, hogy biztosan léphessen, nem szorult járszalagra.

Farkas István e dorgálásnak a tisztelet küljeleivel hódolván, csilapult de erélyes hangon szóla: — Csajferbeg ő nagysága által, ki a dicső ozman birodalom' muderriseinek feje, s kit allah sokáig engedjen a hatalom' árnyékában ülni, fölhatalmaztattam, hogy gyüldénk' rendőrségét vezessem, a Temesvári basa ő nagyságához Erdély állapotáról titkos tudósitásokat küldjek; s ha a fényes kapu érdekeit veszélyeztető ármányok szövetnének, ezeknek meghiusitására, mennyire apró cselszövények által lehetséges, mindent elkövetni igyekezzem. Oldalam mellé segédül, azon érdemes férfiu, neveztetett ki, kit a világi tudományokbani jártasságáért, közönségesen diáknak hivnak Az én tisztem parancsolás volt, övé vak engedelmesség. — Midőn egy alkalommal a csillagjoslat' házaiba lépett elmém, hogy a padisa' hatalmának terjesztésére lelki fegyvereket keressek, aggodva látám a kos-jegy' sugárzó arczához közeliteni a fehér lebelbe burkolt szerecsent, vörös szemével s láng-fürteivel. Ez a babiloniai Teucer szerint a közállományi rend ellen forralt merész és szemtelen terveket jelenti. Szorongás fogta el szivemet, féltvén Erdély kiütendő zavarában a fényes kapu' érdekeinek csor-

bulását. Muderrisek, rémitő a jós' helyzete, ha keble a közinség' előérzetét megtermette és a tudomány' eszközei egy vészterhes titok' csattogó szárnyának neszét hallatják vele, a nélkül hogy e szörny' arczát föllepleznetné. Térdeimen órákat hevertem, tudakolván a világrendszer mozgató erejétől: miként a csillagászat vagy magia, az állatkör vagy a három varázskör, a halott — idézés vagy lelkemnek az elmélkedés' szürkületébe mélyesztése vezetend-e a beburkolt tervek' nyitjához? — Hasztalan volt minden fürkészet, s már csüggedni kezdék, midőn egy estve ajtóman ismételt kopogtatás hallszott. Kénytelen valék záromat fölnyitni. A bebocsátott idegen kék darabont volt Csikszékről, kit társai holdkórosnak csufoltak; mert a világ gunyolni szokta azt, kinek finom idegei, béfolyását érzik a sáppadt nő-csillagnak, melly arczszine változásaival teszi avarrá vagy termővé az évszakokat, s a végetlen időt mérték és szabály alá vonta. Könnyen ráösmertem e vendégemre, noha már rég nem támogatá tetteit tanácsom által, s a jós' házának küszübét havak óta kerülni látszék. Ő elbeszélé, miként álmait jelenségek háborgatják, s egy halálváz, melly éjfélkor lép vánkosaihoz, — esküvel kénynszeríté őt, velem közleni a kék darabontok' czélját, kik hazaszökni készülnek, békétlen székely rokonaikkal egyesülendők, ősi szabadságaik' helyreállitását fegyverrel kivivni. Tőle tudám meg, hogy tervök nehány óra mulva végre hajtatik. Nem lelvén más módot megelőzni e merényt, melly a padisa oltalma alatt virágzó békét földulni készül, épen ő fenségéhez akarék indulni. De Szent György-kapunál találkoztam Gergely diákkal ki

megtudván szándékomat azt kárhoztatá s magára vállalta a kék darabontok' szökésének feltartoztatását, azon muderrisek' segélyével, kik — mint álitá- a „fél-hold“ czimü vendéglőben egybegyülekeztek. Én kivánatának engedék, s azt, mire ajánlá magát, szigoru kötelességévé tettem. Vádolom tehát gyüldénk' szine előtt a halálpadon ülő tagtársat; mert a kék darabontok' nagy része csakugyan odább állott, smert ő e tény gátlására semmi lépést nem tön.

E vád terhes volt, kivált olly társulat' birószéke előtt melly vak engedelmességet követel, a hanyagságot fő-bünnek tartja és a tetteket süker szerint mérlegeli.

Egy tag volt csak a közmeglepetés alatt élénk, könnyelmü, — egy tag, ki majd guny majd negélyelt szánalom, majd pedig vidor szeszély kinyomatával halmozta arczát, mellyen szünet nélkül csapongtak az eszmék s érzések' árnyai, mint őszi alkonyegen a gyors fellegek. E tag Gergely diák vala, kinek lába azon koczkakövön nyugovék, melly a kaszatömlöcz' üregét takarta be, s melly a vashenger' legkisebb mozdulatára összezuzott tetemeit fedő sirkővé válhatott.

— Nagy mágus! mondá, mielőtt az elnök védokai elősorolására intené, — a hiven teljesitett kötelesség önérzete által sugárzó szemeiből látom, hogy még van más panasza is ellenem. Kérem szeretettel, folytassa vádjait!

— Jól van badar ifju!, válaszolta az astrolog alig palástolt haraggal. — Muderrisek! a vársánczok' börtönében hever egy lába müvész, kinek sorsához semmi köze társulatunknak. Őt Gyulai Pál ő nagysága hihetőleg

a fejdelem' tudtán kivül, aránylag csekély hibáért, szigorú fogsággal bünteti. Czimborái megszabaditni akarták, a kék darabontok' szökésekor támadt zavarban. Ha e tényt a székely őrök merényétől függetlennek tekintjük, mért érdekeltetnénk általa? Gergely diák azomban a helyett, hogy kötelességét, melly rászabatott teljesitené, Bodó Zsigával együtt, ki jóhiszemmel volt neki eszköze nem tudom mellyik müvész' ablaka alatt végig hallgatja a fogoly barátainak tervét, sőt belép a poharazó czimborák közé, s furfangos elménczkedéseivel addig késlelteti őket, mig Bodó Zsiga a félholdban egybegyült muderriseket két csapatra osztja, hogy egyik az utczán Báthori Boldizár ő nagyságát éltesse, másik a fejdelem ő fenségét. Ezek pontosan játszodván el szerepeiket, mint czélbavétetett, magok közé sodorták a különben is elkéső müvészeket, kik a kék a darabontok' távozására meg nem jelenhetvén, a börtönbe zárt egyént természetesen ki sem szabadithatták. Muderrisek! Gergely diákot én nem azért vádolom, mert a vársánczok' rabját elszaladni nem hagyá; nem is azért, mert Mészáros Pált, ki régibb időkben tanácsaimat gyakran használta, néhány kék foltokkal láttatá el. Mind két tény alárendelt fontosságu. — Nemes gyülde!, szabályaink szerint, ki a vakengedelmességre rendelt tagok közöl a muderrisek' közerejét, előjárója hire nélkül, használja, szintúgy halállal büntettetik mint az olly egyén, ki a rá mért kötelességet teljesitni vonakodott. Kérdem tehát: a vádlott muderris nem kétszer martaléka-e a kaszatömlöcznek? s ha egyik tettét igazolná is, nem sülyesztené le a másik őt?

Gergely diák testének egész terhével zökkent a koczkakóre, s aztán vidor hanggal, melly a gyülde' kedélyállapotával szöges ellentétben volt, mondá: e talaj alattam nem inghat, mig a bölcs magus többi panaszait is föl nem hordja. — Szives barátom, sóvárog keblem harmadik vádja után.

— Harmadik vád!, lehetetlen!, sohajtá az elnök, és zúgták az ingerült muderrisek' ajkai.

— Még is meg csalt ama csillagház, melly e csufondáros ifjú', e hit nélküli bölcs' életnapjainak derülését hirdeté. Tán nem böjtöltem szigoruán a látnoki adomány megszerzéséig! — Hála neked, Ancor, Amakor, Amides, Isten! hogy a zodiakus jeleinek magyarázata rosz volt. Igen, az ő szétdarabolt csontjai a kaszatömlöcz' üregében fognak büszhödni, és szerencse-csillaga nem fenyegeti többé az enyimet, noha három hó olta mindig küzdöttek az égboltján sorsházaink! . . . E szavakat tördelte imaszerü, de érthetetlen mormogássá olvasztva Farkas István.

— Muderrisek, az irgalom tilt, a kötelesség parancsol; keblem küzd. Mit tegyek?, kiáltá utóbb marczona arczal, rögtönzött fájdalma által gyanittatni hagyván, hogy imént istentől esdeklé: maradna el a vád keserü poharának további kostolása.

— Szent férfiu, sugá szomszéda, önnek testéből még valaha ereklyét csinálnak, mert a szánalom' berekedt ámbraillatja el fogja nyomni a rothadás' büzét, és senki nem hiendi, hogy illy füszerbe páczolt halottat férgek merjenek rágni..

A jós e gunyra alig fékezhette dühét; de midőn az elnök, noha kedvetlenül, inté a legkisebb adatokat is közleni, mert a gyülde mindenről fölvilágositást igényel, — Muderrisek!, szóla incselgő hangon, egy reggel a szép természet' ölébe siettem, hogy az úr' müveinek bámulata eszméimre szárnyakat füzzön. Már mint fürge méhek, a lelkesedés' virágzó terén zsibongtak álmaim. Kedélyem tiszta volt, mint a láthatár, mellyen fellegtelen nap uszott. Vérem olly szelid csörgéssel hozta a sziv' vágyait agyidegeim közé, hogy ott fohászszá alakuljanak, milly szendén emelé az első hajós' könnyü naszadját a tengerviz, mellynek hullámfodrait istenkezek simitották tükörré, nem akarván viszszarémiteni a szép kisérletet. Ezen ábrándos hangulat miatt észre sem vevém a városberek' poharozásba merült vendégeihez közeledésemet. Hirtelen lepett meg a felém tódulók' zaja, kik talizmánokat kértek nyavalyák, házi szerencsétlenség, és gazdasági károk ellen. Szivesen osztogatám a mágia' legdrágább ajándékát, mellyet Salamon király' kulcsa hintett be bűverővel, miután mindenik betüjén átvirasztott éjek' és száz ima' malasztja sugárzik. Végre hiveim kielégitve voltak; s már viszont magamnak akartam s álmaim közt élni. De e perczben egy ifju muderris közelit felém, s talizmánt kérvén, elbeszéli, hogy gyüldénk' rendörségedje, bizonyos Pierro nevü müvésznek, — ki könyveinkben a gyanusok közé vala igtatva — zsebéből egy levelet vont ki, azomban tartván a nevezett egyén' ügyességétől, őt még több sürgés, ámulat és bonyodalmak közé akarja sodorni, hogy az irat' elsikkasztását késön vegye észre, s rá ne bukkanjon a

telt' helyére és személyére. Én rosszalám ugyan a modort, melly közszerünek látszék, de azon reményben, miként fontos érdekeinkkel függhet össze, hallgattam. Mit képzelnek önök? átadaték-e nekem e levél, vagy csak bár közöltetett is tartalma? Nem, muderrisek, kéréseim után sem! De, hogy hangzanak gyüldénk' szabályai? „A melly muderris nem jelent hivataloson föl minden adatot, melly által egy gyanus egyén' tetteiről tudomást vőn, a halálpadjára ül.“ Im! harmadik vádam, Gergely diák, a különben általam tisztelt tagtárs ellen.

— Nagy magus! hisz!, én meg voltam győződve, hogy a bástyasirkövek' szolgáló szellemei, helyettem értesitették önt, Pierro barátom' titkos levelének tartalmáról. Minő enyosembencs tan a lélekidézés, ha illy csekélységet sem tud kifürkészni! Nagy jós, esdeklem, becsülje többre magát és tudományát! —

— Diákja a haszontalan ösmereteknek! kiálta Farkas István indulattól rezgő hangon, ne becsmérelje a csodák' bölcseségét, mellynek kezelői előtt az ősvilág térdepelt. A medusuk alholoahnak, az az: isteni embernek nevezték a magust, s őket a lelkesedés nem csábitotta méltatlan czimekre. — Mert nem volt-e tanunk' első mestere Mozes ki az aurum potabilet, *) melly jelenleg is törekvéseink' fő tárgya, varázsszavakkal készitette, midőn az arany-bornyat megégetvén, porrá töré, vizben lejártatta és Izrael' gyermekeinek inni adá? Nem vala-e magus Jákob patriarcha, ki hogy testvérénél Lábánnál bővebben részesüljön a

*) Az iható arenyot.

juhnyáj' bárányaiban, mágyaró és gesztenye-pálczákra fehér vonásokat rott, s igy eszközlé, mikép az első zsengék mind tarkán születtek? Miért ócsárlod tehát vakmerész ifju, szemtelen ajkakkal a bölcseség' sasröptét, mellyet parányi elméd' verébszárnya nem kisérhet? Ne dúld fel bősz káromlással Izrael' és Juda' országa látnokainak szent porait, kiknek ha csodatetteit a kétkedők' nyelvével birálttad, a vallást czégérzed hazuggá! Rettegj a kaszatömlöcz' halálkövén a halhatatlanságtól! —

Kétségtelen volt, hogy illy modoru megtámadásnak hatni kellett a gyülde' kedélyére. Gergely diák' jövendője nem mosolygott irigylendő szinben; mert azon kivül, hogy büne világosnak látszék, szerencsétlensége tetezésére a babona s vakhit is fölfegyverkezett.

A tizenhatodik században még a miveltség' legmagosabb fokán állók is, igen nagy részét az astrologia', magia' és alchimia' légvárainak nem sorozták a tudatlan ész' és beteg képzelődés' káprázatai közé.

A mi muderriseink pedig, kik büneik s aljasodásuk miatt naponként közelebb vonattak az izlam' szertartásaihoz, ha csakugyan birtak hittel, ez a babona' setét keverékénél egyéb alig lehetett, s miután Farkas István' tana a középkor' mysticismusának minden ágazatait átölelte, s miután épen ezen ámitásokból készült ragaszai egy elferditett keresztyén hitnek szoros rokonságban voltak a Mohamed' vallásába szőtt babonás nézetekkel: könnyen megfoghatová válik előttünk, hogy a gyülde többsége, komoly figyelemmel csüggött Farkas István szavain, s ha szintén tudta, miként ez az astrologiát

csalárdságukra is használja, mindazáltal távol volt olly meggyőződéstől, hogy tanának semmi komolyabb czélja, magosabb jelentősége és rendkivüli eszközei ne volnának. —

Mi pedig magát Farkas Istvánt illeti, ő különös vegye volt a ravasz embernek egy ábrándozóval. Gyakran, ha magány, sanyargatás és böjt után, lázzadt vérrel, féketlen képzelgések miatt reszkető szivvel, dobogó halantékkal, szikrázó szemekkel, mühelyének szeszélyes butorai, gözölgő tégelyei, bizar képei, undoritó csontvázai, és rémes világitásban álló éggömbjei közé lépett; — gyakran, ha a teli hold' kisérteti fénye a leplezetlen ablakok' karikáin áttörvén, a jóslatok' eszközein vagy az ő sáppatag arczán nyugovék; gyakran ha zugó vihar bömbölt kün, fellegek csaptak össze, a villám' kékvörös lángja a meny' egyik szögétől a másikig suhamlott át, és a négy elem' nemtői örjöngeni látszottak, hogy szilaj dühökben széttépjék e földet, az élet' és bün' tanyáját, — gyakran, ha a szürke, de nem egészen korombarna éjben, mühelyének kisded és nagy órái kongani, csengeni kezdettek s ércznyelveik' magas és mély hangjával kihirdeték a szellemek' idejét, — oh! ilyenkor gyakran volt a saját mesterségei által sarkaiból kivetett eszü, a saját babonás mormogásaitól tulfeszült rajongásra ingerelt Farkas István érezni kénytelen, hogy ő a rejtélyes tannak nem mestere, hanem eszköze, rabja. Tégelyeinek, chemiai konyhájának kábitó gőzével kisértetek burkolták be, mint könnyü fátyollepellel, sivar, szakadozó, s megint összeömlő tetemeiket. Borzasztó árnyak nyulánkoztak a hold' ezüst sza-

lagján, s behatoltak a tiltó szavak' daczára a mágiai a hármas kör' közepébe, szentélyébe. Ilyenkor reszketett a kuruzslás' tanára, híve, hogy idézési formákat hibázott el, sejditette élete' hamvadását, tudta, mikép nincs hatalma a jeleneteknek parancsolni, összeroskadott, tenyerével takarta arczát, s az éj' fekete szeme látá őt a kövezeten heverni, ki égett mécsek' végpislogása mellett, zavart észszel, fél öntudattal. Nála mit sem tett az, hogy ezer embert csalt meg szemfényvesztéseivel; mert bizonyoson hitte, misszerint épen ezen dőréknek látszó fogásokat, mások kik avatattabbak mint ő, játékból valósággá tudják emelni. Ha egy gyökér' nedve az ő készítése szerint nem vált szerelemitallá, következik-e, hogy Avicenna' kezében kimaradt volna az igért hatás? Ha idézésére a halottak' lelkei nem mozdultak ki sirvermeikből, tanusit-e e makacsság a nagy Trismegistus ellen, ki Azrael' karjai közől a lelkeket visszahivta elhagyott porhüvelyeikbe? Ha az ő horoskopjai hazudtak, azért még Zoroasteréi igazabbak lehettek, mint a szent irás? Szóval Farkas István egyszerre csalt és hitt. Midőn jóslatai teljesültek, bámulta tudományát; midőn azok füstbe mentek, keblében lélekfordolásokat érzett. Mert nem használta-e kenyérkeresetre, aljas czélokra, szándékos hazugságra, ármányra, ámitásra az isteni tudományt? s nem természetes-e, hogy illy tisztátalan léleknek, illy fertőzett szivnek, soha egészen föl nem tárulhat a titok' szent leple? Ezerszer esküvé, kerülni a bünt, mint a régi nagy magusok, hogy a hermelin' szeplőtelen szinével lépjen ne csak lenruháján, de kedélyében is a csudák' kútfejéhez, s hogy a lelki tisztulás' fokain emel-

kédjék kontárból avatottá. — Szükségtelen említeni, miként egy a kárhozat' örvényébe sodort lénynek, egy régi muderrisnek bajos, sőt lehetetlenséggel határos volt illy vállalat' végrehajtása. Farkas István naponként csalt, rajongott, bűmbánkodék: ez vala életirásának rövid öszvege. —

Térjünk vissza gyüldénkhez.

— Ő gúnyolodik a szent hittel, holott már háromszor halál' fia!, — példátlan merészség! — botrányos tett! e suttogás támogatá nehány szenvedélyesebb muderris' ajkairól a magusnak Gergely diák elleni szónoklatát.

Még az elnök is, ki rokonszenvet, sőt tán részrehajlást árult el a halálpadon ülő iránt, alig vőn bátorságot a közérzület' legkisebb nyilvánulását is betiltani, mignem a gyülde itélethozásra félrevonuland.

Farkas István látván, hogy sikerült, mire törekvék, éles fekete szemeit a kövezetre mélyesztette, homlokát redőkbe voná, s a győzedelem' kapuinál is, midőn már Gergely diák a többség' szivében halálra volt kárhoztatva, töprenkedve hasonlitgatá össze az eseményeket jóslataival, s nem mert remélni, nem bizott a fölzaklatott szenvedélyekben, nem képzelheté, hogy diadalmaskodék olly egyénen, kinek életpályájára a csillagház ragyogó jövendő' sugárait hinté. —

— Nagy magus!, szolitá meg egy vidor hang, kegyed feledé mondani, hogy Allah, ki mint egy üvegablakon keresztül lát mellünk csontfedelén, tiltsa el a paradicsom' kéjeitől, ha valamit szándékosan akár el-

elhallgatott, akár ferditve terjesztett elé. Ezen eskü nélkül amuderrisek ülhelyeikre szegezvék.

Farkas István megrázkodék, mert a kötelességére emlékeztető vidor hang szomszédjáé volt, ki egyik lábát térdére vonván olly lakályosan guggadozott, mintha nagy atyja' karszékén ülne, s onnan hallgatna érdekes meséket, pörről, vádról, vérbiroságról, kaszatömlöczről s más rémségek felől, mellyek század éve történtek, s talán nem is igazok. E látmany sejdittetè jósunkkal, hogy a végső sorskoczka még nincs elvetve, hogy kell lenni a sok szétszakadt közt egy ép gyökérnek, melly a vihartépett fát megdőlni nem engedi. — Ah! mig ő mosolyg, addig nem nyilhatik föl a koczkakő, a vasfogu börtön' szája és a mélység' torka! Közönye a reményé s nem az életundoré! Félek esküm által bevégezni vádaimat; — hát ha nincs bennök elég gyilok szivére és a csillagház' fenyegetései igazok? Zebaoth istene segits egy ötletre, mellyen a vádak' legerőssebb mérge csillogjan! — Alig gyürüze e titkos fohász egy sohajba s tört ki az astrolog' melléből, midőn a nyert ügy' örömsugára ragyogott vonalain, — Muderrisek, szóla türelmöket félig vesztett társaihoz, lelkiösmeretemet megdorgálta a szivet és vesét vizsgáló szent felség, hogy a halálpadon ülő iránti gyöngédségből, egy gyanus körülmény' felhozatalát mellőztem. Ekkor kémlő szemeit Gergelyre függesztvén folytatá. Midőn rendőrsegédem Mézzáros Pált, ki a börtönbe zárt müvészt volt meg szabaditandó, tusába vegyité, és tagtársaink hiven szerepeikhez küzdének az alváros' utczáin, mintha valósággal két ellenséges párt' zászlóihoz

tartoznának, föllépett hajduival azon utczakapitány, ki a „félhold“ czimü vendéglő’ felső emeletében lakik, s megragadá Mészáros Pált, épen a szükséges pillanatban, mellyben t. i. ez óriás erejü férfiu rést törvén magának odább állani és a két darabontok által gerjesztett zavart Sennonak, a fogoly müvésznek, menekvésére használni még alkalmas lett volna. Ki ne sejditné tehát, hogy e jelenet a terv kiegészitéséhez tartozott? De jusson e gyüldének eszébe, miként a nevezett utczakapitány a prágai udvar’ cselszövényeibe van bonyolitva, és átkozott ellenségeinknek a jezsuitáknak, különösen pedig a Padisa’ jogai ellen lázitó pater Alfonzonak — kit Allah sodorjon a pokol’ mélyére! — titkos eszköze. Mi uton birja a halálpadon ülő muderris veszélyes üldözőink’ szeretetét annyira, hogy általok segittessék?; ezen gyanu — mert mentsen isten, hogy mint kétségtelen tényt vádként merjem fölhozni — minden esetre a gyülde’ komoly figyelmét igényli.

Gergely diák, a közönyös és vidor arczu muderris elsáppadt az astrolog’ szavaira, s hideg vérével semi tudta elnyomni a nyugtalanság’ jeleit, mellyek elárulák, hogy már e nem sejtett vádra, helyzete iránt aggódn sőt szorongani kezd. Változása azomban nehány másodpercznél tovább nem tartott; de noha a többiektől észre sem vételék, nem kerülheté ki az astrolognak ráfüggesztett szemeit, ki most a diadal teljes hitével kiáltá: Mudererrisek! e figyelmeztetés után bevégeztem vallomásaimat, s ideje az esküt elmondanom. — Esküszöm, szóla ekkor fölemelkedvén székéről, hogy lelkem az igazság’ utján járt, mig ajkaim a halálpadján ülő el-

len tanuskodtak! Allah, ki, mint egy üvegablakon, keresztül lát mellünk' csontfedelén, tiltson el a paradicsom' kéjeitől, ha valamit szándékosan akár elhallgattam akár ferditve terjeszték elé! —

— Vonuljunk vissza tanácskozni s itélni, mond az elnök, látván hogy védencze' föloldására nincs több lehetség.

— Muderrisek parancsolom, senki ne merészeljen székéről meg mozdulni, kiáltá Gergely diák a hatalom' és jog' erélyével. Effendim! mondá, használván a közámulatot, s az arczrostélyos férfihoz fordulva, ki Farkas István háta mögött állott. Effendim!, lépj közikbe, s tégy bizonyságot mellettem, szólj, nagy Effendi! igazgatója a Korán' társulatainak, s kinek rabjai minden muderrisek Istámbultól Karánsebes végváráig! —

III.

A törzses lovag azon félkörbe, mellynek kerítvényét a birák emelkedett ülhelyei alkoták belépvén, fölemelé sisakrostélyát. Jelentékeny, erélyes arcza, napbarnitott szinével, edzett, kiülő izmaival, benfekvő bokros szemölddel félárnyban tartott kisded s tőrélű szemeivel, ösméretes vala nehány muderris előtt.

— Allah nagy! Ez Csajferbeg ő nagysága! kiálták ők, s a muderrisek székeikről fölpattanván, alázat és hunyászkodás közt vártak, mig a korelnök mélyen meghajtva térdét jelt adott, hogy a gyülde háromszori arczraborulással üdvözölje minden kémtársulatok' és izlámérdekeket terjesztő gyauregyletek nagymesterét. Ezen

szolgai hódolat rab-adója után, mellére sülyesztett fővel, s keresztbe font karokkal szóla a korelnök:

— Effendim, parancsolj vagyonunkkal, vérünkkel és lelkiösmeretünkkel; mert te vagy a kire zápora hullott Allah' s a Szultán' kegyelmének. Intésed szerint öl, mozsdik, imádkozik a muderris' keze, cselekszik és szenved teste, akar bünt és erényt szive Mi vak eszközök vagyunk, méregnedv vagy életbalzsam, halál' fegyvere vagy frigy' zászlója, sötétség' éje vagy fény' szövétneke — minden általad s kényed szerint; mert te, dicső Effendi! a Kislár-agassi által, ki csak a padisától függ s minden kegyes alapitványok, szent társulatok, mósik és mecsetek jövedelmeinek kezelője, korlátlan urunkká neveztettél ki, hogy légy szövetségünk' gépezetének mozgató ereje, mellynek egy czélra müködő részeit a mi önmozgás s önakarat nélküli testeink alkotják. Effendi! holttetemek vagyunk szellemed nélkül, élünk és cselekszünk általa! Parancsolj rabjaiddal! —

Csajferbeg az elnöki székbe ült, s körüle a muderrísek állva maradtak.

Ezen magyar születésü renegát, ki a fényes kapunál roppant béfolyással dicsekvék, s a szerencsétlen Erdélynek főként később t. i. 1593-óta, annyi bajt és inséget okozott, mennyit kronikáink szerint, Gergely diákon kivül, — ki, miután hitet cserélt, Alicsausz név alatt fordúl elé — talán senki sem, ismétlem, ezen renegát a budai vezérhez követségbe küldetvén, alkalmat vett, kirándulást tenni honunkba s igy lön, Gergely diákon kivül senkinek magát föl nem fedezve, a rom-

várnak pár nap óta lakosa, és a muderrisek közgyülésének szemtanuja.

Csajferbeg hideg méltósággal jártatván a gyüldén szemét, meg vagyok veletek elégedve, mondá, mert tapasztalám, hogy a rend s engedelmesség átjárta sziveteket, mint a drága füszerek' illatja Allah' mindig égő lámpáinak olaját, s mint az érzéki gyönyör a paradicsom' tubafáinak hüves árnyaiban pihenő, örökké fiatal, örökké erődús, s örökké szerelmet élvező Ozmanlikat.

— Helybehagyásodnál csak azon teveszőrből készült fekete öltöny bir több becscsel, mellyet Mohamed a hegira kilenczedik évében Ben Soheir költőnek dalnokdíjul ajándékozott, s melly a padisa' kincstárának legdrágább éke, — sohajtá áhitatos arczczal a még mindig halálpad mellett álló Gergely diák.

A muderrisek oda forditák pillanataikat, honnan e keleti hizelgés' igéi hangzának.

Csajferbeg pedig székéből fölemelkedvén a diákot karonfogva vezétte a muderriseknek hozzá legközelebb eső ülhelyéhez balkézről.

Gergely szokott modorával s arczjátékai közt veté abba magát.

A többi gyüldetagok továbbra is görnyedt és szolgai helyzetben állának.

Farkas István az összezúzott szivü astrolog, gépileg ült a halálpadra, mig ajkai tompán rebegték: — Zebaoth istene! tehát csakugyan enyim e hely, szörnyü üregével s éles kaszáival! Ki foghatja föl illy szerepváltozás' csodáit? — Ah! az ő csillagháza ragyogott, az enyim sötét volt! S én a jós, daczára égi jegyeimnek

reméleni merészeltem, inkább hivén a muderrisek' törvényeinek, mint félvén az örök végzés' szavától, melly nem tudományom' tolmácsa volt. Szent ég, úgy költözzem-e Avicenna', Trismegistus' és Zoroaster' árnyaihoz, hogy e nagy tanárok gúnyosan tekintsenek rám, ki halálom' körülményeivel bizonyitottam be, miként a rejtélyes bölcseségnek kontár és avatatlan szolgája voltam? — Oh! gyalázat, gyalázat fejedre Farkas István, az oriás elődöknek törpe majma! —

Nehéz könycseppek gördültek arczán végig, de senki nem ügyelt sem mormogó szavaira, sem kinos fájdalmára.

Gergely diák, hogy a meglepetés' perczei érdek nélkül ne peregjenek le, — most igazolni akarom tetteimet, szóla a gyüldéhez s börövébe dugva ujait, szorgalommal keresgélt, mig holmi apróságok közöl egy bársony csomagot vont ki, melly Farkas István köpczösebbféle talizmánainál alig volt vastagabb.

Megtekinté a világosság' és nyilvány' szine elébe hozott bibor-hüvelyt most összevont homlokkal, majd mosolygó arczal, majd pedig anda szemekkel.

— Muderrisek, mondá, a hivők' legbölcsebbikének megmérhetlen sulyú nézeteit rejti e boriték. Ritkán őriztetett kisebb szekrényben drágább kincs.

Ekkor egy láthatlan rugót érintve ujaival, hártyavékony tekercset vont ki, s tisztelettel emelvén ajkaihoz, átnyujtá Csajferbegnek.

Ez ismét nem volt fukar a tekercs iránti bókokban, mig azt le göngyölgetvén, egy kilencz hüvelyk hosszu és négy hüvelyk széles okirat lebegett a muderrisek'

szeme előtt, kik külalakjának hivatalos arányából már sejditve ezen okirat' keletkezésének helyét, még sokkal szolgaibb görbitést adtak hátaiknak, s arczaik még inkább konyultak keresztbe font karjaikra.

Csajferbeg fáklyákat parancsolt maga mellé s elolvasá a következő föliratot: Alláhtól jön világosság! — Feleleteit a szegény Mufti adja, kinek lelke részesüljön a bünbocsánatban! Egyébiránt Allah mindent jobban tud.
— Muderrisek!, kiáltá a lelkesedés' hangjával Csajferbeg, én a szent Fetvát tartom kezeimben! Boldog, ki megtisztelteték általa!

— Boldog' ezerszer boldog! zugták vissza a gyülde' tagjai.

Hogy olvasóim e jélenetet érthessék, szükség meg jegyeznem, miként az izlámhit' főpapja nem csak közállományi, de magány ügyekben is keleten oraculumnak tartatik, s véleménnye, mellyet Fetvának hivnak, az ozman kormánytanácsnál és birószekeknél magas tekintetben áll. Ennélfogva természetes, hogy csak nevezetes rangu, vagy befolyásu egyének nyerhetnek olly fényes kitüntetést, minő a szent mufti' részvéte ügyeikben. Mi a Fetva' tartalmát illeti: ez mindig apró betükkel s költött nevek alatt előterjesztett kérdésekből áll, s úgy van szerkesztve, hogy a fő pap csak ennyi feleletet irhasson alá: megtörténhetik vagy nem történhetik meg.

Mig a várrom' tág terme csengett és bongott a sajátságos tömeg' hálafohászaitól, mig a titkos társaság' görnyedt emberei ajkaikat élénk müködésbe hozák, hogy kiki egy félig hallható, de azért még is nem önzéstelen

idvezléssel toldja meg, azon ember dicsőségét, ki a múlt perczekben halálpadon ült, most pedig boldognak, irigylendőnek, s fényes reményektől körül sugárzottnak tekinteték; az alatt Csajferbeg szemeivel átfuttota a Fetva' kérdéseit, s fölemelt jobbjával csendet parancsolván, tudtúl adá a gyüldének, hogy Gergely diák közlé az ozman birodalom' főpapjával azon elveket, mellyek szerint hitte egyedül sikeresnek Erdély' jelen viszonyai közt a titkos társulatok' hatását, és szerencsés volt a szent Mufti magas kegyét és helyeslését megnyerni. — Én, folytatta hivatalos állásom s baráti viszonyaimnál fogva előre értesülve valék mindenről, s hogy a szép eszmék, mig alkalom nyilnék a padisa' ezen jeles tartományát személyesen meg látogatnom, némileg gyökeret verjenek, a szerény Gergely diákot, ki soha hatalomra s kitüntetésre nem vágyott ismétel kérelme' daczára is erdélyi gyüldém titkos ellenörévé tettem, s meg parancsolám néki, ügyelni társaságunk' szeljemére s ha kell azt vezérelni. Hatalma körét belátása szerint titokban tartható, vagy meg hitt társaival, kiknek segédre szüksége volt, közölheté. Tudják önök hogy az elöljárok' bizodalmával visszaélők büntetése halál. Nincs tehát okom dicsérni azokat, kik Gergely diák' néma eszközei voltak; mert csak szoros kötelességeiket teljesiték. Most miután nemzetes és vitézlő Márkházy ur kétség kivül vette Budavárából hozzá intézett iratomat, mellynek erejénél fogva őt az erdélyi szent czélu titkos társulatok' igazgatásának terhe alól föloldoztam, s a muderrisek' osztályába vissza léptetém, — ezennel a mély tudományu s nagy belátásu muderrist, ki közönségesen Gergely diáknak ne-

veztetik, az Erdélyhoni s két havasalföldi minden gyüldék' korlátlan hatalmu igazgatójává és urává emelem, hogy bölcsesége szerint rendelkezzék mind a muderrisek' munkásságával s életével, mint pedig a szent tőkék' s alapitványok' öszvegével csupán nekem tartozván számolni cselekedeiről, s a Kislár-Agassi ő fő méltoságának — ki a mosék', és hitbizományok' kincseinek tárnoka — a czéljaira szükséges titkos költségekről. Allah' hatalma lebeg szándékom fölött s megáldandja azt fogyhatatlan malasztjaival! Ti pedig muderrisek hódoljatok uj uratoknak!

A gyülde' tagjai térdhajtva csokolták meg a diák nem igen finom kelméjü köntösét.

Csajferbeg a muderrisek karától szállása' ájtójáig kisértetve eltávozott.

Farkas István sötétbe és egyedül maradt a zord terem' irtozatos kövén. Ő, még mielőtt a bástyaromból kilépett volna, örömmel fólyt be tündéri s csaknem iszonyos innepélyességet adni a közgyülés kezdetének. — Mint ösmerték harangjai a szirtok' barlangszájok' és begyhorpadások légajkait! milly ildommal kongadtak, zúgtak, sikoltának, csengének, mindenik alkalmas perczben és czélszerü helyen, hogy legszebb ismétléseit csalhassák ki a fölébredt viszhangoknak, és egy rémes zenevegy fogadhassa, az erdő' öléből ki lépő muderrisek' jelszavait! Ah, Farkas István, a sirszellemek komor bástya ablakaitól, mennyi reménynyel vezette sze-

meit halott csontokkal behintett udvarára!, — mi kedélyesen néztek rá a dölt emlékkövek!, mi biztatón vegyült a légbe s csapott a hegyi út' kigyózó ösvényére le a lelki tisztulat' magus dala! Hiszen nem nyilt e alkalma jogos okokból vádolni, megsemmisiteni azt, kinek szerencse-csillaga naponként merészebb helyzetet vőn, s homályositá az övét? Ez nem boszú, csak önvédelem volt, szabados sőt parancsolt fegyverekkel. — S most, ah, most, egy kivételes körülmény ellene forditá a halál-itéletet. Mit használ, hogy nem rágalmazott, hogy csak valót beszélt vádként el, s hogy csupán a hamis föladó löketik a mélység' kasza fogai közé, — mit használ mind ez egy rémitő ember' önkényével szemben s azon csillagászati jelek mellett, mellyeket régebben ugyan fejére végveszélyt hozóknak nem nézett, de most átlátta, miként a kárörvendő szellemek gyanitván avatatlanságát, varázsfátyolokkal betakarták, hogy csak félerővel világoljanak és rémitsék őt? — A szerencsétlen jós, kinek tudományában volt bünostora, illy sötét eszmékkel tépelődvén, kisérni sem merte a hatalmas Csajferbeget, hanem folytonossan a halálpadon ült, mintha ezt a gondviselés közvetlenül számára épitette volna, s miután a magány' perczei még mélyebb örvényekbe sülyesztették kedélyét, kimerült, sáppadt és álmodó arczal tekintett a fölnyiló szárnyajtóra, a betodult fáklyavilágra, a közelgű muderrisek karára, azon kézjelre, mellyel Gergely diák székéből csendet parancsolt s a viszont folyamba indult gyülésre, melly, mint hivé elitéltetése iránt tanácskozandik.

De ki bibelődött volna e csekélységgel? —

Az uj elnök megszólitá a gyüldét, ama különcz s cynicus modorban lógatván testét s huzogatván arczvonalait, melly egy órával előbb nevetségesnek sőt tán ferdének tartaték, de már most népszerü és kecses sajátságnak tekintetett.

Becses barátim! tudjátok, hogy azon bőrrel s csonttal boritott gömb, mellyet kiki közületek nyakán hord, gyüldénk' szótára szerint tulajdonkép nem is fő; mert a fő gondolkozni és határozni szokott, ti pedig cselekesztek gépileg, engedelmeskedtek vakon. Agyatok egy tábla, mellyre fölirják a parancsot, hogy el ne feledjék lelk szemeitekkel azt szorgalmatosan olvasni, mint breviariumát a pap, mert — noha többnyire mivelt és büszke egyének, — egy rendszernek, egy iránynak, melly gépünk 'mozgató ereje, testünk' szelleme, csak rabeszközei vagytok, mint a vadásznak a nyil, mint a ragálynak a halál-angyal. Ez öntagadás, e lemondás magas czélokért olly előnyről, melly az ujabb bölcsek s hittanárok szerint, eredeti és elidegenithetlen jógaink közé tartozik, eléggé tanusitja, hogy nem köznapi siker, melly után kebletek' szomja eped. — Muderrisek! mi ellenőrei vagyunk Erdély' politikai ügyeinek s végtörekvésünk: sipahik, janicsárok s csatamezők nélkül féken s engedelmességben tartani azon országot, mellyet a szultánok kardja, fermanja és sergei mostang sem tudtak.

Hogy e feladatot elérjük, minden kérdést, melly a vitatkozások vagy' cselekvények' láthatárára emelkedik, nem honi párt nézetek szerint, de ozman birodalombeli magos szempontból kell tekinteni.

Miként illik be Erdély, s mi hivatása, az országok' ama kapcsolatában, hová a mohácsi ütközet és János' király hűbéri esküje által lőn helyezve? — ezt vizsgáljuk meg.

Szulejman császár már öreg ember volt, midőn Budavárát elfoglalta.

Ah! érdemdús barátim! hányan állitották már rimekben és prózában, hogy a lélek is a testtel együtt aggul, elérik!

Volna bár ez másként legalább azokkal, kik isteni fényben járnak milliók előtt, mert halantékaikról kettős korona sugárzik: a hatalomé és lángészé!

De szomoruan kell emlitenem, miként Szulejman, a nagy padisa s világhodoltató, egy szép királyné és egy ámitó barát' könnyűinek engedve, a hűtlen Zápolya' örökösének kezei közt hagyta Erdélyt, a helyett, hogy hóditott tartományként, katonai igazgatás alá vesse.

Ezen ballépés — mellyet ő fiatalabb éveiben hasonló körülmények közt soha nem tett volna — az ozmanbirodalmi politikát bonyolodottá, félszeggé, s aránylag csekély eredményekért vér- és kincspazarlóvá változtatta.

Megmondom: miért?

A magos kapunak, ha negyedfélszázados törekvését Európa ellen megváltoztatni, ha azon irányt, mellyet Ozmán az olympi hegyszorosok' elfoglalásával tüzött ki, gyáván fölhagyni nem akarja, minden árron igyekezni kell, hogy Lengyelországot meg hóditsa s hogy Bécs' falai előtt vagy rómjain egyezkedjék Magyarhon' birtoka fölött.

E czélokig a legszilárdabb békealku is csupán fegyverszünet, s a nyugalom, harczra készülés; mert Byzancz' elfoglalása sajátlag csak ekkor végződik, s igy válik a keleti kóbor török, nyugoti hatalmassággá. Különben Európában csak sátra van és nem háza s háztüze, — külömben nyugoton becsempészett nép leend, s nem vezér — és hangulatadó nemzet, — külömben, muderrisek, a világ' e legfontosabb részének létrendszerében padisánk' hatalma nem alkotó erő, de kóranyag, mellyet a beteg test, elébb utóbb magából kiizzadni, kiküzdeni, kilökni kénytelen.

S most kérdem: mire van szüksége a magos kapunak, hogy emlitett hóditásait végrehajthassa?

Felelet: erős, biztos támaszkodási pontra.

Az az, olly tartományokra, mellyek az elfoglalásra kiszemelt országokkal határosak, s mellyek, ha török sergek' állandó tanyájává és hadfészkévé alakittatnak, lehetségessé teszik, hogy a félhold örökké megtámadólag léphessen fel, és minden alkalmat fölhasználandva száz ezrekkel rohanhasson a figyelmetlen és semmi roszat nem sejtő szomszéd honokba.

Szulejman császár tehát, Ozmán és II-ik Mohamed szultán szent emlékéért, az 1259-ik és 1453-ik *) évek' nagy napjainak tiszteletéből is kötelezve volt Zápolya' halálakor, Erdélybe nyomulni, az aristocratiát kardélre hányatni, az országot katonai kerületekre osztani, basákkal s állandó török sergekkel látni el. Neki és a többi

*) Az olympi hegyszoros első elfoglalása és Konstantinápoly meg vételének évei.

padisáknak tisztökben állott volna, ugyan ezen politikát foganasitni Moldavában és Oláhországban.

Mert e három tartomány van helyzeténél fogva az Izlám' nyugot elleni irányának támaszkodási pontul kijelölve. Csak igy lehet a Lengyel birodalom s a német alatti magyar részek ellen költségtelen, gyors s állandó sikerü háborut folytatni.

De, fájdalom! Mohács hősének kifáradt geniusza nem hallgatta meg a nagy idők' és nagy sirporok' intő szavát, s Erdélynek épen hagyá alkotmányát. A közigazgatás' élére pedig csaknem királyi hatalommal föl ruházott magyar egyének emeltetnek jelenleg is. E rendszert bajos már megváltoztatni; mert eskük, császári szavak, a hit' szertartásaiba font igéretek biztositják; s mert a török dicsőség' varázsának zományza nem ragyog úgy mint hajdan, és mi régen könnyü volt, most merész vállalatnak látszhatnék; s mert végtére a közelebbi negyven év óta Erdély sokat gyarapodott erőben, vagyonban, hadi figyelemben, és ha önfentartásáért a prágai udvar' karjába vetné magát, az ozman birodalomnak nyugot-europai befolyását tönkre juttathatná.

Nálunk azon politikát sem lehet követni, mellyet a két havasföldön szép sikerrel alkalmaznak, hol különböző ürügyek alatt török és tatár járások égetik el a föld' termését, öldöklik az őslakosokat, lehetetlenné teszik az ipar' és népesedés' gyarapodását s igy lassanként előkészitik e tartományokat, a katonai igazgatásra, hogy biztos támaszkodási pontokká váljanak a Lengyel birodalom elleni hadviselésben.

Müderrisek, mint most állanak viszonyaink az Erdély fölötti védurasságnak semmi jelentése nincs. Adónk, mellyel a padisa' kincstára gyarapittatik, tekintet alá sem jöhet, mert ez olly kevés öszlet, mellynél sokkal többet küld a fényes kapu egy egy keresztyén fejedelemhez követségi ajándékban.

Miért csatolták tehát Allah' sergei az ozmán birodalomhoz e gyaur földet? Talán azért, hogy védelmére pazarolják véröket haszon nélkül? talán azért, hogy holttetem legyen a külömben ép testen, mellyre a létrendszer' vérforgása, élet-lüktetése ki se terjedhessen, s mellyet birni egy okkal több volna a közelgyengülésre? Nem, becses barátim, ezerszer nem!

Egy hóditásnak, ha eredménye nem lehet az érdekek' össze olvasztása, okvetlen törekvése fog lenni minden erőnek, közszellemnek és közerkölcsnek, melly az alávetett, de egybeforrni nem akaró részekben mutatkozik, csökkentése, semlegitése, kiirtása.

Keresztyén és pogány uralkodások nem tagadhatják meg e tant; mert a hatalom bölcseletéből foly, s mert egyesek birhatnak nemes lélekkel, és szánalommal, de a politika olly erkölcsi lény, mellynek csak agyrendszere van , — szive nincs s nem is leend soha.

Minden fő eszmét elmondottam, melly gyüldénk' hivatásának alapja! már csak az alkalmazás van hátra.

Muderrisek! végczélunk a nagy Szulejman' ballépését jóvá tenni: azaz, Erdély' helyzetét birodalmi magos szempontból fogván föl, minden esemény' irányának olly hajlitást és lengületeket adni, hogy honunk a viszonyok' kényszeritése által naponként közelebb essék azon állapot-

hoz, mellyben szilárd támaszkodási pontja lehet a hóditó ozmanliknak, kik a római császárt fővárosában keresendik fel, hogy ágyutorkaik' rémitő zenéje közt irassák alá s innepeljék a békekötést, melly a félhold' jelét Karpátoktól Adriáig minden magyar vár' bástyáira kitüzni fogja.

De, kérdem illy nagyszerü eredmény nálunk mikép létesülhet? . .

Összeolvasztás által nem; mert országunk magyar és keresztyén. Tehát kettős ellenszenvvel bir a hegira s a mohácsi vérnap' évszámlálása iránt: egyik ősi hitét fenyegetné, másik polgári függetlenségének sirjára emlékezteti. —

Fön marad még számunkra a gyöngités' elve.

Belviszályt támasztani, — a pártok fölött állván, kilesni mindenütt az erély, hatás, polgári, hüség', becsszomj' dicsvágy' vagy lelki romlottság' csiráijit, ápolni a bün' s erény' e nyilvánulásait, mignem figyelmet és tettkört vivnak ki maguknak, ekkor pedig ellenkezésbe hozni hasonló nyomatéku igényekkel, hogy egymást kölcsönösön megtörjék, kimeritsék, széttiporják: ez titkos társulatunk' jelszava.

Nekünk nem lehet szövetségesünk a török párt, ha összetartó eszélyes és önálló; nem lehet ellenségünk a habsburgi befolyás után sovárgók' felekezete, mig gyönge, gyáva, és következetlen.

Gyüldénknek az erőt kell orozva megfojtani, a kimerültséget anyakarral dajkálni, a zavart diadalszekérbe ültetni.

A miásmák' némelly fajáról mondják, hogy a beteg és gyarló testalkotásu embereket aránylag kimélik, mig az erős s ép férfiakat s az arany álmok' tündérhonában élő fiatalkort csaknem az irigység' ösztönével ragadják meg, és sodorják a rothadás halálvermébe: Erdély' szellemi légkörének illy miásmájává vegyüljünk mi, hogy befolyásunk által, olly avar szint, s vad tekintetet öltsön magára e hon' erkölcsi tére, milly pusztává fog válni, ugyanazon czél miatt, de a vérontás és erőszak' durva eszközeivel Moldova és Oláhország' physikai kerülete.

Eljárásunkat vádolni fogja az érzelgés, mellynek igaza lehet a részletes nyomor fölszámlálásakor, de czélunk nagy, t. i. a közbirodalom' dicsősége, s azon szemtő, melly a hazafiság, s más apró érdekek' gőzkörén fölül lebegvén, mérleg alá veendi az óriás eredményeket s a rájok ragadt átkot, bizonyosan Allah' trónja előtt mellettünk teend tanuságot s bevallani fogja, hogy aránylag kevés áldozat történt roppant sükerért.

E rövid rajzát gyüldénk' hivatásának véssétek mélyen agyatokba, hogy a milly szigoruan tervezendem én vállalatainkat, olly vas következetességgel hajtsátok végre.

Azon emberi gyarlóság, hogy a vétkesek iránt, kik parancsaimat áthágják, könyörrel viseltessem, nem fogja soha kedélyemet bemocskolni.

Ha az isten nekem könyező szemet, s az ólomnál hamarább felolvadó szivet adott volna, akkor, becses barátaim, néhai mesteremnek, Tinódi Sebestyén uramnak, modorában pengetném most is hurokat, s pásztori énekekkel üldözném a kérlelhetlen Cloét és Daphnist,

tizenkét lábu verseim' hosszu során végig, míg kifáradva, elálmosodva, unalomból is megfizetnék tisztelöjőknek a dalnokdijt.

De miután szivem a legkeményebb érczneműekből készült, kóbor költő helyett muderrisek' vezérévé váltam és szerepemből lépnék ki, ha titeket, midőn tántorgatok, jobban kímélnélek, mint ellenségeinket, mikor hálóink' tévegében megbotlanak, hogy a kaszatömlöcz' fűrészei közzé essenek —

Gergely diák ezen rémitő beszédet, melly a gyülde' végczélját olly ördögi őszinteséggel leplezé föl, könnyü, nyájas és szélsebes modorban szavalá. Hamar csattantak el a sötét eszmék' fellegei közt az égető villámok, — hamar rohant a bősz vihar tovább, tovább, sehol nem állván meg, és nem engedvén szünetet visszatekinteni vagy előkészülni a benyomásokra. Innen következék, hogy a muderrisek, valami tompitó, kényelmetlen érzést vettek észre kebleikben zsibongani, de annak sem természetét sem irányát fölfogni nem tudták. Innen következék, hogy vezérök' nyilatkozatát a körülményekkel és szövetségök' természetével öszhangzónak tartották ugyan, de magok sem sejték: miért?, néhány fokkal közelebb sülyedtek a kétségbeeséshez. Ha nyomtatásból lassan, fontolgatva olvashatták volna el Gergely diák' rögtönzését, beláthaták vala, hogy ő néhány mestervonással sötétebb kinyomatot adott a végczél' rémalakjának, melly ecsete által démonibbá vált, mint volt valaha, és a régi bün-adónál többet igénylend rab-soldosaitól.

Mindezt azomban legalább félig eltakarta a gyors előadás' ködfátyola.

Az uj elnök, midőn a szonoklatát kisérő „éljen“ zsivaja megszűnt, — Muderrisek! mondá, szórakozásból feledém fölhozni vád alá vont tetteim' magyarázatát. Márkházi ur, ki gépünk' mozgató ereje, padisánk' hü alattvalója ugyan, de nem tekinté mindég ozmán birodalmi magos szempontból Erdély' ügyeit. Igy történt, hogy igen közel vonaténk a hazai pártérdekekhez, igen ohajtók azt, mit a törökbarátok akartak, s igen üldöztük a hasznos fejetlenséget, az idves közzavart.

De a helyett hogy mást hosszason vádolnék, szólok magamról.

A székelyek utólsó idegig békétlen s lázitó eszmékkel vannak átitatva. Soraikból jönek évszakonként Zsigmond ő fensége palotaőrei. Hogy ezek nem vetkezik le multjaikat, midőn kék öltözetbe búvnak, természetes. Mihelyt tehát Fehérvárt a békétlenség' jelei mutatkoztak, mind haza szökni akarának, hogy közerővel fegyvert ragadjanak ősi jogaik' kivivására. Ime egy kellemes zavar, mellyet bün volna akár végletekig éleszteni, akár egészen elnyomni. A bölcs magus, ki fellegek közt élvén, — mit csillagvizsgálóktól rosz neven venni nem is lehet — a tettek' és gyakorlati élet' mezején ujoncz volt, kék darabontaink' szép reményekkel kecsegtető mozgalmát az udvarnak hiré adni s tökéletesen elfojtani törekvék. Ez szint olly káros leend vala ránk nézve mint ellenkezője. Mert, ha a palotaőrők terve egészen dugába dől, a székely nemzet motszanni sem fog, s a legzavargóbb elem' kútforrása elapadván, a fejdelmi párt könnyen tulsulyt nyerhet, és rendbe hozhatja Erdély' ügyeit: — másfelöl azomban, ha minden kék darabont

haza szökik az első siker általános lázzadásra bátoríthatja a jogaiból kifosztott székely földet, s negyven ezer fegyver, melly onnan könnyen kitelik, Boldizsár gróf pártja mellé csatlakozván, nem csak fejdelmi székéből elüzheti Zsigmondot, nem csak erélyes kormányt alakithat, de még a fényes kapunak Erdélyrei béfolyását is veszélyeztetheti. — Én e lehetségek' egész fontosságát fölfogtam, s látván, hogy szent szövetségünknek éltető lége a zavar, mételye a rend, titkos bujtogatások által konkolyt hintettem a kék darabontok közé, és a vallás miatti meghasonlás' mérgét csepegtettem sziveikbe. — Igy történt aztán, hogy a római hitüek lázadási rokonszenve csökkenvén, s a protestansoké gyarapodván, mig azok továbbra is Fehérvárt maradtak, emezek haza illanának, s minden kilátásaink arra mutatnak miszerint a meghasonlott székely nép' forrongása sem lecsilapittatni, sem erélylyel kitörni nem fog. Kérdem: teheti-e valami ájultabbá a kormányt, a nélkül, hogy azt megbuktassa? és nem fog-e szünetlen erő erőt, pårt, pártot emészteni föl, mig az uj Babel, pusztulni hagyandja templomát, hogy mi romjaiból befolyásunk' épületét, mély alapokra fektethessük.

Ez az első vád' czáfolata.

Muderrisek! fölhozatott ellenem, miként Sennot, noha sorsával semmi közünk, nem engedtem börtönéből kiszabadittatni.

A tény igaz. De miért történt?

Mert az utczatömeg pártzászlók alatt kezdé egymást döngetni, a nélkül, hogy fő embereink e mozgalmat vezetni, s igy a dolgokat végtörésre kényszeritni akarnák.

Lehet-e ennél lélektáplálóbb látmány? — Örökös földingás, lávakitörések, örökös pánfélelem sziczíliai véréjek nélkül!

Mi dicsőbbet hozhat a történet számunkra?

De az ellenszenvnek táplálék kell, a dűhnek ingerlés.

A népcsoportozatokat még a zápor eső is szét veri.

A történészet mondja, hogy magos érdekekért is a tömeg csak szép időben küzd. Hát még látható tárgy, fülébe kiáltható jelszó nélkül, mikor forgatta dorongait a pór hetekig, hónapokig?

Szerencse csillagunk akarta, hogy egy kobor művész, ki Boldizsár grófot zenével tisztelvén meg, hüsre tétetett, a tömeg dulakodásainak jelszavává váljon.

S mi a zavar-barátok elnézzük-e, Senno szabadulását, holott mig ő börtönben ül, az egyik párt szünetlen kimenteni, a másik örökké zárva tartani törekvénd, s igy Fehérvár' utczái a leghasznosabb főtördelések' és hátkékités' szinpadjává válandnak? — Soha ne mocskolja e gyávaság gyüldénk jellemét!

Még vádoltattam egy levélnek a városberekben kézrekeritéséért!

S pedig nem vala-e szokatlan vállalat Erdély' legügyesebb szemfényvesztőjétől megszerzeni ez iratot?

Magam is kétkedtem sikerülése felől, midőn bizonyos Gengának sugdosodásaiból, mellyel Pierroval a talpra esett müvésszel folytatott, sejditni kezdém, hogy társaságunk' czélját mozditandja elé e csel.

Azomban az isteni gondviselés kedveze fáradozásomnak s tulajdonossává lettem egy kecses nő' olly szerelmi igéreteinek, mellyeket ha alkalmas időben fogok közleni Zsigmond ő fenségével, nem kételkedem, miként az Amor' szarvacskáival diszló fejdelemnek növekedni fog gyülölsége Boldizsár gróf ellen. Milly érdekes szövevények támadhatnak ebből gyüldénk' hasznára: előre képzelheti minden tisztelt barátom, ki a szenvedélyek' bölcseletével bibelődik. —

Ezekben mutattam be, muderrisek!, önöknek első kisérleteim' zsengéit, s remélem, miként uj hatalmam, hasonló irányban többet és nagyszerüebbeket fog tenni, a nélkül hogy a törpe ész valaha vádpontokat gyártani merészeljen ellenem.

De sejditem, miként az égcsillagok' bucsufényét, csak a vastag ablaktáblák zárják el termünktől. Ideje tehát, hogy ön bölcs magus, hagyja oda halálpadát, mellyre egyébaránt kedvszotyanáson kivül más nem ültette, és mi zárjuk be üléseinket.

Isten és a vak engedelmesség' szelleme önökkel muderrisek! —

Rab- bókok közt kisérteték Gergely diák a romvár'-elnöki szobáiba. —

Ah! a fáklyák, a fáklyák, milly fénnyel világoltak az astrolog' iszapsáppadt arczára, a siriratként komor vonalokra és a mély homlokredőkre, mig a muderrisek' kara a terem' ajtaja felé haladott tisztelgve, rivalgva s boldogon az uj járom alatt! Minden sugár, melly a szövétnekekről megszégyenült jósunk' alakján játszott, behatott a bőr' szövetén, az izmok' rostyain,

az idegek' érző-szálain egészen a lélek' fenekére, a sziv' gyökerei közé. Bősz, kisérteti, varázsló sugárok voltak ezek! Különben hogyan világitották volna ki az elfátyolzott fájdalmak' és a rejtett de gyötrő eszmék' minden redőit, — különben miként hatottak volna anyagi fényparányaikkal az emlékezet' és képzelődés' olly kedvetlen, ollyi csügggesztó benyomásainak láthatóvá tételére!

A vérpadhoz kisért rab alig lehetne szomorubb, mint a halálpadról menekült Farkas István.

Ő az életet visszanyerte, elvesztvén nem a tudománybani hitet ugyan — mert az ostorul megmaradott keblében, — de, mi sokkal rosszabb volt, minden bizodalmat, hogy valaha hű magyarázója, avatott tanárja lehessen az égi golyók' s magia' titkának, mellyhez a rajongás' szenvedélyével tapadott elméjének szomju dicsvágya, szivének apadhatlan sovárgása.

— Tehát csakugyan teljesült a sors' fenyegetése. Létem' csillagháza elsötétedik. Megaláztattam. Gyakorlatlan, gyáva embernek mondott a hiú világi ösmeretek' mestere, a nélkül, hogy lehazudtolhatnám. Neki igaza volt. — A zodiacus minden barátságot megtett irántam. Soha senkinek az égjegy világosabban nem nyilatkozhatott és soha senki nálamnál otrombább ésszel nem probálá fejtegetni alig takart talányait. Mennyi ösztön, mennyi jóslat sugta, hogy némuljak el vádaimmal, mert különben az ő csillagháza az enyim árrán fog ragyogni; de a kabbala' betüinek, a szerecsen égő fürtének, a meny és pokol' légszavainak egészen más értelmet adott szen-

vedélyem. — Lejárt napom! kétségbe ejt a hivatás' vágya és a siker' lehetetlensége.

Illy keserü ábrándok közt hagyá legutoljára el a termet Farkas István, s bolygott a még setét éjben, az éjszaki szél hideg sohajaitól dermedő várvölgyben, míg rombástyába érkezett, hogy ha lehetséges volna rideg magányában sokkal inkább kinoztassék rögeszméje által. —

IV.

Azon kis erkély, mellyre az arczrostélyos lovag, — kiben utóbb, mint láttak, a gyülde Csajferhegre ösmert, kötélkosárban föl voná Boros Jancsit, korán sem vezetett olly silány szobákba, minő a Gergely diák' pokhálós s móhvirágokkal himzett fészke volt.

Kivülről tekintve a vár elhagyottnak látszék; de a figyelmes szem észreveheté, miként nagy repedések, alászakadó fedél, üveg nélküli ablakok ferdíték ugyan a romvár' völgyre néző oldalát is; de az erkély körüli falakon kisebb réseket tört az idő' keze, s itt inkább a szétmállt, vagy tán szándékból levert vakolat okozott sivar benyomást, hirdetett pusztaságot, mintsem olly tág

falnyilások s düledékek, mellyek igen nehezitették volna egy pár szobának fölszerelését, és lakhatová tételét.

Az erkely' kettős ajtaja, hol Boros Jancsinak keze hátra és szeme beköttetett, nagy teremre nyilt külről rongáltnak látszó vak, — de a várudvar felől egészszen ép ablakokkal.

A padlást ó s már nehol feltört iharfa-koczkák disziték, mellyek kevés gond és takaritás által a legválasztékosabb izlést is kielégitették volna. Ugy látszék hogy azon korban, midőn a Komjátiak e félre fekvő tájon állandólag laktak vagy legalább huzamosan mulatának, egy vár' járatlan útja, még ösztön volt, a kényelem- és pazar fényüzésre; mert jobban biztositotta a háboruk' zsákmánylásaitól a szép izlés' müveit, mint azon kastélyok, mellyek városok és népes falvakhoz közelebb esvén, ha ragyogni s a polgárosodás' igényeinek hodolni akartak, ritkán szállitották le a család' vagyonát, az első épitők' unokáira. Hiszen e századok alig élvezték a béké malasztjait. A nyilt vidék csak sátor vagy sátorszerü lakokra volt alkalmas, s valamint most a tüzhányó hegyekkel övezett tartományban gondatlan pazarlás a magosabb csucsokon nagy kincset fektetni épületekbe; ellenkezőleg a Komjátiak' ős-korában vesztegetés vala könnyü agyagviskóknál egyebet rakni a völgyekre; miután ezek politikai földingások rombolásának voltak szünetlen kitétetve. —

A terem' falait vörös bőr-burkolat fedte aranyzott fáju párkányokkal. Itt is nem tagadhaták ugyan meg kártékony természetöket az évek és elemek; mert a lassan szivárgó nedv halvány foltokat festett a burko-

latra, mellynek már az idő különben is csökkentette eredeti vérszinét; de e jelei mellett is a mulandóságnak, s ámbár a párkányok hol csorbák voltak, hol pedig nélkülözték régi fényöket, még is egészben a falak' fölszerelése inkább csak ódon vala, mint kopár és elviselt.

Nagy ösképek néztek a belépőkre minden oldalról mély rámákból s elmosódott arczal. A müvész' ecsete, melly a rajztan' bölcsőkorában, s a különböző oskolák' megalapítása előtt, törekvék az emberi porhüvelyt vásznon megörökiteni, nem birt még szilárd jellemmel, roszul vegyitette szineit és elég hün másolni sem tudta a test' részeinek arányát. S még is e pánczélos leventék, e szőr-mezü zarándokok, e pátriarchák hosszzu hószakálaikkal, e kecses nők rövid bibor-palástban, hímes s karosu vállal, fehér atlasz-köténynyel, és dús fürteiken gyöngy-füzérrel, e mátronák roskadó derékkal, mély homlokredővel, hamvadó szemmel, csontváz ujjaikkal, s karszékeik körül a kis gyermekek' angyal-arczai, kiket, mivel talán a sir korán ragadott el, a vásznon azért gyüjtött össze a müvész, mert az anyaszivhez örökké közel, de csak az emlékezet által voltak, — ismétlem, mind e rajzok együtt, s öszszes hatásaikat tekintve méltó ékességei lehettek volna bármely országnagy' palotájának.

A terem' közepén egy tükrös csilár terjeszté szét polyp-karjait, szeszélyes üveg-fonadékokkal, és száz meg száz kristályrojttal.

A megtört sugarok tündéri fényt ömlesztének a gazdag ó butorokra, a nehéz selymü ablakfüggönyökre, a

vert rézzel boritott kisded asztalokra, a márvány kandalló' szobor-müveire, a levantai szövetekkel fedett kerevetekre, a grifkörmöken nyugvó és szeszélyes faragványu székekre.

Jobbról egy ajtó két kisded, de eléggé ep és kényelmes szobába vezetett, mig balról a másik ajtó háló terembe nyilt.

A rom' ezen oldalának többi része puszta és lakhatatlan volt. —

Képzelhetik olvasóim, hogy miután a sziklavár olly korlátlan birtokává lőn Gergely diáknak, mint a mudarrisek' személye és lelkiösmerete, ő nem a penészes zugba, hol Boros Jancsival találkozott, hanem egyenesen ide kisértetett.

Midőn az erkélyes terembe érkezék, már vendége Csajferbeg ő nagysága az egymásba nyiló szobák' egyikében az álom' karjai közt pihent. —

Hideg, kedvetlen éj volt. A csillagok oltogatták mécsöket, a légnek gyérült fekete fátyola; de e szürkület, melly a szemnek tárgyak helyett még csak ábraképeket mutogat, s a homályos láthatár' párkányának körleteit, arányát, távolságát szeszélyesen változtatja, már gyanittatá, hogy a korány' első mosolyát ködbálványok fogják a meleg után esengő földtől elorzani és a nap' arany-arcza, midőn ólomszin párafátyolait szétszakithatja, a virágok' kelyhén gyöngygyé jegedt harmatcseppeket, s a fenyvek' smaragdzöld ágain ezüst fémet és kristály rojtokat találand; mert az éjszaki bérczekről, e fészkeiből a nyári hónak, rövid időközökkel szél csapott a várvölgyre, s mint egy rövid horzadás átsuhamlott a

teren, vagy fölnyargalt a rom' szikláján, sirt, süvöltött a falrések közt, mig bágyadt szárnyakkal a mohok' rezgő párnáján elszenderült, hogy ismét felébredjen sohajtani, zokogni, tombolni.

Gergely diák, a muderriseknek távozást intvén kezével, bezárta a terem' ajtaját. Az ősképen figyelem nélkül jártatá szemeit. Egy kerevetre dőlt; de eszméi, mellyek nyugtalan vérét izgatták hamar felköltők onnan. Nehány lépést tőn az olly főstvényi lángokkal égő, olly derült és lakályos meleget terjesztő kandalló felé, aztán mintha vágyainak ellenszegülni akarna, visszatért a másik szögletre; hol egy nagy fali óra, hirdeté csattanos rézingájával, hogy kerekei kisérik az időt. Föltekintett. Csaknem hárman állott a mutató. Ekkor kinyitá a háló szoba' ajtóját. Egy mécs ámbraléget terjesztett. Illatos virágok' tölcsérei leheltek füszert. Az ágy' félre vont kárpitjai habzó vánkosaikkal a legfinyásabb izlésü hölgynek is édes pihenést igértek volna. Minden fényt, kényelmet árult el, hosszu, szép álmokat jósolt, — és a föld alatti terem olly hideg, fala olly nedves, a muderrisek' gyülése olly borzasztó volt!

Ki ne aludnék, csak azért is, hogy feledjen?

Gergely diák becsukta a hálószoba' ajtaját, s fölnyitá az erkélyét.

Egy széket von ki. Leül. A homályos völgybe néz, mig könnyü s avatag köntösén szél hasit át, metsző éllel, dermesztőn.

— Meg vagyok elégedve sorsommal, mormogá, mert aggódni engedett és győzni. Utálnám a szerencsét,

melly egy sima vizlap örvény nélkül és virágos partokkal. A küzdés élet.

Rővid eszü ember ez a dicső Csajferbeg. Ő rám nem is gyanakodott, midőn a magus fölhozta az Alfonso patertől függő utczakapitánynak verekedéseinkbe elegyülését, s pedig, mint hiszem — én ekkor elsáppadék. Éljen a vakság! . . . . .

A török udvar' kegyébe, folytatá szünet után, bezökkentem. Mély kerékvágásokat nyom a siker' utain szekerem, — könnyen föl nem fordulhatok.

Uj jogaimat használni fogom, hogy hassak titokban és rémitőn.

De ideje valami megkülönböztetést nyernem a keresztyénektől is. — Majd választandok a két fegyver közöl, ha együtt nem forgathatom. . . . . .

Istámbul és Prága mennyi mértföld, milly különböző polgárosodás s hit választ el titeket! — Ki ne képzelné, hogy az emberek itt és ott olly kevéssé hasonlitanak egymáshoz, mint a vaczkor a nemes gyümölcshöz? Vagy nem látszik-e igaznak, hogy a miveltség tágitván az ész' láthatárát, finomitván a sziv' érzéseit, természetünk' változtatására befoly? — S még is nincs-e másként? Nem hazudtolja meg az élet bölcseink' ábrándjait? . . . . Mi a világtörténészet? A gazdagok' gőgje és zsarnoksága, a szegények' irigysége s bosszúja: szóval a hatalomérti küzdés. —

Gergely diák összeszoritotta kezével ruháját; mert a szél fütyölt, s nedves, hideg szárnyai fagylalták vérét.

Rövid szünet után mélyebben merült gondolataiba.

— Az első testvérek' sorsa az emberiségé.

Abelnek áldozata kedvesebb volt isten előtt.

Mit tesz ez?

Nemde, hogy Abel' foglalatossága jobban diszlett, többet kamatozott, az az ő volt a gazdag?

S Kain, a szegényebbik testvér, mit tőn?

Megőlte Abelt.

Ennek igy kellett végződni.

A két testvér' esetével el van mondva nemünk' története egészen a végitéletig; mert minden, mit a kronikák följegyeztek s fognak ezentúl is hirdetni, a régi dallamnak csak változatai. — Nincs több uj dolog e holdalatti világban . . . . .

Gergely még jobban takargatta öltözetével magát. Szemei gépileg nyugodtak a várvölgyen, hol már a szürkület közt ködtetemek', pára- óriások' alakulását lehetett félig látni, félig sejteni.

— Ha végig tekintjük a földgömb' különböző országait, folytatá elemzését, mit veszünk észre?

Küzdést a hatalomért.

Mert a hatalom gazdagsághoz vezet, vagy tulajdonkép a gazdagságnak végczélja hatalom.

Az ur, a még nagyobb urat helyéből kilökni törekszik.

E müködést hivják udvari cselnek, ... családok' emelkedésének, ... hivatalvágynak, ... az aristocratia' közállományrai béfolyásának, ... a nyilvános élet' élénkségének, s a t.

De ők — noha egymást buktatva, csakugyan kieszközlik, hogy nekiek a kevés számnak, sok kincsök, roppant befolyásuk legyen, mig épen ez által a többség

nyomorral küzd, azaz, minden hatalomból ki van vetkeztetve.

Mert a vagyon' természetében fekszik, hogy száz szerencsefi csupán úgy részesedhetik nagy kényelmekben, ha millió lénynek nem maradt hely, hova fejét nyugalomra lehajtsa.

Ez támaszt a koldus-népben irigységet és gyülöletetet, s foly életre és halálra a szegények' harcza a dusak ellen.

A kunyhónak átkozni kell a palotát.

Imé elérkeztünk oda, hol az események' kerekének forgását látjuk. A századok' árja hajtja e gépet. S honnan tudjuk hogy az idő telik, s hogy számos évek' habjai rohantak el? — Mert körülünk halomban hever az összetört csont, — mert Kain' gyilkossága sokszor ismételtetett, — mert a befolyásért patakokban omlék a a vér, mig a dúsak' osztálya egymást buktatá, és a koldus-nép gazdag kényuraival küzdött. Szóval, mert van történészetünk. . . . .

Gergely összeborzadt a hűs lég miatt, mellynek álom által nem frisült testére még inkább kelle mint máskor hatni. Dermeteg ujjaira fütt, lábait szünetlen mozgatta, de az erkélyről nem távozék; mert gondolataitól kevésbbé akart meg válni, mint a kényelemtől s mert azon kivételes lényekhez tartozott, kiknél a lélek örökké zsarnoka a testnek, kik Croezus' kincseivel és Sardanapal' fényüzése közt is gyakran fognának fázni, szomjúzni és koplalni, kik porhüvelyöket, ha okkal nem lehet, szeszélyből kényszeritik nélkülözésre, kiknél a cynismus szellemi szükséggé s nemévé a sivar kéjnek vált.

Illy hangulatra minden szenvedélyeink közt egyedül a korlátlan becsszomj vezet.

— Emelkedjünk eszméinkkel még magasabb láthatárig, folytatá Gergely. Tekintsük az egész emberiséget egy családnak, hallgassunk a külön tartományok' beltusáiról, vigyük nézetünket más mezőre.

Genserich, Odoacer, Teodorich, a Celta — s Germanfajok' vezérei! nem voltatok-e ti az emberiség' közállományában azok, mik egy országében a Gracchusok és Dózsák?

A népvándorlás szegények' harcza a dusok ellen, csakhogy itt a koldus' és gazdag' szerepeit nemzetek játszodják. Az elbizott római és a sovány theuton, a jóllakott és éhes népek azon kérdés fölött vitatkoztak, melly fölött örök szócsere foly két szomszéd — a palota és kunyhó közt.

Tehát ezerszer magasztalt polgárosodásunk' ékköve egy Kaintett tömegtől tömegek ellen végre hajtva!.....

A leszálló köd s a felsőbb légszak' mindig gyérülő párafátyola már gyanittatá, hogy keleten a hajnal' elősugarai szinezni kezdik a láthatárt.

Gergely nehány másod perczig kibontakozván álmadozásaiból, körül tekint.

A várvölgy inkább látszék hullámzó viz alatt, mint szürkületben állani. Közelebb eső szegélyein a fenyvek' kétes körrajzai, egyebütt sivatag tenger, part és vég nélkül.

S mintha e tengeren egy fénygolyó jelennék meg, mintha a hajónépnek szent Elma' tüze akarna suttogni az árboczkosár közt titkokat a tengerlányok' boszujáról

és az őszfürtü zivatar' szándékai felől: messze a völgyben egy pont most csillámlik, majd lobog, s viszont elhamvad, vagy köd által takartatik be.

Ah, ez a bástya' valamellyik ablaka volt! — Hol Farkas István szintén virasztott; de egészen más érzések', más eszmék' társaságában.

Gergely figyelemre sem méltatá e világot, s köntösét még jobban magához szoritván, — mi vezet e hatalomhoz?, kérdé folytatva elemzéseit. Erő vagy ravaszság. Szükségem van a hatalomra, az tüdőm' lélekzése, szivem' dobogása, lelkem' élete. De ki vágynék ama kérkedékeny hatalomra, melly érdemjeleket rak a mellre, czimert a palota' homlokára, dicssugárt a családfára? Idvezlégy hatás, a titok' leple közt, te egyedüli erő, melly önmagadban lelsz gyönyört, s mellynek eredményeit látják, forrását nem ösmerik!! . . . . Ki tudja, honnan fú a szél? Ki fogta meg kezével a villámot? s milly dicső még is az elemek' harcza! —

Istámbul és Prága, mennyi mértföld, mi különböző polgárosodás s hit választ el titeket! — De nem vagytok-e még is hasonlók egymáshoz?

Istambulnak van muderrise, Prágának jézsuitája. Itt és ott titkos kezek tartják a hatalom' emeltyüit.

Mellyik jobb, azaz, mellyik erősebb a kétféle kéz közöl?

Ki határozná meg az orkán', földingás', a tengeri szélvész' és lávaár' külön nemü nagyszerüségének mérfokát? . . . .

Mi szép volna egy lénynek hatni Istambulban, de hatni Prágában is; akaratja szerint vezetni két bősz elemet, s midőn a Dardanella' és Belt' hullámai följajdulnak a vihar' ostora alatt, dörgeni a chaos fölött egy láthatlan távolságból: ezen ostort én forgatom! . . . .

— Imé megint lázas eszmék izgatják agyamat. A korány az erkélyre néz, s elolvashatná arczom' színéről szándékaimat. Az éj vak, de a reggelnek szemei vannak. Távozzunk! — "

Gergely a diszterembe s onnan hálószobájába lépett. Az ágypárkányra ült, s látszék, hogy szeretne pár órát a nyugalom' élveinek föláldozni.

— Ah, Sofronia' levele! sohajtá, mig könyökre támasztott fővel gondolatok s bágyadt merengés közt ringatta elméjétt. — Eddig a fejedelemnél nagy szorgalom, kész engedelmesség, s nem cselszövényi jártasság által akartam magamat beszinleni. Szerepemmel ellenkeznék kéjhölgye' hűtlenségéről nyujtani adatokat. S még is a levélnek hozzá kell jutni.

Ezen megjegyzése után, mintha már terve kész volna, poros kopott öltözetével és a reggeli hűs lég miatt még félig zúzmarás fürtökkel, a hófehér vánkosoktól dagadó ágyba veté magát. Csizmája, melly gyaloglások miatt, olly állapotban sem volt, hogy egy csinos szoba padlozatát érinthesse, az ágy' bibor-paplanán nyugovék.

— Az alvinczi magistratus!, sohajtá megint uj eszme vagy kötelesség jutván eszébe. — A fejdelem dicsérjen pontosságomért, tevé hozzá, mig testén rövid borzadás nyargalt át, a kün töltött idő' maradványa. — Zebernyikvár; . . . Milly nevetséges volt minap ő fensége! Visszaszaladása után rögtön titkos tanács tartaték, s noha gyülésezéseit észrevettem, határozatának végére nem járhaték. Ha egész Erdély olly ravasz és hallgatag volna, mint a meghivott nyolcz tanácsnok: akkor lejárna a muderrisek' aranykora, s a kém csak annyit tudna világunk' forgásáról, mint az utczagyerek. Bármibe teljék vagy tőlök vagy Alfonsotól kipréselem e rejtélyt. Fehérvárt kellene lennem . . . Ah'! s Zebernyik vára? . . . Az átkozott kötelesség! — Sietek.

Gergely diák rögtön talpon volt, s a nagy terembe nyitván a falorára tekintett, mellynek mutatója már négyen vala. Meggyujta egy kis tolvaj-lámpát, s övébe kulcsot tőn.

Megint kün látjuk őt a hideg légben. Folyosokból romlatag szobákba, tört kő lépcsökről porhadt faldarabokra lépett gyorsan, de zaj nélkül. Sötét volt még a mély boltivek, befalazott ablakok és a különben is ködös reggel miatt.

Tolvaj- lámpáját alig használta, s a világosabb szalagok, mellyeket a repedéseken besuhant hajnal vont a vastag meszeletpor és ingó kövekre, inkább zavarták, mint segiték elő. Hoszu boronákon lejtett végig: alatta a beszakadt kőivek' mély ürege. Romról távoli párkányokra szökött könnyen, mint a gim. Ki igy látta volna őt, a hosszu aránytalan lábakkal, a mozdulataiban

ügyetlennek rémlő, s még is biztos léptekkel, izmainak azon rugonyosságával, mellyel átveté magát a tátongó falréseken, — könnyen elhitte volna, hogy a Komjáti vár' lakói, ha nem is ördöngős, legalább gyanus előnyekkel birnak, az isten' félelmében élő tájékok' emberfajai fölött.

Végre egy cserajtó előtti lépcsőre ereszkedék, mellynek néhány foga az udvarra nyult alá, de hol megszünt még legalább öt öl mélység ásitott a kövezetig.

Itt a forditóhoz veté vállát, s miután csak nem sarkából kiemelte föl nyilt az ajtó' szárnya.

Ezt hasonló mütétellel maga után becsukván, egy szük, befalazott ablaku, rekedt légü, sötét folyoson volt, melly minden világát néhány keskeny repedéstől kölcsönzé, s fényes délben is egy pinczénél alig lehetett derűsebb.

Az éjhez szoktatott szem itt jobb kézre hosszu sorát az ajtóknak vehette volna észre.

Gergely a folyosó' közepéig haladva, egy puszta kamarába nyit, melly a magányrendszer által jelenleg használt rabszobáknál tán még kisebb volt.

Itt balra egy falajtó látszott. Ezt fölnyitván öblös almáriomba találta magát, honnan valami rugó' megnyomása után azon szobába lépett, hol Boros Jancsi a k o c s e k alvék.

— Jó reggelt, barátom!, mondá, midőn legkisebb nesz nélkül a terem' közepébe érkezett.

Idvezlésére semmi választ nem nyert. — Mély lélekzések árulák el: miért?

Gergely az ágyhoz siet, hol az elfáradt kocsek, nem gyanitva pártfogója' jelenlétét, csendesen pihent, s arczán azon gondatlan és könnyelmü kedély' kifejezése ült, melly inkább a mult napok' hangulatából szivároghatott álmai közé, mint a tegnapi emlékekből vagy a jövendő' sejtelmeiből.

— Soká alszik, ... nincs becsszomja!, sohajtott a diák, keresztbe font kezekkel tekintvén Jancsira. — Hagyjuk még nehány perczig nyugodni!, mondá, mintha egy árnyolatával birna a gyöngédségnek, — ő, ki olly szigoru volt maga iránt.

Lámpáját asztalra tevé s a kandallóhoz vont karszékre ült. Még nehány széndarab pislogott a hamukból. Közel tartá kezeit a tüzhöz s füttözék, olly mohon, hogy a kéjérzet' sugárai látszottak a kevés meleg által arczára föl derülni.

Boros Jancsi pedig, mert a lámpa egyenesen arczára sütött, nyugtalankodni kezd, álmában védőleg emeli tenyerét homlokához, nyakát ide s oda forgatja, s végre meg rázkodik, felül, s csak azután kinyitja szemeit.

Csodálkozva néz ágyára, a butorokra, az ablakfüggönyre, keresvén tájékozási pontot visszaemlékezései' számára. Végre szemei a tálra, hol szarvashús párolgott volt, s a serlegre, találnak, mellynek borát kiitta, és akkor tüstént eszébe jut puskája, mellyet válláról leemelték, az ördögök' vadászati tilalma által védett juhászsas, a bejárat nélküli és kormos kéményü szirtbarlang, Farkas István' fekete szakála, a bástya' rémsége, a kőlépcsők, kötélkosár, az álarczos vitéz, szó-

val minden a legszebb rendben, azt is oda értve, hogy ő kocsek lett, s hogy biztos kilátása van, egy kellemes bükkerdő' karcsu fáján függeni.

Tisztába jövén multjáról, s mindent maga körül rendben találván, még egy rövid hajnali álomra szánta el magát, s épen a vánkosokra hátra dőlni akart, midőn szemébe ütközék a tolvajlámpa, mit egyéb iránt, — miután világát véka alá nem rejtette, — legelöször észrevehete vala.

— Szent isten! kiáltá ágyából kipattanván és a nehéz kerevetre meredvén, melly épen azon helyen állott, hova a múlt estve vonszoltaték, s hátával híven támasztá az ajtót.

— Jó reggelt, barátom! csendült meg a karszékben kuporgó müderris' vékony hangja.

Jancsi olly ügyességgel, melly idegei' rugalmasságát dicsérte, szökött a terem' ablaka felé, s onnan nézte mig egy összezilált hajzat s annak tulajdonosa, egy félig meddig ösmeretes fő a karszék' hátvánkosából kiemelkedett, hogy kérdőleg függeszsze rá mélán bámész kék szemeit.

— Az isten szerelmére!, kiáltá Jancsi még némi bizonytalansággal vendégének személye iránt, hogyan jött ön ide be?

— Tán nem hiszi kegyed, hogy az ablak' valamelyik kitört karikáján, válaszolta Gergely, mig ülhelyéből fölkelve a kocsekhez közeledett. — Noha, tevé hozzá kopott ruhájára tekintve, öltözetem sokat hasonlithat egy garabonczás diákéhoz.

Boros ezt nem hitte, azomban még is czélszerünek gondolá, illő távolságban tartozkodni vendégétől, kire már rá ösmert ugyan, de kinek látogatását szintolly csodálatosnak képzelte, mint azon titkos utakat, mellyeknél fogva Zsuzsi' könyeitől Ferkó' haragjáig legrejtettebb viszonyait is, jobban látszék tudni, mint saját maga.

A diák néhány másodperczig örömmel legeltetvén szemeit kocsekje' zavarán, parancsolón mondá: vonja félre ön e kerevetet és kövessen.

Jancsi nem minden tusakodás nélkül engedelmeskedett, várván a tündéri veszszőt, melly szobája' zárt ajtóját kinyitandja.

De most egyszer semmi csoda nem történt; mert a muderris övéből kúlcsot vont ki, s a világon legszokottabb mütétel után, mind ketten a szük és sötét folyosón valának.

Jancsi, semmi ellenszenvvel nem viseltetvén a kiváncsiak s átalában a kiváncsiság iránt — épen örvendezni akart, hogy a Komjáti vár' alakját szemügyre venni alkalma nyilhatik, midőn társa a szomszéd szoba' ajtóját föltárja, s ime! a móhvirág' és pokhálók' fészkébe, a rongyos pokrocczal takart ablaku kis zugba léptek be.

— Csodálatosan változik e várban a távolság, mond Jancsi. Hisz tegnap egészen elfáradtam, mig a pánczélos ur innen szállásomra vezetett!

— Nem tartom nagy bélátásnak, válaszolá Gergely szigorral, ha egy kocsek a Komjáti birtok' mivoltán sokat töri fejét. Illy fáradság, alig hinném, hogy agyának egészségére szolgálhasson.

Boros Jancsira soha vitézlő és nagyságos Gerendi ur' szidalma hasonló benyomást nem tőn, mint az egyszerü idegennek e figyelmeztetése. Egészen katonai állásba szedte magát, s úgy öszszecsuká ajkait, hogy közülök, ha a büvös vár' lakosai mokány lova helyett egy grifmadárra ültették volna is őt, semmi kérdés vagy bámulat nem lebbent volna ki.

A muderris megvonván falcsengetyüjét, — kegyed rögtön haza fog indulni, mondá, mert másként távolléte fel ötlenék. Bizományainkat pontosan teljesiti, itteni élményeiről hallgat.

— Mint a sir olly néma leendek, igéré Boros.

A pánczélos vitéz' társa megjelent, s alig szükség emlitenünk, hogy utazónk csak az erkélyen menekült szemboritékjától, midőn kötélkosárba kelle ülni.

V.

A nap már a láthatár' végszegélyein van, de a völgyet, mint egy vastag ólomlap, hamuszin ködlemez boritja.

Valami óriás a cyclopsok' korából, vagy azon régi amerikai fajból, mellynek kisebb kiadásai a patagonok, ha most a havasos vidék' félkörén sétálna, vállig párafürdőben és homályban volna; de feje a legtisztább ég' kristályában lélekzelne s fürtein a hajnal' gyönyörü sugárai csillognának.

Boros Jáncsi azomban a törpe mokány lovon egészen ködboritékban ül, s alig tájékozhatja haladását.

— Az én életem' útja is csak illyen leend már, gondolá, s homályban, hova kocsekségem vezet, törté-

netesen fogok alábukni, véletlenül emelkedni. Sebaj!, midőn pénz akad kezembe, erős bort iszom, szép ajkokat csókolok, derék fegyvert vásárlok magamnak, s csak arra ügyelek, hogy keresményemet ne tőkésitsem. A pénzzsák erős lakatu ládákba való, s az én életem nyilt szekrény, — minden muderris ellophatja egész tartalmát.

Ezen elmélkedés alatt a mokány már nagy részét a völgynek átügeté, s Jancsi a sebes haladásból meggyőződött, hogy nem csak ő dicsérheti a romvár' vendégfogadását, de lova is legalább térdig szénába hevert, s az abraknak semmi hiját nem érzette.

— Lovam' jó kedve biztató jel pályám' kezdetén, s a derék ágy, szarvas-pecsenye, meg a finom bor, nem tévesztték el hatásukat rám: de, szomoru sejditést kelt az emberben ha látja, hogy ama hosszu lábu ösmeretlen, ki a Komjáti várban bizonyosan nagy ur, olly kopott. Fogadnék: nincs két dénár zsebébe. Ugy hiszem, társaságunk egy megforditott világ, mellyben az ur fázik, a szolga kandalló mellett ül. Ez jó rend: de tartok tőle, hogy eszökbe jut engem is muderrissé tenni; mert a gyönyörü bükkfák buzditanak kiérdemelni az előléptetést, s igy a penészes, és pókhálos szobában lakást.

Mig e gyakorlati bölcselkedésbe merült Boros Jancsi a mokány a völgy' párkányához érkezett, honnan csak nehány ölre fekvék Farkas István bástyája, sirkeresztei — kőbálványai s ördöngös csodáival együtt.

Nem állithatnók, hogy a kisértetektőli félsz ne csökkent volna vándorunknál, mióta meggyöződék, miként rá szükségök van a vár' embereinek. Azomban még is

annyira kedélyébe vala szőve nagynénje' negéi által az alvilág' személyzetétőli tartozkodás, a léguemtőktől kezdve egész a fekete szőrü macskáig, hogy a romhoz közelitve ujságvágya erős lengületet nyert, de vére is bövön tódult szivére, nyüzsgött ereiben és szétüze agyából minden gondolatot, melly a bástyaablak' fényével, Farkas István' rémitő dalával, és a tegnap estvéli aggodalmokkal kapcsolatban nem volt.

Mokánya a lejtőhöz érvén, olly ovakodva halad, hogy neki elég ideje jut, lopva föl föl nézni.

Mint különbözött e rémhely' mostani alakja a tegnap estvélétől!

Az ablakokból semmi büvös fény nem sugárzék. A sirokon köd hömpölygött. A félig betakart keresztek nem látszának egyéb titkokról tudni, mint a többi temetőké. A bástya' homloka rejtélyes rajzaival verőfényben égett ugyan és az apostolok' komor, sötét képpel néztek az utra: de Boros Jancsi, ki a romvárba érkezése óta erős izgalmakon ment át, csaknem elégületlen lőn, azon csekély adagokban nyujtott iszonnyal, mellyel kedélyét Farkas István' laka érinté.

— Ha némém, kit az ég a boszorkánypörtől óvjon meg!, látná, milly fitymán haladok itt tovább, meg mondaná, hogy nem neveltettem isteni félelemben, s vakmerőségem által magamra uszitok vagy egy ördögöt. —

Ezzel sarkantyuját lova' oldalába döfte, s a mokány, ámbár rendszerint illy figyelmeztetésre, épen ellenkezőjét szokta tenni annak, mi czéloztatik, most-hála az éjeli abraknak, — gyorsan ügetve halad a lejtő'

lankább részeid, s a bástya és minden benyomásai rövid időn hát mögött maradtak.

Az erdő' csalitain, vékony ezüst szinü párák szövödnek át, a dombok' verőfényes oldalán ragyog a vizcseppekké olvadt zuzmara; de a hegyi út' horpadásait még homály borítá, s vándorunk midőn a meredek szirtre érkezett, mellynek töve alatt kezdődik a havasi patak által öntözött völgyszoros, csak a villámtól meghasitott somfa' koronáját láthatta; mert az egész vidék' alsóbb részein, mint egy remegő juhnyáj, nyargalt a sürü fehérköd.

A szirton leszállván lováról, kezen vezeté azt s nehány sikámláson kivül, mellynek semmi veszélyes eredményei nem voltak, szerencsésen már annyira alálejtett, hogy, rövid nyugtatás után, megint nyeregbe ülhessen a somfa felé közelgendő.

Szemei a bejárat nélküli barlangot keresék, mellynek kürtőjét a boszorkányok' karácsonéji vacsorájának füstje barnitá; de ez sehol nem mutatkozék. Ellenben ki irná le bámulását, midőn ott, hol a kőszálat képzelé, egy magos alakot látott a légben ingani? Csak térdig fedte köd, mellyben lassu-mozdulatokkal tovább gázolt.

Jancsi aggódva tartoztatá lovát, s miután nem csekély feladat volt visszatérni, még egyszer szemébe kivánt e szörnynek nézni, hogy a szerint szánja el magát haladás- vagy hátrálásra.

Föltekinte.

A kőszikla kormos csúcsa most előtünt, de az alak sehol sem vala.

A köd e boszorkánykő derekán hámlott alább és alább; s vagy eltakará Jancsi' látmányát, ha t. i. az valóságos tetemmel birt, vagy, ha szellem volt, parányai közé oszlatá föl.

Vándorunk mind két lehetség iránt függőben tartá véleményét, s lassabban léptet lovával, hogy ideje maradjon ovakodni.

Még a somfához nem juthata, midőn azon sürü ködár' medrébe sülyedt, mellyet — mint mondani szokás — késsel vágni, s tenyerünkben morzsálni lehetett volna.

Jancsi eléggé dülesztté szemeit, hogy sikerülhessen illő vigyázattal lenni, mind utjára, mellyen halad, mind olly találkozásokra, mellyek a boszorkánykőnél, nem nagy örömére meg lephetnék: de legjobb igyekezete is füstbe ment a vastag köd miatt, s utoljára is, ha mokány lova ösztönileg nem lelte volna meg épen azon keskeny ösvényszalagokat, mellyeknek élét szirdarabok, tuskok s görcsös fagyökerek nem metszették át, majd mély esómosatokba, majd övig érő árokba és kőtorlaszok közt találná magát.

Illy kellemetlen helyzetben érkezett addig, hol már háta mögött gondolá a büvös barlangot és a kürtőjén vagy ködön sétáló jelenséget.

Ekkor őt kisérő lépéseket vél hallani s csak hamar mögötte egy ének zeng. Boros Jancsi ugyan nem lelt semmi okot aggodalomra a vékony, de nem kellem nélküli hangon elénekelt dal' szövegében: azomban minthogy mokánya sima és biztos ösvényre talált, s illy ritka előnyt használni akarván, ügetni kezdett, távol volt attól, hogy

Bucefalusát e jó szándékában gátolni kivánja, és ennél fogva fölötlő gyorsasággal esék túl harmincz vagy negyven ölnyi teren, s épen a havasi patak által öntözött szűk völgybe akart lejteni, midőn szorosan háta mögött hallá:

— Tisztelt barátom, egy szóra!

Ámbár mint bizonyosan hitte hozzá intézteték e fölhivás, legkisebb visszatekintés nélkül sarkantyut adott lovának: mert utja siető és titkolandó volt.

— Fiatal kocsek, álljon meg!, mondá parancsolón az őt kisérő vándor, s Boros Jancsi átfagyva e czimre, mellynek idegen ajkakig jutása rá végveszélyt hozhatott volna, gyorsabban engedelmeskedék, mint tulajdon gazdája Gerendi uram' parancsának

A ködtakart dalár, hátán, egy hosszu botra vont olly apró batyuval, mellybe pár változónál több alig férhetett, rögtön ott terem s a mokányló' sörényére teszi kezét. Jancsi csak ekkor ösmer leirhatlan bámulással muderrisére, ki őt ma reggel fölébreszté, s kitől leveleket viszen Istambulba.

E találkozás még meseszerübb lön előtte, mint sok jelenete a Komjáti erdőnek, mert meggyőződék, hogy a boszorkánykőn látott alak a muderrisé volt, s ámbár hivé, hogy csak képzelődése vagy a lég' játéka kölcsönzött ennek a valónál oriásibb termetet, de az minden esetre rendkivülinek rémlett, hogy egy gyalog ember, ki az ő elindulásakor utra készülődve sem volt, nem csak elérni, de jóval hátra hagyni tudta megabrakolt és sebesen ügető mokány lovát.

Mi könnyen megfejthetjük e talányt, ha hitelt adunk a köznépnek, melly most is, az összedőlt s alig ösmerhető Komjáti-rom' völgykörében, föld alatti folyosókat, rejtett kincset, s titkos bejáratokat keres, és semmi kétsége nincs, hogy mihelyt a boszorkánykőre rá ismerne, a bivalybőrökbe vart arany és ezüst pénzhalmoz' birtokába juthatna; mert, miként őseitől tudja, e szirt a várral öszszeköttetésben van.

Hogy illy titkos folyosó' létezését a gyülde' tagjai nem örömest hiresztelték önként értetik: természetes volt tehát, hogy Boros Jancsi semmit felőle nem halla.

— Az istenért!, kiáltá, arczán és hangján a meglepetés' minden jeleivel, hogyan jöhetett ön olly hamar ide?

— E kérdésre, becses barátom, válaszolá Gergely diák a ló' nyakán nyugtatva kezét, eszembe jut egy régi vers:

„Szárnyát a vadgalamb gyorsan csattogtatja,
Felhőkkel versenyez hajónk' vitorlája.
Sebesen lejt a hab, ha szélvész forgatja:
Szél, vitorla, szárny egy férfi' akaratja. —"

— S hová szándékozik kegyed illy sietve? Ha Fehérvárra akar jőni, az igazság hozza magával, hogy oszszuk meg utunk' fáradalmát, s miután én már jó darabig lovagoltam, örömmel át engedem e mokányt a füzésig, vagy akár tovább is.

Gergely redőkbe vonta homlokát, s feddő hangon mondá: kocsek uram, mint csodálkoznék e könnyelmü-

ségén Tinodi, ki még kisebb badarságot sem látszék elhinni midőn valamellyik költeményében gúnyosan kérdezi :

„— Láttál-e lovast, ki hogy jobban haladjon
Éles sarkantyuján nagy gyorsan túl adjon;
S hogy czélját még sokkal könnyebben érhesse,
Suhogó ostorát magától elvesse ?" — Becses barátom!, hisz önnek korán kell Fehérvárt lenni, hogy gyanut ne ébreszszen, s olly kellemetlenségre, melly nyakával játszhatik, ki ne tegye drága életét. Egyébiránt én egészszen más vidékek felé törekszem, s csak azért iparkodtam kegyeddel találkozni, hogy átadhassak két magamnál feledett levelkét.

Ezzel kivevé övéből azokat s átnyujtotta.

Egyik Gyulai Pálnak, másik Alfonsó paternek volt czimezve.

Itt mindjárt szükség megjegyeznem, hogy bölcsünk, — természeti szerénységből-e vagy más okból? — szerfelett igazságtalan volt saját jelleme iránt, midőn magát feledékenységgel vádolá Ő becsszomjosabb vala, mintsem feledékeny lehessen. S hogy nem a várba, de a boszorkánykövön túl juttatá Jancsi' kezébe megbízásait, mellyeket pár nap óta, alkalomra várván övében őrzött, e ténynek rugója aligha nem a Farkas Istvántóli tartozkodásban fekvék ; mert bármilly magas polczra emeltetett Csajferbeg által, ha valamellyik muderris adatokat szerzett volna Alfonso atyávali viszonyairól, a gyanura különben is hajlékony török udvarnál könnyen megbuktathatná őt. Miután tehát az astrolog némi sejtelemmel

birt Gergely diák' kaczérkodásáról a jézsuitákkal, s miután Boros Jancsi leginkább veszté fejét a kisértetek' és babona' légkörében: előttünk nem annyira feledékenység — mint ildomos lépésnek rémlik, hogy a prozai világ' sorompóin belől t i. a Komjáti völgyen, rombástyán, boszorkányszirton s átalában a lélekláts' határkövein túl nyujtotta a kocseknek át a jézusrend' zárdájába viendő iratot.

Mi levelei' tartalmát illeti, a Gyulai Pálhoz czimzett, Sofronia kisaszszonynak a városberekben elorzott iratkája volt, minden megjegyzések nélkül közölve. Az Alfonsóhoz szóló pedig a szegény Gergely diáknak alázatos esdeklését foglalá magában. Itt minden megnevezés nélkül hivatkozás történt sok apró szolgálatokra, mellyeket ő a keresztyén vallás iránti buzgoságból, jelesen Tiefenbach gróf bejövetele óta a fejdelem' oldala körül tőn, s azon könyörgéssel végződék, hogy a főtiszteletü szent atya, nagy öszszeköttetéseinél fogva, méltoztassék számára az udvarban olly helyzet' megnyerésén igyekezni, melly még alkalmasabbá teendené őt, ő fensége' magos személye mellett azon fényes czélok' gyarapitására munkálni, mellyeknek ereje' mértéke szerinti elősegéllésében helyezi büszkeségét és boldogságát.

Természetes, hogy e kérelembe, az idegen kezek közé tévedés esetére, olly együgyünek látszó szavak, sallangocskák és czirádák valának burkolva, mellyek egy adag csafarás s ámitgatás után Csajferbeg vagy a Kislar-agassi előtt azon szinbe állithaták Gergely diák' tettét: mintha ő e lépés által is furfangos emeltyűket

akart volna szerezni a fényes kapunak a titkos társaságok' kezébe letett érdekei' gyümölcsöztetésére. —

— Szives barátom, szóla muderrisünk, segitvén Boros Jancsinak az iratok' ovatos elrejtésében, vitézlő Tinódi Sebestyén uram ő kegyelmének valamellyik tanitványa, mint hirből hallám, versekbe foglalta egy fiatal ember' sorsát, ki szereté az életet, de ettől inkább csak czifra utalványokat nyert a rozsaszin fellegeken lengő reményhez, mint olly kötelezményt mellyet a mindennapiság' poros utjain házaló jelen, elfogadni és kifizetni kész lett volna. A költemény, ha emlékezetem nem csal, — miről egyébaránt alig mernék kezeskedni — igy hangzék:

Pető urfi jár az utczán. Pénze nincs:
De szivében a reménység drága kincs.
Főlszámitja szép jövője' álmait,
Mig keze egy fényes ruha-boltba nyit.
„— E fehér gyolcs, szól a szatócs nyájason,
Legfinomabb volt a linczi vásáron.
Prémeimet Novogrodnak raktára
Eladná egy kozak hetman' számára.
És e bibort sok fáradság s vész után
Syriából hozta a nagy karaván."

Pető urfi, bár ruhája ócska már,
Vig kedélylyel a szatócstól tovább áll;
S elgondolja várni kissé mit se' tesz:
Vagy keletről vagy nyugotról pénze lesz.

Pető urfi megy a ronán. Pénze nincs:
De szivében a reménység drága kincs.
Éget a nap. Semmi árnyék utain,
Míg szeme függ szép jövője' álmain.
„— Két lovam van, szól negéddel a huszár,
Fürge, könnyü mint a szellő és madár.
A porondot meg sem éri patkójok
S egy faluból másba repül gazdájok.
Takarójok himbe, rojtba szegve bár;
Lodingostól egyike vevőre vár."

Pető urfi, noha talpa sajgva ég,
Víg kedélylyel a huszártól búcsuzék.
S elgondolja, várni kissé mit se' tesz:
Vagy keletről vagy nyugotról lova lesz.

Pető urfi pamlagon ül. Pénzs nincs:
De szivében a reménység drága kincs.
S míg karával átölelé rózsáját,
Épitgeti a jövendő légvárát.
„— Lovag uram!, szól a néne, miért kell
Könnyelmüen játszni egy lány' szivével?
Peng szerelem és a hüség ajkodon;
De nem mondád: házad' tüze hol vagyon.
A ki tudja, hová tegye ágyfáját,
Csak az viszi esküvőre babáját."

Pető urfi, bár a lányka' könnye hull,
Csüggedésbe lenge okra nem borúl,
S elgondolja, várni kissé mit se' tesz:
Vagy keleten vagy nyugoton háza lesz.

Pető urfi kalandra jár. Pénze nincs:
De szivében a reménység drága kincs.
Fölszámitja, mennyi öröm' rozsáit
Szedheti le, — a vak eset ha segit.
„— Jön az ellen, szól a hirnök, s esd a hon
Hős erőt és véradót a harczsikon.
Kiben hüség, s kinél kard van siessen.
Zászlóját már felüté a hadisten.
Táborában martalék és babérág:
Sebeinkről ösmerend ránk a világ!"

Pető urfi mint rohanna! Vére forr,
Hisz! a honért küzdeni kész bár mikor!
De gondolja, várni kissé mit se tesz:
Vagy keletről vagy nyugotról kardja lesz.

Pető urfi megy, gyalogol. Pénze nincs,
S tán szivében a remény is fogyó kincs;
Mert a multba most először merüle,
És az emlék csalódásit fösti le.

„— Mig szerencsét lesni dombra, bérczre hág,
A nehéz tél s könnyü ruha megronták.
Háztüze nem füstölöghet s babája
Már egy potrohos öreg ur' arája.
És kiküzdve lőn a csata nélküle.
A hazára hosszu béke derüle."

Pető urfi sohajtana, ... de még se,
Kora panasz ajkait ne érintse!
Elgondolja várni kissé mit se' tesz:
Vagy keleten vagy nyugoton sirja lesz!

— Nó, becses barátom!, — szóla Gergely mig a szük völgyben tovább haladnak, lóháton a kocsek, gyalog ő, — nem lelé-e meg e versekből folyó tanuságot? Nézetem szerint rimeiben azon bölcseség van letéve, hogy ha mi, muderrisek, Boros János ur ő kegyelme megtestesült reménységévé szegődtünk, ne mutattassunk olly bandaliaak, mint a Pető urfié, melly azt se tudá: merről biztassa védenczét. — Igen, legyünk mi e gyakorlati élet' reménye, melly olly pontos igéreteiben, mint vállolatai iránt a kötelesség. Miből aztán önként ered, hogy e kis erszény kegyed úti pénztárát fogja kiegésziteni.

Gergely diák átnyujtván ajándékát, a sürü ködben olly gyorsan tünt el, a milly véletlenül jött.

Jancsi nehány ölnyi távolból ezen intést hallá: a kocsek néma és rejtőző. S valamint ő nem tudja mi

okért cselekeszmek ellenőrjei, ugy mások se lássák, mikor tesz, és mire figyel. Társaságunk igy szól hozzátok: észrevételni és meghalni annyira összefügg, mint a bimbó és virágzás, mint az alkony és éj.

Vándorunk igen jó hangulatba esék, mert csakhamar világosságra jött hogy nem parák, mitől eleintén nagyon tartott — de valóságos s még pedig körülnyiratlan és egész sulyu aranyok feküdtek erszényében. S e kis emeltyüi az életnek, mellyek — mind az izlandi hitregék szerint a két földsarki kigyó — egész világunkat könnyen elbirják, s az régóta hever rajtok minden felbillenés nélkül, — olly sürün valának beszoritva himzett foghelyökbe, hogy ez kerek volt és potrohos, noha — fájdalom! — még valamivel apróbb Jancsi' zseborájánál.

— Különös, okoskodott kocsekünk, hogy a hatalmas urak szeretnek néha szegényt játszani. Sokat hallék egy vén huszártól, ki Jósikát Talián országba kisérte, herczegekről, királyfikról, kik, ha kedvök ered, ösmeretlen név alatt és taligán utaznak. Mesének hittem, de már látom hogy igaz. Védnököm is gyalogol, ámbár semmi kétség, hat lóval is szekerezhetne; mert gazdag, mint a nagyági bánya. Én egy muderrist tartok akkora urnak, mint — nó, kihez, hasonlitsam? — mint egy fő ispány. S ebből következik, hogy a kocsek sem igen lehet csekélyebb egy szolgabirónál. Gyönyörü helyzetbe jöttem. Nyulat fogathatnának velem."

Az eszélyes mokány — ha természetében nem volt örömestebb ügetni haza, mint a jászolytól havasi utakra — szintén gyanitni hagyta, miként gazdája vidor szeszélyét osztja, mert lábait mindig gyorsabban hordá s finyáskodás nélkül lubicskolt a kanyargó hegyi patakon át. — A Maros, Fehérvár' tornyai s a borbándi erdők hamar fölmerültek a derült láthatár kristálytiszta párkányain.

Gyönyörü reggel volt alant a teren.

Boros Jancsi a Komjáti-uradalom sötét jeleneteire olly örömmel emlékezett vissza, a milly mosolygón köszönték őt a rengő kalászok, a ragyogó nap, a nyári munkában fáradó nép, s a reggeli eledelt vivő porlánykák.

Midőn a füzzel koszoruzott rétekre ért, átvevé mokányát Bodó Zsiga' biztos embere, s ő könnyü szivvel, agály nélkül, vidoron sietett haza, mintha csak reggeli sétára távozott volna el. —

Kedvetlenebb volt Gergely diák gyaloglása.

Ezen sivar erkölyü ember, miután a fejedelmi palotában annyira kedvelt mellék szerepét, a foglalatosságai közt is jó kedvü és bőrimű ifju diákét, Boros Jancsi előtt eljátszodta, inkább csak azért, hogy bádjadt és kimerült tagjait egy nem igen rövid útra fölfrissitse, — most midőn egyedül maradt, és semmi uj furfang vagy terv kedélyének lengületeket nem adhatott, lankad-

tán mászta a meredek bérczeket, arczát a fris lég és éles szélek is sáppadtan hagyák s nagy ögyelgő szemei akár a ködbálványokat kisérték, akár a keskeny ösvény' szalagát keresék föl, irigyelni látszottak most a zuzmara gyöngét, melly egy mohon meg fagyva nyugszik, majd a pára-alakokat, mellyek a légben nyargalnak ugyan, de érzés és fáradság nélkül.

Neki azomban, bár az álmatlan éj most kezdett idegeire visszáhatni, örökké kelle gyorsitani lépéseit, hogy még délre Vinczen lehessen. — S ezt tevé is. —

Délben hosszas lakoma, késő estig számos foglalkozás várt rá. Hogy mi árron vivta ki fürge fáradhatlan buzgalmával a nemes magistratus' legkedvezőbb véleményét személye iránt, azt némileg képzelhetik olvasóim, ha egy viradtig tartó bál után közel két mértföldet havasi uton gyalogoltak, aztán egy innepélyes ebéden legtöbb poharat köszöntének, s ezen élv után ráadásul tanácskoztak, tarokkoztak és vacsoráltak üléshez szokott táblabirák közt, éjfélig, vagy valamiecskével tovább is.

Még csak azt szükség emlitenem, hogy a fejdelem, ki, mint láttuk volt, mig véletlenül tán éppen ellenkező eszmére nem fog bökkeni, legszükségesebb teendőnek tartá várait erősiteni, miután Vinczi kirándulását egy rögtöni pánfélelem meghiusitotta, Gyulai Pálra bizá, Zebernyik vár' fölszerelését eszközölni. A kegyencz pár napmulva ide vala indulandó. S Gergely azért küldeték előre, hogy minden szükségeseket rendbe hozzon és Zsigmond ő fensége biztosának utját egyenlitgesse.

E körülményt használá, vagy helyesebben mondva teremté, a Komjáti rombani megjelenhetésre; mi hogy egészen titokban maradhasson, szükség volt a kitüzött időre Vinczen lenni.

Ez vala sietésének indoka.

VI.

Gyermek koromban egy mesét olvastam a sas — veréb és vakondokról.

Tartalma — ha nem csal emlékezetem — ez volt.

„ A madarak' királya az erdő' pázsintján mozgatta szárnyait; mert föl repülni akart.

Egy veréb látván e készülödést hegykén szólt a vakondokhoz: hiszi-e ön, hogy én tudnék olly magosra emelkedni mint királyunk?

— Milly badar vagy, kis dicsekvő!, mondá a kérdezett.

— Csak azért is megkisértem e versenyt.

— Veszteni fogsz, nyeré válaszúl.

— Kérem önt, ne itéljen hebehurgyán, mondá a madárka. Jobb ha turása' tetejére mászik s birája leend légutunknak.

A vakondok a kis dicsekvő tanácsa szerint cselekvék. —

A madárkirály és veréb egyszerre fölszállának.

Birálójok meresztė szemeit, hogy ugyan csak élesen láthassan. De — mit tehéte? — a két szárnyas' utja homályba merült, fön igen' fön egy puja fenyőfa' teteje körül.

— S hogyan ütött ki e verseny? kérdezék a bámész vizsgálót vakondok társai, kik jó tapintataiknál fogva sejték a kis dicsekvőnek bölcsünkkel folytatott párbeszédét.

— Lelkemre mondom! bizonytalan, válaszolá ez, mert mind ketten végetlen magosra emelkedének......

Azóta a vakondok-nép pihenés nélkül vitatkozik egy nagy kérdés felett, hogy t. i. a veréb győz-e vagy a sas felebb repülni? — Ezen hires polemia, melly két nagy pártra szakitá a fellegeken túli ügyekről elmélkedő ürgék' társaságát, egy naptáriró szerint épen akkor kezdődék, midőn az emberek közt is hasonló vita került szőnyegre. S nálunk hogy van formulázva a vakondokok' kérdése? — Eként: az életpálya' homályos légkörében a szabadakarat győz-e vagy sors? — Valódi mély talány! . . . — De az ég' titkainak kutatása helyett, vegyük föl regényünk' fonalát. —

A Báthori palota szintúgy birt kifáradhatlan tisztelgőkkel, mint a fejdelmi udvar. Nem csoda tehát, hogy Boldizsár gróf Alfonso pater cellájából, hol a titkos tanács' határozatáról nyert a jesuita által értesülést, haza térvén, reggeli vendégei közöl sokkal ismét találkozék. A hivatalos ügyekben járókat kötelesség, a párt embereket hódolat vonta vissza, s ollyak sem hiányzának, kik az előterémből ki nem mozdultak s csüggedetlen szivességgel vártak volna más nap reggelig is a népszerü országnagy után.

E csoportozat' élesebb figyelmü egyénei vevének észre némi változást bálványuk' arczán. A gróf egyhangubb modorban nyilatkozék, szórakozott volt, társalgása kevésbé könnyünek látszék és sem bizar ötlet, sem csipős gúny nem füszerezte azon rövid időköz' perczeit, melly délig az udvarlók' el fogadására fönmaradt.

Midőn az illem' nyügétől szabadult és előtermei kiürültek, titkárját szólitá azon szobába, hová reggel Alfonsot vezette; ki a szép Eleonóra kérő tekintetét észre sem vevén, bejelentés nélkül lépett volt a grófhoz, hogy őt egy bűbájosnak rajzolt nőveli kellemes ösmeretség helyett, a legsötétebb alaku gondokkal hozza össze. —

A fürge, élénk ifju, kondor hajjal s mór-szinnel, a világon tán semmihez — tekintve vérmérsékét — inkább nem hasonlitott, mint a vert pénzhez, mellynek minden hivatása, hogy forgás közt kopják el. Ő elemében volt, hol fáradni, buzditni, ösztönözni kell. S noha egy nagy eszmét táplálni keblében, és abból egész hálózatát a terveknek kiszőni nem vala kenyére; de a más agyából nyert szikrát tüzzé szitani elég ügyességgel

és tüdővel birt. Ő ollyan szélurfi volt, ki a népkedély› légkörén átnyargalván a meleg vagy hideg mérfokát okvetlen megváltoztatja. Ő kovászhoz, vagy élesztőhoz hasonlitott, melly a legnyugvóbb anyag közé vetve, forrást idéz elő, s a lapos tésztát is feszíti, emeli, fölpuffasztja. Kedvelteték a nép által, a nélkül, hogy valakinek eszébe jutna érette vérét ontani, — hol megjelent, ragaszkodással fogadtatott, de minden tisztelet, melly a felsőbb lényeket körzeni szokta, távol maradt kisded, ámbár érdekes egyéniségétől. —

Báthori Boldizsár, mihelyt titkárja belépett, nyugtalanul mondá: utazó kocsiim rögtön készen álljanak indulásra. A grófné távozni fog Fehérvárról.

— Hisz ő nagysága még egy hetet akart itt mulatni.

— Mit sem tesz. Megváltoztatja szándékát.

— Hová menend? kérdé kiváncsian a titkár.

— Vissza Fogarasba, nyeré válaszul.

— S még ma?

— Délután.

— Sietek. Egy óra alatt minden készen lesz.

— A huszárdandár követni fogja a grófnét. Csak tizenkét egyén marad itt, kiválogatva.

— Az istenért!, igy védelem nélkül hagyatunk e zavaros időkben.

— Nem ezek' kardjától függ bátorlétem. Fogarason több szükség lehet rájok.

A kis titkár fészkelődék, látván hogy ollyasmi történik, mellynek fonalszála nincs kezei közt.

— Legjobb lovaim örökké fölszerezve áljanak, folytatta a gróf parancsait.

Ez új meglepetés volt.

— Geszti tanácsosnő' rőt törpéje sokat sompolyg ablakom alatt.

— Reggel óta nem volt erre.

— Szükségtelen is. Egy régi viszony' felélesztése ritkán igér a féltékeny férj' ármányaiért kárpotlást. Szeretném ha, midőn csak az illem' sértése nélkül lehet, itthon nem találna.

— Értem, nagyságos uram!

— És Czeczil igyekszik-e még könyei által megrablani szépségét?

— A kisasszony' kedélye aranyló napsugár, melly szomor fűzek' ágai közt rezg.

— Az én emberkém még költő is, mondá nevetve a gróf. — De, folytatta szintén mosolylyal ajkain, tán nem is tudod, hogy e lány szép összegecskét gyüjtött? Ő kevesebbet pazérolt a világért, mint én reá.

— Mindig takarékos vala s egyszerün élt, tevé gyorsan a gróf' dicséretéhez titkárja.

— Most is fiatal.

— Csak a napokban volt gyermek.

— Szép.

— Tündér.

— Hangja által is biztositva van jövendője.

— Kardalnokné lehetne névtársának, szent Czeczilnek legszebb kápolnájában.

— Vagy első énekesnő egy olasz szinpadon.

— Hajlama szerint választhat a két pálya közt; toldá pártfogója magasztalását az élénk védencz.

Báthori Boldizsár szemeit kondor fürtü titkárján jártatá, kinek különben barna arcza eléggé kellemes, alkota nyulánk, szabályos volt.

— Hány ifju tartaná szerencsének Czeczil' szőke fürteire egy csinos főkötőt tenni, a legujabb divat szerintit!

— Egész ezred nagyságos uram!

— A hófehér nőcske igazi déli égalyu férj' karján kecsesen nézne ki. A végletek' szövetségében különös inger rejlik.

— De még tán több egy meglepő öszhangzásban az arczszinig is.

— E részben különbözik izlésrőli nézetünk.

— Ugy sietnem kell az enyimet meg változtàtni; mondá a nyájas titkár.

— Annyival is inkább; mert szeretnék mint jó látnok, hirre kapni, válaszolá Boldisár gróf.

— Nem is hallám, hogy nagysád Farkas István' oskolájába járt.

— S pedig számodra ma reggel jósoltam.

— Számomra? kérdé csodálkozással, de nem eppen sejtelem nélkül a titkár.

— Vagy nem mondottam-e, hogy olly bájos, kecses szende lánykának, minő Czeczil végre is kár volna nem lépni oltár elébe? S miért nem füzni a legszebb virágokat azon koszoruba hol a kéj és erény, hit és hűség nem kiáltó szinek többé, mellyeket mivel

össze nem illők, az élet' rendező keze külön választana?

— Nagyságos uram!, szóla némi agálylyal a titoknak, én kevés hajlammal birok a házzaságra. Azomban még is sejtem, hogy igen fösvény tudnék lenni, olly jogok' megosztása körül, mellyek alig birnak valami becscsel, ha nem az ember' sajátjai kizárólag.

— Barátom! vannak eszmék, mellyek mint némelly nőarcz első látásra legkevésbé tetszenek, — utóbb sok kellemet fedezhetünk fel az igénytelen vonalokon.

— Hibás izlésemhez tartozik, hogy illy nőarczba még soha sem valék szerelmes, s igy a róla vont hasonlat is kevéssé biztat.

— De, mondá a gróf gondolkozás után, háthа nem is leend szükség konok izlésedet változtatni?

— Ez más világitásba helyzi az egész kérdést, émlité a titkár nyájasan.

— Illy találkozási pont eszméinkben, folytatta Boldizsár megérdemli, hogy közelebbi alkalommal tovább füzzük nézeteinket Addig is, tevé hozzá, Czeczilhez fogsz menni.

— Miért?

— Meggyőzni őt, hogy e nyári hónapokban kellemesb a falun lakás.

— Egész pásztori költeményt szavalok el, a mezei virágok', havasi csermely' s fehér báránykák' szépségeiről.

— Ezt ne tedd; mert a hosszú bukolikák által elkéshetnénk. Mindent csak röviden és prosában.

— Mitől késhetnénk el, nagyságos uram?

— Ő az után.

— S hova menend a kisasszony?

— Midőn szekere elé állott, megfogod mondani neki.

— S hány órára parancsoljam alkalmát?

— Még ideje bizonytalan; de igen közel lehet. — Azonban hogy ne feledjem, vannak-e sok barátaid székely földön?

— A hány tekintélyes párthive nagyságának.

— Feledd el velök levelezni..

— De érdekeink ollykor kivánják.

— Mától fogva eszedbe ne jussanak ezen érdekek. Bámulva tekintett pártfogójára a titkár, s most minden szinlés nélküli volt csodálkozása.

— Mit csinál Mészáros Pál?

— Hever, kék foltokkal rakva.

— Neki sok társai vannak, kik elég kábák utczán zajgani s csákánynyal járni szanaszét, Ez rosz szokás.

— Hát csak a fejdelmi párt kurjongasson s verekedjék?

— Miattam ugyan, szola Boldizsár gróf, az én hiveim is csoportozhatnak, üvölthetnek, téphetik a másik fél' üstökét, nyerhetnek csatákat doronggal s kardal a mint tetszik. De senki, ki házammal viszonyban áll, s tanácsod után szokott indulni, vagy bár kuktámmal sógorságban van is, ne merje szavát az utczai lárma közé vegyitni. Jól eljárd őket s intsd bölcseségre.

A titkár lebigyeszté ajkait, batályának e leendő szélcsende miatt.

— Értetted parancsomat?

— Igen nagyságos ur!

— Te néha gyalázod a fejdelmet, folytatá a gróf.

— Százezered magammal.

— Ez belszokás.

— Közhibánk.

— Ne légy nád, melly eltanulta, hogy Midásnak szamár fülevan. Még rám gyüjtesz bajt.

— Kitől retteghetne nagyságod, ... a padisát is ide értve?

— Az erőnek kell fék, s nem a gyöngeségnek. — Még egy szót!

A titkár alig birt már meglepetései közt figyelni, mintha égből hullott vagy kútfenekéről mászott volna ezen új irányba.

— Semmit nem feledtél el beszédeimből? kérdé a gróf.

— Minden ige agyamba van vésve, mint a tizparancs a Horeb- hegy', nem tudni, mellyik szirtjára.

— Igen jó, hogy olly mélyen metszetted elmédbe; mert igy emlékezni fogsz rájok, ha majd kinpadra vonnak, ... természetesen a nőket érdeklőleg kivül.

— Tán válaszolá, félig megszeppenve, félig tréfáson titkárunk, ő fensége szelidebb módot lelend ujságvágyához.

— Ki tudja? Egyébiránt illy körülmények nevelik a valódi lélekerőt.

— De a testi erőt nem annyira.

— Pah! . . . . nálunk nincs divatban sem a spanyol csizma, sem a lassu tüz melletti pörkelés.

— De a többi kinszerek sem csinálnak Adonist az emberből.

— A harczban nyert sebhelyek sem birnak még annyi szépitó erővel is, mint például a királyné viz. S azomban kerülnéd-e ügyemért a másik párt' szablyáit?

— Nem, soha sem, válaszolá a titoknak több eltökéléssel, mint lenge szavai, s könnyelmü modora gyanittaták.

Baráti kezet nyujtott Boldizsár az élénk és fürge izgatónak, s ez sietett megbizatását teljesiteni!

Mészáros Pál uramtól kezdve a legkisebb egyéniségig, senki, ha csak viszonyban vagy kötelezettségben állott is a gróf' udvarához, nem maradt titkos figyelmeztetés nélkül.

S olly nagy volt ezen többnyire durva emberek' lelkesedése a népszerü országlár iránt, hogy bármi gúnyt, sőt megtámadást is megtorlás nélkül hagyni szent tartozásnak ösmerték, s határtalan mérsékléssel igyekezének kitüntetni, miként pártvezérők akkor számithat leginkább hűségökre, midőn a sértett önérzet nagyobb lélekerőt fejt ki a hallgatás és szenvedés, mint a kitörések s tett által.

Némellyik szünetlen otthon maradt, hogy vérmérséke féketlenségre ne ragadja — s ezek közé számithatjuk Mészárost; — más meg fölkeresé a zajt, közhelyeket, sőt a rakoncátlan ellenség' csoportozatait is,

hogy nemével a vértanui szelidségnek halmozlasson magára gúnyt s méltatlanságokat, nyugodt arczczal, epétlen vérrel.

Ha Gyulai Pál e vasszerkezetü s mély gyülölségök által jéghideg férfiakat a városberekbe vagy a Zsigmond fejdelmet éljenzők' ittas társaságába kisérte volna, még szomorubb világitásban látná, mint asztala mellett s virasztásai közt, Báthori Kristof' házának, mellynek az életnél drágább kincscsel, megóvott becsületével volt adós, csüggesztő jövendőjét.

De ne higyjük, hogy e kevés számuak' mérséklése által nyugodtabb szint öltöttek Fehérvár' utczái, s csilapultabb hangulatot nyert a tömeg.

Mint többször emlitém, a nép aristocratiánk' — legalább látható — izgatásai nélkül jött hő forrongásba, s azon dorongokkal naponként megkisértett harczokban, mellyek a két párt' proletariusait egyik visszatorlásból másikba vezeték, fő embereink legfelebb annyiban folytak be, hogy az egyenetlenségeik által minden erejétől megfosztott közállomány, sem eszközzel, sem eltökéléssel többé nem birt, fékezni a rendzavarást. —

Ebből következék, miszerint Boldizsár grófnak, csak az udvarával össze köttetésben levőkre vonatkozó tilalma, alig szelidité egy setétebb árnyalat' kitörlésével az utczai forradalom' bősz rajzát.

A külvárosban nagyára minden a régi lábon maradt.

Sőt két körülmény még veszélyesebb lengületet adhatott naponként a népbékétlenség' nyilvánulásainak.

Egyik vala: hogy a várban maradt két darabontok évnegyedi szolgálatának határideje már csak nem kitelt, s méltán lehetett félni, miként az ingatagok helyett, lázadásra eltökélt fegyveresek fognak Székely földről a palota' őrzésére érkezni, vagy mi szintén lehetséges, az ájult kormány senkit a kötelesség' teljesitésére rászoritni nem birand erővel.

Másik aggasztó körülményt a székelynemzetnek már kitörésre meg ért forradalma iránt szállongó, ámbár még bizonytalan hirek tevék. Állittaték hogy a marosszéki elégületlenek népgyülésre szólitják föl a jogaitól megfosztott egész nemzetet, s csoportos sérelmöket, hogy a kibékülés' végeszközét is kisérletlen ne hagyják, egy emlékiratba foglalván, azt Zsigmond fejedelemmeli közlésre a fogarasi grófnak benyujtandják, s ha rögtöni orvoslás megtagadtatnék, akkor fegyver fog határozni.

Ezen kilátásokból származó nyugtalanságot kétségkivűl nem kis mértékben növelték Gergely' diák és a muderrisek' mély lepel alá burkolt ármányai.

Szomoru látmányt nyujtott tehát a külvárosok' arczképe.

S fön a várban a főurak' palotái szintén aggodalmakkal halmozták el a junius' első napján tartott titkos kormánygyülésnek Báthori Zsigmondhoz ragaszkodó tagjait.

Mert e fejedelemnek Vinczről botrányos haza szaladása után, a társalgási körökben, s jelesen az uri hölgyek' disztermeiben olly nevetségesnek tünt föl minden lelkesedés Zsigmond' ügye mellett, hogy hivebb emberi is mélyen hallgattak rokonszenvökről, és sok

ifju alig tartott volna szépen kitervelt hőlgyhoditásaira nézve átkozottabb véletlent, mint épen a fejdelem' zászlói alól egy arczsebbel térni haza.

S hogy nagyon keveset igér azon tábor, mellyben a vitézség szégyenné válnék, — érintenem is felesleges.

Junius' 6-ika volt. Azon nap, mellyben Boros Jancsi a havasi lég vastag ködei közt távozék a Komjáti rom' és a verselő muderris' félelmes s még is vonszó köréből.

Fehérvárt semmi párafátyol' redői nem türemlettek a hajnal' szüz arczára.

A láthatár tiszta, mint egy gyermekálom.

Később a nap aranysugarait olly pazérul szórta, olly hő és világos volt, hogy a nyár' érlelő szelleme kettős munkásságra gerjedt, s vagy a föld közelebb emelkedni látszék az éghez, vagy az ég hozzánk alább szállani.

Ah, ha a meny' szeme, melly minden árnyat elüzött, a lélekére is hatna! —

Gyulai setét kedélylyel ült asztala mellett.

Komornyikja vendégeket jelent be.

Két ügyvéd nagy halmoz irománynyal, s mély bókokkal lép Zsigmond' kegyenczének dolgozó termébe.

A gondosan összekötött és rendezett csomag egy nyomozó bistosságnak, melly a kék darabontok' elszö-

késére vonatkozó körülményeket, sok idegen tárgyakra is kiterjeszkedve, vizsgálta, hivatalos okleveleit foglalá magában.

Themis szolgái közől az egyik három évvel utóbb közügyek' al-igazgatójává lőn s a kolosvári, korszakot alkotó kivégzéseket szerencsés volt a fejdelem' szállásának piaczra nyiló ablakából nézni: a másik, hihetőleg illy alkalmas helyet ama nevezetes látmányra nem tudott magának szerezni; mert egész életében szegény prokátor maradt, ki a nagy urak' előszobáinál beljebb ritkán juthata.

Ezen körülmény vagy sorscsillagaik' vagy jellemök' fölötlő különbségét árulja el; noha másként korra, miveltségre, testalkotra hasonlitának, sőt nevök is csaknem összetalált.

Mert az előmeneteles férfi G ő r b e i, a szegény ügyész meg G ő r i volt.

— S minő véleménynyel vannak azon kérdésben, mellynek megvizsgálásával terhelém önök' becses figyelmét? tudakolá Gyulai, mintán a perek' érdemdús gyárnokait tisztes karszékekbe telepité.

Gőri sok akadályokra bukkant s a titkos nyomozat' több pontyaiban botlott meg; Gőrbei pedig nem tagadá Gőri ur' nehézségeit, azomban hivé, hogy a maga utján még is czélhoz lehetne jutni.

Ezen eltérő nézetek a tárgy' részleteibe ereszkedést tevék szükségessé; s mi nem akarván hosszason kétségek közt tartani olvasóinkat, e helyen megjegyezzük, hogy a fejdelem' kegyencze a kék darabontok' elszökését illető vallomásokat, a biztosság' többi munkálataival

együtt azért adta át a két ügyésznek — mint szakértő s vele közelebbi viszonyban álló embereknek — szigoru áttekintés végett, hogy ezek kutassák ki: volt-e e merényre Báthori Boldizsár befolyással?, jöttek-e napfényre olly tények, mellyek föltárnák, a szünetlen terjedő néplázzadásbani részvétét?, áll-e a gróf a fegyverfogásra kész székely nemzettel összeköttetésben? — s ha e háborgásokban szerepet játszik, van-e forradalmi szándékára annyi adat, hogy ellene honárulási közkeresetet lehessen-inditani?

Gyulai Pál a két ügyész' általános nyilatkozata után felszólitá őket körülményesebb értesitésre.

Győri ur, mint beszédesebb egyén, először monda véleményt.

Szerinte a nyomozat' gyökérhibája, hogy nem compulsoriumra történt, hogy többnyire a fejdelmi párt' gyanusabb kedélyü s az utczatusákban résztvett emberei kérdeztettek ki, s hogy végre ezeknek vallomásai, részint kósza hireken épülnek, részint ellentmondások által meggyengittetnek.

— Mind igaz collega ur!, közbeszóla Gőrbei, de ne feledjük, hogy e vizsgálat csak előleges volt, s olly czélból hajtaték végre, hogy ő nagysága s más országnagyok megitélhessék: lehet-e hivatalos nyomozatot inditani? — Mi a tanuk' részrehajlását illeti: hol találjunk most a nép közt egyik párthoz sem szitó egyénekre? Aztán ha a Báthori Boldizsár gróf' embereit vonta volna benignum alá a tekintetes biztosság, ezektől szintén kétes hitelü adatokat nyert vala, s a mellett, hogy a gróf szándékait még nagyobb homály takarná, az egész nyo-

mozat' iránya világosságra jött volna, mit ő nagyságáék nem akartak. — Végre, keveset nyom collega ur', azon állítása, hogy a tanuk sok ellenmondásba bonyolodtak; mert miért létezünk mi ügyészek? Nem nekünk kell-e a zavaros adatokat addig rázni, rostálni, szemelgetni, mig a konkoly ki hull, s ben tiszta buza marad? A bányászok sem akadnak olly érre, melly mind termés-aranyat nyujtson. A nyert érczet összemorzsálni, salakaitól tisztitani, kiolvasztani kell, s csak igy vitethetik utóbb próbaházba. Törvényszékeink az igazság' ezen probaházai, a nyomozó bizotmányok bányászok, s mi vagyunk a kiásott sok haszontalan járulékokból a becses érez' kitisztitói. — Aztán collega ur! az előleges vallomásokból is sok nevezetes tény jött csaknem világosságra.

— Igen is, fogá fel collegája' szavait Gőri ur. Az adatok szerint nagyon hihetőnek látszik, hogy az alváros' utczáiban, sőt a fejdelmi palotához közek fekvő teren is, békételen csoportok éljenezték több versen Báthori Boldizsár grófot.

— Hisz ezt a süket is százszor hallotta, jegyzé meg kedvetlenül Gyulai. A sok rivalgást nyomozat nélkül is mindnyájon tudjuk, kik éjjel sem pihenhetünk a tömeg' zaja miatt. De izgatja-e őket a fogarasi gróf?

— Egyik tanu, szóla Gőrbei ur, t. i. Bodó Zsiga meg van győződve, hogy a bujtogatás körül a gróf' titkárja nevezetes szerepet játszik.

— Igen is, tevé hozzá collegája, de egyéni hitét semmi adatokkal nem támogatta.

— Azonban más fontosabb tényekről is le van a lepel vonva, mondá Gőrbei.

— Valóban le, közbevága Gőri ur. Mert a vallomásokból kisül, hogy a kék darabontok' felénél több haza szökött.

— Még pedig, folytatá Gőrbei, előre számitott terv szerint, s hihetőleg lázitási czélból.

— De; kérdé Gyulai, Boldizsár gróf' ösztönzéséből csábultak-e e bünös merényre?

— Bodó Zsiga egyénileg erről van, mint mondá, elhitetve, válaszolta Gőrbei, és ő hét kék darabontot nevezett meg, kik e tárgyban sok felvilágositást adhatnának.

— S kikérdezte-e a bizottmány e darabontokat? tudakolá Gyulai.

— Az lehetetlen volt, jegyzé meg Gőri, mert mind a heten ama szerencsétlen éjén haza szöktek.

— Nagyságos uram!, szól Gőrbei, látván, hogy ő fensége kegyencze perczenként komorobbá lőn, — a velünk közlött iratokból kitetszik: milly nagy békétlenség kapott a székely nemzetnél lábra. A tanuk' vallomása szerint átalános azon hir, hogy nemcsak Nyárád' mentén és a Rika körül lakozó protestansok közt gyülölik a jesuitákat s elégületlenek ő fensége' kormányával; de még a csikszékiek is egyedül Báthori Boldizsártól reméllik halomra gyült sérelmeik' orvoslásának kieszközlését, érette vagy az ő zászlói alatt minden székely fegyvert ragadna. Természetes, hogy illy forradalmi hangulat, Fehérvárról táplált örökös izgatások nélkül nem támadhatott.

— Valóban nem, ragasztá a collegája' szavaihoz Gőri.

— De ki világlik-e a nyomozatokból az ingerlések' kútfeje? kérdé a kegyencz.

— Bodó Zsiga egyénileg nem kétkedik, hogy itt is mindent a gróf' titkárjának keze mozgat, válaszolá Górbei.

— Mennyit tolja elé silány egyéniségét az a haszontalan Bodó!, sohajtá Gyulai.

— Ő többre is kiterjed, jegyezte meg Górbei.

— Valóban többre, erősité collegája.

— Mert, folytatta Górbei, három cselszövő székelyt nevezett meg, kiknél kétség kivül adatok lehetnek a fogarasi gróf' lázitása iránt.

— De, fájdalom!, érinté Gőri, közülök csak egyik mulatott a napokban Fehérvárt.

— S kikérdezteték-e?, tudakolá Gyulai.

— Nem, nagyságos uram, válaszolá Górbei, mert a bizottmány' ülésezése előtt már tovább állott.

— S pedig ez, mond Góri, még ingadozónak tartaték, mig a más két székelyt, olly átalkodott Boldizsár-pártunak festé Bodó, hogy elfogatás és kinpad nélkül alig lehetne belőlök vallomást kicsikarni.

— Egészben véve tehát semmit nem ér az egész nyomozat, jegyzé meg Gyulai.

— Ne méltoztassék nagysád ezt hinni, esdék az ügyészi hivatal iránti mély tisztelettől áthatva Górbei, — mert a jó vadász minden bokorból nyulat ugrathat ki. E nyomozatba olly fonalszálok vegyülnek, mellyek

által egy jártas kéz kigombolyithatja a titkos bujtogatások' egész csomóját. Csak tovább kell haladni.

— Valóban csak folytatni kell a benignumot, erősité Gőri' ur is.

— S ha a szükség igénylené, néhány elfogató parancsokat küldeni a székely főtisztekhez, tanácsolta Górbei.

— Valóban, vagy legalább ott is kezdetni titkos vizsgálást, szelidité collegája' eszméjét Gőri.

— Aztán a makacsokra lehetne a törvényeink által nem tilalmazott torturák' nemeit alkalmazni, mondá Gőrbei.

— Valóban kivált a legszelidebbeket, függeszté collegája nézetéhez enyhitő szellemben Gőri.

— Illy uton fényes eredményekhez juthatnánk.

— Valóban, nem homályosokhoz, mint a mostaniak, végzé be Gőri a nyomozat' folytatásáróli véleményt.

Gyulai alig fékezheté boszankodását a kíneszközökre történt hivatkozáskor. Hisz! ő volt politikai vád alatt. Ellene is sürgetett torturát a közügyek' igazgatója, olly becsületi kérdés iránt, mellyben ha a birák' kételye jelleméről annyira ingadozott volna, hogy a kineszközök' használata megengedtessék, akkor okvetlen és örökre meg lett vala bélyegezve. Mert egy súlyos gyanu, ha világosságra sem jőn, csaknem annyira sujt, mint a bevallott vád. A tortura már fölteszi a biró' szilárd hitét a bün felől, s a kín' eszközeit némán tűrő többé nem ártatlanságáért, de csak adatok' hiányából oldatik föl; miután szenvedéseivel a vád' alaptalansága helyett egye-

dül organismusa' erejét bizonyitotta be. S épen mivel ezt mélyen érezte Gyulai, vált rajongássá hálája az életnél drágább kincsét, becsületét megóvó Báthori Kristof iránt, mit, mint szent adósságot, a vajda' egyetlen gyermeke', Zsigmond fejdelem' számára, híven őrzött emlékei közt, hogy valaha kamatostól lefizethessen.

Legnagyobb méltatlankodással hallá tehát Görbei és Göri urak' tanácsát, s csak nagy küzdelem után sikerült, hogy szigoruan ugyan, de a harag' küljelei nélkül mondja. — Itt nem a nyomozat' tovább folytatásáról, s ánnál kevésbé torturákröl van szó. A kérdés csak ez: mostani adatainkból kiviláglik-e Báthori Boldizsár gróf-nak néplázadásokra ingerlése olly mértékben, hogy ellene közkeresetet lehessen inditani?

— Nagysádéktól, ... a tárgy' kezelésétől függ minden, jegyzé meg mosolyogva Görbei.

— Valóban sok függ, viszhangozta Göri.

— Hogy értik kegyetek ezt?, kérdé Gyulai.

— Ha ő fensége — mond Görbei — külföldi példák szerint a hazaárulók ellen, kivételes törvényszéket állitana föl, minő volt például a csillag-kamara Ángliában, vagy- mi még könyebb volna- vérbiróságot nevezne ki rögtönitélettel s pörlési formák nélkül: akkor sok nyomatékkal dicsekedhetnének a kezeink közt lévő titkos vizsgálat' adatai.

— Valóban nem csekélylyel, ragasztá collegája' megjegyzéséhez Göri

— Uraim!, illy aljasságról szó sem lehet, kiáltá feddő hangon Gyulai.

Górbei összevoná magát, mint a tüskedisznó a sövénykert mellett, ha kedvetlen neszt hall.

— Valóban szó sem lehet, mondá némi zavarral Gőri.

— Hagyják önök nálam az irományokat, szólá Gyulai véget akarván vetni ügyészeivel folyt értekezésének.

Ekkor Gőrbeinek a vizsgálat' egyik mellékága eszébe jutott, s mig csomagait gondosan raká, darabonként meg számlálva az asztalra — épen most merült föl, ugymond figyelmembe egy fontos körülmény.

— Valóban közbevágott Gőri, én is e perczben emlékszem, bizonyos müvész' kiszabaditását tárgyazó merényre. Nemde erre czéloz collega ur is?

— Igen Senno' börtöne' föltörésére, mi a kék darabontok' szökésekor tervezteték.

— Hogyan,? kérdé Gyulai csodálkozva.

— Egyik tanu, mond Górbei, kit roppant termetéért közönségesen a z ó r i á s n a k neveznek, vallomásai közt emlité, hogy — mint több helyt rebesgetik — Mészáros Pál a kék darabontok által támasztandó éji zavarban vagy tolvaj-kúlcsokkal kinyitni, vagy erőszakkal fölfesziteni akarta a bástyatömlöcz' zárját, hogy a fogoly Sennot, ki Boldizsár gróf' legtúlzóbb párthive kiszabadithassa; mit az óriás' véleménnye szerint — bizonnyal nem mert volna megkisérteni, bünszövetségesek és felsőbb körökből jött buzditás nélkül.

— De, közbeszólott Góri, a bizottmány a collegám által emlitett tanunak csak kósza hirekre épitett vallomását annal kevésbé tartotta fontosnak, mert kép-

zelni alig lehet hogy Mészáros Pál, ha csak ugyan illy szándéka volt, valami részeg emberekkel — kiknek nevei nem tudatnak — az alvárosban utczai verekedést kezdett volna, épen akkor, midőn fön a várshánczoknál, a kékdarabontok előre meghatározott perczben elszöktek.

— Azomban ne feledje collega ur, mond Górbei, miszerint Bodó Zsiga a nyomozatok' bevégzésekor sürgeté, hogy pótlékvallomásait fogadja el a bizottmány, s ez alkalommal nyilvánitá, hogy a kék darabontok' távozásának napján, késő estve egy korcsmából kilépvén nagy zajt hall a szomszéd épületben. Benéz az ablakon. ösméretlen embereket lát asztal körül, kik mindig a müvészetről beszélgettek, s Báthori Boldizsárt és Sennot emlitették. Később halk tanácskozás folyt, mellynek csak töredékeit vehette ki. De néhány szóból, egyéni meggyőződése szerint, bátran hiszi állithatni, hogy Sennó kiszabaditását tervezték a fogarasi gróf' ösztönzéséből.

— Valóban ezt mondá Bodó, közbevágott Góri.

— S mik voltak a kihalgatott szavak? tudakolá Gyulai.

— Ezt kérdé tőle a bizottmány is, de ő válaszul adta, hogy feje kissé kábult lévén haza ment aludni, s midőn reggel fölnyitá szemeit, a különben jól megjegyzett szavak már elgőzölgének, s csak multnapi erős benyomásuk maradt agyába homályos emlékül. Egyébaránt — mint mondá — a tény' igazsága felől semmi kétsége nincs. Boldizsár gróf' lázitása világos.

Góri' illy tudositása után Gyulai Pál hamar menekült a két törvénytanártól.

Hogy a nyomozat mindenütt tért nyitott gyanitásokra; de semmi eredményre nem vezethete — ez természetes volt miután a muderrisek játszottak benne, mint tanuk, főszerepet. Nekik izgatni kellett a népet apró kitörésekre, s nevelni a fejdelmi párt' országlárainak aggodalmait, a nélkül, hogy az események közé olly anyagot dobjanak, melly átalános kitörést okozván, egyik párt' győzedelmét, s igy az erőt igtathatná a gyöngeség' és közzavar' helyére. —

Gyulai végig forgatta az irományokat, hogy tisztán, önszemeivel láthassa sorsát, melly mint a sybillakönyvből, vérdermesztő betükkel tekintett rá, a nyomozat lapjairól.

— Ah, sehol sincs menekvés!, kiáltá midőn a végsorokhoz érkezett. Előttem a bün. . . .

Hogy kedélyhangulatát érthessük, kissé visszatekintenünk kell. —

Azon percz óta, mellyben csak Kendi nagy béfolyása eszközlé, hogy a kormánytanács két szó többséggel, ne Báthori Zsigmond' életét akarja a rend' áldozatául vetni. elméjébe setét tervek fészkeltek.

Érzéseit legjobban festé naplója, mellyet olvasóinkkal közlénk.

Komor volt magányában, szorakozott a társaskörökben.

De az ember' kebelre ritkán borul olly éj, hogy fekete homálya közé ne tévedjen egy sugár vagy az emlékezet' alkonyegéről vagy a remény' hajnalából.

A kedves ösmeretlen, kit István' király' temetésekor és a mysteriumok alatt látott, gyakran tünt fel szi-

vében, midőn az ingadozó trón' megvédésére legsivarabb terveit készité, — egy szelid jelenség a bősz álmokban, egy nemtő a rémek közt.

Ha e gyönyörü sáppadt arcz, ezen égő kék szem, e hasonlithatlan termet átlebbent emlékezetén, érzé, hogy egyedüli szerencsétlenség a bün. S boldog akart lenni.

Azomban e fénykép is hamar szétoszlott. —

Guzmánt Gyulai — épen midőn Eleonora Senno' rendeletét számba nem véve, férjét börtönében meglátogatni törekvék, — magához hivatá.

A castiliai hős, — mint fönnebb előfordult — hivén, hogy a müvészek sorsa függend e találkozástól, előre értekeződni Gengához nyargalt.

Ők, mig a székes egyházig sétáltak — hol Genga Eleonorát, ki a fogarasi grófnál közbenjárásért nem esdekelhetvén épen Gyulaihoz sietett, meglátta s hazavezette — ők mondom, mindent együtt jól kifőzének, rendre elősorolák lehető kérdéseit a kegyencznek, pontosan meghatározták az azokra adandó szilárd feleletet.

Guzman tehát egész raktárával az eszméknek, s olly aczélzott kedélylyel, mellyel egy keresztes vitéz bátran Szaladin szultán elébe léphetett volna, nyitott Gyulaihoz.

Ez — rosz sejtelmei daczára — nyájason fogadta őt.

De mekkorá lön csodálkozása, midőn a függést fölmondott müvészek, a börtönbe zárt Senno, vagy Sofronia elorzott szerelmi levele helyett — mikre hősünk-

nek betanult feleletei voltak, — Gyulai épen arról kérdezősködék tőle, mire sehogy elkészülve nem volt.

— Kivel lovagolt a mysteriumok előtt? Hogyan jutott a csodaszép hölgy ösmeretségébe? Idegen-e ez? S miért távozék Lengyel országból hol István király' temetésekor a palota - hölgyek közt volt? Fehérvártt mulat-e még? Miért zárkozik a világ és társaságtól? — ezen kérdéseket kelle neki a kegyencz' ajkairól ezer változatban hallani.

Guzmán, Eleonoráról emlékezni sem akart ugyan, mert minden felvilágositást egy ördög' fáklyájának hive, melly a leggaládabb szándék' pokláig vezetné Gyulait; de bár sokszor gondolt a liga' harczaiban nyert babérjaira, annyi bátorsággal még sem tömhette meg magát, hogy szilárd nyilatkozatával rögtön utját vágja a kegyencz' tudakolásainak.

— Ez, miután hosszasan kérdezett süker nélkül, találgatni kezde.

Guzmán szivéről nagykő hullott le, midőn látá, hogy Gyulai végetlen messze jár a valótól.

Mojszin kisasszonyra is, ki Márkházinak rokona, rá került a szó s madarat lehetett volna fogatni a derék sugóval mikor meghallá Gyulaitól, hogy e magasztalt szépségü némber, hir szerént eltávozék.

— Vezesse az isten Mójszin kisasszonyt békéve szép hazájába! Ő szent felsége bizonyosan jobban tudja hol van a kecses ur-hőlgy' háztüze, mint én, gondolá Guzmán.

És azon perczben, hogy Gyulait olly tévegbe bonyolódni szemlélte, mellyből egy ösvény sem vezethet

Eleonorához, hősünk' arcza sokat jelentő rejtélyekkel tölt el, s vonalai rettegve, pirúlva s ezer apró aggódások közt, már elárult titkokat látszának ügyetlenül tagadni.

Szerepét, — mi egyébaránt a nehezek közé nem tartozott — elég jól játszotta; mert a nélkül, hogy határozottan nyilatkozzék, rendre megerősitette Gyulait gyanuiban, hogy t. i. az ösmeretlen szép egy dús bojár családí sarja, s már havas alföldön van, és sem szive sem keze többé nem szabad.

Guzmán magos véleménnyel eszélyéről távozék. —

A sors' könyvében jámbor sugónknak ezen igénytelen szerepe is följegyezteték, s nem vala befolyás nélkül az események' fejlesztésére.

Gyulai keblében egyel több pattant el azon húrok közöl, melllyekről szelidebb érzések rezgettek.

Őt, midőn komor tervei a kötelesség' alakját felöltő bűn' karjai közé ragadták, nem inté többé vissza az ösmeretlen hölgy' tündérarcza vidorabb életképekhez.

E jelenség az elérhetlen vágyak' végterére vonult, hogy soha elé ne lépjen a boldogság' rajzaival ámitani.

Gyulainak rögeszméjévé vált megmenteni Zsigmondot, érzé, hogy a viszonyok' alakulása minden perczben veszélyesebbé válik, s minél kétségesebb Boldizsár közvetlen izgatása, annál rémitőbb szine van a jövendőnek; mert Fehérvár' utczáin féketlenség tombol, a törvények' tekintélye, az igazgatás' erélye naponként gyengül. Szünetlen rosz hirek érkeznek a megyékben uralkodó hangulatról. Az egész székely nemzet lázadás' előestvéjén áll. S mi több, nagy része a fejdelmi szé-

ket körző aristocratiának gunyolodik egy gyávának kiáltott fejdelem iránti hűséggel.

Nem ragadhat-e e vétkes szellem két tanácsosra? S ekkor a vérbiráskodás' mérlege Zsigmond ellen nyer túlsulyt.

Gyulait minden percz visszavezette azon erős hitére, hogy itt rögtön kell segiteni, s hogy Báthori Boldizsárt — mielőtt még ellenálhatlan leend — olly törvénytelen tettre szükség kényszeriteni, melly a tanács titkos határozatát fejére vonja.

De jöhet-e erre a fejdelemtől lengület?

Hisz ekkor a fogarasi grófról Báthori Zsigmondra gördülhetne a tulajdonitás' sulya, s tán annak rémitő következése is.

Mit tehetett Gyulai? — Hálája Kristóf vajda' háza iránt — e lerovandó nagy adósság, sivar hanggal kiáltá, hogy neki egyedül neki, kell eszköznek lenni Boldizsár' buktatására.

De noha eltökélését illetőleg tisztába volt, a kivitel' eszközeiben nem.

Hogy itt a siker a tett' gyorsaságától függ: ez lőn szivének meggyőződése és ostora.

Százszor festé le a fogarasi börtönt, a becsületét bélyegző vádakat, a meggyalázatást, mellybe Báthori Kristóf' nélkül neve örökre elsülyedt volna; százszor ismétlé az okokat, mellyek egy férfit, ki a trónnak meggyőződésből hive, a határzó perczben végletekre is föl hivnak: százszor képzelé az annyira szeretett fejdelmet kigunyolva, elhagyatva, veszélyek közt, s az ő mentő keze nélkül, majd számüzésben, majd fogságban, vagy —

mi szintén lehetséges volt — egy vérpad' lépcsőinél: és illyenkor minden vércsepje kiáltá: rögtön, rögtön kell tenni s áldozni,! ah de egy ösztönszerü borzadás mindig visszarántá ajkait a keserü pohár' kiüritésétől!

Illy belküzdelmek alatt merült föl lelkében azon lehetség, hogy a kék darabontok' elszökését vizsgáló biztosság akadhat olly adatok' nyomába, mellyek fényre deritendik azt, miről ő soha sem kételkedett, hogy t. i. Báthori Boldizsár fejdelmi pálcza után vágyván, nyilt lázzadás által akarja a fönálló rendet megdönteni.

Ezen esetben természetesen nem volna szükség sivar szándékára.

Hány reményt csatolt e lehetséghez, mihelyt elméjében megvillant!

Türelmetlenül várta a bizottmány' munkáját.

— Adatokkal kezemben, — szóla gyakran midőn az utczazaj s a nagyok' békétlensége undorral tölté el keblét — igen, kétségtelen adatokkal fogok a kormánytanácsba lépni, és a rend s alkotmány mellett buzgó hazafi' haragjával kiáltom' a kétkedők' fülébe: Uraim! i könnyelmüen országoltatok. A lázadás' polyp- fonadéka áthálozta egész Erdélyt. Ti röstek valátok és elfogultak a fenyegető viszonyok ellenében. A fejdelem' népszerütlenségét kedélyéből magyaráztátok ki, a fogarasi gróf' bűneit, mellynek már is áldozatául lőn a közbéke és bátorlét, inkább könnyelmüségnek, mint mély számitásu merénynek hirdettétek. De ti rémitőn csalatkoztatok. Ime, tények, mellyek a ravaszul szőtt forradalmat fölleplezik. Kell-e még várni új törvénytelenségre? vagy pedig minden halogatás, azon kivül, hogy a pol-

gári háboru' kanóczát gyujtandja meg, bélyeget fog sütni tisztelt nevetekre, és egy Kendit, Kovaszolczkyt, Ifjut és titeket mindnyájan, a történészet' kérlelhetlen nemtője, áruló tanácsosok sorába jegyez föl?

Mit kétkedett ő, hogy e kérdésre ama határozott jellemü férfiak válaszolni fognák: egy perczet is késni, ha nem gyávaság, szövetkezés volna a forradalommal? S valósággal másként nem is történhete, mihelyt Zsigmond' senatusa adatok által győzödött vala meg olly mértékben, Báthori Boldizsár izgatásáról, a milly szilárdúl hitte ezt Gyulai a körülményeknél fogva.

Reményei a nyomozat' sikeréről, felderitették némileg kedélyét.

Eltökélé várni, mig a fejedelem menekülend halálos ellenségétől, — s aztán legott vissza vonulni a közélet' mezejéről, hol számára kevés öröm nyilt, mint átalában azoknak, kik felül vagy kivül vannak a dicsszomj' kecsegtetésein.

Abafája sürü erdőivel, a szerény ősi lakkal, — e vad regényes táj, messze a világ' zajától, s minden óra irodalmi munkásságnak vagy a sz ép természet zavartalan élde1etének szentelve: — e csendkép éledet viszont föl szivében.

— Nem, nem az lehetlen, sohajtá illyenkor, hogy valakiben levihatlan ösztön lakjék egy életczélhoz, mint a vándor madarakban, ha őszi szél fú, déli tájak felé, — s még is e hő vágy soha se teljesűlhessen!

Mikor ragyogott felém úgy a közélet' dicsősége, hogy sugár-özönét téli hideg napénak ne tartsam, melly fényével vakithat de nem melegit?

Sodort-e valaha annyira tömkelegébe a politicai munkásság, hogy hatályával s bérével ki elégitsen, s hogy midőn évek után, ha el nem fáradnék a küzdésben, őszfürteimre babérágat igért, ne sohajtottam volna.

Tibur Argeo positum colono

Sit meae sedes utinam senectae! Hisz én fiatal éveimben szintúgy, mint most, mikor már az élet' égető nyara süt halantékaimra, azért vetém magamat a cselekvények' örvénye közé, hogy díjúl jogot szerezzek egy munkás nyugalomra, könyveim' és szivállmaim' társaságában.

Abafája örökre olly távol volnál tőlem, a milly közel vala keblemhez pályám' legviritóbb szakában is a vágy: homályodba vonulni a fény elől?!

Oh ez lehetetlen!

Itt a percz, mellyben lerázván hivatalom' békóit, szabad fogok lenni, mint a sas, melly bérczeiden fészkel, mint a Maros, melly, mig völgyeid szönyegén rohan, semmi hajó terhét nem túri hullámain.

Szükszégtelen emlitenem, hogy Gyulait nem sokáig csalták reményei; mert korán kelle észrevenni, miként a tanuk' vallomásai kevés kilátást nyujtanak a népforradalom' kútfejének fölfedezésére.

Épen azon hajlam, melly egy komor valót odábbidézni szeret, s fél vágyainak, mellyeken boldogsága függ, végszálait kettő metszeni, okozá, hogy Gyulai két jogtanárnak adta át a nyomozatot, mielőtt belé tekinteni mert volna.

Gári' és Górbei' távozása után ütött a sorsávali küzdés' percze.

— Előttem a bűn. Nincs menekvés!, ismétlé szünetlen Gyulai, midőn az átforgatott irományʼ végsoraihoz érkezett.

Hasztalan erőlködünk! — A végzet soha egy martalékot sem bocsátott el. . . . . .

Bathori Boldizsár annyit tőn a közrend ellen, hogy század része is lázitásának, minden polgárosodott országban rég fölfegyverkeztette volna a boszúló igazság' karját: is imé!, nálunk egy hosszu nyomozat semmit nem hall a kiáltó tények közt, semmit nem lát a végveszély' okaiból.

Nem isten' ujja-e ez, melly rám' mutat, engem emel ki, mint végeszközt — ah! bűnön át, a szabadításra?

Sokáig kétkedni és a fejdelmi széket egy bitorló hatalmában látni: nem egy-e? . . . . . —

S valósággal ezt Gyulai nyugodt perczeiben — ha illyenekről lehetne szó — sem hihette volna másként.

Kedélyéből, a Báthori-házhozi viszonyából, tulságos eszméiből a kötelesség és hála iránt, s végtére azon fogalomból, mellyel birt a fejdelmi uralkodás és alattvalói engedelmesség felől, annyira kifejlett ama szerep, mellyet e szóval bűn bélyegzett meg; mint a kemény márványból egy müvész' vésője alatt lassanként elő tünik sivar jellemével, megrendelt munkája: Cloto, Megara, vagy valami sötét alak Dante' poklából.

S még is részint a vétektőli iszony, részint inkább elmélő, mint tevékeny vérmérsékénél fogva — noha

drágának hitt minden perczet — alig haladott tervében messzebb, mint a hol azon éjjeli órákon találtuk, melylyekben naplóját irta.

Csak átalános s alak nélküli volt még szándéka.

Törvénytelenségre kényszeriteni Báthori Boldizsárt: kiáltá száz meg százszor.

De miként?: e kérdés, mint a téli fagy egy csermely' árját, megjegezté gondolatait.

Tovább haladni nem mert, nem tudott.

„A bűn, a bűn!" mondá most is.

„Egy szörnyü tett kopogtat ajtómon, benyit, közelget, előttem áll, parancsol, kényszerit, nincs menedék, csoda nem történhetik, — követnem kell őt!"

Megint kezébe vette a nyomozók' irományát, s pedig tudta, hogy bennök nincs óvszer.

Köztök forgatva szemébe akadt Senno' neve, s eszébe juta Gőri és Gőrbei uraknak minden szava, e müvésznek Mészáros által szándékolt, de meg nem kisértett kiszabaditása iránt. Az egész gyanu inkább csak Bodó Zsiga' vallomásain nyugovék. De e tanu szintúgy látszott hazug árulkodónak, mint esküje' daczára is egy titok' körülményei szándékos elpalástolójának. Őt olly mellékes körülményért, minő e homályba burkolt tény vala, elfogatni sőt épen kinpadra vonatni, esztélytelen politika lett volna, miután a fejdelmi párthoz tartozott, s igy nyilatkozatai, bár minők leendettek, a közvéleményben érvényességet nem vivhatnának ki maguknak, s különben is e lépés a Boldizsár gróf elleni üldöző rendszer' megkezdése lenne.

Gyulainak figyelme azomban Senno felé irányult, tán csak azért, mert minden rést kikeresett, mi által e szóval bűn összekapcsolt szándékát odábbidézhesse.

— „Különcz, puzduri, durva, rajongó ember ez a Senno . . . . . s nem veszélyes-e?‘

Gyulai e szavak után félretevé az irományokat s tovább füzte eszméit.

— Mekkora párthév kellett arra, hogy ő, ki minden jövedelmét tőlünk vonja, olly botrányoson nyilatkozzék Boldizsár mellett, ... s kivált egy innepélyes alkalomkor, egy forrongó tömeg előtt, és azon helyen hol a fejdelem iránti tisztelet olly könnyen megsértethetett volna! — Millyen véleménnyel mehettek haza a prágai és lengyel biztosok, kik apró' jelekből is tudják a közhangulatot megitélni! — S milly epés volt ellenemben Senno! Látszik, hogy mint a rajongók szoktak, minden erényt és becsületet pártjában keres, s kötelességének tartja tőlünk meg vonni a tiszteletet is, mellyet helyzetünk igényel. Milly badar meredezése ez a törpéknek. Máskor tán halálra nevetném magamat illy jeleneten, mint a görög bölcs, midőn szamara az olympiai versenyen nyert babérfüzért rágta meg. Ah! nem nekem való e szó: nevetés! A bűn' szine előtt eltorzul a mosoly.

Gyulai menekülni akart kinzó rögeszméjétől, s visszatért Sennora.

— De mi ördög bútt ezen eszelős olaszba? Mért érdekelhetik Erdély' ügyei? Eddig alig sejtém pártszenvedélyét, s pedig bizonyoson rég érlelte keblében. Igy tudja-e leplezni indulatait? Bir-e sulylyal jelleme? Csodálatos?

Itt gondolatokba merült Zsigmond' kegyencze.

— Már rövid időn kitelik — folytatá elemzéseit — Senno' fenyitékének ideje. Kibocsáttassam-e őt ? A városi börtönben nem őrizhetém; mert a tömeg, melly eddig többnyire gyülölte az idegen művészeket, rögtön éljelenezni kezdé s megszabadítni akarta őt. Utczai csoportozatok dulongtak érette. A bástyákba kelle kísértetnem e nyomoru szinészt; mert sorsa politikai fontosságu lett.

Gyulai tovább okoskodék, minden élével a támadó gyanakodásnak

— Szél sem indul fuvatlan. Elseperhette volna az ördög az egész mysteriumozó társaságot, a nélkül, hogy a nép aggódott volna e veszteségen. S ime még most is zajlik Senno miatt. Ezt csak folytonos és rendszeres izgatások okozhatják. Erkölcsileg meg vagyok győződve, hogy Mészáros Pál föl akarta törni a bástyabörtönt De Mészáros Báthori Boldizsár' eszköze. Ezen hiu országnagy szereti a proletariusok' ujongásait; mint minden üres eszü és dicsvágyó ember. S mennyire kell neki áhítni olly innepélyes és tömeg előtti kitüntetést, melly az ő léhaságának hizelegvén, egyszersmind a fejdelem' kedélyét bántja! A rokonszenv' illy jelei által Boldizsár határtalanúl leköteleztetik. Ez kétségtelen.

Gyulai megint kezébe vevé a nyomozatot! de csak gépileg tekintett lapjaira mert már fölgerjedt gyanui által sodortaték tovább és tovább.

— Senno, szóla redőzött homlokkal, mihelyt a mysteriumokra megérkező Báthori Boldizsárt hangásskarával a fejdelem számára egyedül föntartott tisztességgel id-

vezlé, tüstént nevezetes egyéniséggé vált a gőgös gróf előtt. S ha nem feledjük, hogy most börtönben ül, Zsigmond ő fenségének tudtával s igy jóváhagyásából; ekkor természetesnek találjuk miként a grófnak okvetlenül védelmezni kell őt, — ha szintén templomot rablott volna is ki Ez Boldizsárnak, a magos rokon iránti ösmert jó indulatából foly. Tegyük ezekhez a legfontosabb körülményt: hogy t. i. a grófnak hinni kell, miként e müvész érette szenved. A mi grófunk lovagias ember, — egy Rináldo, ő jutalmatlan nem hagyhatja miatta lakoló párthivét, sőt, ha lehet, kiszabadítni törekszik. — Ah! Senno tudtán kivül növekszik tekintélyben, befolyásban, jelentőségben. Ő politikai egyéniséggé vált. Egész lánczolatával az érdekeknek kapcsoltatik Boldizsárhoz. . . . . szeretném e viszony' sulyát megmérni . . . . . . Ah! minden eszméim visszavezetnek a tömkeleg' közepébe, hol a szörny lakik, melylyel meg kell vivnom — a bán.

E perczben Gyulai komornyikja belép s egy levelet ad át.

— Ki hozta? kérdé szórakozva a kegyencz.

— Egy ösmeretlen ember.

— Honnan?

— Nem mondá meg.

Gyulai figyelem nélkül törte föl a boritékot, s abból Sofronia kisasszony' levele hullott ki.

A komornyik utána nyult, s midőn tőle a kegyencz ismét átvette, szeme Báthori Boldizsár' nevére tévedt, s onnan az aláirásra.

— Szólitsd be a levélhozót.

A komornyik kimenvén, rögtön azon válasszal tért meg, hogy az idegen már eltávozék.

— Nézz utána. Még messze nem lehet. Hídd vissza, parancsolá Gyulai megkapatva, a hozzá minden kisérő figyelmeztetés nélkül küldött levél' czíme s irója' neve által.

Képzelhetik olvasóim, miként Boros Jancsi, mélyebben véste szivébe a verselő muderris' tanácsait, hogysem magát megleletni hagyja.

Sofronia' leveléből — mint más helyt többször említém — némi kaczérkodás tünt ki Boldizsár gróf' irányában, ki tőle légyottat remélt nyerhetni, mit e szinésznő Czeczil iránti barátságból, s tán szivének egy ébredező hajlama miatt is, mellyet ő még csak Gengáhozi barátságnak szeretett nevezni, megigérni nem akart; de kereken visszautasitani, körülményei közt és kérése mellett esztelenségnek tartott volna.

Mi azomban levelének minden sorából, előmerült, az a Senno' sorsábani részvét vala, s azon hit, mikép a fogarasi gróf' nemes kedélye sem türheti, hogy egy párthive érette méltatlan szenvedésekre tétessék ki, s következőleg semmit kisértetlen nem hagyand az ellene szünetlen müködő ármány' és gyülölség' martalékának megszabaditására.

Természetes volt, miszerint Gyulaira jelen hangulatában először és erősebben hatott Sofroniának könyörgése Sennoért, mint kaczérkodása Boldizsárral.

— Csak szőjetek cselt, kiáltá indulatosan járva szobájában, vessétek közbe magatokat, pityeregjetek ti nők müvészetekért, s ti meg bárgyu nép tomboljatok a börtön

előtt, törjétek föl a vaspántokat ajtójáról . . . . vonják a könnyezők sirás, az üvöltők lárma által, az erőszakosok féketlen viseletökkel a fogarasi grófot jogtalan föllépésre, ... mert igy hamar, igen hamar kiszabadulhand Senno. — Ah, a titkos tanács' végzése villámmá válhatik, melly egy cserfára hull, de mellette szétzuzhatja a kis csipkebokrot is tüskéstől, melly engem szúr, s virágostól együtt melly Sofronia kisasszonyt elhájolá.

Gyulai végszavaival olly leplet vont le szivéről, mellynek rejtett titkát maga sem gyanitá.

A tüskék Senno' gorombaságára vonatkoztak, mit Gyulai rég elfeledni látszott, s emberileg szólván, valósággal el is feledett. De a sziv' sajátságaihoz tartozik, hogy egy szenvedett méltatlanság akkor sem szünendik meg munkálni és észrevétlen hatni cselekedeteinkre, midőn annak emléke fejünkből már ki hullott.

Mig Zsigmond' kegyencze dolgozó termében föl s alá járt; szemei egy drága boritékra tévedtek, mellyben az István királytól ajándékban nyert gyürü állott, más ereklyéivel a legszentebb emlékeknek.

— Ah, sohajtá összefonva mellén kezeit s áthatva lépvén a boritékhoz A lángésznek is mi kevéssé adatott jóserő. Az agg király Zsigmondtól félté éltemet. Nevetnék, ha nem sértené meg minden hang, melly a gúnnyal atyafias, századunk' legóriásibb jellemének szent porait. Ne légy jó gyürü talizmánom a veszélyekben, — ezzel kivevé Báthori István' ajándokát és ujára vonta — változzál a' hétköznapok' ékszerévé szentül, mint emlék, büverő nélkül, mint óvszer. Ki félne Báthori Zsigmondtól? . . . . Tanácsosai számba nem veszik. Az

udvaronczok anekdotákat készitnek szeszélyeiről. A disztermekben róla foly az elménczkedés. A nép utczákon gúnyolja ki őt, és maitrese aggodalmak nélkül csalja meg. Ide kelle-e jutnod Báthori Kristof' egyetlen, s hőn szeretett gyermeke! — Nem . . . . , ösmerd meg, — milly silány nőre pazarlád a drága órákat, mellyek megkimélve, egy szép, de elhanyagolt ország' boldogságát szülnék! Oh! bár láthatnál többi körözetednek is szivébe, hogy a kiábrándulás örömtelen, öntagadó, és csak a kötelesség' sivar parancsainak hódoló erélyt támasszon kebledben! — És én ki egyedül szeretlek téged, — e széles országban magánosan és egyedül álló ifju! — István' király utolsó ajándékára tekintvén szünetlen ismétleni fogom, mit a nagy hős bucsuzásomkor szivemre kötött: „Légy hiv Zsigmond vajdához tettel, tanácssal és szenvedések közt is . . . . Ne szólj ne igérj semmit. Fogadás és eskü nélkül is bizik benned az ősz király." — Ezt mondá ő: és én hiv leendek Kristof' sarjához — tettel, noha e tett a b ü n.

VII.

A Czeczil' szobáiban mutatkozó lassu, óvatos és neszteleu készülődések tanusiták, hogy a kondor fürtü titkár vagy tán maga Báthori Boldizsár gróf által már értesült a szép énekesnő Fehérvárróli elköltözése iránt.

Czeczilnek e lépés következtében kettőtől kelle meg válni, — a müvészettől és Sofroniától.

A szinpad, mellyen akkor a legmiveltebb országokat kivevén, csak mysteriumok és szent énekek adattak, s mellyen a német birodalomban is egy Sachs János sem igen merészelte vidorabb müvei' tárgyait is, a biblián kivül más könyvből keresni s a dévaj Hanswurst — e theuton- Arlequino — még kevés zajt ütött nyers de ép tréfáival, mik később a fölélédt drámai iroda-

lomban a legegészségesebb népies elemet vegyitették volna, ha a száraz és pedant Gotsched által idő előtt a müvészet' köréből nem számüzetének — a szinpad, mondom, nem birhatott még annyi ingerrel, hogy Czeczil tőle könnyü szivvel ne távozzék.

Mi Sofroniát illeti: ez egyetlen barátnéja volt.

De azon jelenetek után, mellyek elhiteték vele, hogy Boldizsár grófnál vetélytársa akar lenni, a féltékenység elnémitotta régi rokonszenvét.

Minden keserü óráját neki tulajdonitá.

Annyi tapintattal birt — s mellyik szerelmes lány nem éles elméjü a gyanakodásban? — hogy sejtse, miként csapodár imádója naponként hül iránta, s annyi szenvedély élt keblében, hogy e kedélyváltozást, mellyet különben megmagyarázni nem tudott, ha nem is Sofronia' ármányainak, de legalább azon kaczér modornak tulajdonitsa, minélfogva e gyakorlott szinésznő vagy unatkozásból vagy cselszövényből, nem kerül ki semmi alkalmat, régi udvarlójának kegyét visszanyerni, hogy ezen episod által a pásztori regényben, vagy Zsigmond fejdelmet iránta tanusitott közönyéből ismét fölizgassa, vagy valami más, előtte szintén fontos czélt elérjen.

Czeczil tehát szeretet helyett csak nem irtozással emlékezék volt barátnéjára.

Mi könnyüvé lőn tehát a Boldizsártól nyert titkos rendelést követnie, mellynél fogva szivére kötteték, úti készületeit s távozása helyét senkinek hirül nem adni!

Mi vonta volna őt Sofronia' küszöbe felé? Miért bucsuzni attól, kit karjai tettetés nélkül többé keblébez nem szorithattak?

Czeczil a könnyező lányból vidorrá, gyermekiessé lőn. Régi boldog kedélye visszatért, mint egy szétüzött család bujdoklások után, elhagyott lakába.

S hogyan is ne?

Fehérvárt érzé legelőbb a remegést, melly ingatag boldogságát megrázta. Itt képzelé ő a viszonyokat ellenségeinek.

Boldizsárnak Gesztinóveli ó, s tán megujult kalandjairól is hallott valamit; Sofronia' tüzes fekete szemei annál több roszat sejtetének vele, minél inkább gyanitá, mennyi előnye lehet egy müvészet által gyámolitott igézetnek, a természetes érzések fölött.

Ah! Fehérvár egész jövőjét összeronthatná! Itt mindenütt óriás alakzatokban fenyegeté Boldizsár' elhidegülése, mint egy zord tájan a szük völgy' lakóját, a bérczek' hófuvatagja. Szerelme volt a kunyhó, mellyben egész lénye lakék. S midőn e kunyhót a havas' lavinája eltemetné: mit ér, ha a széles világ épen marad?!

Ő arról értesült, hogy Fogarasra fog utazni.

Követendi-e őt a gróf most vagy később? ez iránt s általában Boldizsárnak, titkárjával folyt párbeszéde más részleteiről, még neki semmi emlités nem tétetett.

De ha már egyszer sejteni kell, ha egy titkolozó kéz legmesszibb távolságból mutat azon ködös vidékre, mellyet mi a régkeresett tündérhon' határszélének képzelünk, nincs szükségünk többé látcsőre; mert illy anyagi eszköz nélkül is száz rajzát tudjuk késziteni az ösmeretlen föld' jellemzőbb pontjainak, mintha rég beutaztuk, s minden árnyainál álmodtunk, minden forrásainál megenyhültünk volna.

Czeczil talán azt is alig mondhatá meg: délre vagy északra fekszik-e ezen olly jó hangzatuvá vált Fogaras? S mi szüksége volt a tájékozásokra? Nem hiheté-e el, a nélkül, hogy erről gondolkodni is akarna, szive, — nem beszélették-e, mig különben néma lőn ajka, vérereinek gyors dobbanásai, miként Báthori Boldizsár most vagy később Fogarasba fog menni, s miként ott távol Gesztinétől, Sofroniától és a többi veszélyes nők' csábjaitól, semmi ármány nem zavarandja boldogságukat.

Illy lehetség elég volt arra, hogy képzelődése az öröm' legszebb ajándékaival ékesitse föl falusi magányát, mint az anya' keze egy gyermek' számára a karácsonéji fát.

Minden kies rajz, mellyet mondákból, utazási tapasztalataiból és pásztori regényekből — mik akkor divatban valának — ösmert, anyagúl szolgált az ösmeretlen vidék és — mint hinni kezdé — a csak falun virító osztatlan szerelem' élveinek összeállitására.

Ah! kétségkivül e nyugtalan s mindig koczkáztatott szenvedély, melly Boldizsár iránt lángol, Fogarason egy tündér csapás által, zavartalan, mély de nyugalmas érzéssé változik: ezt remélé Czeczil. —

Őt kis szobáiban rakosgatások közt találjuk s a napot közel alkonyhoz.

Sok, igen sok élvet nyujtott neki az uti készülődés.

S némi önzéssel teljesité e foglalatosságot. Komornáját föl oldozta a legcsekélyebb segéd alól is, sőt hazúlról elküldé.

A székeken és kereveten nagyobb s kisebb ládák, szekrények s skatulyák hevertek kiürítve vagy már félig megtöltve.

A pipere' választékosabb tárgyait, az öltözködés' mesterkéltebb eszközeit, a drágább ruhákat, ékszereit, s a sok csinált virágot mohon, lenézéssel halmozá össze s rejté el, hogy örök zár alatt legyenek, és kába csillámaikkal soha többé meg ne háborgassák az élet' egyszerü napjait, mellyekben nem fényleni, de szerencsés lenni akart.

Ha fösvény volt az idővel e hiuságok' elhelyezésekor, annál pazérlobbnak mondhatjuk, midőn a falura s egy igénytelen életmodra vonatkozó tárgyakhoz ért.

Tizszer is megnézett minden aprósságot, melly öszhangzásba vala új terveivel. Elraká, kivevé, hogy jobban illeszsze egybe, s hogy megóvja redőktől, türemléstől, és a kevésbé találó szinek', kelmék' vagy anyagok' társaságától.

A legkisebb szalaghoz, legegyszerübb köténykéhez, legolcsóbb szalmakalaphoz, mig kezei közt tartá, nézé s megint nézé, szép tájképek és tündérórák csatlakoztak, mellyekben csupán álmodni s remélni lehet s mellyeknek élményei koszorúba fonódnak, hogy zöld leveleik' s illatos virágaik' öszvegével eltakarják a köznapi életet, mint a repkény szétfolyó indáival s tömött fürteivel azon oszlopot, melly csak azért állíttaték föl, hogy illy gazdag növényéletnek emeltyüje legyen.

Csaknem költéri éd rejlett e foglalkozásokban.

— Im! egy legyező — szólá — elefánt csontból, bevésett arabeskekkel s lapján rajzzal! De mért tévedt

a czélszerü és szükséges tárgyak közé? Nincs-e a réteken szellő s az erdőken árny? Sápadt olajfák, törpe mirtus s fölöttek szikrázó ég, olaszhon' dele: már illy égalyban a hőségtől lehetne tartani. Azomban Fogaras' földén zöld és széles levelü cserek laknak közel egymáshoz, koronáikkal örökké megóva a magány' és árny' ösvényeit. Hol a fák' sudar sora gyérül, ott bizonyosan galagonyabokor s fiatal hársak csábították magokhoz a legszebb szárnyasokat, s ezek éneki közt, ki emlékezné k a nyár' rekkenőségére? Azon országban, mellyből Jósika ide hozott, vannak mint hallám vidékek, hol a csattogány majd egész éven át zeng. Illy módos kis madárka-e ő Fogarason? Ha nem, s ha a tavaszon túl feledi szivét s zöngéseit, mért nevezik a szerelem' lantosának? Ne lakjék ő nálunk. S ha még is azért hallgatna nyáron, mert szenvedélye növekedett, s az erős érzések némák!

Czeczil a szükségtelen tárgyak közé félretevé a csinos kis legyezőt, s megint rendezni, rakosgatni kezdett.

Ha e tévedt gyermeket, — kinek bűnét elpalástolni, vagy életét az öröm' és kedv' virágival, mint Harmodeus' pálczáját, átfonni nem akarjuk, — ha e vétkes lánykát egy szigoru erkölcsbiró ruhatára s foglalkozásai előtt látná, szeretné és szánná, mint a Bayadert Goethe szép költeményében, — akkor is, ha Aspasiától a bölcs kéjhölgytől, kit egyébiránt Socrates gyakran látogatott meg, méltó undorral fordulna el.

Mi szende, keresetlen, mondhatnám szemérmes benyomás lebegett mindenről, mit Czeczil használatra kiválasztott!

A ládák és szekrények tárvák, mert a készülődés még el nem végződött, de bennök a legkényesebb szem sem vehetne semmit észre, mellyet a kaczérság sőt az ártatlanabb hatásokra számitott tetszelgés is magára ölteni mert volna, mig másfelől a legigénytelenebb ruhán is olly csin s izés honolt, mellyet, minthogy ez némbereinknél nem annyira a divatos miveltség' járuléka, mint egy finom ösztön' s természetes tapintat' sugalma, a gazdagság s fény által megtanulni vagy a szegénység közt elfeledni alig lehet.

Czeczil' málháiban a felső öltözetek csaknem kivétel nélkül olcsó szövetüek, de a fehér nemük különösen finomak voltak. S minő hó tisztán néztek ezek ki, mi gondosan simitva, mi figyelmes kézzel elhelyeztetve, milly hibátlanul óva a legcsekélyebb türemléstől!

Egy hires tudós állitja, hogy az országok' polgárosodásának mérfoka a lenfogyasztás, és a fehérnemüek' általánosan elterjedt tisztasága. E nézet vitatás alá jöhet ugyan, de előttem legalább annyi kétségtelen, miként a testünkhez közelebb eső kelmék' tisztasága ha nem is az agy' civilisatiojárúl, de a sziv' gyöngédsége és az érzület' miveltsége felől tanusit, s a mindig mocskos ing rajtunk, szorosabb összefüggésben van az erkölcsök' cynismusával, mint első tekintetre látszik.

Czeczil homloka, majd elsötétült, midőn vevé észre, hogy egy rövid óra alatt megszünik kedves foglalkozása.

A szekrényekhez vont karszéken csak kisded halmaza állott még portékáinak s pedig a legapróbb ruha-

darab is nyájas vezetője volt eszméinek a képzelődés' és álmak' tündérhonában.

Minden kelme mellyet fölemelt s megbirált, hogy minősége szerint elzárjon Fogaras' vagy a feledés' számára, lassankint büverővel játszott eltelni, s most egy varázsló tájékot festett a szép lány' elébe, majd a világ' zajától rejtező csendórák' élményeiről regélt neki, majd pedig dalokat idézett emlékezetébe s ajkaira.

— Ha a láthatáron meg jelen a hajnal, — s oh! e bizonyoson szebb leend ott, a magas bérczek közt, mint itt a marosteren, — ha a nyáj' kolompja hangzani fog, szóla Czeczil, én e mantillát vetem vállaimra, mert még hives van. Ki megyek a kis csengetyüs kapun. De valjon fog-e ennek csengetyüje lenni? Bárcsak ne laknék magas várban! — Az utczára érkeztem, szalmafedelek körülem. A kertköveknél és a kútgémek mellett lombos mord kutyák ülnek szikrázó szemekkel. Ők nem fognak rám ugatni. Ösmérnek. Meglátogattam már beteg gazdáikat. A templom mellett az ősz fürtű lelkész jó reggelt kiván. A szent aggastyán' kegyessége fogyhatatlan áldást von az égről reánk. Az én szivemre is naponként több hull-e malasztból. Ő a világ legjobb embere. Szerencséltetése után derült reggelem fog lenni. A falu' széléhez közelitvén munkára siető lányokkal találkozom, kik nem rettennek vissza tőlem; mert e váll nélküli, fesztelen, de kedélyes ruhácska, e himzetlen kötény, e selyem öv, csatjánál kerti virágokkal, nem adnak nekem büszke, urnői kinézést. A lányokkal beszélgetek. Osztozom örömeikben, segíthetek kis aggo-

dalmaikon, letörölhetem — ha volnának — könyüiket. Már a harmatos rétekre érkeztem. Egyedül vagyok. Nincs miért rettegjek a füves ösvényektől. Papucsom könnyen nem ázik át. Vagy a napsugártól féljek? — Szemeimet megóvja a széles szalmakalap. Aztán miként mondhattam, hogy egyedül vagyok a hárskeritett s virágokkal tarka réteken? Nem zsibongnak-e a méhek, nem röpkednek-e körülem tarka pillangók, nem haragszik-e a malompatak, hogy zsilipre vonatott, nem sohajtanak-e az álmos lombok' levelei, mig a déjvaj szellő csillámos gyöngyöket ráz rólok le? És az önzéstelen madárkák szivesen elzengik nekem legszebb dalaikat, ők nem kivánnak nagy és müértő közönséget, mint mi, a szinpad' énekesei. Már a hegyek' tetején vagyok. Keskeny pallókon mentem át s fejem nem szédült. A komor szikla s róla a gim bámulva néznek rám. — Ott a magasból a szem vigan száll alá, mint a négy szent folyam éden kertjében. — S mennyire jutalmaz e kilátás! Bérczgirincz-e vagy felhő, melly a végtért bezárja? Kik laknak e szirt — vagy párafalakon túl? Tán más ország' lakosai? Hány illyen légkorlátot kell képzelnem, mig ösmeretlen népekhez, csodás alaku fákhoz és szivárványtarka növényélethez érkezném? Onnan megint hány ekkora láthatár van, az olajszin arczu és kaftános emberekig, az égető homoktengerig, mellybe a krokodil fekteti tojásait, a hires kőbálványokig, miknek talpainál élő oroszlányok, kamaráikban holt királyok alusznak? S ezektől is távolabb, hány szegélye a messzeségnek boltozněk a fáradt szem elébe, mig megláthatnók a földet, hol a grif repül, a partot, hol a syrén énekel, a tengert, hol a magnes

sziget evez, s benne a lugost, hol a tündérkirályné okos tanácsossával, az öreg és sokat tapasztalt mesével, nagy országának történetei felől beszélget? — De nem nőknek való a távolság a végtelenség. A hegytetejéről, mellyre fölmásztam, inkább a rétre, hol a madarak' reggeli énekét kihallgatám, s onnan a kedélyes Fogarasra tekintek vissza. Fölkeresem szemeimmel a kis kertet, mellyet én mivelek, én öntözök. — Itt van. Közel azon magos várhoz, hol Boldizsár lakik. Már verőfényben áll. Virágaimat hamar látogatja meg a nap. De öröm-e ez nekik, a tavasz gyenge gyermekeinek? A kertészleány, kiről nem rég egy dalt tanultam, úgy hiszem: egészen másként vélekedik. De hogy hangzik e dal? Még messze az éj. Alig alkonyul. Mindent még nem rakosgattam el. Milly kies magányban lenni, ... kivevén, midőn ő igérkezett hozzám — és késik! Ma senki nem fog meglátogatni. Csak el ne hagynának, kis vendégem — az ábrándok — Hogy van a dal kertészlányról és a rózsatőről? Mindjárt, mindjárt. Ezen aprósagokat elébb szekrényembe helyeztetem. Igy: most jól állanak. Már a dal következik:

I.

A kertésznek bölcs lánya volt:
Tudta a virág' nyelvét.
Szive érté a kert — bimbók'
Panaszát és örömét,
S mig a hajnalsugár jőne
Már közöttök jára szét.

II.

Mi bajod, szép rózsató,
Bokrod mi után eseng?
Bimbóidon könyű reng.
Vágyad mért olly epesztő?

„— Egy sugár kell, volt a válasz,
Hogy érezzem, mi a tavasz!
Ah! a szellők' csacska lehe
Édes álmakról regéle,
S zsenge keblem' zöld levele
Tündérvágyakkal lőn tele!“

A szellő, szép rózsató!,
— Szánakozva szólt a lány —
Kis titkokkal ajakán
Gyakran álnok, s hitető.

„— Miről ő suttogott velem
Rég sejté már bimbószivem.
E bimbónak fölnyilni kell
Játszodva a sugárokkal
Enyelgve az ég' szemével. —
Ah! illy hő vágy soha sem csal!“

Féltelek, szép rozsató!
Harmat gyöngyöd lepereg.
S a napsugár olly meleg!
Csókja ollyan égető!

„— Ne félts, lánykám!, büverő van
E sugárban és e csókban.
Majd fölnyiland kebelemben
Az örömnek vér-bibora,
Mig kincsül terem mélyében
A hüség' aranyló pora!"

Szép rózsató, a lány szól:
A kéj csak egy perczig él.
Fonnyad e biborlevél.
S szűd utána haldokol.

„— Ne bánd, ne bánd, . . mit sem tesz az,
Ha már érzém mi a tavasz!
A gyémántkő és rubin-ék
Királyok' koronáihoz
Örök életre hivaték. —
A virág korán hervadoz.

III.

A kertésznek lánya bölcs volt.
Mig a rózsák közt vándorolt
Szive küzdött, arczra lángolt. —
Ő a szerelemre gondolt.

Czeczil énekével rakosgatásit is bevégzé.

Komornája, ki már haza jött, gyertyákat hozott elő és az asztalra tevén visszavonult.

A kedélyes kis szoba hófehér falaival és ablakfüggönnyeivel, a tiszta padlázat, a nem drága, de izlésdús s jólrendezett butorok, néhány szép rajz, és a kecses lányka a dal' szellemétől meggyuladt arczczal, sugárzó kék szemeivel, gazdag szög fürteivel, a karcsu, könynyü, tündéri termettel, melly még olly gyermekinek látszótt, hogy a boldogitó szenvedélyt is, s annál inkább a csalodást, számára igen zivataros érzésnek hinnök: ezek együtt annyira öszhangzó képet alkottak, hogy tőle a szem alig tudott vólna meg válni.

Czeczil rendre bezártá málháit s az apró kulcsoka övéhez akasztá.

Egy kerevetre dölt.

Melette hárfája volt.

Némi elfogultság tükröżött vonalain, minden szomor nélkül, s rövid árnyaival a mélázatnak.

Az elénekelt versek, minden közvetlen vonatkozás nélkül viszonyaira, rendre még is azt leplezék föl; mert az általok gerjesztett hangulat szétoszlatá a rózsaködöt, melly Fogarast és uj élményeit befátyolozá.

Czeczil Fehérvárt ösmerkedék meg Báthori Boldizsárral, kinek neje a nélkül hogy nyilt ellenségeskedésben lenne férjével majd nem mindig Fogarason lakott, mi hidegséget árult el és a legszorosabb érintkezések' megszakadását tanusitá.

Ha a grófnő a fővárosban él, Czeczil hihetőleg korán s még keletkezésében elnémitotta volna az erdélyi

Alcibiad iránt támadt szenvedélyét. Vagy ha szive — mert ki tudná megjósLani a szerelem általi tévedések' véghatárait ? — igy is szintén a bűn' hinárjába ragadta volna, ezen esetben ő a többi bukott lényeK' utját követvén, már rég hozzá szokott vala orzásként tekinteni élveit, és egy égkör s tán egy fedél alatt is lakni azzal, kinek jogaiból sok kéjórát rablott el.

Alig ha bizonyitja valami inkább, hogy féketlen érzéseink is a viszonyok' formáiba szerulhatnak, s hogy a szerelem, mellyet az égtől nyert eszményképek közöl a legnemesebbnek vallunk, hasonlit az érczekhez, mellyek minél drágább nemüének tartatnak rendszerint, nyers állapotjokban — ugy t. i. mint a természetben előkerülnek — annál több salakos részekkel vagynak egyesülve: alig vethetne valami tény setétebb világot sziviinkre, mint azon tapasztalat, hogy szenvedélyünk' egész kincsöszvegét gyakran olly lényre pazéroljuk, kinek a kötelesség és hajlam közt meghasonlott kedélye, egyikhez is hű nem lehet, s hogy végre élményünk a legszögesebb ellentétre szoktathatnak; a féltékenységre versenytársaink irányában, és a közönyre azzal szemben, ki joggal üriti a kéjpoharat, mellyből nekünk bitorlott csepecskék jutnak.

Czeczil azomban még ezt meg nem tanulhatta.

Ő ha Báthori Boldizsárné Fehérvárt lakott volna, most vagy ártatlan lenne, vagy sokkal igen sokkal bünösöbb.

De igy — mint láttuk — száz ábrándot teremtett képzelődése a fogarasi boldog órák felől, mignem a kertészlányróli dal, azoknak alapját, a szerelmet először megnevezé és a rimek' benyomása az eszmék' társalatá-

nál fogva eszébe juttatá Báthori Boldizsárnét, azon vár' lakóját, mellynek ő, — a szerelmes lány — imént szomszédságában képzelte kunyhóját és a boldogságot.

Átborzada, s megrezgett idegei vad hangokat csaltak hárfájára, mellyeknek nem a vers' szövegével, de a szerencsétlen lány' sorsával öszhangzó zöngelmei, elsülyezték a kunyhó' ábraképét és Fogaras' minden pásztoróráit.

Kezéből kihanyatlik új bánatának műszere — a hárfa.

Csüggedten hajtá a kerevet' vánkosára fejét, s könyűi ömleni kezdének.

— Ah! sohajtott, az én lakom elrejtve fog lenni Fogarasban, mint a szégyen . . . . a küszöbön hallatszó nesz a remegését költendi fel szivemben, ... és hálószobám' ablakain, mint a felfolyó' virága, szétterjed 'a bú, elzárva minden kilátást az örömre és a vidék' szép tájékaira!

Illy hangulat közt lepetett meg Báthori Boldizsár' titkárja által.

VIII.

Az élénk izgató, mint többnyire minden, hit egy szenvedély foglalt el, kevés idővel és hajlammal birt más erős érzésekre.

Neki soha szükségévé nem vált szeretni. Ezen osztályában az élményeknek iratlan lap volt egész multja, mellyre semmi örömet vagy csalódást nem jegyzett föl.

Midőn Boldizsárnak Czeczilre vonatkozó czélzatait hallá, visszatetszés támadt kebelében; de ez könnyü volt mint a reggeli pára, és hamar tünt el.

Később ura' parancsából szabályozgatá Mészáros Pál s a többi zajongó párthivek' kedélyét.

Mig illy nagy fontosságu vállalat tartá feszültségben, legkisebb gondja volt szög lányfürtökre, kék szemekre

s a nős vagy nőtlen élet' különböző előnyeinek mérlegelésére időt szakítani.

De épen azért, mert sok ügyességet fejtett ki a háborgások csilapitásában, huzamos szélcsend következett, és a politicai izgatás' ezer csatornái rögtön kiszáradtak. Miből viszont okvetlenül folyt, hogy az élénk titkárnak ideje renyhén telt, s az unalom kikerülése miatt mindenről — s végre Boldizsár gróf' félig nyilvánitott akaratáról is kelle gondolkozni.

Ő szegény volt, Czeczil aránylag gazdag: ezen körülményre illő nyomatékot helyzet a kondorhajú kisded ifju. Milly könnyen lehetne vele átnyargalni az életen, soha meg nem botolva a szükség' rögein, soha szállást nem ütve a nyomor' tanyái közt!

Czeczil tündérszép. A müvész alig rajzolhatott volna vásznára szellemibb termetet, jelentékenyebb kék szemet, tisztább arczszint, meghatóbb vonalokat, bájosabb szök fürtöket, s az egész alakra több ingert, eszményibb körzeteket. — Ezen csábitó körülményt is mérleg alá veté az élénk képzelődésü titkár, nem feledvén ki a fontnak másik serpenyőjébe dobni Czeczil' multját, mellyet ha könyelmünek nem is, de erényesnek még kevésbé nevezhetett.

Azomban hamar átlátta, hogy illy ritka szépség, ingyen, minden lerovatok nélkül, a sors' rendes menetele szerint, nálánál külömb embereknek szokott osztályrészül jutni.

Eddig a sulyegyenzésben nevezetes aggodalmak nélkül' haladhatott.

De a harmadik és legfontosabb tekintethez érkezék.

El kelle határozni: valljon hideg vérrel türhetné-e homlokán azon diszjeleit a nőséletnek, mellyeket a világ erősen mulatságosoknak tarthat, de a férjek kevésbé?

Itt titkárunk kényes izléssel birt.

Heves vérmérséke rögtön kiáltá, hogy az egész széles földön általa leginkább bálványzott egyéntől t. i. a fogarasi grófiól is, nem tartaná szerencséjének e megkülönböztetést.

Tisztán állott előtte, miként fátyolt vetni a múltra sem erkölcsi sem lélektani összefüggésben nincs a közönynyel házuri jogai iránt, s a hidegséggel olly viszonyokban, mellyek életcsendén kivül nevét is koczkáztatnák.

Sőt ő, ki hivatásánál fogva örökösön emberek közt és társaságban élt, százszor talált férjekre kik nőiknek lánykori tévedéseiket könnyen bocsátották meg, de a jelenre nézve annál szigorubbá váltak. Illy esetekben nem a féltékenység kivétel, hanem az elnézés.

Ezt titkárunk szivére vévén, Báthori Boldizsár' ajánlata felől a határzó pontot, mellytől minden függend, azon kis de telyeséggel nem érdektelen kérdésre tevé: valjon mekkora hitelt lehet adni igéretének, miszerint többé semmi öszveköttetést nem ohajt a férjhez ment Czeczillel?

Hogy a gróf a házfők' jogait eddiglen kevéssé tiszteié, Gesztinéveli régi ösmeretsége tanusitá.

Megváltoztatantja-e rögzött szokását átalában, vagy legalább egy különös esetre nézve?, — ez közel járt az Oedippusi elmeélet igénylő talányokhoz.

Ha igeretét, mellyet nem épen kristálytiszta és félremagyarázhatlan kifejezéssel tőn, meg nem másitaná: ez vagy unatkozásból folyhatna Czeczil, — vagy gyöngédségből titkárja iránt. S a mi házasulónk az első esetet nem hiheté, a másodikban pedig csak félig bizott.

Miben nyugodjék tehát meg? Esengjen-e a földön legkecsesebb hó-kezekből nyerendő szép hozomány után? birja-e kétséges sajátul az emlényszem', gyönyörü metszetű ajkak', és hasonlithatlan szög — fürtek' tulajdonosát, a bübájos lányt, ki Titania helyett tündérkirálynénak elválasztathatnék a müvészi idomokban szerelmes lélekvilág által?; maradjon-e nőtlen, szegényül és sziv nélkül, vagy legyen férj sok pénzzel, de tán még több szivaggályal?: illy kételyek' határkövénél állott kis titkárunk, mint Hercules a kettős utnál, mellyeknek ellenkező láthatárokhoz vonuló szalagai, más életpályára s más kalandokra nyiltanak.

Emberünk szellemében is annyi mozgékonyság rejlék, mint tagjaiban.

Természetes volt ennél fogva, hogy a vándorút sorompója előtt olly hosszason nem tétovázott, mint a görög félisten; de aztán olly állandón sem haladott az egyszer kitüzött irányban, — hanem most hivé, hogy Báthori Boldizsár beváltandja igéretét s e reményben képzelődése a nősélet' rózsaösvényein nyargalt; majd meg félni kezdett illy mesés öntagadást költői fölhevülésnél többnek számitani, minek viszont rögtöni következése vala, hogy a virágos utról a másikra t. i. a vén ifjulegénység' pályájára átnyargalt, mellynek virágai nem

voltak, de tövesei is alig, — a rideg unatkozáson kivül.

E habozás akkor sem csillapult le, midőn Czeczil' szobájába lépni látjuk őt.

De a politikai izgatásra nem forditott órák már megtermék bizonyos tekintetben gyümölcsöket.

A fürge titkár csinos volt, mint egy szekrényben őrzött divatkép.

Választékos ruha simult karcsú s kellemdús arányu termetére. A legcsekélyebb darab is hibátlanul állott: mi a szabón kivül a hordozó' ügyességét is bizonyitá.

S hogy az izléshez a fényüzet' igényeit is csatolá, finom szövetü és müértőleg kihányt arany-zsinoru öltözetén kivül, tengerzöld fövege is tanusitotta, mellynek drága boglárai különböző szinekre játszó kerecsen — tollakot foglaltak öszve. Mi akkor is ritkaság volt, s most ha régi képeken nem látnók, alig hihetnők- el, miután a természetben nem találjuk, festetteknek tartani lehetetlen és azon mód, minél fogva — ódon könyvek szerint — öseink a kerecsen' tollát egyenként kitépték s különböző olajokat öntve belé rögtön visszahelyeztették volna, hogy ismét megforva, uj tartalma által e szineket termessze, igen mesésnek mutatkozik arra, hogy elfogadhassuk. —

A pénz ügyekben is könnyelmü titkárnak szépecske öszvege hevert e ritka alkalmakra szánt disz öltözetén.

Nem kétkedék tehát ha már egyszer látogatását Czeczilnél a hétköznapi dolgok fölébe emelte, modorát és egész megjelenését is ahoz szabni.

Élenk testhordásán kellem ömlék el, s kondor fekete fürtei tanulmánnyal, de természetesen valának rendezve, s rólok illatvegy' terjengett a piperkőczök hajzatának erős s alkalmatlan lehe nélkül.

Sötét- barna s egészséges arczszinén a viritó életvágy' kinyomata lebegett, mellyet csak tavaszéveink ajándékoznak, és az éret kor a boldogoktól is megtagad. — Ajkain érzelmiséggel párult mosolygás ült, eleven fekete szemei, s nyilt arczvonalai, nyugtalan vérmérsékét hő kedélyel látszottak visszatükrözni.

Szóval, titkárunkat választékos izlése, nem érdeknélküli külsője és szerencsés nedvalkota külömben is a figyelmet igénylő egyéniségek' sorába helyzék; most pedig midőn czélja vagy szeszélye — mert maga sem volt még tisztában szándéka iránt — mérséklé modorának kirivó élénkségét, és gondatlan sőt szeles társalgási hangulatának határt szabott, száz leány közül fele csaknem hoditónak, és a többi — természetesen a kivételeket ide nem értve — legalább kellemesnek tartaná őt. —

Czeczil, ki alig egy perczel a titkár' udvarlása előtt törlé le könyüit, — Czeczil, kit a lélekvádba vegyült merengés szebbé tőn, mint valaha, — Czeczil, kinek érzéseit a dal' szárnyai magosra emelték, hogy a tiszta kék étherből a bú' sulyával s a bűn' égető villanyszikráival vessék dobogó szivére vissza, — a szegény szinésznő szerencsétlenebb vala, hogysem hálaérzéssel ne adozzék a jótékony sorsnak, melly elég gyöngéd és kimélő volt épen olly pillanatokban, midőn a csüggedéshez közel állott, egy véletlenül jött vendég által megmenteni

őt setét eszméitől, mellyek még csak keseritők voltak, de már minden jelével annak, hogy rövid időn sivarrá és marczonává fognak válni.

Mint törekvék a bánatos gyermek szivfájdalmának nyomait arczáról egy erőszakolt mosoly által letörleni! Ő vig kedélyü akart lenni magáért és az illedelem miatt.

S ez sikerült is, mind rendszerint a gyöngébb alkatu, de hő képzelődésű nőknél szokott történni, kiket gyakran akkor tartunk legkellemesebbeknek és irigylésig boldogoknak, midőn a kiküzdött öröm közt csaknem szemökön feledték a könnyet s ajkaik' mosolya szivök' egy egy nyilalásának társképe.

Czeczil élénk és elmés volt, — inkább fűszerezék ötleteit meglepő fordulatok, inkább szövődtek hangjába érdekes árnyolatok s beszélgetései közé bübájos szinezetei a mozgékony kedélynek, mint máskor.

Hiszen épen azon fölizgatott idegek, mellyek olly mohon tüntették elé a viszonyaival meghasonlani kezdő sziv' fájdalmait, s mellyek a Fogarasróli ábrándok' egész paradicsomát bezárták, midőn visszatiltó angyalként álliták kapuihoz a megcsalt Báthori Boldizsárné féltékeny alakját, — veték most magukat szilaj kéjével az ellentétek utáni sovárgásnak egy vidor hangulat' tulsága közé.

Ki Czeczilt közelről ösmeré: észrevehette volna, hogy modorában valami szokatlan, merész s csaknem lázas vegyült.

De titkárunk ezt távolról sem gyanithatta.

Ő előbb érdekesnek tartá a szinésznő' társalgását, utóbb vonzónak, hóditónak, lebilincselőnek s végre ellenálhatlannak.

És Czeczil' arcza varázslatot üzött vele.

Midőn a kerevetre ült s tán épen azon karvánkos mellé, mellyre a szerencsétlen leány könnye hullott, Czeczilnek felleg — és derübe sodrott vonalait csodaszépnek találta, de a nélkül, hogy aggodalmából a házcsend' eldöntetlenül hagyott kérdése iránt sokat lealkunni hajlandó lenne.

Rendre, a lány' kedélye uj meg uj nemeit veté az igézetnek meghatott arczaira.

S perczenkint többet feledett a múltból titkárunk és többet remélt a jövendőtől.

Már érzé, miként Czeczil' tündér-kecsei nem azért teremtettek istentől, hogy mellettök a hideg ész, az eltelt élemények' sötét láthatárára tévedjen, mint egy különcz vándor' szeme, ki a hajnal'- és szerelem' csillaga helyett a homályos eget nézi, melyből az kiragyog.

A titkár sejtetlenül közelebb vonódék a szinésznőhöz. Annyira volt már hozzá, hogy a veszélyes szomszédság' bájköre szédité a picziny lábok elébe borulni, azon tüzszavakkal, mellyekbe kevesebb alig fér, örök érzéseknél.

Czeczil a szinpad és elhagyottság' gyermeke, nem először halla éltében hizelgő nyilatkozatokat sőt óriás szenvedélyekkel játszó ömlengést is, mellynek különben egy divatszerü udvarlásnál több jelentése alig volt.

Ő a falusi lánykák' természetes vagy tanult szemérmét, melly minden bókra elsáppad, csak szerepeiből vagy dalaiból kölcsönözhette volna át, — de nem akart müvész lenni az életben. Ennél öszintébb vala

Eleinte tehát a titkár' fényképektől ragyogó beszédeit, azon túlzó társalgási modornak tekinté, mellyre csábitásoknak kitett pályáján több fiatal embereknél talált, kik mindig czifra szavakhoz csatolják a hatás' reményét, s kik a virágdús kifejezések' himes szönyegét fölötte ártatlan csalodásukban Keletindia' füszert lehellő rétjeihez hasonlóknak képzelik, hol a világ' legillatosabb növényzetéről olly ámbralég vonul a láthatárra, hogy a paradicsom — madár, melly soha önként a földet nem érinti, mig szárnyaival a magos fák' ernyője felett átcsattogni akar, elkábulva hull alá.

Nem volt Czeczilnek ennélfogva semmi oka, szigoruan visszautasitni a titkár' bókjait. Azok még az illedelmi hizelgések' rég ösmert egyenruháját hordák magukon, mellyektől meg lehetett volna ugyan egy lányt, ki az elvettettek' osztályába nem tartozik, kimélni; de hogyan és kitől igényeljen ő illy gyöngédséget? —

A titkár' udvarlása mindig egyénibb vonalokkal jelent meg és határozottabb szinüvé vált.

Czeczil megdöbbent, aggódék, arcza pirult, nehezteléstől égett s igy perczenként érdekesebbé lőn.

A titkár a rózsaajkok' lehét érzé magán, a lány' kék szemeinek sugára szemeibe sütött, látni vélé a hómell' emelkedéseit, még inkább átszellemülni a tündérvonalokat s a szenvedély' csillámait rezgeni rajtok.

Letevék lepléket, kertelenebbé alakultak nyilatkozatai, s az érzés' természetes hangjává változtak, — és ő az élénk ifju olly hirtelen veté magát a szerelem' örvényei mint régebben a politikai izgalmok közé. Feledett mindent, Czeczil tévedéseivel együtt a jövendőt, melly — miként a ráma körül vesz egy képet — a Báthori Boldizsár iránti féltékenységbe foglalná egész házi életét.

Késő volt már Czeczil' összevont homlokán a tiltakozó erély.

Mert a fiatal imádó a lány' büvös arczát azon drága könyvnek tartá, mellynek nyilt lapjára a boldogság' minden titkos jegyei föl irva vannak, s mellynek csonka kiadásaiból — a többi szép nők' szerelmes vonalairól — a talányoknak csak felét olvashatta el a férjek' és udvarlók' öszvege, mig a mystikus kincsek' másik fele, a szerencsés magust illeti, ki az égi jegyek' tárának tulajdonosává leend.

Illy szélső hangulat csupán komoly czéloknak lehetett tolmácslója.

A titkár Czeczil' szivének ostromától hamar átszökelt a kicsiny hó-kezecskék követelésére. A lány' keze által akart boldog lenni szenvedélyes szavakkal és minél előbb. A sietés átaljában emberünk' természetében fekvék. Ő nem értett a szinléshez, — mi egyébiránt itt szintén hasztalan lett volna; de legtöbb esetben győzni szokott, mert a kitartás' szinében jelenik meg, s mert a tizennégy éves lánykákon kivül a többiek inkább keresnek állandó szerelmet, mint viharos érzéseket, az ifjukor' minden szakának meglévén sajátszerü ábrándja, mellyből utóbb ki kell józanodni.

Czeczilt egész rendkivüliségével lepte meg e helyzet.
Ha a titkár csak szerelmet vágyott volna tőle nyerni vagy kicsikarni, most egygyel szaporodnék azon megszégyenitett s letépett álarczu proletariusok' száma, kiknek jellemében fekszik a hálátlanság kegyuraik iránt, s kik erkölcstelen szivök' éles tapintatával tudják fölkeresni azt, mellyel jóltévőjiket legsajgóbban sérthetik meg.

De Czeczil' imádója titkos viszony helyett, nyilt dologról, házasságról beszélt, mi kevésbé látszék szemelenség — mint örültségnek, megbódulásnak.

A lány tüzes kék szemeit a titkárra függeszté merőn, kérdezőn, mig nemével az önkénytelen félelemnek, hátrább vonult tőle. — S ah!, az ifju' arczán, a szenvedélyén kivül más zavar nem zsibongott! — Semmi üres kinyomat, melly az észvesztetteké!

Mit jelent ez?

Czeczil Báthori Boldizsárra figyelmezteté a titkárt.

Ő szerelmi nyilatkozatokkal válaszolt.

Czeczil a gróf' haragjával fenyegetőzék.

Ő a lány' kezét kérte.

Czeczil hogy viszszarezzentse a mindig sürgetőbbé vált imádót, mondá, mikép a grófnak megfogja jelenteni e főllépést.

A titkár is szintén ezt akarta.

Hideg fagy lövelt a lány' szivébe, s még több szenvedély melegité az ifju' keblét.

Megfoghatlan volt e helyzet.

Czeczil komornáját beszólitni törekvék, hogy véget szakaszszon illy bősz jelenetnek.

Fürge titkárunk utját állá és szerelemről, oltárról s a gróf' beleegyezésének reményéről beszéllett hőn és bizakodással.

— Ez örjöngés, kiáltá Czeczil alig lelve hangot.

— Ah, ha olly feltétlenül számithatnék ön' kegyére, mint a gróf' pártfogására!, sohajtá az ifju erős nyomatot helyezve a végszóra.

Lassan nyilt ki a terem' ajtája s nesz nélkül.

A titkár térdre akart borulni, a lány eltaszitá magától a kábultnak vagy kisértő ördögnek hitt esengőt s félig elfordulván tőle, szólt renditő hangon:

— Ezen ember rágalmazza önt és becsületét sértette meg. Ön bizodalmát méltatlanra s árulóra pazérolta; mert a ki egy lovag' legszentebb kincsére, szeplőtlen jellemére dob mocskot . . . . . hazugságokat, — miként őrizze titkait? A gróf levelei a fejdelemnél vannak, ... s lehet-e ez másként? . . . . . minden szavai halálos ellenségeinek meg vitettek torzitva, nagyitva, s értelmekből kiforgatva. Szent ég! én veszve vagyok, ... ön elárultatott. Hah, egy rágalmazó mindent elkövet.

Sóbálványként állott a titkár. Reményei rögtön szétoszlának.

A félig kinyitott ajtó mellől pedig egy fekete köpenybe burkolt ember lépett elé, ki mint látszik, az ifju' szerelmi nyilatkozatának végszavaira érkezett volt s tán épen viszszavonulni akart, midőn Czecziltől észrevéteték.

Báthori Boldizsár leveté köpenyét melly a kiváncsiabb utczanép elől vala rejtendő őt, az egyébaránt elég setét alkonyban.

Lassan közeledett titkárjához.

Egy fordulatpont' megrázó percze állott be, — mint Czeczil hívé. S a kedélyes lány már reszketni kezdett gondatlan szavaiért, mellyek az ifjú' életét veszélyeztethetik.

Esdeklése emelte föl szemét, hó-kezèi összeküleulni akartak, kérőn, szelidítőn.

Báthori Boldizsár a titkár mellé lép, s rövid rendeléseket oszt közönyös hangon. — Ez sietve távozék. —

A gróf a bámuló Czéczilt átkarolta, egy mosolylyal vonván magához a kerevetre.

Álomszerübbnek látszék a lány előtt e jelenet a valóságos álomnál.

Oh!, ha csak egy varázskör' káprázolata volna!

IX.

Czeczilnek hangos szive lassanként csilapult a csapodár lovag' keblén; mert a megfoghatlan talány' lehetséges bár sértő magyarázatára vélt bukkanni.

— Minő szilaj tréfa ez?, szóla kezét a Boldizsáréban nyugtatva s könyekre sugárzó mosollyal arczán. Az ijedelem által emlékezzem e utolsó napomra Fehérvárt? . . . Kisértetekről fogok álmodni ma éjjel.

— És kisértésről, ugy-e?

— Ez még is kissé nevetséges volt tüzprobának.

— Hogyan?, Czeczil!

— Ha legalább csábitóul egyet küldöttél volna el azon szép férfi alakokból, mellyeket Olasz ország' képcsarnokaiban láttam.

— S mellyekkel, tevé hozzá Boldizsár, a bőkezű müvész megajándékozta a szegény valót, hogy az élet irigyelje a holt vászontól a szépség' formáit.

— Nem, nem . . . mellyek legalább egyben, külsőleg, hasonlítnának hozzád, noha szivök nincs, mi nem csekély hiány, — szóla Czeczil elpirult arczát Boldizsár keblére rejtvén.

A gróf meghatva látszék, — de igen rövid ideig.

— Tudod-e, kérdé más fordulatot akarván adni a társalgásnak, hogy holnap estve, midőn a világ' szeme többé kémkedni nem fog Fogarasra indulsz?

— Ah!, sohajtá a lány átborzadva s megujult emlékeivel régi küzdelmének.

— Fehérvárt nem maradhatsz többé, ... s Fogarasson nőm lakik.

Czeczil zokogott.

A gróf ráfüggesztvén szemeit tudakolá: — talán semmi kedved Fehérvárról távozni?

Fogarasra megyek, szólt Czeczil kimondhatlan szorongással, . . . ha van ott egy zug, tevé hozzá, hol örökké rejtve maradhassak a szégyentől, . . . nem, ez lehetetlen, a világ' szemétől.

— A mi grófságunk' fővárosa, jegyzé meg Boldizsár enyelgőn, nem olly nagy, mint a német és olasz várgrófoké. Nálunk minden arczot és viszonyt ösmer minden.

— Szent ég!, kiáltá Czeczil s kezeit tördelte.

— Fogarast név, czim kell, hogy az emberek' nyelve s a féltékenység' gyanakodása lekötve legyen. Mi-

ként lakhatnék ott egy némber magára, ok vagy legalább ürügy nélkül!

Czeczil' fájdalmas arczára tompa, kibontakozni nem tudó ámulat vonult. Szemét földre függeszté, hogy Boldizsár' arczán semmi magyarázatát ne kereshesse a leplezett szavaknak; mert a legparányibb felvilágositás hitét gyilkolná meg a szerelemről.

De e bizonytalanság' percze rövid volt.

— Neked férjhez kell menni, szóla Boldizsár gróf könnyeden, mosolyogva.

E mosoly nyilvessző vala s hideg élével a sziv' kettős életéből egyiket, az érzését, halálosan sebzé s csak a vérforgásé maradt épen.

— Tán a titoknokhoz? kérdé Czeczil keserüen.

— Kétségkivül, válaszolta a gróf vidor szeszélylyel.

— Én gyülölöm őt, szóla a lány határozott hangon, mig térdei reszkettek.

— Mit sem tesz, enyelge Boldizsár, majd a mézes hetek alatt nem fognál vele engem fölcserélni. S később . . .? — Ah!, hamar feledtetünk!

Szükségtelen volt hosszasabb magyarázat! — Czeczil már érté, hogy azon kéjeszközök közé sülyedt, kiket elszoktak dobni, kiket senki nem szán, kikért senkit nem vádolnak, s kik midőn mondanák hütleneiknek: ha el akarsz válni, ha külön szakadsz, ne távozz, mint a rabló, orzott kincsekkel; — add vissza a kedély' ártatlanságát, az élettavasz' rád pazérlott óráit, a sziv' bizodalmát a szivhez, és vedd el széttépett viszonyoddal

annak mocskát a bűnt, a lélekvádot, a kigunyoltatást, mellyet csak a szerelem gondolt elviselhetőnek, de nem a csalódás is. — Czeczil érté, hogy a fogarasi gróf által azokhoz soroztatott, kik, midőn ezt mondanák, a világ' legnevetségesebb lényei közé tartoznának.

Aztán még az isten' szeme előtt sem állott ártatlansága illy szoros kapcsolatban Boldizsárrali viszonyaival. Ő nem feledé multját.

S különben is büszke volt panaszolni, rimánkodni és esdekléseivel tovább nyujtani olly összeköttetést, melly a kihalt bizodalom mián elszáradt szerelmet, mint a byssus-póla a mumiát, még darabideig egybetartaná.

Igyekezett röviddé tenni a gróf' nála mulatását.

Sértő fulánkok nem vegyültek szavaiba. Meglehetős sikerrel tudta a beszélgetést Fogarasról és a titkár felőli czélzatoktól más térre vonni.

Egy hosszu óranegyedig kellett e szerepnek tartani. — Báthori Boldizsár kényelmetlen érzések közt vala, mellyeknek kutfejét s minőségét elhatározni sem tudta.

Tán hiuságát támadta meg Czeczilnek vádnélküli, szelid, de csaknem hideg modora; mert egy csapodár férfi még inkább vágyik, mint a könnyelmü némber, azon silány' diadalra, hogy elhülése iránt a legkisebb félelem tragicai jeleneteket idézzen elő, mellyeknek aztán lecsilapitásában saját neme rejlik az élvezetnek.

Illy kéj megtagadtaték tőle. S e látszó közöny, minélfogva Czeczil késznek mutatkozék olly viszonyba lépni, mellynek igen valószinű eredménye leend, egy végszakitás pártfogójával, mélyen sebzette a grófot. Hisz

ő a többi férfiaknál lovagiasabbnak tartá magát, midőn azt, kit csak mától holnapig szeretett, egész életre fény- s kényelembe helyezni akarta. Mert ez volt szándéka, de minek nyilvánitására hasztalan kerese alkalmas perczeket.

Czeczil épen akkor, midőn megcsalaték, könnyelmünek tünt föl a hütlen' szeme előtt. — „Aggály nélküli készséggel vetni magát idegen karok közé! Egy könynyel sem bizonyitani, hogy a végszakitás' lehetsége fájdalmat okozna! Nem is hozni szóba semmit e kérdésről! Emlékemet, mint viselt ruhát, a feledés' rongykamarájába dobni! — Ah! a háladatlan"!! . . Illy, vagy ezekhez hasonló eszmék, folyhattak be a fogarasi gróf' kedélyére. Noha különben a lánynál akarta az est' nagy részét tölteni, megváltoztatá szándékát, s a legszeretetreméltóbb mosolylyal bucsuzék, mintha épen most nyert volna meg egy szivet igéretestől a szerelmi légyottra. Arcza derült volt; mert megaláztatásnak hitte a legkisebb borut olly szakitásért, mellyet Czeczil örömmel látszék elfogadni. „Sok szerencsét titkáromnak e szép nőhez! Ő örök szerelmet fog nála találni, — a jámbor ember"! ezt gondolá a gróf, mig a keskeny folyosón, melly Czeczil' szobáiból az utczakapuhoz vezetett, egy vidor vers' dallamát erölteté ajkaira.

Kün, fekete köpenyével, hogy meg ne ösmertessék, elfedve arczát, az előváros' már különben is sötét sikátorain, hol a csendet csak az ő vagy a fejdelem nevének korcsmákból kihangzó éljenzése zavarta ollykor, sebes léptekkel haladott a Miklóstér felé, s onnan fényes palotájába, hogy ujból öltözködve, czimeres kocsiban s

Erdély' leggazdagabb olygarchajához méltó díszszel jelenjen meg egyik szép urnő' estélyére, mint a felső körök' irigylett és hódító divathőse.

Czeczil sietve zárta magára a szobaajtót.

Neki szüksége volt e gyorsaságra; mert már lelkének erélye oda lön.

Kezét fogai közé nyomta, hogy visszafojtsa a szaggatott kiáltást, melly összeszorult melléből kitört, mintha a lélekzés' feltétele, úttörője volna. Ah!, milly fonákul vegyülhetne ez Báthori Boldizsár' vidor dalának kellemdus hangjaihoz! Az öröm és kétségbeesés együtt, egy zenébe olvadva, milly bősz karének lenne!

Mihelyt a gróf' lépteit nem hallá, szabaddá lön fájdalma. A kerevetre veté magát, kezeit szivére szoritá, melly hangosan kopogott, s minden dobogással egyet e vad kiáltások közül sodrott ki.

Könyei nem voltak. E bőkezü irgalmát az égnek remélni sem merte.

De boritsunk leplet azon órákra, mellyek az éj' fátyola alatt folytak le. —

A hajnalszürkület megint málhái előtt találja Czeczilt.

Már rendeléseit kiosztá komornájának s ez közülek azt, mit személyesen nem teljesithetett, az özvegy házasszony' élemedett koru fiára — ki anyjostól az udvar' másik részén egy tul szerény nádfedel alatt két kis szobában lakék — bizta.

Czeczil sáppadt vala; de nyugottnak látszék.

Épen most végzett be egy rövid levelet Báthori Boldizsárhoz, mellyre semmi könycsep nem hullott.

Sokszor használák már az irók a megcsalt nők' kedélyének jellemzésére a kifejezést: keble üressé vált és szive nehéz kő gyanánt nyomta őt. Ezer olvasó' szeme fut illy hasonlitáson át figyelem nélkül; de, ki valaha szerencsétlen volt, tudja, hogy annak betüszerinti értelme van.

Czeczil minden ékszert és becscsel biró ruhadarabot, mellyet Báthori Boldizsártól nyert ajándékba, kiválasztá málháiból.

Ezen gyors de nagy pontossággal teljesitett foglalkozás után, hű emlékező tehetségét egy számolatra fegyverzé föl s hibátlan jegyzékét készité azon pénzöszvegnek, mellynek legkisebb ércze is pengése által gyalázatját kiáltaná fülébe. Kivevé szekrényéből a bündijt hol már csupán müvészi pályájának megkimélt fillérei maradtak.

Három csomag állott előtte.

Egy drága müvű ládácskába az ékszereket helyzé, s hozzájok mellékletül a fogarasi grófhoz czimzett levelet.

A becses ruhadarabokat csinosan összerakva, néhány sor irással Florinának, a legszegényebb szinésznőnek, kihez különben is némi barátság csatolta, ajánlá emlékül. — Ez neki szép jövedelmet fog biztositani, gondolá, miután az elsőbb szerepekbeni föllépést lehetségessé teendi. Florinához küldé kézbeszolgáltatás végett lemondását a szinészetről, mit annál könnyebben tehetett, mert

szerződménye rég kitelt, s dija, pár hónap óta fizetetlen vala.

A lélekvádakkal terhelt pénzöszveget pedig a könyörülő szerzet' zárdájának ajándékozta.

S mit tartott meg Boldizsárrali viszonyából? — A bünsulyt, a sülyedt kedélyt, s minden értéknélküli emléket a hervadt virágoktól kezdve a szinvesztett szalagocskákig.

Komornája, ki olly bőven önté könyeit, milly nyugodt s hallgatag volt urnője, az özvegyhez más napon leendő átadás végett, elvivé a három csomagot. —

Én az érzékeny jelenetek' barátja nem vagyok. Ennélfogva egy egész hajnali órát mellőzök.

Midőn hatot ütött, Czeczil szekerébe lép.

Egy arcz sincs körüle. Mindent eltávolitott. Erős határozott akart lenni.

— Hová megyünk?, kérdé a fuvaros, kibontva ostorát.

A lány néma volt. Ajkai szavakkal küzdöttek, de szive a hangokat fogva tartá.

A kocsis ismételte tudakolását.

Mit feleljen? Küzdött. „A széles világba"! rebegte s könyei most először kezdének omlani.

Csodálkozva fordítá a kocsis a lánynak zsebkendővel, takart arcza felé szemeit.

Czeczil kezével gépileg mutatott egy irányra Maga sem gyanitá: merre?

Az ostor pattogott. A szekér eldörge — Temesvár felé.

A megsértett lány Fogarasra nem mehetett. Fehérvárt minden kő gyalázatát kiáltaná ki, minden szellő vesztett boldogságát susogta volna.

Neki távozni kellett.

Hová? — az nem érdeklé.

X.

A szászsebesi tér, melly „Jeriko ostroma“ óta fejedve volt, junius 7-én s tehát több mint három héttel ama bonyodalmas nap után, mellynek a szinpadon kivüli mysteriuma Senno' fogságával kezdődött, viszont éledni készül aléltságából, és a közönség' rokonszenvét magára vonni akarja.

Ennek igen természetes oka.

Soha a spanyol és görög közadósságok, soha reménydús honi vállalataink, vagy, hogy idegen mozgalmakra vezessem olvasóim' figyelmét, soha a maroccói csoda-tökélyü gyanta-gyár' szabaditékos társulatának, — mellynek keletkezését, s felosztását Paturot czimü regényben gyönyörü tollal rajzolja egy névtelen iró —

két száz procent haszonra tervelt részvényei nagyobb becs-ingásoknak kitéve nem voltanak, mint az aristocratia és a tömeg mulattatására szentelt szászsebesi tér' élvei.

Mert a fejedelem, kinek szeszélyétől függöttek az itten tartatni szokott időtöltések, felváltva volt olly komor, hogy mindent szomorúnak akart látni, és olly vig, hogy az özvegyek' gyászruhája is visszatetszést szült, mint valami gyöngédtelen demonstratio, örömre sovárgó kedélyében.

Innen eredt a harcz — és szinjátékok' terének három hétig parlagban heverése, mivel Zsigmond ő fensége imádkozni s országolni szándékozott, s innen kezd most viszont szivárgani különböző csatornákon a kedv' és szórakozás' reményének üditő nedve e szép tájékra, minthogy a magas személy — noha nem láthatni át: mi okból? — menekülni kiván aggodalmaitól, mellyek virító életszakának rózsalevelein féregként rágódtak. —

Gyulai Pál a Görbei és Göri' tisztelgése után, néhány fiatal s apadhatatlan kedvü úr' társaságában, lovagolt a szászsebesi mezőre.

Talán még fognak olvasóim emlékezni, hogy, a szinkörtől nem igen messze, több ács s napszámos fáradozott már „Jerikó ostromakor" is a vitézi játékokra szánt sorompók' s épitmények' elkészitésével.

Azonban e munka, közbejött kedvetlenségekért, félbeszakadt.

Gyulai ma bevégeztetni akarta. Mert Zsigmond ő fensége junius 10-re a kegyencz kérései' daczára is,

ki a népnyilatkozatoktól erősen kezdett tartani — többnemü mulatságokat parancsolt.

A terv szerint előbb egyes tornák fognak vivatni, mellyekben a legbátrabb lovagok kisérlendik meg ügyességöket. Később sorbani hadjátékok folynak, hol csapat küzd csapattal, és a személyes erőn kivül a rendezés, s taktika is befoly a győzedelemre. Innepkirálynénak, ki a virágdijt a nyertesek' mellére tüzi, Kovasolczky korlátnoknak szép nője választatott.

A lovagok' időtöltéseit népmulatság követi, előbb birkozás, majd öklezés — mi szintén divatban volt, — s végre szaladásbani verseny. A győztesekre nagyocska öszveg várt a játékbirák által kiosztandó. Minthogy több nemeire a testgyakorlatnak volt jutalom téve, hihető vala, hogy sokan jelennek meg, s az egész innepély csakugyan birni fog egy kevés népszerüséggel. —

Ki tudna saját lelkének szentélyébe tetszése s kénye szerint nézni? ki látta valaha csak annyira is azon organismust, mellynek gépezete késziti a cselekedeteket, mint a mennyire — ha Meszner' tana nem ámitás — egy magnetizált beteg megvizsgálja szivének, tüdőjének, gyomrának létegét és szabálytalanságait? Állhatatosan hiszem, hogy minden hangulata keblünknek, eszméinkből származik, de többnyire olly eszmeparányokból, mellyek kisebbek és gyorsabbak, mintsem szavakban megtestesülvén észrevétessenek magunk által is. Illy, tőlünk független, noha belőlünk támadt hatásocskák közt alakul tetteink' növényágya, — a kedélyállapot. —

Gyulai Pál, miután Báthori István' gyürüje s bucsúszavai által lengületet nyert a bűnre, szünetlen víg társaságokat keresett, s könnyelmü ifjakkal pazarlá idejét. Ő nem is gyanitá: akarata szilárdult-e annyira meg, hogy a bűnig több küzdésre szüksége nincs, vagy éppen ellenkezőleg, szive vágyék a szándék' örvényéből végerőlködéssel menekülni?

Csak azt tudta, hogy Bodonira, s azon morzsaszedő udvaronczokra, kiket különben megvetett, nagy szüksége van.

Velek lovagolt ki Szászsebesre, s onnan a hadijátékok' szinhelyére.

Minden intézkedést müértőleg rendeze, de midőn alkonyodott, a szappanyos Schrőter uram ő kegyelme' diszes új épületében olly víg saturnáliát innepeltek, hogy az új hitű szászsebesi polgárok, kik Luther' tanári által még a réginél is egyszerübb és túlszigorú életmódra valának szoktatva, másnap áhitatos arczczal füstölék ki Schrőter uram' szobáit, hogy a pápistáknak veszélyes lehellete ne csábitsa kéjekre a Lizik' és Katik' ártatlan sziveit, és miasmaként ne rontsa meg a jámbor polgárok' ős szokásait.

Midőn a kisebb és vésznélküli kalandok' kerékasztalának hősei, kik közé életrajz-irónak Turpin püspök be nem állott volna, Fehérvárra visszaszáguldottak, Gyulai Pál, a máskor megvetett Bodonit is ideértve, mindenik pajtását meghitta junius 10-re Alvinczre, hová Zebernyik' várának helyreállitása végett küldetett a fejedelemtől.

Az indulás dél körül leend, s a vitézi játékok előtt nehány órával megint Szászsebesre fognak lovagolni. —

A társaság Zsigmond fejedelem' udvara előtt bucsúzék Gyulaitól.

A kegyencz, ki szintén tulzón volt vidor, mihelyt a sötét boltivek közt lakja felé haladott, másod perczenként komorabbá vált.

Némelly épületnek kövei is szólanak kedélyünkre, s bényomásaik eszméket támasztanak föl, mellyek emlékezetünk' koporsóiban élet nélkül hevertek; de csak tetszhalottak valának. A lélek' hamvüregeiben több van illy viszont felüdülő jelenség, mint a temető kriptáiban.

Gyulai, mihelyt könyvei és hivatalos iratai közt van, levetkezni kénytelen az új embert.

Arcza megint komor.

Hogy menekülhessen a magánytól, rögtön távozni akar; de szemei asztalára tévednek, hová az épen most érkezett leveleket helyezte volt komornyikja.

Egyiknek czimirata megragadá figyelmét, mert Brutus' kezét gyaníttatá, e jeles történészét, ki neki mestere és régi barátja.

Sietett feltörni a pecsétet. Nem csalatkozék. Az ősz tudós szólt hozzá Prágából, hová Báthori István' halála után sok viszontagságai sodorták. —

Brutus' levele, jellemét tükrözte vissza, melly — mint nem egy világhirű bölcsé — őszinte s csaknem gyermekded volt.

Többször emlité a múlt téli hideget, mi miatt szobájában — mert újjai fáztak — igen lassan tudott dolgozni. De már, noha szorgalma gyakran ártott egész-

ségének, Kristóf vajda' haláláig érkezett. Miután nem titok előtte, hogy mekkora hála köti Gyulait a néhai fejedelemhez, közleni szándékozik vele irományának ezen részét. Mit könnyen remél megtehetni, mert most szép nyári napok vannak, s Rudolf császár' kegyéből derék felsőöltözeteket kapott, mellyek a reggeli hívestől oltalmazni fogják. Következőleg még julius elején Erdélybe szándékozik, hogy utoljára láthassa a világon legkedveltebb barátait: Báthori Boldizsár grófot, és Gyulait. Halála alig lehet már messze; de isten' jóveltából ennyi időhaladékra csakugyan számíthat. Milly dicső napokat fog Fehérvárt tölteni, szives barátaival, a történészeti nagy emlékek közt, s az ó-világ örökhírű iróinak társaságában! — Levele' végén, a szent öregnek eszébe jutottak Enyeden egy hordóban hagyott könyvei, és ismételten kérte Gyulait: őrizze azokat az egerektől, mellyek a tudomány' átalkodott ellenségei, s magához vitetvén rakja polczokra, hová csak a molyok költöznek, mellyek szintén nem pártfogói ugyan Guttenbergnek, de legalább lassan tudnak rombolni és emészteni.

Ah! a molyok, sohajta Gyulai, lassan rombolnak: de egy büntudat rögtön szétdúlja fogékonyságunkat az örökhirű müvek iránt. Azok megsemmisülnek számunkra. A lelkesülés bennök gúny. Mért szeressem e szót: halhatatlanság, ha a földön olly mocskot jelent nevemen, mellyet az idő' habjai nem moshatnak le, s ha túlvilági viszonyaimra nézve az ördög, 's kárhozat hasznára mondatott ki? Midőn előttem a bün, olvassam-e Pindart, ki szünetlen a hir' öröklétét hozza föl? Szépnek tarthatom-e a hiúság' e rögeszméjét?

Tündérkert a költészet, minden ágról leirhatlan szinü bájvirágok s csodás gyümölcsek hajlanak felém, de ha illatért sovárgok, a virágkehelyből rothadás' szaga csap orromba, s ha szomjú ajkaim a gyümölcset érintik, kifakad, s belsejéből hamu tömi meg számat, s fullasztja torkomat. Ez a bünröli bölcselet! . . . . Ah! megint okoskodtam, hogy eszem által gyávává törpüljek. S pedig nem ittam-e meg az áldomást? Nem vált-e már szándékom tartozássá? visszaléphetek-e? Soha!! —

Lehetetlen volt, hogy Brutus' levele, melly Kristóf vajda' halálától Báthori Boldizsárig egész lánczolatát az eszméknek, mikből Gyulai' terve szöveték, érintette, szét ne oszlassa a Bodoni társasága - és a szászsebesi saturnáliákból még megmaradt benyomásokat. —

Zsigmond' kegyencze viszont a régivé lön, s ugyanazon tétlen töprenkedéssel nézte István király' gyürüjét, mellyet már újján hordozott, és bonczolgatta a hálából eredő kötelességeket, a fejedelem' ingatag helyzetét, Boldizsár' rögtöni megbuktatásának szükségét, Sennonak sorsát, melly a fogarasi grófához perczenkint szorosabban látszott köttetve lenni, s ugyanazon sötét, de erélytelen hangulat' tömkelegében bolygott, mellybe tegnapelőtt, Göri, és Görbei' távozása után sodortaték. —

Balázs, a jámbor tömlöczór, lépett be, ki junius 5-e olta hordá övében a müvész' kérelmét; mert az első nap Mészáros komájával tanácskozék, hogy nem árthat-e a kék darabantok szökésével gyanussá vált helyzetében, minden felebaráti szeretet, rabja iránt? — E kérdés Senno' részére dölt el. Sietett tehát más nap alázatos udvarlását megtenni Gyulai Pál ő nagyságánál;

de a komornyik által visszautasíttaték, mert épen érkezésekor vitatkoztak legtüzesebben a híres törvénytudók: Görbei és Göri. Tegnap Balázs ő kegyelme megint bátor volt a nagyúri előszobába tolakodni; azonban már ő nagysága Szászsebesre méltóztatott lovagolni. Ennyi hátráltatás csüggedés helyett olly makacscsá tette a jámbor börtönőrt, mintha folyamodásától nem kisebb ügy, mint Andor és Klárika' menyegzője függene. E sokszori fáradalom szép fényt vet emberünk' jellemére, miután kétség alá sem lehet hozni, hogy mind a három napon iszonyú rekkenőség uralkodott az utczákon, s Balázs ő kegyelmének rókaprémzett innepi öltözete nem tartozék azon díszruhák közé, mellyekben nyaranként elférkezni lehessen, a rákfőzésre, a három zsidó' hevített kemenczéjére, s más szintén kínos helyezetekre gondolás nélkül.

— Mi hírt hozott, Balázs gazda! mi jóban jár kegyelmed? tudakolá a belépőtől erőltetett nyájassággal Gyulai.

— Követem aláson, válaszolt ismételt bókokkal a tisztes arczú tömlöczőr, én bizony csak kérelemlevelet hoztam, s nagyságod' kegyességéből akarnék jó hírt vinni egy rab' nyavalyás fejének.

— Kegyelmed tudja, hogy Márkházy úrhoz kell folyamodni.

— De a szegény pára, követem aláson, egyedül nagysádban remél.

Balázs illy hízelgő nyilatkozatot elégnek tarta, hogy övéből kivegye s átnyújtsa Senno' levelét.

— Mellyik rab bizta ügyét kegyelmedre? kérdé Gyulai, asztalára felbontatlanúl vetvén az iratot. —

— A bástyába zárt komédiás, nagyságos uram! kinek bú-lelke már alig ténfereg testében.

Gyulai' arcza elsötétült.

— Mért ártja magát olly dologba, kérdé, melly nem kegyelmednek való?

Balázsnak nagy gombu pálczája alig hogy kezéből ki nem hullott e váratlan tudakolásra.

— Követem aláson, szóla ütődve; mivel láttam mennyire vesznek részt az úri rendből is az ő fátumában: gondoltam, hogy valami nagy bünre nem vetemült s csak ebből a tekintetből bátorkodtam esedezését nagysád' szine elébe hozni. Ha hittem volna, hogy a tüzre igen rosz fát vágott, tehát most én sem alkalmatlankodnám. —

— Mit fárasztja kegyelmed, Balázs uram! fejét az uri rend' bolondságaival? szóla Gyulai, kellemetlenül érintve a tömlöczőr által felhozott részvét mián, mellyet Báthori Boldizsár gróftól származottnak gyanitott.

Balázs, Andor és Klárika' lakadalmára sem mehetne gyorsabban, mint a milly készséggel hagyá el — mihelyt jó módjával teheté — a nagyságos úr' fényes szállását, mellybe nehány év alatt több versen jelent volt már meg hasonló kérelmekkel, annélkül, hogy valaha illy leforrázott kedvvel s hosszú orral távoznék. —

— „Hát soha sem lehet-e már nyugtam? sohajta Gyulai. . . . Mennyi viszonyból fonódik egy ember élménye, milly sok, és külön alaku hatások nyomulnak lelkébe!! Ah! a változatosság ékköve a természet' rend-

jének, alaphangja a boldogságnak! s csak engem üldöz mindig egy gondolat, és senki, a leiggénytelenebb egyén, Balázs a tömlöczőr sem, léphet ugy be hozzám, hogy ne szólitson fel ezen egy gondolatra. Milly gyülölt ismétlések! — Efogadtam a bűnt; ez tény. De nincs-e azért jogom más behatásoknak is átengedni keblemet? Mindig csak a szándék' sivar arczát lássam e magam előtt? . . . . . Féltékeny hitestársam vagy e te tett, kivel midőn összeesküvém, nem szabad többé az örömökkel kaczérkodnom? — Sötét arczu tett, tudd meg, hogy nem egészen tied Gyulai. Életem' három-negyedét szivesen oda vetem a bünbánatnak, — de egy negyedrész, lármás lelkiesméretem' daczára, az éj lámpái mellett sáppadó s hallgatag munkásságnak leend szentelve. Igy akarom. De te bűn szintén akarod, hogy végrehajtsam a szövetséget veled. Természetes igazság. Azonban mit, hogy, és miként tegyek: ezek fontos, s eldöntetlen kérdések. Nem gondolkoztam még eleget rólok. Fogok ezentúl, ... most pedig nem, teljességgel nem. — Ah! Senno! . . . . . s önt csakugyan, mint Balázs mondja, sokan törekesznek az úrirendből kiszabaditani? Kik e sokak? Valljon említé-e Balázs, e szót: sokan vagy az úrirend alatt csak egyet értett, Báthori Boldizsárt? Óh ha megmérhetném e titkos viszony' súlyát! ha tudnám. mit nyom Senno a fogarasi gróf előtt! — Csupán ezen adatra volna szükségem. . . . Megint bősz gondolatok! Távoznom kell hazunnon.

ő nem távozék házunnon. Inkább volt már rabja e bonczolgatásoknak, mellyektől irtózni látszott, hogysem rögtön kiszakithatná magát közülök.

— Tehát Brutus jön Erdélybe, elmélkedék Gyulai az éles szemű öreg közelget Fehérvárhoz. Ajtóm előtt egy más lény, kivel előbb fogok találkozni. A bűn ez. Szive, mellytől vérforgása, élete függ: a titok. S ki láthat be e rejtélyes jelenet' szivébe, oda, honnan igazolva volna ő? Senki! — Megírják krónikaitokat, népek! hogy a hazugságnak sok oltárai legyenek; az álerények' hősei imádtatni, az álbünök' martalékai még szánatni sem fognak. Hogyan merészeltem én is nehány lapot írni. . . . . történetekről, dicsőségről és gyalázatról? Ki emelte fel a tettek' rejtett okainak Isis-fátylát? Én bizonyára nem, s mégis biráskodtam erkölcs és szándék fölött az avatatlanok' könnyelmüségével. — Brutus is illyen! . . Ő, a vén ember, gyorsan dolgozik, vas egészsége van, egy hamar ki nem dől, . . . még megérem, hogy Kristóf' halála utáni eseményeket is tollára veszi. — Ez az ember veszedelmes, ... ő rágalmazó, ... közli a tényeket, miknek indoka titok. . . De tán hamar hal meg, sokat fázott a télen mint írja, . . . a nyomor gyilkol! — Szent ég! hiszen Brutus az én hű barátom; s mégis így vélekedni róla, így áhitani halálát! Ah minden szent érzést megmérgez a szövetkezés egyetlen bűnnel! . . . Valljon miért folyamodott hozzám Senno? — Mit kérhet ő tőlem? Miért nem járul Báthori Boldizsárhoz? Támaszkodjék reá. . . . Lám ismét a régi uton vagyok, megint a régi eszmék! . . . . Brutus midőn Erdélybe fog lépni, barátját, a fo-

garasi grófot, vagy fejedelmi széken, vagy ősi kriptában találándja; mert a viszonyoknak már más alakulása nem lehet. Az első esetben, mit mondhat a vén ember rólam, ő, ki Bekesi' lázzadását ösmeri, s kinek emlékezetébe ragadt, milly sokat tön Kristóf vajda érettem, s mekkora hálára kötelezett háza iránt? — Ah! Brutus hallgatni fog, — hiszen nem örömest vádolná, kit szeretett! De én, ha tar homlokára tekintek, miután tudom, hogy e csontrekeszen belől hosszú névjegyzéke van a dicsőknek, kik hálából feláldozták magukat, az itéletet jellememről nincs mért többé ajkaimról várjam, ... Brutus' tar homloka már megbirált engemet! De hátha a szigorú történész sírba lelné Báthori Boldizsárt, s fürkésző szeme vérjegyet látna rajtam, s kérdené a szörnyü tett' okát? — Ez t i t o k: mondanám én. Ah! minden pellengérre állított bünös jobban védhetné magát. Az istenért égessétek el a krónikákat! — Omár a Kalifa nagy ember volt!! . . . . csodálatos lenne, ha Senno tőlem esdeklenék kegyelemért. Óh! ez hihetetlen! Boldizsár az ő pártfője. S mégis valamiről kell, hogy írjon. Talán fényesen bútorozott börtönt követel, mint a' nagy tekintélyű politikai bünösök' rangjához illik, kiket mikor bezártunk is, kimélni javal a félsz és eszély. Nem, müvész úr! ennyire még nem ragyok kegyed' szerencse csillaga. . . . De valljon, mi köti őt Báthori Boldizsárhoz? tenne e érette sokat a fogarasi gróf? — Rendkivűl vágynám e viszony' esmeretére!!

Gyulai Senno' leveléhez nyult. Hogy eddig felbontatlan hagyá asztalán heverni, számos ellenkező érzései közül, leginkább abból folyhatott, mert félt Sennot más

szerepben látni, mint a mellybe rögeszméi öltözteték: félt, hogy e müvész esdekleni, rimánkodni fog, s igy a ködtalaj, mellynek képzelt magassága Boldizsár gróffal közel viszonyba hozott egy idegent, egy vagyon, rang, s tekintély nélküli rabot, önként szétfoszland.

Tétovázó lassusággal töreték a pecsét fel.

Gyulai huzalkodva, röst késlekedés közt gönyölte ki a belső lap' karcsu hasábokra tört, s a kiváncsi szemek elől nagy gonddal összetakart rétegeit.

Az aláirást nézte meg előbb. Arczára vér szökelt. Kézizmai megrándulának. Mohón fog olvasáshoz. — A levél' tartalma ez:

Nagyságos úr!

„— Milanóban, hol én sokáig laktam, s hol szivemből gyönyörködtem a czifra átkokba, mellyeket a becsületes polgárok, a spanyol és franczia zsarnokok' kegyenczeire szórtak, — Milanóban kegyencz úr! közönségesen beszélik, hogy Ferencz, franczia király, Olasz' ország ellen egyik háborúját azért inditotta, mert holmi kegyenczek — melly creáturai az álnokság' szellemének, mindenütt a kerek földön meglepésig hasonlitanak egymáshoz — bizonyos szép némberrel légyottat reméltek ő felségének szerezhetni. Ez esetben tehát a vérengző had lön keritőnővé, s a dicsőség' temploma, a fő hadisátor' bordély-házzá. — Voto a dios! milly eredeti lángész volt e király! Alig hihető, hogy sok majmai ne akadtak volna azon utánzó faj közt, mellyet kegyencznek hivnak. — Egyik eszme a másikat juttatja eszembe, s miután nagysád igen egészségtelen ürgelyukba záratott, és homlokom gyakran hő, nem lehetetlen, hogy gondo-

lataim nincsenek olly szoros összefüggésben, mint egy tudós óhajtaná. De ez mit sem tesz. Megértetünk, ha nem az ész, a szív által. — Ferencz király a kegyelem' jogát' legmagasabb árjegyzékhez szabta Saint-Vallier Dianánál. Valamivel kevesebbet mint e kisasszony, de csakugyan igen sokat fizetett Gabriela. Honnan tudom én ezeket? kérdhetné csudálkozva nagysád, a könyv' embere. Felelem: kalandor voltam, s így sok sár ragadt az utczákról köntösömre, sok pletyka emlékezetembe. Tehát, mondom, Gabriela iránt is nagy uzsorás lön a kicsapongó király. Ha én Tremouille lettem volna, soha nem mulatnám el, ő felségével találkozván, barettemet a megvetés' jeléül mélyen homlokomra húzni, — ha még Ferencz király' szerepét Bonnivet, vagy más silány kegyencz játszotta vala, ekkor én Tremouille, szeme közé dobnám neki e szót: gaz kölyök. Minden vonatkozás nélkül s csupán azért emlitém a fölhozattakat, hogy vegye észre ön, milly előszeretettel viseltetem a kegyenczekhez.

Már börtönöztetésemre, s onnan nagysádra térvén, kénytelen vagyok megvallani hogy ajtóm vaspántain a rozsdának kevés nyomait találom. Semmi kilátás az idő' emésztő fogainak kegyelmére, s pedig, ha szabaddá lehetnék, s — ah! mint vágyom illy kéj perczekre! — ha hátom mögött állana a börtön, s előttem egy nagy elszánás, ha mint kiivott poharát földhöz csapja az ittas ember: eldobnám magamtól az üres élet' napjait, még utoljára késő estve nagysád' ablakai alá mennék, s ott hajnalig utánoztatnék macskahangokat egész zenekarral. Illy hő vágyom, kegyencz úr! aligha fog létesülni. De

kérem! képzelje ön e bősz jelenetnek minden dallamát termeiben zúgni, leginkább akkor, midőn imádkozik. S ha nevetségessé lön kegyed' társalgása az éggel, kérem még azt sem feledni el, hogy én börtönömben a legocsmányobb czímekkel halmozom Gyulait — a lovagot. Iveket foglalna el a melléknevek' lajstroma. Nekem papirom kevés van. Hogy tehát czélt érjünk, méltóztassék nagysád egy szótárt elővenni, millyet én soha sem láttam, de nagysádnál kétség kivül létezik, és benne megkeresvén ezen udvarias kifejezést: aljas, minden gunyszót írjan össze, s higyje el, hogy azokat százszor elmondotta

a sima kegyenczről

az őszinte müvész

Senno.

Ezen levelet jobban érthetik olvasóim, mint Gyulai. Mert most a Conversations Lexiconok' korában élünk, hol a hasznos esmeretek betürendbe állítatnak fel, s mi, — mint egy tábornok a katonaság' sorain — szemlét tarthatunk nehány percz alatt egész legióján a miveltség' osalhatatlan eszközeinek. Régen a kalandorok, kik nyakokra vettek ország s világot, több érdekes történetecskét beszélhettek el az úrihölgyek szívtitkairól, mint a tudósok. De napjainkban az úgynevezett „botrányos krónikák“ irodalma olly díszes fölvirágzásnak indult, hogy mindenik divatlap-szerkeztőnk örömmel értesitené kiváncsi delnőinket, és a többi szép-nemet azon feltételekről, mellyek mellett I. Ferencz franczia király a tizen-

négy éves Diana' atyját, s a valamivel idősebb Gabriela férjét a börtönből kiszabadította.

Azonban, az idézett körülményen kivül, még sokkal fontosabb okokból volt kevésbbé világos Senno' levele Gyulaira, mint olvasóimra nézve.

A kegyencz t. i. semmit sem hallhatott a féltékeny Senno' dühöngéséről, midőn ez Balázstól megtudá, hogy egy gyönyörü nő, kiben ő Eleonorára esmert, Gyulaihoz indúlt kegyelemért könyörögni.

Végre, — mi fő tekintetet érdemel, — Senno házasságának titkába csak Guzman és Genga volt avatva. A világ e maestrot nőtlennek tartá. S noha olly éles eszü emberről, minő Gyulai vala, hajlandó vagyok hinni, hogy ha egy kém, vagy csak komornyikja által értesült volna, miszerint egy rendkivül szép nő szándékozott nála megjelenni, hogy Sennoért, ha éppen szükség térdre is borulhasson, mint Gabriela hasonló körülményben más helyt tevé, — akkor kétségkivül gyanitaná azon kapcsolatot, mellybe a haragos müvész füzte az ő nevét I. Ferencz franczia királylyal.

De Eleonorát, még a székesegyház előtt visszatéritette Genga. Semmi csoda tehát, hogy Gyulai Senno levelének első felét, ragaszkodva az iró' tulajdon szavaihoz, minden vonatkozás nélkülinek s csak azért mondottnak vevé, hogy abból kitünjék, milly előszeretettel viseltetik maestrónk a kegyenczekhez.

A' kérclem' ürügye alatt becsempészett gúny megtevé hatását, fájdalom! a gyanus körülmények nélkül is és talán még erősebben, mint számitva volt.

— Báthori Boldizsár, legalább egy siciliai estvét tervezett, hogy nyomorult zsoldosa igy merészel a börtönből szólani hozzám! kiáltá Gyulai, mig indulatosan gyürte össze Senno' levelét. — Hadd lássuk, milly fontos egyén e gaz ficzkó, ki bilincsei közül dob kesztyüt lábom elébe? Ah! itt az alkalmas percz. Kendi örülni fog. A titok' fejleményei körülöttem zsibonganak. Testet, alakot várnak. Hadd puhatoljuk ki, minő rab, melly Sámson rázza fejemre a köveket, mellyek agyonütni akarnak? Szent isten! nincs többé választás! A tétova gyalázat, a kétség gyávaság. Idvez légy tett!

Gyulai asztalra fekteté Sennonak egybe roncsol levelét, és simítá, egyenlíté, gonddal, óvatosan, hogy mint valami fontos okiratot szekrényébe zárhassa.

A szentek' ereklyéjét, mellyet üvegen át csókolnak, jobban nem őrizheti egy kolostor, — Amalfi városa a meglelt római törvények' eredeti példányát hívebben nem védheti, — egy antiquar az ős idők' irott kincsét fukarabb szomjjal nem ragadhatja kezei közé, mint a hogy csatolta nevezetes gyűjteményéhez Gyulai a maestrónak bősz féltékenység által papirra tett, de alig érthető sorait.

— Lássuk minő lény Senno, a lázzadók és ördögök' mellyik osztályához tartozik! ismétlé hévvel, mig a nyomozó bizottmány' munkálatát viszont átforgatá.

Bodó Zsigának kétszinű vallomásai, ha nem is birói, legalább egyéni meggyőződést támasztottak benne, Senno' nyomatékos, és merész szerepéről.

Vére forrott, a kétkedő nedvalkat legalább néhány óráig b csút vett tőle, s olly koczkáztató ke-

gyenczé vált, minő volt Jósika pályájának kezdetétől fogva egészen — a vérpadig.

— Mért nincs ellene csak egy nehezékkel több adat! sohajtá félredobván a bizottmány' részrehajlatlan munkálatát.

A hogy iróasztalánál hányta szét a nyomozat' iveit, szemeibe ötlék azon nyaláb, melly rá, a kormányszéki tanácsosra, előterjesztés végett napok óta várakozik.

E csomagra, mellyet, mint alkalmatlan terüt, hosszas ideig mellőzött, függeszté most szemeit.

Az első irat Báthori Boldizsár kérelemlevele volt a fejedelemhez.

Olvasni kezdé.

Ebben a fogarasi gróf, ki már Alfonso által értesült a titkos gyülés' határozatáról, szelid modorban ajánlott kezességet a vagyonnélküli Sennoért, mig ügye törvényes birószékek előtt ellátatnék.

Legalább ennyit tenni kötelességének tartá Erdély' Bayardja, a szeplő és mocsok nélküli lovag, miután hallá, hogy a müvész talán az iránta tanusitott ragaszkodásért záraték börtönbe.

— A gróf módos, finom, eszélyes ember, mondá Gyulai, de lássuk: nem vala-e más hangulat közt igazibb szerepében?

Ezzel, mintha rosz daemona által ingereltetnék, tovább forgatja a' hivatalos okiratokat.

Semmi új gyanú nem merült fel belőlök.

Nyugtalan, aggodalmas kedélyállapotba sülyedt.

— Minden kisiklik kezem alól! sohajtá, s éppen visszahelyezni készült a csomagot, midőn azok' alján

Markházy' jelentésé, mellyet a komornyik, mert szintén a szászsebesi készületek' folytán érkezett, a többiekkel egy halomba fektete, szemébe ötlék.

— Nézzük meg, miről tudósit a szemfüles palotaőr, mond Gyulai felbontván a muderrisek' elmozditott elnökének tudósitását.

Itt szükség megjegyeznünk, hogy Markházy aránylag csekély eszével azon politicai köpöny-forgatásnak volt ujoncza, mellyet Gergely diák nagyban üzött.

Ő is, ma a prágai, holnap az Istambuli udvarral szeretett volna kaczérkodni.

Hivé, hogy Báthori Boldizsár inkább az oligarchiának, Gyulai inkább a szigorú rendnek képviselője.

Kétségeskedék tehát: melly részszel tartson?

Kezdetben a féketlen erőknek volt istápja; mert gyanitá, hogy a fényes kapunak jól felfogott iránya, illy nyilvánulásokkal van szorosabb rokonságban.

De miután Csajferbeg föloldozta titkos hivatalától, más nézeteknek kezde hódolni, annélkül hogy régi viszonyait szétszakitni bátorkodnék.

Ő tudta a gyülde' szabályait. Nem akart a komjáti vár' kőpadjára kerülni.

De e félelem nem gátlá, ártatlanul, után nem nyomozhatólag mozditani elő a Boldizsár gróf elleni párt' többé vagy kevésbbé sejdített czélait. —

Gyulai Pál a főpalotaőrnek egyenesen hozzá intézett soraihoz fogott, mellyekben Markházy lelkiösmérete' nyugalmára vonatkozó dolognak hitte, a fogarasi gróf' rendeletét tudtúl adni.

Ebben Báthori — mint fennebb láttuk — a mysteriumokat megelőző elfogatás' hirlelt okai által felbőszülve, parancsolá Markházynak, hogy Sennot tüstént szabadon bocsássa, mert különben ő, ki a nemzeti hadak' tábornoka, használni fogja jogát, egy a katonai karhatalom által börtönbe hurczolt üldözöttnek kiszabadítására, és a vétkesek' rögtöni megfenyitésére.

Illy jogkör nem illeté a fogarasi grófot, ki egyébbiránt — Markházy' figyelmeztetése szerint — mindent tehető lévén, neki sok aggodalmat okoz. Semmi sem vala tehát természetesebb, mint az, hogy a török' befolyás által titkon megsértett palotaőr esdekeljen Gyulainak, hogy ő fenségének Báthori Boldizsárrali versenygését barátságosan igazitsa el; mert különben ő, a sarkaiból kiforgatott közrend miatt fölmerülendő esetekről felelni nem fog. —

— Szent ég! kiáltá Gyulai bősz elragadtatással, íme új törvénytelensége a lázító főnöknek! A titkos tanács itéljen. Én föloldva vagyok a véres tett alól. Ám! szabaduljon meg az őrjöngő Senno! Ő mélyen sérte; de mégis vigye épen ki bőrét a bástyából, — azonban tüstént takarodjék vissza hazájába. A boszú! — Ezt el kell nyomni. Én országlati férfiú vagyok. Láthatárom alatt suhog el a pulya teremtések' szitka és nyilvesszője. . . Mért nem lovag Senno!

Sajnálva kell mondanunk, hogy Gyulai' öröme rövid ideig tartott. Mert viszont Boldizsár gróf' soraira vetvén szemét, észrevevé, hogy azok a titkos tanács' ülése előtti napon irattak.

— Ördög és pokol! mennydörgé megrázkodva, a senatus' vérbíráskodásának nincs visszaható ereje. Csak ezutáni törvénytelenségekre állíttaték meg. — Cselekednem kell. Előttem a b ü n. . . . . . Milly fontos egyén Senno, a gúnyos levél' írója! Érette véglotekhez sodortathatik Boldizsár. Szent ég! — A t e t t, a t e t t!! —

Hagyjunk figyelem nélkül elsiklani néhány órát. —

Sötét éj lön.

Gyulai naplója előtt virasztott.

Egy üres lapra e sorok irattak általa:

„E l v a n v e t v e a k o c z k a."

Mennyi óra' küzdelmeibe került e kevés betű? — ne nyomozzuk.

Tán a hajnal' szelíditő befolyásának, tán az elviharzott szenvedély' lomhább vérkeringésének, tán a kétkedő s örökké tartalék-okokat vadászó jellem' véglobbanásának lehet tulajdonitani, hogy a napló' szegélyére e sorok voltak szintén följegyezve:

„Boszúmnak tekinthetné a világ Senno' sorsát. Várjunk még a legelső jelre, melly meggyőzzön, hogy csak ugyan nyomatékkal bir a silány lény Báthorinál. A legcsekélyebb utczazaj, vagy követlés érette, és

a k o c z k a e l v a n !v e t v e . . .

GYULAI PÁL.

IRTA

KEMÉNY ZSIGMOND.

VOL. V

ÖTÖDIK KÖTET.

PEST.

HARTLEBEN C. A. TULAJDONA.

1847.

Pesten nyomt. Trattner-Károlyinál.

I.

Sofronia kisasszony' kerti lakának kapujánál igen szép kocsi állott, mi annál meglepőbb vala, mert még olly korán volt, hogy némber — látogatásokat el sem fogadhatott volna. A boltok csak félórával előbb nyitattak meg, némelly ház' zsalúit a takarító szolgalány' feltürt karja csak most igazitotta hátra, a veteményes piaczon alig kezdettek gyülekezni a lármás vásárlók, és szokás elleni kivételnek lehete tekinteni, ha egy két fiatal úr, a Miklóskapun átügetett rövid reggeli lovaglásra.

A kocsiba fogott lovak vérre mutattak száraz fejök, széles homlokuk, értelmes és tüzes szemök, vékony serényök, s azon összenyomott alkottal, melly egyenlőn tanusít gyorsaságot, és erőt. De mind a kocsison a bér-

ruha, mind a kicsiajtón a czimerek hiányzottak, noha akkortiban e családjelek' mellőzése az illem' szabályaival összeütközésben volt.

A szomszédok' cselédei kezökben a még üres kosarokkal, s több más eszközeivel a munkásságra szánt, s részint már a közt töltött reggelnek, szivesen áldoztak volna néhány perczet apró értekezésekre Julissal, vagy is — mióta a szinésznő' komornája lőn — Juliával. Hogy illy módosság kizárólag a tüzrölpattant piros lányért történt volna e, vagy legalább mellékesen a violaszin kocsiért, az aranypej lovakért s azon ártatlan titkok végett, mellyeket esmerni soha sem árt, s ki nem fürkészhetni mindég kényelmetlen érzés? — e kérdések, nézetem szerint igen bonyolodattak arra, hogy hebehurgyán elhatározni merjük.

Megvaljuk nagy mértékben visszatetszhetett a kisszámú, de udvarias utczaközönségnek, hogy a kecses Julianna, ki külömben, kell vagy nem, a kapu mellett szeretett állongani, most az utánna esengőktől kegyesen elvonni látszott szép szalagba font hosszú haját, rózsa arczát, mindég mosolygó, és beszédes ajkait; noha kétségtelen, miként a mord kocsis képét az isten nem arra teremtette, hogy hozzá egy „szerencsés jó reggelt" is koczkáztatni lehessen, s annál kevésbbé olly szavakat, mellyeknek vége egy kis értesülésre vezethetne.

E hiányát a gyöngédségnek mi is hajlandók volnánk hibáztatni, ha alatta fontos okokat nem gyanitanánk. De hogy mennyire szükséges másokróli itéleteinkben

óvakodóknak lenni, napnál világosabbá derülend, mihelyt Sofronia kisasszony' termeibe léptünk.

A szinésznő öltözködő asztalnál van, komornája mellette, s igy a valódi ok, miért az utczán tévelygők' reménye meghiúsulni fog, kitalálva.

„Kié a violaszín kocsi a kapu előtt?

„Kiért e gyors öltözködés a szobában?" e merész kérdéseket vetjük most olvasóink elébe olly hatályos modorban, mint a Franczia regényes oskola' egyik lángesze, ki a szép Ethelgidát valami gyanús várterembe, de illő világítás mellett elaltatni akarván, midőn a lány éppen ágykárpitját vonja össze, a fal' titkos nyilásán egy véres főt hajánál fogva tartó kezet dugat ki, és kérdi a rémült olvasóktól:

„Kié e kéz?"

„Kié e fő?" — s azzal a mély talányt, melly minden ideget felcsigázott, új szakaszban kezdi fejtegetni. —

A kocsi', és öltözködés' magyarázata néhány nappal régibb időkre vezet vissza. —

A levél, melly Pierro zsebéből eltünt, Sofronia kisasszony hóditó kecseit inkább fenyegeté, mint első tekintetre látszék.

Könnyei, s a makacs főfájás, mellyet még akkor magyarúl migrainnek nem neveztek: a szépitő eszközök közé vastag csalódás nélkül alig valának számlálhatók. Három álmatlan éj sem hagyhatott viritó jeleket arczszinén. Ő mint általában tetszelgő nőink, kik tanulmányt fordítottak, azon bűbáj' óvására, mellytől szerencséjök, vagy legalább kéjeik' nagyobb része függ,

soha nem kétkedett e tények igazságáról. S hogy még is szünetlen könyezett, és aggódék, eléggé tanusitá az inditó ok' több mint közönséges voltát.

Hasztalan munka bonczolgatni, a fejedelemtől félt e inkább hűtlenségnek látszó lépése miatt vagy pedig remegett Genga' barátságának elhülésétől, miután a fogoly Senno sorsán már alig segithetett, sőt még egy gyanakodó ember — minő a tüzes szemű de életunt arczu olasz volt — azt is eszébe vehette, hogy a levélorzásróli történet Pierro' ügyességét tekintve kissé mesés hitelünek mutatkozik, s legföllebb jó ürügyül szolgál a fejedelmi udvarnál kellemetlen kérésekkel nem alkalmatlankodni?

Sofronia illy zord helyzetből, mielőbb kibontakozni akart.

Zsigmond ő fenségének megvallani a történteket, és Sennóért — a nélkül, hogy Gengát többé fölbiztassa — minden hatályával könnyeinek, és szép szavainak esdekleni: ez volt, mint másutt már láttuk, szilárd terve.

De illy terv' szilárdsága a kivitel' gyorsaságával nehezen tudott összeférni.

Nem egyszer állott készen az udvarbamenetelre, szavai, modora, rendezve voltak. A siker ki nem maradhatott, s már szerepének gyümölcseit kellett volna csak leszedni, és magát a véletlen történet által is még inkább beszinleni a fejedelem' kegyébe, — mint száz némber tette hasonló, sőtt roszabb esetekben — nem egyszer határozá el, ha előre nem látható fordulatot venne a dolog, nyugodt kedélyel türni a félreértetést, minden eredményeivel együtt: azonban midőn épen in-

dulni akart, vagy hitegeté magával, hogy Pierro' levele csupán eltévedt, s igy egy oknélkül koczkáztatott vallomás olly helyzetet idézne elő, mellyet, ha lehet, kikerülni szükség; vagy szivének rögtöni hő dobogásából meggyőződék, hogy nem leend elég hideg vére, betanúlt szerepének játszására; vagy végre azon sohaj, melly ajkain lebbent el, sejteté vele, hogy keblében versengző érzések támadtak, s vágya szemlátomást csökken a tetszelgések által a fejedelem' szivét még szorosabban lebilincselni.

Ezen ingadozás rendre szétoszlék Pierrónak — kinek kimaradása rövid ideig tartott — megujitott látogatásaival.

A bajazzo annyira levert volt, s haragja, midőn a városberekre vonatkozó czélzatok kerültek szőnyegre, annyira nem látszék semmi határt a diák elleni gúny és fenyegetések körül ösmerni, hogy nem csak Sofronia, de a mindenben kétkedő Genga is — ki már viszont gyakran fordúlt meg szinésznőnknél — tökéletesen meglehetett győződve, miként a Báthory Boldizsár Grófnak szóló levél legjobb esetben is Gergely uram kezében hever.

Hogy tőle rövid út van Zsigmond ő Fenségéig, erről vitatkozni is alig lehetett.

Sürgető szükség volt tehát megelőzni az árulkodást vagy ha már késő, legalább megtompitani élét.

Sofronia, midőn csalálmai a levél' eltévedhetése iránt szétfoszlának, feledé barátságát Gengához, s csak a kevéssé alkalmatlan, de jövedelmező viszonyra gondolt.

Hisz hajlamainak apró incselgéseit, a néhány napok óta félig üres sziv' igényét, majd utóbb elnyomni, vagy kielégíteni módja nyiland.

Különben is Czeczilt oda sem számítva, le a gyülölt Florináig nincs e elég fiatal szinésznő, ki örökké irigyelte az ő helyzetét? Ezeknek adjon e olly kétes érzésért, mellyet barátságnál többnek czimezni nem is merészel, állandó diadalt?

Soha! Győzni akart, hogy meg ne aláztassék vágytársai által, győzni kivált Florinán, ki tizenhét évnél többet nem számlálhatott s ha ócska garderobeját mellőzzük, mi tagadás! szép volt, s kaczér is.

Feledve tehát Genga' tüzes szemeit és sápadt életunt arczát a Fejedelemhez sietett.

Midőn bébocsáttaték, eszébe ötlött pártos szíve is, melly a barátságért sokat merne koczkáztatni. Ezen okból óhajtott volna Sennoért könyörögni, de Zsigmond ő Fensége' kedélye sötét volt; mert csak most foglalkozék Alfonso paternek, a jesuita rendbőli gyóntatónak, számos imával. —

Várni kellett tehát, s eltökélé magát a halasztásra, szilárdúl kitüzvén legelső alkalommal szeme elöl nem téveszteni a barátság' sürgető igényeit.

Napok suhantak el, a nélkül hogy e kötelességre rés nyilt volna.

Végre Zsigmond Fejedelem küldé szekerét utánna, s igy történt, hogy a violaszin kocsi, és a keleti vérű pejlovak kapuja előtt állának a torzomborz kocsissal

együtt, midőn Mihály arkangyal' templomának toronyórája alig ütött nyolczat. —

Sofronia kisasszony husz, és harmincz év közt volt, az elsőhez — mint tudjuk — sokkal közelebb, mint a másikhoz, s általában a vékony metszetü, s égőn fris cseresnye ajkok soha a három tizes számmal meg nem barátkozhattak volna. Ez hová tovább erkölcsi lehetetlenséggé izmosúlt. —

Juliát tehát gyors foglalkozások tarták lebilincselve. —

Házasszonyának öltözködni kellett. —

A fekete, és dús hajzat' csillámló fürtei divatos gördületek közt érinték hó vállait, melyeket a carrarai márványból utánozni egy müvész vésőjének kényszeritésére is alig tudott volna. —

A nyulánk derekat karcsú váll szoritotta még érdekesebb arányok közé. —

Sötét szin öltözöte, melly mellének vakitó szinével legélesebben versenyzett, egy vestalányt kaczér szabása által forró lázba ejtett volna, de minden kéjencz' szemét, a látott, és sejtett tökélyek' vak imádására ragadná.

Arcza sápadtabb lőn a bú, és törődés miatt, de a vérerek' vékony hálozatának hó parányai olly vonzó kéjfátyolt vontak rája, hogy Zeno rideg tanitványai is körében felednék a bölcsességet, az élvekért.

Alabastrom homlokán azon diademnak ékkövei csillogtak, melly a' Fejedelem' első ajándéka volt, és az

emlékezet' útómámora által is meghódíthatná a pártos vágyakat.

Sofronia' diadala bizonyosnak látszék, kivált miután a tömör, hibátlan körvonalú tájtékkarra, melly könyökön alól alig lepleztetett el, olly karpereczeket csatla, miket az országos kincstár Manasse uram ő kegyelme' számolatai közül legszivesebben hordozott: mert az ifjú fejedelem királyilag mulatta volt magát. —

A kellemes szinésznő öltözködése alatt Genga lépett be.

Egy gyors pillantás Sofronia' alakjáról ruháira felvilágositá őt, nem csak a helyről hová e lány siet, de a hangulat felől is, melly a tetszelgés' legköznapibb eszközeitől kevésbe irtózik, mint a hátratétel — vagy mellőztetéstől.

Genga szabályos, de szigorú kinyomatú arczát elhagyni kezdé azon derült s csak nem meleg jellem, melly mikor barátnéja' társaságában volt, Senno szerencsétlen sorsa miatt támadt aggodalmai mellett is, mindég vonalain lebegett. Modora kereset, finom, de hideg lőn. Mintha ama lakályos légkört, mellyben egyedül tudott még feledni, és örvendeni, megvesztegette volna Sofronia toilette — asztalának illatvegye; mintha az ékes öltözetek' szabásán csillogó betükkel kihimezve lenne, egy tévedt szivnek egész története a bün' kéjházától, a bánat' calváriájáig; mintha a lány' mozdulata, melly a piperének csábító fegyvereit kereste, olly érzéseket sebzene benne meg, mellyektől minden durva érintést hátraidézni akart: Genga perczenkint közelebb vonaték azon kimért, sima, de többnyire üres társal-

gási formákhoz, mellyektől soha sem távozék el, mig a Senno megmentését érdeklő tervek gyakori, és szivélyes érintkezésbe nem hozták volt szinésznőnkkel. —

Sofronia annyira merült foglalkozásaiba, olly sok hibát talált Julia' gyakorlottságától kezdve, a gombostőkig, s Manassénak — ki egyszersmint pipereárús volt — szalagaitól a brabanti csipkék-, és leventai szövetgyárokig, hogy eleinte észre sem vehette e változást Gengán.

Szabadabb pillanatai köztt egy egy elmés ötletet szórt barátjához, s cserében szépen szinezett bókokat nyert helyette. —

A velenczei tükör nem hagyott üres időt a hideg arcz' csinált mosolyaira tekinteni, miken semmi természetes nem volt azon kedvetlen árnyocskákon kivül, mellyek közbe tévedtek.

Julia már a páczból menekült.

Még csak általános szemle volt hátra; de a melly végetlenül sok kiigazitni valót lelt, a haj' gördületein kezdve, a melcsipkékig, és a köntös' apró redőzetéig.

Genga a módos udvarlóból, mind inkább szórakozottá, Sofronia pedig — mert a fejedelem' szivén, vagy jobban mondva, a Florina-féle lényeken nyerendő diadal' reménye, felizgatá idegzetét — szerentúl közlékennyé lőn, s minthogy már gyérebben nyert barátjától még udvarias bókokat is, lehetetlen volt végre nem sejteni e változást.

Ő nem a hideg modort, melly minden kedélyességet elhervasztott, vevé előbb észre Gengának élvkopár és világúnt arczán, — hol különben is, néhány napot

feledve, a derű inkább festék és tanulmány, mint szin, és élet volt, — de a mély élű fekete szemek közül sugárzó fájdalmat, sajnálkozást.

S valóban alig lett volna könnyü el nem szomorodni annak, ki Sofroniában többet keresett olly némbernél, kinek botlásaiból támadnak örömei, s kinek — mint némelly virág csak trágyában nyilik — szépsége erkölcsi rodhatásról virít.

A kaczér lány soha tán bájosabb nem volt; de igen nagy gonddal emelé ki testalkotának előnyeit. Karjai, mellyek ha Afrodite szobra valaha megénekeltetett, a hozzánk tévedt vándor-troubadourok' rimeit bizonyosan a legédesebb szerelmi dalokra összecsőndítették volna, szerentúl fedetlenek valának. Sugár dereka, bár másként is igen vonzó ellentétben vala tölt mellének körzeteivel, most, a kissé szoros váll által rendkivül karcsúvá lőn. És keblének rugonyos, kerek, hullámzó formáji, csak annyira voltak leplezve, hogy a világos hó-szikrák ezüstköde, melly e tökélyes alakzatok' emelkedésein rezgett, levihatlan igézettel bilincselné magához a mértékletes anachoreták' szemeit is. —

Csak egy keskeny határvonal különzé el Sofronia' öltözetét a botrányostól. S a lány arcza, melly annyi indulat' kifejezésére volt teremtve, s mellynek mosolya, szenvedélye, vagy bánatja nem csak a gyönyörű metszetű ajkakról, a vékony szemivekről, a mély árnyú, selyempillák közül, és a tüzes tiszta fekete szemekből, de egész képéről a legigénytelenebb vonalakig eggyütt, és egyszerre sugárzék; most a tetszelgési vágynak olly ingerült jellemét, olly szomju kielégithetetlen sovárgását

tükrözte vissza, hogy minden, ki e határzó perczek' tanúja volt, meggyőződheték, miszerint Sofronia' kaczérsága a teljes győzedelem, vagy kétségbeesés közt tüzte ki a választást, és középuttal megelégülni alig fog.

— „S hogy tetszik önnek izlésem?“ kérdé nyájosan egy gyöngyfonadékot, melly ébenszin fürteibe vegyült kiigazitván.“

— Kegyed, szép hölgy! szóla Genga hidegen, a fejedelem szivét bizonyosan visszahóditani fogja, ... ha t. i. nincs már rajta mit veszteni.

E bókra, mellyben a világon legparányibb udvariasság volt, s melly Genga szájából hallva még sokkal felőtlőbb lehetett, tükrétől másik, de kevésbbé hizelgő barátja felé fordúlt Sofronia.

Egy tekintetet váltának. A lány szemében tudakolás és ámulat, az ifjúéban azon állandó szomor ült, melly nyugodt halvány vonalaival szöges ellentétben vala.

— A kocsi előállott e? kérdé Sofronia komornájától, kipirultan.

— Készen vár a kisasszonyra, válaszolá ez, ki már néhány perczny időt nyert volt a kapuban megjelenésre.

Sofronia egy tömött nyakkendővel, mellynek annyi előnye sem volt, hogy szine választékos öltözetével egyezzék, fedte el nyilt mellét, s hosszú kesztyüket vont igéző karjaira. Megsemmisülve lön a kecses formák által nyerendő diadal' reményének nagy része.

— Ön viszatérésemig itt vár reám, — nem de? Rövid fog lenni távozásom, szóla kezét nyújtván Gengának, ki csodálkozva állott melette. Ha Sennón segithe-

tek, minden czélom el leend érve, mellyért e találkozást ő Fenségével óhajtanom lehet.

A hideg Genga ajkaihoz szoritotta a lány kezét. —

Míg a kocsi gyors kerekei haladtak Sofronia nyugtalansága nevekedék. Megint eszébe jutott Florina, s azon mellékletek, mellyek egy fölbomlott viszonyt keserüvé tehetnek. Minden megvetett kéjhölgynek, ha védencze levonta róla figyelmét, szomorú szerepe van. Ezt tagadhatlan. S miután Sofronia' laka távol volt az udvartól igen hihető, hogy szivében, a tetszelgés a mysticus barátság által rögtön elfoglalt főbb pontok közül néhányat megint birtokába ejtett. —

Genga igen nyugtalan fél órát töltött.

II.

Zsigmond ő Fensége azon teremben ült, hol Alfonso patert fogadta volt el, midőn a Báthori Boldizsár' életét fenyegető titkot neki megvallá.

Ennek egyik falajtója hosszu lánczolatát a többnyire kisded, bizar festvényű, megterhelt butorzatu, és idegenek által nem járt szobáknak csatolta össze a fejedelem' magány lakával egészen az úgy nevezett kék cabinetig, melly nem vala vestatemplom, s olly igénytelen kapujához vezetett a tág palotának, s e kapu a várfalak déli részén, olly kisded ajtójához vitt, hogy ha igen rosz hir nem ragadt volna hozzá, minden ember' figyelmét tökéletesen kikerülte volna. —

Ő fensége reggeli öltözete kiáltó szinre festett teveszőrkelmékből Istambuli divat szerint készült, és egy kaftán, s meg bő bugyogóhoz igen hasonlitott. E tény a magas egyén' politicai vélekedésével, melly állandólag Prágához nehézkedett, semmi viszonyban nem volt mert csupán kényelem után vágyó, hogy ne mondjam sybaritai szeszélyét árúlta el. —

Gergely diák, ki eddig a belső termekbe juthathatásig megkülönböztetve ritkán volt, most, talán a jesuita ajánlatára, mint látszik a szolgáló lények' önkéntes, de nagy befolyású osztályához tartozék, és Bodonit is mellőzhetővé kezdette tenni.

Legalább erre mutat azon körülmény, hogy néhány percz alatt kétszer lépett be, minden czeremonia nélkül ő Fenségéhez. Először mintha a szent Mufti szinét látta volna, áhitatos kéjjel tekintett a divánon ülö, és törökké változott ifjú kényúr' alakjára. Második megjelenésekor pedig valami csoda szert hozott be tüzzel ellátva, s görbedő helyzetben nyújtván át ő fenségének, távozék, folytonosan keresztbe tartva karjait, és hátával vonúlván az ajtó felé.

Elégült pillantással kisérte a fejedelem új kegyenczét a kisebb osztályból.

Mihelyt egyedül lön az égő, és füstölgő műszerhez nyúlt, s végét ajkai közé szoritá.

Soha Fehérváron nagyobb csődületet nem idézett volna semmi elő, mint e rendkivűli jelenet, ha nyilvánosan üzeték vala; noha most már annyira közönségesé vált, hogy a három éves czigánypurdáknál látva sem okoz hatást.

Nincs is mért emlitsem, miként a füstölgő gép, egy hosszú száru törökcsubak volt, mellyet, mint krónikáinkban feljegyezve van, III-ik Murat küldött Zsigmondnak ajándékba, hogy első kisérlő lenne e kéjnem körül a népdalunk szerint: „nagy pipáju, de kevés dohányú magyar nemzetből“.

Hunyady, a palotaorvos, latin versiró, s több tudós egyetemek' tagja, olly tüzes szavakkal festé le az égő dohány' idegizgató és agykábitó hatásait, hogy ő fensége, noha az ingerek' minden faja iránt előszeretettel viselteték, hónapok óta nem merte a padisa' ajándékát élvezni, s midőn most a bóditó növény' befolyása alá veté magát, mélységes lélekbuvárlat nélkül is gyanithatni, hogy szokatlan hangulatban volt, s vagy szenvedélyeit eltemetni, vagy feléleszteni akarta.

Alig kezdett egy kék gőzkör a divánkörül hömpölygeni, s már a titkos falajtón lassú kopogtatás után belép Sofronia.

A kisasszony az új látványon igen meg vala lepteve. Úgy rémlék, mintha a mysteriumokban egy csoda jelenet kezdődnék bibliai köntösökkel, rimzett szereppel, le- s felemelkedő koczkapadlázattal, mellyen a gépezet a szindeszkák alatti üregből lelkeket másztat ki, — s mellyben ő a Judith', vagy Potifárné' nehéz szerepét nem tanulta meg.

Miután pedig szokatlannak mutatkozék e fogadtatás, igen természetesen kedvetlen benyomást is tett rá, mert helyzete, s viszonyai az orzott levél óta már magában rendkivüliek levén, csak egy lakályos, egy köz-

napi társalgás csillapithatta volna félelem és remény között ingó kedélyét.

A fejedelem kezével a szomszéd karszékra mutatott, hová a szinésznő leült, bár azon füszer-leget, melly orráig nyulánkozott, semmi szellemi rokonságba nem hitte toilette- asztalának magánhordott illatvegyeivel. —

Zsigmond a sötét szemeket, mellyeket alant szokott volt hordozni, a földről egyenesen a lány' arczára vetette. Azokban rejtélyes tüz égett, vagy hangulata, vagy a most először élvezett növény miatt.

— Szép Sofronia, szóllott csubukja' meggyüjtött füstjét szájából kilökve, mint a hamuszin felhőket Jupiter pluvius, — Szép Sofronia! én mától kezdve a régi királyok' példája szerint udvari bolondot fogok tartani. Ezek a legmulatságosabb házi állatok. Szétüzik a korona' gondjait. Aztán e vállalatra még egy okom van. Gondolná-e mi?

Sofronia természetesen ki nem tudta találni; de örömmel vevé észre, hogy a fejedelem kósza szemeit megállítá a szép karokon, mellyekről a kesztyű a violaszin kocsiban lön feledve, s onnan az alabástrom mellre téveszté, mellynek tömött nyakkendője, talán a sietés miatt, bontokozott állapotban volt, s alig őrzé elég hűn a kecseket, miknek rejtegetésére vala a Gengátóli bucsúzáskor szánva.

Szép Sofronia, mondá a fejedelem szivélyesen, én a bóhóczot a költők', és eredeti eszméket hajhászó emberek' tönkre juttatására akarom tartani. Mit képzel ön, szende leányka! ha ezen füstölő szert, mellyet számban tartok, s melly jobban űzi a gondokat, mint a tömény

az ördögöt, hű népem meg fogja szerzeni, mennyivel szaporodik a fulánkos ötletek' s elmés megjegyzések' már is igen nagy nyalába? A fukar úr felfedezné, hogy a pipában a dohány mindég apad, és a füst növekszik, ekkor mondaná, illyen a kérkedékenység, — minél kevesebb tartalma, annál több füstje van. Erre válaszolhatná a megyei nemes ember, ki Fehérvárra ritkán jön, és rokonomat Boldizsár grófot éljenezi: — „Igen tisztelt fukar úr! én még jobb hasonlitást találtam ki. A dohánynyal egy sorsa van az udvaroncznak, mert a milly mértékben használtatik a fejedelemtől, lesz hamuvá becsülete és emléke Zsigmond ő fensége a kiégett után új pipára tölt, s feledi kegyenczeit, kikből kiszivott minden zamatot.“ Nem szép eszmék-e ezek, s tagadhatatlanúl eredetiek?

Sofronia el volt ragadtatva védura' ötleteiben, annyival is inkább, mert semmi vonatkozást nem látott bennök Gergely diák', és Pierro' titkára.

Bámulatát szép szavakban fejezte ki.

— Ne hagyja helyben, kedélyes lány! sohajtá a fejedelem, ezen viszaélést a pipa' tulajdonainak költészeti oldalaival; mert a nőnem ellen is használtathatik.

Sofronia nagy szemeket vetett ő fenségére.

A magas személy folytatá: — a költő mondhatná: „Mint e füst hamar gyül, s enyészik el a lány' hűsége.“ A másik költő viszhangozná reá: „Mit sem tesz. A szerelem úgy sem ér egy pipadohányt. . . . — Ekkor, hogy illy eszme támadjon, fel kell tennünk, hogy a dohánymivelés el van terjedve országunkban: mire én törekedni fogok; mert a népnek, melly ha józan, könnyen

dühössé válhatik', örökké van szüksége álmositó szerekre. Már láthatja kegyed, hű lány! hogy udvari bohóczra szükségem van. Ő, a nagy ember, ki fogja találni a dohány' használatából serkedő eszméket, és a költők kétségbe esnek, mert korán bedugatott az eredetiség' forrása. Nem készülhet soha semmi pipadal, melly a ány' szerelmét kigúnyolja új ötletek által. Milly gyöngéd vagyok én a szép nemhez, gyönyörű Sofroniám!

A szinésznő' szive görcsösen vonult össze. Minden szó sejteté vele, hogy a vallomás' rémitő percze ütött. A szoba' boltozatának arabeskei és a szegélyeken tánczoló angyalfők komolyan figyelmeztették a kábúlt lányt, hogy nyilatkozni kell; de a fejedelem olly nyájasan szorongatá kezét, a magas személy hő szemei olly emésztő vággyal függöttek nem annyira a tömött nyakkendőn, mint annak vétkes nyilásain, s a karcsú derekon, melly arra teremteték, hogy átölelve legyen ..... hogy a rettegő lány lehetségesnek hívé a nyilatkozatok' kikerülését.

Okvetlenül Senno sorsára kelle neki a beszélgetés fonalát átvinni, mert menekülni akart Zsigmond ő Fensége' társalgási modorától, mellyet lepel alá boritott czélzatok, vagy történetes eszmékből folyónak egyaránt lehetett volna tartani.

Mihelyt a maestro' ügyében kezdett esdekleni, a fejdelem gyors kézintések által félbeszakítá szavait.

— Hagyjuk Sennot börtönében, mondá nyájas hangon, mert ön, esengő hölgy! tévedésben van az emberi természet iránt. Miért? találja ki.

Sofroniával sokan át nem látathatták volna a börtönzés' hasznát. A pipázó fejedelemnek, kinek vonalai

perczenkint élénkebbé váltak, kelle ezen oedipusi találányt megfejteni.

— Kérdje meg ön, könnyező szépség! gyóntatómat, Alfonso patert, a bünök' szaporodása iránt. A szent férfiú, — kit én, ha András bátyám valaha pápává leend, canonizáltatni fogok, miután előbb bebalzsamoztattam, — szivesen megmagyarázandja, hogy az ember a világgali érintkezés útján neveli büneit, s következőleg egy fogházba zárt lény alig vétkezhetik többet mint a remete, ki a sziklák' odvában választot magának börtönt. — Hagyjuk tehát Sennot bilincsei közt. Mert, ki tudja, nincs-e tele ürömpohara, mellyből minden betöltött csepp a kárhozat' számára csordúlna ki? — Beszéljünk Senno helyett Marco Poloról.

Miért értekezni ezen soha hirét nem hallott emberről? azt Sofronia kisasszony átérteni nem tudván, kérdőleg függeszté a fejedelemre szemeit.

De a magas egyén, míg tekintete mind inkább betévedni látszék a szinésznő roszúl rejtett kincseinek tömkelegébe, összevonván homlokát, mély gondolkozás közt mondá:

— Szép Sofronia!, Marco Polo egy kalandor iró egyébb semmi. Ő naplójába feljegyezte, hogy kelet Indiában, a hű nők máglyán szokták magokat megégetni, azért, kit szerettek. Kevés ország van, mellynek példáján valamit ne tanúlhatnánk. — Én isten' kegyelméből Erdély' és a részek' ura levén, égben írt patensem által szabad rendezkedési jogot nyertem élet és halál fölött. Mit Zsigmond, a korlátlan-fejedelem parancsol, szigorúan végrehajtatik. A máglyatüz iránt előszeretettel vi-

seltetem, s ma némber hamvakra jött vágyam. A kérdés tehát ebben öszpontosúl: a hű, vagy csapodár nőket égettessem-e meg? A népesedésre szükségem van; mert katonák kellenek majd a török, majd a német ellen. Érdekes talány tehát: hogy a szüz, vagy ledér kiirtása által marad-e több a szép nemből erdős kis hazámban? Mert valamellyiknek a két versenyző osztályból meg kell égnie. Esdeklem bájos Sofronia! adjon holnapig véleményt követendő politikám iránt. Hisz elvem, szakértőktől előre kifürkészni viszonyainkat. Minden bölcs fejedelem Numától kezdve, ki mint gyanitható, a nem igen leplezett kecsü Aegiriától kér tanácsot, ezen modort követte.

Sofronia csak annyit tudott, hogy térdei reszketnek, s hogy kénytelen a fejedelem' lábaihoz borúlni; de éppen e perczben a disztermekre vezető ajtón belépett Kovasolczky nehányt irományt tartván kezében.

A' fejedelem a zavarba jött főnöknek mondá, hogy egy percz alatt kész leend az állomány' fontos ügyeinek elhatározására; s mihelyt a korlátnok visszavonúlt, Sofronia' kezét megragadván, legszeretetreméltóbb nyájassággal emlékezteté őt azon árcádiai órákra, mikben a szerelem' első tavasza zsendült meg keblökben, s a lány' bájos arcza, melly most halavány, hőn égett, és virágként termettek keblén, újjain, homlokának szalagján vérszin rubinok, harmattiszta gyémántkövek, örökzöld smaragdok, a norimbergai ötvösök által csodaszépen rendezve. — Nemde, hű lány! szólott szilaj hévvel fonva át karját a sugár derekon, — ezen drága órák változatlanúl fognak tartani, mig az én szakálam fejér

ıeend, és az ön sima arczára különböző irányban redöcskék vonulnak? Akkor ezüst lakodalmat ünneplünk, és a sokáig botránkoztatott világ bókolni kénytelenittetik, a mi, vénség miatt, mint Tiphon, tücsökké vált szerelmünknek.

Sofronia a becses ajándékokra vonatkozó költői képeket gyöngédeknek alig találhatá és Zsigmond sovár szemeiben azon krokodilusi kéj villogott, melly martalékját érzékeny könyek között emészti meg.

— Fenségednek ki kell engem hallgatni! kiáltá a lány rettegéstől összefüzött szívvel; de zokogása elfojtá hangját, és sem nyilatkozni, sem a Boldizsárrali titoknak, mellyet elárulva hitt, körülményeit felfejteni nem tudta. —

A magas személy, mig élesen kiálló pofacsontjaira sötétvörös pir gyült, édesen sohajtva mondá: sirjon, drága Sofrón'ám! mert a némberkönnyeknek nagy előnyök van. Emelik az arcz' szépségét, és az érzésnek semmibe sem kerülnek.

Illy figyelmeztetés, igen éles volt arra, hogy a szinésznő' büszkeségét fel ne idézze. Inkább akart kinpadra vonatni, mint többé sírni, vagy könyörögni. Midőn arcza márvány-hideggé jegedt, és a dacz által hóditóvá lőn, a fejedelem, kiben a szerepjátszás tetőpontra ért, még szorosabban ragadta magához a lányt, s olly édes szavakkal beszéllett a szerelemről, hogy Sofronia hinni volt kénytelen, miként ő fensége csodálatos modora nem az orzott levél' tartalmából, hanem azon különös szeszélyből ömlik, melly eddig is — noha kisebb mértékben — különczczé tette őt, még az élyek közt is.

— Szende lány! szóla midőn már a szinésznő' vonalain több vihart nem látott, menjen hálótermembe. Az kegyed által könyebben meglelhető, mint a földabroszon Kongó' vidéke vagy az aranypartu Gvinea. Ott az ágy asztal mellett egy ékes szekrénykét lát, melly három font, és tizenkét latnál alig nehezebb. E sulynak fele a műre, fele belső tartalmára esik. Kérem, legyen ön szives ezt kihozni.

Sofronia az elefantcsont arabeskekkel tarkázott szekrényt a fejedelemhez vivé.

— Midőn először találkozánk, mondá a magas személy örömtől sugárzó arcczal, azon ékszereket, mellyek kegyed' szépségét alig emelhetik, mert azok külsegédre nem szorúltak, épen illy szekrénybe zárva tettem a chinai nőkénél kisebb lábak elébe. A rubinokat látom ön alabastrom karjain; de ezek hüvelyét őrzi-e még szobájának valamellyik zugában?

— Minden, mit fenséged' kegyéből nyertem, mint az ereklye, soha nem fog eltévedni.

— Úgy tehát nem is szükség a kulcsot kikeresnem; mert a másik szekrényével kinyilik. Helyezze ön mostani ajándékomat szintén a szent ereklyék közé, mikben Sofronia' diszterme gazdagabb, mint a lorettói kolostor.

Ezen fulánk, melly Zsigmond' gúnyos vonalaival öszhangzék, megint felzaklatá a szinésznő büszkeségét, s a szekrényt az asztalra vissza akará tenni, ha a magas személy' baziliskusi szemei, mellyek szenvedélyes lángban égtek, kimondhatatlan rebegést nem oltottak vólna szivébe. A szoba' butorzata szökdesni, boltozata forogni kezdett, annyira kábúlt lön feje. Halálos itéle-

tét vélte a szekrénybe zárva. Megint térdre borúlni szándékozék, hogy menthesse magát. De a fejdelem, kinek már csibukja nem kis hatással idegeire, kiégve volt, felemelkedvén a divánról, karját nyújtá neki, s lassu léptekkel vezetvén őt a falajtó felé, zord, zuzmarás mosollyal szólott: a természetben minden alak különböző. Az iker testvérek sem hasonlítnak tökéletesen egymáshoz. Miből gyanitható, hogy e szekrénynek legalább tartalma, s belszerkezete elüt az előbbenitől.

Illy társalgás közt a falajtóhoz értek, s a fejedelem megszorítva Sofronia' kezét, nyájasan bucsúzék a dermedt lánytól.

— E szekrénynek mondá, midőn már más szobában voltak, három rejteke van, különböző kincsekkel. Rugói könnyen meglelhetők. Siessen szép Sofroniám! rendre kinyitni azokat, t. i. otthon, s én örvendezni fogok, ha kegyednek egy boldog napot szerezhettem.

Gyors kézszoritás következék, és a fejdelem maga után becsukta a falajtót. — Mihelyt divánjára visszaült görcsös mosoly rángott át ajkain.

Gergely diák, ki mint látszik nem igen távol tartózkodék, s ma reggelre a komornyik' kötelességeit feleslegessé tette, Zsigmond' csengetésére olly közönyös arcczal lépett be egy új csibukkal, mintha nem is gyanitotta volna, hogy védurának érdekes látogatása volt.

— Jöhet a korlátnok, mond a fejedelem.

És a tudós diák alázatos léptekkel távozék. —

— Hogy juthatott ezen utálatos német' leveléhez Gyulai? Mért titkolja tőlem? — Ah! fejem ég! szóla? a

magas személy, tovább folytatva a Tabago szigetről hozott növény' új kéjeinek élvezetét.

Kovasoloczky aláirás végett hozott két itéletet a legfelsőbb törvényszékről.

Miután szövegöket közlé, a fejdelem tollat ragadván, neve fölébe még néhány sort jegyzett.

Kifejezhetlen volt a korlátoknak bámulata, mert az első oklevélre, melly szerint bizonyos székely úr fajtalanságban talált nejét meggyilkolá, s törvényeink szigorú értelmében feloldoztaték, ő fensége által ez vala irva: Királyi táblánk' itéletét oda módosítjuk, hogy a közkereset alatt létező egyénnek jobb karja, hasonló vétkektőli elrettentésért könyökénél a vérpadon vágassék ketté.

A második oklevél tiz évi rabságra itélt volt egy bigamiában talált nőt, ki az alföldi hospodár' védelmére küldött magyarcsapatnál katonáskodó, s később tatár kézbe került férjét hűtlenül elhagyván, titkon mással esküdött meg. A fejdelem ezen itéletet is következőleg módosítá: a fogságban ártatlanúl szenvedő nő tüstént bocsáttassék ki, és a férj oda utasíttatik, hogy keressen magának Krimiában más feleséget.

— A szent istenért! rimánkodék Kovasoloczky, illy határozatokat a közerkölcs' kigunyolása nélkül végrehajtani nem lehet.

— Az én hibám-e, mondá a fejdelem, hogy az erkölcs' tudákos papjai olly kötelességeket szabtak, melylyek a nőnem' természetével ellenkeznek? Szivünk mellé még aranyrudakat, gyémánt diadémat, rubin övet, egész királyi kincstárt adhatunk ajándékba, s még is a

némber hű nem lehet. Ez összeférhetlen ideges nedvalkatával. Ne csaljuk magunkat, korlátnok úr! Maradjunk a gyakorlati élet' emberei. Veszitse el jobbkezét a féltékeny székely, ki olly boldogságot követelt, mellyért nekem a fejdelemnek sem szabad ábrándozni, s menjen Krímiába az a pépszivü ember, ki egy hűtlenségért haragszik és pert folytat. Ne zsarnokoskodjunk, korlátnok úr! a szegény némbereken. Éljenek ők izlésök szerint!

A fejdelem arcza e szavak alatt mindég sötétebbé lön, mig végre úgy látszék, hogy tán egy köny ragyog szempillái közt.

Illy szokatlan jelenség eléggé elárúlta, miként a magas egyénnek Sofroniávali viszonyaiba a kéjelgésekhez neme a szellemibb mélyebb vonzalomnak vegyűlt.

Kovasolczky keveset gyanithatott ugyan az imént lefolyt történetekből, de annyit, mint bölcs ember, tüstént átlátott, hogy most a jó útra téritésnek nincs alkalmas ideje.

Hóna alá vevé tehát a később új példányokban visszahozandó irományokat, Kendihez sietett, kinek komoly tanácsaira leginkább hajlott a fejdelem, remélvén mind azt, hogy e botrányt a világ elől eltitkolhatja, mind pedig, hogy az aggastyán országlár' befolyása meg fogja változtatni ő fensége' különcz szeszélyét.

Mihelyt Zsigmond egyedül maradt, fel s alá járt a szobában, mig lázzadt kedélyén uralkodását viszanyerte.

Ekkor csengetett.

A zsineg által okozott neszre Gergely diák pontosan megjelent.

— Megtetted-e Sofronia kisasszony iránt az előintézkedéseket?

— Hiba nélkül meg, fenséges uram!

— Félóra alatt parancsom' végrehajtása elkezdődjék.

— Értem fenséges úr!

— Távozhatsz.

III.

A violaszin kocsi gyorsan repité a lányt haza felé, ki semmit nem tudott megfogni e találkozásból, s mindentől félt, noha gyanúinak nem vala támaszkodási pontja melly iránt legalább tisztában lehessen.

Hogy a levél ő fensége' kezébe került volna, még ezt is kétségbe hozák hő pillantásai, s kéjelgő arcza, melly gyakran végletekig csigázott szenvedéllyel tapadt a lány' keblére.

De egy ördögi ellentét által, a féltékenységnek, a boszúnak, vagy a megvetésnek olly kórjelei válták fel e perczeket, hogy midőn a violaszín kocsiban Sofronia ezekre gondolt, reszketni kezdett, a levél' elárultatását sem tartá többé elég oknak, rémitőbb titko-

kat gondolt háttérben lappangani, életét eljátszottnak hitte, félt hogy a torony, melly kilenczet konga, utolsó óráját üté el, döbbenve szoritá nyakkendőjét mellére, midőn egy meleg szellő csapott a kocsi nyiláson be, mintha hinné, hogy a sir' lehellete vegyült a lég közé, s a halál' angyalának szárnya érinté keblét, és suttog fürtei közt.

Ölében volt a szekrény, melly minden titkot felfog fejteni — de hogy? a bú' vagy öröm', az élet', vagy sorvadás' számára? —

Most remélé Sofronia, miszerint Zsigmond ajándéka felnyittatván, mint a fellegekből kisodrott nap a ködöt, eloszlatni fogja a félreértések' homályait: majd megint eszébe ötlöttök a zsarnok fejedelmeknek mysteriumi szerepekből, utazásaiban hallott hirekből, mesékből és lovag regényekből ismert vérengzései. — Tömött csomaggal zsibongtak szanaszét a lány' fejében legtarkább nemei a kinoknak, mellyek mellett a féltékeny uralkodók kegyelt sultánáikat, ha általok megcsalva hitték szerelmöket, lassanként vagy rögtön kivégeztették. Egyik leánynak szive metszeték ki műértő orvosok vagy magus által, mig karizmai még vonaglottak, vérben ázó fekete szemei föl föl dobbantak, és ajkidegei görcsösen reszkettek. A másik lánynak kéz — és lábújai recsegve fürészeltettek le, és a csonka tagokra izzó vas sütteték, hogy megállitsa a vért s módot nyujtson még csodálatosabb, s kártékonyabb kisérletekre. —

Illy bősz képektől felhevűlve, Sofronia legalább egy pokoli gépnek hivé a szekrényt, melly ha kulcs által érintetik, szétpattan összezúzni őt, vagy — mi még

rosszabb volna — a görög tüznek egy titkos nemét, melly eloltbatlan, lövelli ki, és kigyóként fog tekergőzni a lány' köntösére, dús hajzatára, s ott éget, a hus közé sülyeszti magát, fészket fur parázsainak és csak hosszas világolás után oltja el az életet.

E rajz, mig a violaszin kocsi haladott, megint megszelidült, mert lehetetlennek látszék, hogy egy szekrény, melly a fejedelem' első hódolatakor nyerthez hasonlít, s mellyet e kéjórára gondolva nyujthatott csak neki át kegyura, ártalmas tartalmú volna.

Nem, nem, csupán örömet, s kedves meglepéseket zárhat hármas rejtekébe, a gyönyörü arabeskekkel, és elefánt csont virágokkal gazdag mű. —

Sofronia remélni kezdett.

Azonban miért ragadott karon a fejdelem, hogy mintegy erővel', s lovagiatlanúl vezessen ki szobájából?

Sofronia megint félt.

Illy küzdő érzések köztt érkezett lakába, hol Genga nyugtalanul várt rá.

A mysteriumok' rendezőjének nem kevés fáradságába került rendre megtudni a fejdlemnél történteket; mert az aggodó lány annyira el volt fogulva, hogy alig birta eszméit sorozni, és soha szerepére homályosabban nem emlékezett, mint e drasticus jelenetre a valóságos életből.

Csodálatosan vágják gyakran egymást keresztül két rokon kebelnek érzései!

Gengának arcza kiderült, vonalain az öröm' villanyos szikrái röpkedtek, mig a kesergő lány panaszait hozta elő, s könnyei kicsordúltak kegyurának goromba modora miatt.

Ezen ellentét olly határozott jellemet vön, hogy végre Sofronia' figyelmét nem kerülheté ki. Mire viszont meglepő változás történt a helyzetben, és kedélyhangulatban. Mert ő valamij titkos sejtelemből — mi tán gyanításnál több is volt — nem látszék boszankodni a rendező' örömén, sőt lassanként annyira átalakult szeszélye, hogy a tüzes szemü, és eletunt baráttól szivesen halgatá a nevetséges szerepet játszó fejdelemre irányzott gúnyt.

Végre olly magas fokra hágott a színésznőnek ezen igézet által fölgerjedt neheztelése, hogy Zsigmond ellen, kinek mindent köszönhetett saját elménczkedésével is növelé a fulánkos ötletek' számát.

A gyémánt-kövek karjain, a keleti gyöngyfüzérek ében fürtein, a drága ruha karcsú derekán kiálthatták volna, hogy ez gyalázatos háladatlanság; de ők a fényüzés' hiú tárgyai, mit sem tudtak ama roppant fáradságról, melly által haszonvehetővé lettek, s nem sejték a veritéköszveget, mellyben az adozó népnek kerültek, míg egy könnyelmű nő' szépségét emelék. És a kaczér Sofroniának e néma kincseken kivül alig volt más társa, ki életét ismervén figyelmeztesse a gyöngédségre, mi kiméletet parancsol olly szív iránt, melly ha fellázadt is, egykor áldozni tudott.

— Ideje már, szóla Genga, hogy megvizsgáljuk a titkos szekrényt, s kivonta ikertársából ennek kulcsot.

— Istenért! mond Sofronia, mert régi félelmei visszakerültek. — a boldogságos szüzért! ne illessük e pokolmüvet. Majd levegőbe fogja repitni házfedelünket, a damaszt-székeket, a velenczei tükröt, a milanói selymet, Juliát, minket.

— Meglátja kegyed, hogy új ajándékokat rejt, s ohajtanám, hogy Sofronia birjon elég lélekerővel, mind kidobni az ablakon.

A színésznő égő szemeket vetett a rendezőre, és hallgatott.

Genga felnyitá a szekrényt. Körmöczi és florenczi aranyok voltak felszinén gondosan elrakva.

— Ah! sohajtá Sofronia, mig szivében vád ébredett könnyelmüségéért.

Genga sötét arczczal fordult hozzá, — s kegyed feledni tudja, szóla neheztelőn, a gúnyokat, mikkel e kegyúr halmazá. Ah! Sofronia ne hitesse el velem, hogy a tévedésektől nincs út az erényhez! Emlékezzék megsértetésére!

— De, rebegte a lány, nem valék-e rá némileg érdemes?

— Miért?, mond genga, mig szikrázó szemei Sofronia' sáppadt arczát keresék fel.

— Nem Báthory Boldizsár grófra czéloztam, válaszolá a lány, s pir boritá el vonalait.

E félvallomás szivéig hatott a jó barátnak, s ne csodáljuk ha életunt kedélyére az elragadtatás' kéje bo-

rult. Hiszen! Sofronia rendkivül érdekes lány volt,.... bűnei közt is az.

Genga reszkető kézzel nyomá meg a szekrény' fellelt rúgonyát, s annak kinyilt második rejteke.

Egy negyedrét papirt emelt ki belőle.

A világosságra jött iratnak minden vonala művészi tanulmányt árúlt el. Látszék, hogy olly ember színezte, ki nagy tökélyre emelé a betűrajzot.

— Most a hizelgések következnek ön' kecseire' szóla Genga kedvetlenül, s kigönyölgeté a tekercset, mellynek csak szélei kacsíntának a szem elébe.

A papir czíme volt: Sofronia kisasszony utja. S következének e szavak: ma estve hat órakor megérkezik Tordára. Holnap még alkony előtt válaszuton fog lenni. Holnap után, mert a sürgető távozás alkalmatlanságokkal jár, éjjeli órákat is használva, hívünknél, Máté Ádámnál, Nagybányán száll meg. Onnan egy rövid kirándulás kell országunk széléig, mit legtanácsosabb leend, nyolcz határör' kisérete mellett még hajnalban tenni; mert a környéken német kalandorok bolyongnak, s az ozman várőröktől, kik szintén közel laknak, méltó aggódalma lehet minden szemérmes lánynak, ki egy vén török basa', vagy mi sokkal rosszabb, egy kis rangú aga' haremébe nem akar kerülni. Ez egyébiránt az ízlés' kérdései közé tartozván, az utazás' sorát határszéleinknél jónak látjuk bevégezni.

— Ah! az áruló engem még számüzni akar, kiáltá Sofronia, mig Genga gyorsan nyitá fel a harmadik rejteket. — Ebben a Boldizsár grófhoz czímzett levél volt, következő pótlékkal: Sofronia kisasszony többé or-

szágunkban meg nem jelenhet. Akarjuk ezt a közerkölcsiségért, és az isten' dicséretének terjedéséért. — A honi nők' hűtlenségét szivesen türjük; de idegen némberekre nincs szükségünk. Elég a létező bajokkal is megösmerkedni, minek ujakat hozatni drága pénzen Olaszországból?

Ezen érdekes megjegyzés ő fenségének tollából került, s nem vala a betürajz' szabályai szerént kiékesítve.

Sofronia közel volt az eléjuláshoz, midőn Genga karjait derekára fonván, sugta: légyen ön nőm, Sofronia!

— Ah! e rémitő perczben! szepegte a lány alig emelve föl szemeit, mig lankadásai közé meleg és édes érzések vegyültek. E félálmos kéj, melly csak alig érté meg Genga' kérését, s melly még a fájdalom' utósajgásaival vegyülve, az elvesztett és megszerzett szivek' égsarkai közt ringatta Sofroniát, s majd a kín' habjaiba, majd a gyönyör' rózsaváankosaira akarta temetni; — e mámoros kéj, inkább látszék álomnak, mellyből ki nem bontakozni a halhatatlanok' dicső joga, mint valóságnak, mellyből felébredni, minden esetre az emberi sors' prózai részét tenné.

A szinésznő némi öntudással nyugtatá Genga' keblén gazdag fürteit, s általok egész szép fejét, a jelentékeny szemekkel, és a bájlón tajték-fehér vonalokkal, mellyekre a szenvedély' gyors keze mysticus, de sejthető jeleket írt.

— Sofroniám! akar e nőm lenni?

A lány' márvány arczán megrendült egy hő érzés.

— Szép kedvesem! szóla Genga, feledjük a múltakat. A kereszt, melly hitünk' legszebb jelenetét ábrázolja, gyakran készülhet olly fából, mellyre egy bűnös akasztá magát föl. Mit tesz az? Szent feszületté lön; s mi előtte térdelve könyörgünk.

Sofronia sohajtott. Genga lábai elébe borúlt. A lány megszoritá kezét, s ő felemelkedvén, ajkaival érinté a színésznőét.

— Sokszor haragudtam, Sofronia! látván hogy ennyi kincse a szép hüvelynek, s a benne élő léleknek egy méltatlan kéjenczre pázéroltatik. Soha sem nyilt volna meg szavam nyilatkozatra, ha a mai körülmény, melly önt örökre elszakitá a fejdelemtől, közbe nem jöve. Boritsunk fátyolt a multra. Én érzésekről csalódásokra találtam, a sziv, melly érzett, és a szív, melly gyülölni tanult, egyiránt bemocskolva lőn. S önnek is élete, Sofronia! nem vala hajnaltiszta, mellynek egéből csak az ártatlanság' harmatgyöngye hullott volna a szerelem' szüz virányaira. A zivatar letörte az egyik rózsatőt, a zápor elsepré a másik liliomot. De e tündérkertben csak a barátság' hideg téli zöldje maradott volna-e meg, melly fagy közt virít, mintegy temetőjel a megholt tavasz felett? — Nem, nem, minden bölcs kertész, felemeli a fonyadt virágokat, lesepri az iszapot rólok, s örvend az új zsendülésnek. Legyen ön nőm, Sofronia!

A lány' hő kézszoritása e szót látszék mondani: igen.

— Hagyjuk el ezen elátkozott országot, sohajtá a rendező.

— Induljunk eggyütt, távozzunk mielőbb innen, mond a lány, visszanyerve erejét.

Gengának arczára fájdalom borúlt. Itt e jegygyürü szóla, levonván ujjáról egy arany karikát, mig a másikat Sofroniáéról vette le. — Mi már isten' szine előtt hites mátkák vagyunk. Te indulsz ma, én kisérni foglak mi előbb.

— Nem, nem, eggyütt távozzunk.

— És Senno börtönben üljön-e mig mi boldogok vagyunk? Előbb kiszabaditom őt. Mi még hárman eggyütt leendünk elégültek, vagy egy negyedik is hozzánk jön, hogy elmondhassuk: mindent birunk a világ' kegye nélkül is.

A szép Eleonorára vonatkozó czélzatot nem értette Sofronia; de annyit sejtett, miként mátkája veszélyekbe akarja sodórni magát.

Kért, esdeklék a szerelem' csábító szavaival, mindent elkövetett, hogy vele távozzék Genga, de ez makacs volt, s örökké tudakolá: hol fogunk tálalkozni,?

— Milanóban, Kedvesem! válaszolta végre a lány könnyezve. De te veszélyekbe rohansz. Ah! én túl nem élem e perczet!

Megótalmaz azon nemtő, ki a hűség felett virraszt, sohajtá Genga. Hol tudakolódjam utánad Milanóban?

— A Corte Vitellionál, rebegte a lány, kebléhez szorítva a makacs hóditót. —

Lépések hangzottak, mik ha kevésbbé lettek volna szenvedélyesek, olly helyzetben találnák az új hű társakat

mellyet idegeneknek nem kényelmes vállalat megmagyarázni.

Battista rohant be, csaknem maga után vonva az ajtót zárral, és sarkastól.

— Engem elbocsátottak, kiáltá indulatosan, Pierrónak is utat adtak, Guzmannak szintén, s a többieknek valószinüleg. Milly barbar ország ez! Hová sülyed a világmysterium, kötéltáncz és bajazzo nélkül. Mit bánom én? nekünk kenyeret igér az egész föld' kereksége, oda! nem értve Istambult, hol tánczolni vétek, kelet-indiát, hol csak kéjhölgyek szoktak tánczolni, és Kongó' partjait, meg a kannibalok' honainak alig kimondható neveit, hol a pázsiton, s hihetőleg a megfeszített kötelen is szükség van a duda és czimbalom szerint járó lábokra, de fajdalom! minden táncz után egy sült embert kell felebédelni, mire rá nem állunk, ha különben a fekete, és olajszín bőrű felséges urak, kik öltözködésökben ritkan ügyelnek az illendőségre, havonként egy marék aranyport igérnek is fizetésben. Mindenek előtt, Signor Genga és signorina! a becsület, és jámbor élet legyen jelszavunk. De hová távozzunk. Még ma kell menni Az uti pénz alig elég Fehérvárról eltakarodnunk, alig elég apró tartozásaink' fedezésére. Soha illy botrányos lépést nem tett a fejdelem. Szerencse, hogy nincs udvari krónikairója. Mint pirulna ezen téntafogyasztó tudós. Fogadni mernék két zechinára, előre lefizetve, hogy könnyebb a sárga holdból czitromlét préselni, és az ujság' ártékony befolyását a növényéletre s az eszelős emberekre egy pohár lémonádéba kiüríteni, mint Zsigmond ő fensége' illy gondolatlan tettét megdicsérni.

Hol nincs muzsika, vadak az alattvalók, hol nem tánczolnak, gyilkolni fognak. Majd meglátják ők, a nagyurak. Én tisztára mosom kezemet. Addio, Erdély!

Battista olajszín arcza úgy kipirkadt, mintha álkörmessel mázolta volna be, hogy a farsang' végén megijessze Sofronia kisasszonyt., és hamvas szerda éjjelére rosz álmakat hozzon.

Míg a kötéltanczos kezével hadanázott, ajkaival kiabált, és lábaival egy széket vont közelebb, hogy belé vesse magát, — Genga eltünt.

Sofronia alig nyomhatta keblébe vissza felsikoltását e rögtöni távozáson, s olly szótlanná lőn, hogy vendége hamar búcsúzék, Florinánál, vagy más beszédesebb müvésznőnél önteni ki lávázó keblének tüzét és égő hamuját.

IV.

Genga a lépcsőkön le s az utczára rohant; meg levén győződve, hogy ha Senno ki nem szabadúlt, élete most érkezék a legveszélyesebb pontra. Gyorsan haladott tehát az előváros' sikátorain, s bár Sofronia' laka távol feküdt, alig vette észre az idő' telését, alig hitte, hogy öt perczig ügetett, vagy csaknem szaladt, midőn már Capistrán' kápolnáját, és a Szentgyörgykaput maga előtt látta. —

Hosszú sora a fuvarosoknak, körülvéve bámésznéppel gördült tovább a recsegő hidon. Genga könyökével tört utat magának lassan, nehezen.

Fárasztó munka volt itt boldogúlni.

Halántéka izzadott, melle röviden vont lélekzetet. Szokatlanúl a reggeli órákat tekintve, mellyekben még a fegyelem ritkán vesztette el erélyét, hangzék távolról és közelebbről a fejdelem', és Boldizsár gróf' neveinek versenyző kiabáltatása. Idegeit e zaj felmagasztasítá. Türkölődött, férkezék, haladott, mig végre a hidfőhez jut.

Egy mély, hosszú, kétségbe ejtő tekintet a vársánczok felé, meggyőzé őt, hogy Senno' börtönén nagy lakatok függnek, ajtaja előtt őr áll, s hogy minden a régi állapotban,

— Szent ég! kiáltá, s felgyújtotta volna a várost, csak az égő üszkök közül szabadithassa ki téjtestvérét.

Tán elkésett a feloldó parancs: gondolá, s vár aggódva, és sötét tüzzel szemeiben.

Mind inkább több ember' arcza lőn a fogház felé függesztve, — néma arczoké, kik illy közel a kékdarabantokhoz, rokon — vagy ellenszenvöket ajkaikra venni nem merték. —

Genga rájok alig ügyelt, ő csak a lakatokat látta, az őr' csillogó fegyverét, s a mord börtönajtót.

Még pislogott némi remény szivében. De kongott az óra, mellyen az őr változott. Most érkezhetnek a szabadítás szolgái? Genga várt. Hasztalan! új őr jött. Minden a régiben maradott.

Mit tegyen?

Mig gondolatait hiában forgatta, mig tervei csak azért termettek agyában, hogy a gyomnál hasztalanabb életökkel kimeritsék annak erejét, mig felizgatott szi-

vében csüggedés akart fúródni, a tömeg szünetlen lármásabb lőn háta mögött.

És a bámészok helyett merész alakok bontakoztak ki. Egyiknek vállán dorong nyugvék, másiknak oldalán kard volt, vagy kezében kapa, csép, csákány.

A fejdelem most inkább éljenezteték, majd zajosabban a gróf.

Nehány munkakerülő lökdösödni kezd.

Kigyóként tekergőzött a népen át Bodó Zsiga' nyúlánk alakja, s több szurtos ruháju egyén előtt, mint egy Titán' földbe vert bunkója állott nagy fejével azon oriás, kiről hallá Genga, hogy Manassé' boltjánál a kék darabantok' szökésekor Boldizsár grófot éljenezte, mig bölöntorkával szörnyü csatépátét inditott.

Genga' szivét bősz remény foglalta el. Gyorsan hagyá oda a hídfőt, s rohant haza, hogy a régi ruhatárból valamellyik Filisteusnak, vagy római helytartónak fegyverét oldalára kösse.

Merész kérdés volt a választás; mert kevés vala használható. Az egyes öldöklő szerek gyarlóságát tehát számmal akará kiegészitni.

Meglehetős, de kissé tompa kardra talált. A jobbikat Pierro törte volt el. Ezért rendezőnk nagy örömmel széthasitaná most a bajazzo' koponyáját; de Pierro, szerencséjére nem ütötte be szürke fejét az ajtón.

Genga egy vadászkést is szúrt övébe, és stiléttet, melly a szinpadon különböző szerepekben sok halált okozott, noha jobbára csak nőknél.

Midőn felfegyverkezve lőn, fülét a kettős ajtóhoz tartá, hogy vegye észre: nyugtalan e Eleonora? Semmi

nesz belülről. — Barbara nem lehet otthon, gondolá, s tán sikerülhet, úgy lopózni ki az udvarból, hogy a szerencsétlen nő nem gyanitandja szándékát.

E vágya teljesült.

Újra a Szentgyörgykapu felé irányzá lépteit: de bár melly mértékben hajlék végletekre, nem kelle annyira kémednie, hogy beláthassa: miként a hidfő körül támadó vihar, egy utczaverekedés' előjeleinél többet, nagyszerübbet nem igen mutat; s ha belőle forradalmat is lehetne kicsikarni, ezt ő, az idegen és sokak által gyülölt müvész olly kevéssé tehetné, mint egy gyakorlatlan falusi suhancz legjobb igyekezettel sem adhat fényes tüzijátékot a halomra gyüjtött rajgók, csillagok, s lőporos füzérek mellett, noha éppen ezen anyagokkal csoda- látványokat idézne elé az ügyes tűzkirály?

E hit nem lankasztá lépéseit; de rendkivül sülyeszté kedélyét.

— Mi könnyen lehetne illy sok elégületlennel Sennot kiszabaditani! de ki adjon nekik irányt? — Kinek intésére rohanjanak egy czél felé? Milanóban hasonló körülmények közt tán követnének nehányon: itt ha fülökbe menydörgöm a jelszót, kinevetnek. — E csüggesztő gondolatot hordotta Genga keblében, mig rohant egy veszélyes vállalat felé remény, és kilátás nélkül.

Éppen Manassé boltja előtt volt már, midőn új ötlet villant fel agyában.

Onnan csak legfeljebb harmincz ölre fekvék Mészáros' laka.

Egy kitérés a tizenkét rétű, s igen olcsó kiadású népizgatóhoz kecsegtetni kezdé őt; mert meg volt győ-

ződve, hogy a buta köznemes csak felsőbb figyelmeztetés miatt, akart Sennon a kékdarabantok' elszökésekor segiteni. A mostani körülmények legalább annyi sikert igérnek — gondolá — mint a múlt hónap 20-nak éjjelén mutatkozék; ha tehát neki komoly szándéka volt, e perczben szintén segithet, s bár nem tartozik is a Sertoriusok és Dózsák sorába — kikről Genga hírből hallott valamit — de tagadhatlanúl kérkedhetik némi hatással a tömegre.

E remény szárnyat fűzött a rendezőre, s rögtön a vitézlő úr igénytelen laka előtt termett, melly a félhold czímű vendéglő mellett terjeszti követelőn ki a sikátor közepéig, zsindelyes, de rongált ereszét.

Kopogtatott a pitvaron belől, négy lépcsőfok tetejére mászva, s a hosszú forditón nyugtatva kezét.

A beintő nyers feleletre, egy tág szobába lépett hol egy májszín almáriom, néhány rózsás faszék, füstös padlatgerendák, régi szarvasfők csonka ágbokas ékitményökkel, és Márta asszony' ólomtányérai, s fazékakkal terhelt fogasa képviselték a díszesebb ékitményeket.

A pest mellett guggadó Mészáros pödrött bajuszával és ravasz arczkinyomatával, mellyen a székelyfajnak furfangos, de erélyes typusa sugárzik, fogadta a teens müvész urat.

Genga értesíté őt a Szentgyörgykapunál jelenkező békétlenségről.

— Kár, hogy nem történt korábban! sohajtá Mészáros, lomhán igazítva a pest' hasábait, hol a házasszony' fazekai főttek.

Genga megértetni akarta vele: milly fontos e percz. A köznemes kék szemeit a müvészre függesztvén, kérdé: Boldizsár gróf' pártjához tartozik e kegyelmed?

— Szivvel, lélekkel ahoz, mondá Genga.

— Hüm! s még sem volt a vitézlő úr figyelmeztetve? Az a fiatal titkár mindent elszelez! sohajtá Mészáros.

— Miről tisztelt nemzetes uram? tudakolá Genga.

— Hát csak az iránt, szóla a köznemes, hogy üljön csendesen, mint a pislenyek a tyuk' szárnya alatt, mikor héját látnak. Most veséstől kétszinű emberek kiáltoznak: éljen a fogarasi gróf! — Az igaz hazafi pedig — ekkor egy hasáb fát tett kandallójába — pest megett ül, s neveti a bezderkedéseket.

Bár nagy hőség volt Mészáros szobájában, Genga vére megfagyott, látván, hogy végtámasza is, mire jövendőjét építé kidölt. Még néhány kérő szót váltott a köznemessel, s aztán a gúny' kifejezésével arczán, hol minden vonalokra írva volt: te gyáva ember vagy! távozék hajdani segédétől. —

Az oknélkül pazérolt időt vissza akarván szerezni, villámgyorsan érkezék a Szentgyörgykapuhoz.

Itt a mozgalom távozása óta határozott jellemet vön fel.

A muderrísek által, kik minden zajt bizonyos mértékig kizsákmányolni akartak, és a különben lenézett müvészek' kiüzetését is önző czéljaikra felhasználták, nagy forrongásba hozaték a tömeg.

A Szentgyörgykapunál még jobbára bámész emberek állnak, de a háttérben már fütykösöket forgattak a félittas néppártok' apró csoportozatai.

— Éljen a fejdelem! — Éljen Boldizsár gróf! orditá a tömeg.

— Szabaditsátok ki a müvészt! rivalgá az óriás, midőn Genga hadarázván kardjával melléje állott.

Már ezentúl mindég Senno neve hangzék, mellyet a tömeg nagy része helyesen kiejteni nem tudván, ezer változatokban kiabált.

Rendezőnk a tett' rég sóvárgott perczét megjelenni hitte, s forgatva Holofernes' vagy bölcs Salamon király' kardját, az antik-alakokhoz méltó szilárdsággal nyomúlt a vársáncz' lépcsői felé.

Bodó Zsiga, ki elfoglalva tartotta az előtért gyalázatos kislelküséggel nyitott tért a merész csapatnak, mellynek vezére Genga, s első öklözője az óriás volt.

Rendre haladtak a téglakerítvény közé ékelt köveken.

Midőn négyen, vagy legfelebb öten már a sáncz' terén voltak, kurta s gyér hadéle a kékdarabantoknak terjeszté felejek puskáit, mellyeknek sárkánya részint felvonva sem volt.

— Már most itt emberhalál lesz, mondá az egyik komé.

— Lökd félre, czimborám, őket öklöddel: válaszolá társa. Minek fészkelődnek. A rab különben is a fiskus pundrái közé tartozik. Neki meg kell nyikkani ezt az igazság hozza magával.

— Éljen Senno! rivalgá az óriás,

— Ezek addig kityegnek, mig puskaport fognak szagolni, jegyzé meg egy kék darabant széltől. Genga mellén ragadta őt és gyomrozá mesés gyorsasággal.

Az óriás pedig a börtön' lakatját kopogtatta torony-nyi termetéhez nem méltatlan fütykössel.

Genga hadarázott kardjával, a kék őrök hosszú puskájokat szegzék elébe; de e lőszerek néma csőinek daczára a rendező már a kőlépcső' végfokán állott.

Ekkor kiáltá: szabaditsátok ki a Boldizsár gróf elleni gyülölet' áldozatát!

Éljen Senno! hangzék háta mögött.

A kék darabantok tréfára nem vévén a dolgot, minthogy lövésre parancs nem adaték, megforditák puskájokat s a lőcső' agyával emberül működtek. — Genga feje szédült kellemetlen érintések miatt, és agya alig vette észre a rivalgó tárogatót, melly a Szentgyörgykapu' hidján harsogott s egy a törökkapu mellől közelgő dandár által viszhangozva lőn. Osztott-e Holofernes kardjával sebeket én nem tudom, de annyi bizonyos, hogy a'nélkül, hogy gracziát kérjen éppen egy torzomborcz alaku kék darabant előtt hanyatt borúlni akart, midőn egy ököl galléron ragadta, s egy mély hang veszekedve kérdé: mit eszelősködik a teens úr? Nem látja-e', hogy egyedűl maradt, és katonák közelgetnek. Ezt már szeretem. Majd felakasztatja a teens müvész urat Boldizsár gróf, s emberül is teszi; mert a vitézlő titoknok' parancsának nem engedelmeskedett.

Ezen szép kilátás után a bitófára, mellyet Genga csak félig hallott, mert agyidegei rosz mozgásba jö-

vének a puskaagy miatt, a kérlelhetlen ököl nem tágúlt a gallér mellöl, sőlt czibálta a mentét tartalmastól eggyütt, mig végre a sánczok eltávoztak, és Genga egy téren eszmélt fel, hol fájdalmasan tapasztalá, hogy Mészáros uram tépte gallérát, s hogy mig a lármás nép szerte szaladott, és az óriás kalapácsolása a börtön lakatján megszünt, dzidás és felfegyverkezett katonák foglalták el a kőlépcsőt, a Szentgyörgy kaput, s minden jelentékenyebb megtámadási pontokat.

Győzelemről szó sem lehetett többé, ha szintén az ácsorgó nép, melly szerte oszlott, Genga' hátamögöt állott volna is.

— Bújjék el a teens úr! javaslá Mészáros, hogy Boldizsár' gróf fülébe ne jusson oktondisága, és ezzel martalékját talpra állítva távozék.

Trombiták harsogtak szanaszét. Lovas hajduk száguldanak elő.

Genga füle csengett, mig az önvédelem' életösztöne sikátorból sikátorba taszitá.

Midőn már távol volt a láthelytől, s közel Manasse' boltjához, tépett poros ruhával, és vérző orral, — elébe lép Guzmán lovag, a castiliai hős, ki Czid' perzselő bátorságával szivében a hacztér felé közelgetett: noha rosz csillagzatai miatt kissé elkésve.

— Megálljon ön! kiáltá a rendező dult arczczal, sirba hullott minden remény. A Szentgyörgykapunál kékdarabontok ütöttek sátort. Gyáva népünk már megszaladt. Mert azt sem mondhatjuk Bayard lovaggal, hogy becsületünk és pajzsunk szeplőtlen. A nyomorúlt óriás to-

vább állott. A függetlenség' oszlopa palakőből készült és a szabadságot zsarnokkény fogja felváltani. Mentsük meg a hajó' kincsét a dühöngő hullámok közül, vessük ki a kevésbbé becses málhákat.

Mig Guzman a kétségbeesés' görcseit szivéből odább idézte, Genga egy üres árúládára felűlvén kivonta zsebéből tárczáját, s e szavakat jegyzé valamellyik üres lapra:

„Hű Eleonora, Senno' bánatosn ője! Minden veszve van. Kegyed' férje vagy örökké tartó fogság vagy vérpadhoz áll közel. Minket a mysterium' tagjait, kiüzének Erdélyből, hogy csak messzi vidékeken sirathassuk mostoha sorsát. A boldog szűz segiteni fogja önt, mig esdeklend a legbecsesebb életért. Gyulai Pál, mint Guzmantól hallám, elragadva van kegyed' szépsége által. Szent ég! az ő kezében élet és halál van, és Eleonora' sötétkék szemében nagy varázs rejlik vétkes szándékai ellen!! Az ártatlanság felett angyalok őrködnek. A bűn is e viszony közt elveszti sötét szinét, és egy nő' tetszelgésének ezer megbocsátható árnyalatai vannak. — Az oltár előtt mondott szent esküjére kényszerítem, szép Eleonora! segitsen férjén, s benne leghűbb barátomon. Véres árnya szemem előtt lebeg, oh! e kín elviselhetetlen. Barbara tudja Gyulai Pál úr' lakát. S ki nem mondhatná meg kegyednek a fejedelem' palotájában a háttért balra, és földszint? A többit gyaníthatja, Eleonorám! — Szeremi Menyhért úr' ősz fürtje, szigorú arcza helybenhagyna illy áldozatot, és fehér ajkai utánpótolnák a megtagadott áldást. Éljen ön és tegyen!

„Genga."

Guzmán lovag az összefogott levélkét sietve vitte Senno' nőjéhez, és Genga Sofronia' laka felé, kinek elindulásától minden perczben rettegett, fordítá lépéseit.

V.

A szinésznő Battista' távozása után csoportos aggodalmak közt válaszhatott kénye szerint. Meggondolhatá, hogy ma még Tordán kell lennie s bizonytalan: milly szekeren, s hogy Genga veszélyek' örvényébe dobhatja életét a tüzes fekete szemekkel, és a sápadt de igéző arczczal eggyütt. Szivét gombolyékba szorithatná olly forma rebegés is: mintha a fejdelem ő fensége utaztatás helyett, más ötletre bökkenvén, egy vad angol király' példájára, ki testvérét boros hordóba dongáztatá be, őt szinig rózsavizzel töltött kádba fulaszthatja. —

Illy rémitő lehetségek közül egyiket sem tüzte ki zokogása' tárgyául, hanem annélkül, hogy számolna: miért? zsebkendőjét könnyekkel áztatá, és a tátogó

Juliát, hogy siessen a rakosgatásokkal, nem legjutalmazóbb igéretek mellett ösztönzé.

A toronyóra tizet ütött. Szinésznőnk sáppadni kezdett e harangneszre, melly a nap' nevezetes részének elmulását jelenté s őt kongásával Torda felé nyargalásra ösztönzé, noha még arról is hogy hol fekszik e város? nagyon zavart képzetei voltak, és annál inkább a kocsiról, szekérről, vagy hordszékről, melly oda repitendi.

Alig végződék a templomok' nyelvének barátságos figyelmeztetése, midőn kapujához közelgő szekérdörgést hallott.

A zörej megszűnt. Tornáczán surló lábak emelkedtek fellebb sarkantyú' s még valami zajosabb ércznű' pengései közt.

Minden udvarias kopogtatás nélkül egy őgyelgő szőke-fő tűzte be az ajtón magát, szintén hasonló sietéssel egy rezes kard' vége és a kézben tartott nyest süveg. Utánok szintérre lépett a kaszás-póké szerint megáldott hosszú láb, szűk feszes nadrágban, vékony alapjain emelve egy innepi ruhába öltözött uraságnak többi részeit. —

Sofronia bokros kételyek nélkül ráismert vendégére, kit ha messziről látott is az ember, többé érdekes sajátságai miatt feledni nem tud.

— Hogy bátorkodik ön, kiáltá a haragos lány, kinél a levélorzás' körülményei felmerültek, e küszöbre lépni?

— Salvus conductusom, azaz életbiztositó útlevelem van, drága kisasszony! válaszolá hóbortosan

Gergely diák, melly ha törvényes móddal költ, olly félelem nélküli járkálást enged a hadakozó országok' földjén, mint egy virágos kertben, hol csak ártatlan violák, és hű nefelejcsek illatoznak. — Ezzel egy töltött székre ült és zsebéből kivonván óráját megnézé a mutatót, s elérzékenyülten sohajtá: ah! csak perczeim vannak megpihenésre!!

Illy szemtelen modor kiemelte Sofroniát még a haragból is, noha ebben mély kerékvágások közt kezdett volt kedélye haladni. Nagy szemeket vetett a diákra, de szólani alig tudott. Sőt a mint mélyebben furódzék nézellete e sivar vonalok, e redős tág homlok, e gyorsan mosolygó ajkok, e baziliscusi szempár közé, lakálytalan, gyötrő érzések csepegtek szivébe, idegzetére bűvölet borúlt, vére lökődni kezdett, lélekzete szakadozó tömegben gyült torkára, s azon helyzethez hasonlóba sülyedt, mellyet legjobban a tropicus égalyak' madara ismer, mikor fészke' párkányára lépvén, a lombokhoz simúlt csörgő kigyő' bősz élű szemével találkozik.

A müvésznő tudta már, hogy daemona ül a töltött széken.

— Kisasszony! szóla a vigyori diák, segiteni jöttem készületéseihez. Torda ide hét mérföld. A főispán ő nagysága, többnyire csak Szent Györgyre megyénk védnökére bizta a közlekedési vonalok' kieszközlését, s ennél fogva utaink hasonlitanak a menyországéhoz, ... kissé göröcsösek, miből viszont következik, hogy a sietés hasznos azoknál, kik ma csak Tordán tehetik fejöket ágyvánkosaikra.

Sofronia mihelyt az erőszakos kocsiztatás szőnyegre jött, melly ha egy művészi vándorlatra tapsok, füzérek, s nagy játékdíjak' összegyűjtése végett terveztetett volna is, sértené becsérzetét; mihelyt Torda felhozatott, mellyet miután csak ott lön szabad elalunnia, inkább utált, mint egy ifjú nő fonyadt hetven éves férjének menyegzőágyát: mihelyt Gergely diák' segitése a rakosgatások iránt szóba került: mind ezek után ismétlem, Sofronia kifejlődni kezdett az igézet alól, mellyet vendégének gyülölt arcza idegeire gyakorolt, s némi eltökéléssel mondá: nincs szükségem uraságod' segédére s tán a tordai utra sincs.

S ezen, — körülményei szerint eléggé vakmerő — nyilatkozat után, hátat forditva vendégének, egy iratot kezdett olvasni, mellyben a másnap tartandó vitézi játékok' sora többi mellékleteivel eggyütt, részletesen előadaték.

Gergely nem látszott e társalgási modor által meg lepetve, sőt hasonló szabadságot vévén, mig a töltött széken lógatta magát, s újaival, hogy a hintázásban biztosítva legyen, egy ottoman' karjaihoz kapaszkodott, eléggé hallhatón énekelte:

— Nincs szükségem betegségre!
Rebegte a fekvő lány.
Nincs szükségem hentes-késre!
Mondá a fogoly bárány.

S él e még a kis birkácska?
Egésséges-e a lány?

Vagy gyakran ér olly véletlen,
Mire szükségünk nincs tán? —

Sofronia félelemmel vegyült haragtól égve fordította olvasmányáról Gergelyre szemét, de mig nézellete a dalos vendég' szemtelen vonalaira érkeznék, már találkozott Julia' kitátott szájával és bámész képével.

A komorna t. i szobájába többé nem vesztegelhetett volna, ha szintén egy kordon választaná is el úrnőjétől, s innen laknék a pestis, túl meg az élet, gyógyszertárra nem szükülő egésséggel eggyütt. Illy legyilkolását a kiváncsiságnak követelni minden régi és mostani komornáktól kegyetlenség lenne. —

Ő tehát pletykázó hajlamaival, és hiresztelésre sovár szivecskéjével, meg a pántlikás s konytalan fürtökkel, és a szócserére — a csókcserét nem is említve — vágyó ajkakkal a nappali terembe lépett, s az ismeretlen ur' dalára bámúlt, nem egészen olly helyzetben ugyan mint a könnyező Nióbe, s nem is annyira elcsipősödve, mint a sóbálványnyá dermedt Lóth asszony; de kétség kivül, igen szomorún, és igen haragosan. —

— Miért ütötted ide be orrodat? kiálta Sofronia komornájára zudítva boszankodását. Takarodj tüstént; mert úgy arczul csaplak, hogy megcsattan.

Julia gyorsan hátravonúlt, s a szinésznő, mivel a rendre utasitás közt a félelem fölött túlsúlyt nyert boszankodása, nem legkimélőbben kezdé rajzolni a diák' modorát, s a level körüli fondorkodásait.

Gergely bámész arczczal hallgatá a kisasszony' vádjait. A széken még jobban ingatta derekát, s éneklé félmormogva:

— „Álmos vagyok. Méla hangok
Ringassanak szenderbe.
Csak csimpolya, és dorombszó
Vegyüljön e zenébe.
A tárogató nagy zajt szűl,
Tőle idegzetünk feszül.
Harczdüh támad keblünkben;
Nincs öröm illy hangszerben! — " Gergely boszantó dala' végsora alatt székéről felemelkedett, kardját, melly hintázása köztt néha csörömpölt, mintha nagymegelégülését akarná kijelenteni, jobban igazitá övéhez, aztán kivonta óráját, egy nyomozó tudós' arczával, ki tán Dárius' hires ékiratát szándékozik kibetűzni, vizsgálta a másodperczek' haladását, s végre a nagy boszankodás miatt remegő Sofroniához szólott: — Szép kisasszony! önnek sietni kell. Torda hét mértföld, s még valami azonfelűl, például tiz, vagy husz öl.

— Én ki sem mozdulok e szobából, mondá Sofronia.

Erre Tinódi, válaszolta Gergely, igy szólana:
— Látok arczat, melly piros volt, hervadni,
És varázsos szép szemeket lankadni.
Csak ne hagyná e termetet el a fő,
A csókittas hő ajkakkal igéző! —
Bohó ötlet! — Mért utazzék magára
E szerelmes fő egy sötét deszkára?

Ne nevess rá, jámbor elme! a vérpad
Igen különcz, igen komor, igen vad!! —

Sofronia e szavalatra márványmerev lőn. Minden vérereinek akadozó dobogása kiáltá, hogy istenkisértésnél több e bölccsel, és a barbár fejdelemmel tréfálni.

— Szent isten! a szörnyek engem megölni akarnak, kiáltotta kétsegbeesőn.

— Ne higyje, Sofronia kisasszony! válaszolá a diák ferde mosollyal. Mihelyt szekérbe ül és az általam gyönyörűen festett betűkkel leirt utat követendi, hajszála sem húll le. Különben, — ekkor vállatt vonitott, — — természetesen, kegyedre fog illeni e vers:

— Kinek szeme hunyva van
A veszély óráiban,
Mi virasszon fölötte?
Hisz! a világ tükörét,
Hogy ösmerje: mi a lét?

A meny a szembe tette! — Kezdje tehát el rakosgatásait, kisasszonykám!

Sofronia engedelmeskedék; de minden szorongásai mellett sem állhatta, hogy midőn málháit megtömni a másik szobába rohant, az ajtó' becsapásakor félig emelt hangon ne mondja: Gorombáskodjék csak velem ez a levélorzó; mert, majd mielőtt a szekér indulna eljön Genga, — ő bizonyosan soká nem késik, — és számat fog kérni határtalan szemtelenségeért.

A diák legkisebb szótagig hallotta a fenyegetést, s mihelyt egyedül maradt, mintha visszaemlekezését éleszteni akarná, ismételten kérdezte magától: ki ez a

Genga? Valami vivó mester e? vagy egy felségesen öklöző Bramarbas? — Ah! tudom már! csak muzsikus. Azonban nyilhúrnak való idegei vannak. Erős ember. Hüm!! — Szép kilátások! — Mit sem tesz. Koczkajáték az élet!! —

Ezen bölcs alapigazság' említésekor hanyagúl dőlt a legdrágább divánra, s míg Sofronia ben készülődésekhez fogott, lábait, mint az orgona' sipját változtatva emelgeté föl és le, s hogy magát ne únja, az ablak' karikáira tekintett, mellyekre félig takart nap hinté gyér sugarait, és még jobban vágyván szórakozásra, míg kezét a kard' markolatján tartotta, vékony elfátyolzott hangon kezdett dudorászni:

— „Felhők, ti az ég' álmai!
Milly negéddel játszatok! —
Ott a bérczfőn szétterülnek
Aranyszinü patakok,
S habjaik köztt vigan usznak
Könnyü páracsolnakok.

———

Felhők, ti az ég álmai!
Itt gályákot látok én.
Mennyi kincseket hordanak
A lég ezüst tengerén?
S hol kötnek ki? E szirten e,
Vagy a mélység' kék ölén?

———

Felhők, ti az ég álmai!
Amott tán karaván gyûl?
Zsidás szolgák 's tevék járnak,
Mig előttünk egyedül
Hosszú orrú elefánton
Egy szerecsen király ül.

Felhők, ti az ég álmai!
Milly csoda épület ez?
Opál kupja, oszlopsora
A szelekben lengedez,
Habok' kis csókja türemlik
Ingatag lépcsőihez.

Felhők, ti az ég álmai!
Kit keresnek e habok?
A légházban tündér él e? . . . .
Im, nyilnak az ablakok! —
Ah! a nagy fény elvakitott!
Szentélyökbe nem látok!

Felhők, ti az ég álmai!
Éjszakon egy barlang van.
Hozzá ködpallót vontatok
Szédítő magasságban.

Mért tevétek? — Agya sötét,
Rosz szándék ül udvában.

Felhők, ti az ég álmai!
Majd a dörej nyargal át
Hidatokon, csattogatva
Szikrázó láng ostorát.
És a vihart fellármázza,
E szirtbarlang vén urát!

Fellegek az ég álmai!
A meny' szeme felébredt.
Hőn süt a nap. Sugáritól
Rajzaitok odalett.
Rekkenő és csillagó fény
Önti el az égivet.

S mit ér nekem e láthatár,
Hol nincs szin — és árnyjáték?
Nem vidit, mert egy mezet hord
Fent, és alant messzeség.
Felhő a meny' költészete,
Nélküle puszta a lég!! — Igen, szóla Gergely diák bevégezvén énekét, a földön is legunalmasabbak a veszély nélküli órák, s isten' áldása rajtunk, hogy a sors egy szövegbe himzett derüt és borút. A

küzdésben kéj rejlik, s megfájulna fejem azon boldogságtól, ha a prágai udvartól nyert aranyokat vesztegethetném, minden félsz nélkül Csajferbeg' ő nagysága' különben lágy selymű, de a nyakra hurkolva még is alkalmatlan, sőt halálos zsinegétől, mellyel a Padisa ő magassága megajándékozni szokta nem inye szerinti alattvalóit. Éljenek a smirnai selyemgyárak! Ők jó hangulatban tartják az embert. — Genga nem jön, s pedig érkezésével fenyegettettem. Ennek a ficzkónak izmos karjai vannak.

Illy bölcselkedés után Gergely diák saját hosszú karjait vizsgálta, mellyek szintén épek voltak. —

Sofronia az első fogást azokból, miket hirtelen, és haragos kezekkel batyukba és utiládákba tömni tudott, kihurczoltatá a nappali terembe. Gergely e szorgalmat szivére vévén fölpattant a divánról, s kardostól a tornáczra csörömpölt, honnan kék darabontokat hivott fel, kik mintegy történetből a kapú körül ácsorgottak. Ezek olly hirtelen elhordották a kisasszony' málháit, hogy midőn ő hihetőleg Juliát sietésre ösztönzeni, még mindég piros arczokkal disztermébe lépett, már ott Gergely diákon kivül semmi elmozditandó terű nem volt.

. . . .

Mi történt portékáimmal? kérdé Sofronia Juliától.
Helyette a vendég válaszolta:
— Egy goromba kobold jött el,
Ki segit, hol nem is kell,
Sürög, mozog, hord, rakosgat,
Viharerős kezekkel. —

Isten hozzád, csalfa város!
Szól a szép lány, könye húll,
Záporára bánatinak
A természet beborúl.

És ha sár lesz a rónákon,
S a szélvész' szárnya megcsattan,
Ő hibája, mért sohajta!
Szeme gyöngyét, mért hullatta? „— Szép Kisaszszony! van e még sok emelni való koboldaim számára? mondá a diák kérlelő hangon. Ohajtanám, hogy egy tű se maradjon itt, azonban legfellebb hat percz alatt a szekérnek indúlni szükség, ha becses terhét veszélyekre kitenni nem akarja.

Sofronia, e rendkivül gyengédtelen versre, e szünetleni czélzatokra kétes helyzete iránt, e hangra, mellyben a veszély' minden emlitésekor kárörömet, vagy gúnyt vélt rejleni, — teljesleg lemondott volna türelméről, ha mig boszúsan fordítá a diákra arczát, nem ötlettek vala eszébe drága butorai, tükrei, s a bérlett házban saját költségén tett javitások, mellyek illy rögtönzött távozás által kárpótlás nélkül honmaradnak, s kitudná: milly véletlen számára!

— Reméllem, mondá, az úr' koboldjai, elég tág szekeret hoztak, hogy mindent, mit magam szerzeményéből vásároltam, s miről a fejdelem Ő fenségének csak annyi joga van rendelkezni, mint akármellyik rablónak más zsebéről, hiba nélkül magammal vihetek, e hosszú' díványt, e széles ágyat, s meg a fördő kádokat, és az egyetlen üvegű nagy faltükröt is odaértve.

— Illy badar szót, szép kisasszony!
Titania beszélhet
Kinek óriás palotája
Dióhajba beférhet,

S kinek széles ágykárpitja
Egy liliom levelke lett,
Mellynek árnyában Elf-lovag
Ostromlá a hő szivet.
Mig egy goromba dongó jött,
S a kéjálom oda lett. — Mi, kik a nem erősen könnyü emberek' osztályába tartozunk, jól tudjuk, hogy négy rakott szobának tartalma még a brassai szekérre sem férhet el, mellyet nyolcz ló húz, ámbár a kisasszonyét csak négy fogja repiteni. Ezen nyomatékos ok' következésében én Erdély' és a részek' urának, alkotmányos vagy önkényű parancsából — mert ezen csekélység még nincs tisztába hozva, és Sempronius ezt, mig Titus amazt állitja — mellényem' zsebéből rögtön kiemelek egy irást, melly fájdalom! nincs a rajz' szabályai szerint festve, mert egy nagy úrnak, Zsigmond ő fenségének tollából folyt, saját elméje, vagy idegen segitség által, bizonytalan. De ki óhajtaná e homályos világban, a titok' Sais-leplét felvonni? — Felelet: sem én sem a kisasszony.

Illy bölcs figyelmeztetés után Gergely diák valósággal elővett egy tömött tárczát.

A sűrűn beirt lapok közti gyors kézzel motozott, mig végre különálló papirdarabra talált.

Ezt kivevé, s róla a szobák' minden butorait bolti-árostól elolvasá. A bámuló Sofronia, legfeljebb azt vethette volna czafolatúl, hogy mindenik czikk magasabb becsre lőn téve, mint mellyen ő részint Manassétól, részint a többi kereskedőktől vásárolta; de bár szenvedélyei felgerjesztették, bírt csak ugyan annyi eszéllyel, hogy a fejdelem' saját irását le nem hazudtolá, mi kétségkivűl az álladalmi hatalmak iránti tiszteletből folyt.

A diák gondosan összeszámítá az egész öszletet, s miután többé pontosságáról nem kétkedett, mosolygó arcczal mondá: csekélység! minden butor bére 100 zechinára, két forintra és tizenegy denárra rúg, nem említve olly apró töredékeket, mellyeket p a r a által lehetne kiegyenlíteni; de a kincstár a padisának ezen halpikkelyeiről semmit sem tud. A parák' használata kiáltó visszaélés közjogunkban, mert mi, teljék bár mibe, nem vagyunk törökbarátok.

Illy szabad és független szellemből serkedő megjegyzés után, Gergely az említett pénzmennyiséget leszámlálta, s minthogy Julia' utmutatásai' következésében a kékdarabantok a kisasszony' málháit, már mind lehordották, magát egy fonák bókkal Sofronia' vezetésére ajánlotta, s a távozót, ki különböző szenvedélyek által könnyekre olvadt, a tornácz' utólsó lépcsőjeig biztatta — már többnyire csak prózában.

Julia is kiséré urnőjét a számüzetés' szomoru de nem pénzetlen tévutain.

Az ostor pattogott. A kékdarabant fövegét tisztelettel akará leragadni fejéről. A szinésznő szanaszét jártatta szemeit, vélvén, hogy tán Gengával találko-

zandnak. Julia nem tudta: kinek köszönjön utoljára az ácsorgó népből. A kocsis még feleségével, ki a szomorú jeleneteknek tanúja volt, értekezett egy kajla tehénről, melly tölgyéből, a szomszédasszony' irigysége miatt, vért kezdett ereszteni. Szóval, minden készületben volt, midőn Gergely diák indulásra adott jelt, s a szekerek, olly sok aggodalom' néma tanúi, hóbortos gyorsasággal forgani, szaladni kezdettek, nem vévén figyelembe, milly sok örömöt hagy Sofronia, s milly hű szeretőket Julia Fehérvártt. —

VI.

Az innepi ruhába öltözött bölcs teljesité fejdelmének kivánságát, melly abban öszpontosult, hogy Sofronia Fehérvárról mielőbbb távozzék, még pedig ugy, miként semmi oka, vagy ürügye ne legyen kéréssel, követeléssel, esdeklésekkel, s annál inkább személyesen hozzá folyamodni. —

Midőn tehát a kocsi már eltünt, némi elégültséggel kezdett a tornáczlépcsőkön felmenni. — Azonban, mormogta az ajtóhoz hatolván, utoljára is mi okom van becset tulajdonitani e vállalatomnak? . . . . Egy szemérnyi ijesztés, s egy drachma gúny, vegyitve, — hogy az alchemisták' nyelvén szóljak — egy fontnyi folyékony és iható arannyal: ezen szer mesés sikerrel hatott ugyan

a kisasszonyra; de illy recipe' készitéséhez nem vala szokatlan bölcseség szükséges. Javát, roszát tekintve, mai napom alig tartozik az érdekesebbek közé.

Illy lehangolásra, melly szerénységéről szép bizonyságot tett, tudósunk az előszobába, s onnan Sofronia' termeibe sietett. —

Egyenesen a diván' henger alaku vánkosára rakta fel lábát, mig arczát könyöke támasztá, s kardja a földre csörömpölt. —

— Zsigmond fejdelem — szóla azon helyről, hol dalával ismét a felhőket köszönté — egy tigris bőrbe vart kameleon. Változó szineit, mi által érdekes volna egyénisége, nem élvezhetjük mord bundája miatt, és a tigrissörénytől, a tigriskörmöktől nem merünk félni, mert sejtjük, hogy azok a benlappangó kameleonnak vannak rendezkedése alatt, ki midőn haragszik, még lehetséges, hogy körmös tenyerével átölelni fog, és sörényével, ha az aggodalmak felhevitettek, mint egy nő' legyezőjével, édesen hűtendi arczainkat. — Ne levék vala erélyes Tabago' egész növény-életének daczára tán ma vagy legfellebb holnap megdicsérné Sofroniát, hogy az elutasitó parancsnak engedni nem akart. Istennek hála! a kocsis jól hajt, a szinésznő vissza nem jöhet, s egy befolyás alól, melly miután hivatalomba léptem, rám nézve alkalmatlan lehetne, feloldatik urunk fejdelmünk.

Gergely diák' nyugtalan kedélye nem engedé őt soká a divánon pihenni. Hosszu lábaival a disztermet néhányszor végig mérte, aztán szemlét tartott Sofronia' butorain.

Minden szobát rendre járt, Juliáét, a fördő házat, a konyhát, a kamarát szemre vette szintúgy, mint a szinésznő' nagy lakótermét.

— Jó, szóla vizsgálódásaiból megtérve, hogy Zsigmond fejdelem a szerelem' tengerén nem hozta a partjogot divatba, mellynél fogva a maitressek' elsülyedt kéjhajóinak kincseit magánál tarthatná. E bútorok használhatók, s dicsérem ő fenségét, hogy nekem ajándékozá. Költség nélkül léphetek új méltóságomba.

Ezzel a különböző ajtókat bezárta, s midőn a tornáczra ért, bokornyi kulcs lógott kezében.

— A komjáti várban, mondá a könyöklőre hajtva kezét, tagadhatlanúl drága butoraim vannak; de azok ódonak, mig a fejdelmi palota' alsó szobáiba viendők divatszerük. — A mókusnak, mint a természettudósok állitják, odvában, hol lakik, örökké két ablaka van. A szelek' járása szerint tapasztja be majd egyiket, majd másikát, hogy mindég kényelmesen mulasson. Illyen faodu az én életem. Ha vihar jön keletről, nyugotra nézek, ha nyugot borúlt be, keleten szépen fog derüln látbatárom. Istambul s Prága! idvezlek titeket a pogány minarettekkel, és a keresztény tornyokkal!!

Éppen ekkor lépett a kapun be Genga zuzmarás kedéllyel dugába dölt merénylete miatt.

Gergely diák őgyelgő arczot váltott, bokorkulcsát rázogatta, mintegy templomfüstölőt, s hosszú lábaival fontolva haladott a lépcsőkön alább. —

Rendezőnk, kit bősz sejtelem ragadt meg, egy új kerékvágásra tekintett, melly az udvar' fövenyében mély nyomokat hagyott. Ő tudta, hogy a violaszin ko-

csi nem jött volt a kapun belől. Mindent értett tehát magyarázat nélkül.

— Hol van Sofronia kisasszony? kérdé sötéten, a lak' vendégétől, ki már alant vala. —

— Becses barátom! szólott a bölcs hivatalnok, meghasonló vélemény uralkodik a látás' érzékére nézve két párt közt. A szigorú tanok' egyénei állítják, hogy a, szem elvontan a tárgyak' minősége által előlépő akadályoktól egészséges, vagy beteg, higgadt, vagy felmagasztalt perczeinkben egyaránt lát bizonyos mennyiségű ölekig; de a neoplatonismus hivei, s köztök Paracelsus Bombastus de Hohenheim, nem kételkednek, hogy egy ideges vérmérsékü személy, kivált ha lázban van, Szent Domingóig is hasonló pontossággal néz, mint az ép ember egyik szobából másikba, t. i. nyitott ajtó mellett: ha tehát ön egy neoplatonicust kérdezett volna meg, ez mondaná: most éppen Borbándon túl nyolcz öllel két lábbal és tizenegy uj fokkal megy Sofronia' kisasszony szekere, de miután hozzám az exact ismeretek' emberéhez járult tudakolásával, én vállat vonitok, s válaszolom: lehetetlen bizonyosan megmondani. —

Gengának minden vércsepje forrott.

Karon ragadá e ház' vendégét, s a kertajtó felé vivén, kérdezte dörgő hangon: ön úgy-e egy levélsikkasztó, egy gyáva tolvaj, ki Pierrótól elorza bizonyos iratot, melly Báthori Boldizsár grófhoz volt czimezve?

— Szives barátom, Pierro, vagy magyarúl Péter névre, mióta azt egy apostol divatba hozta, számos egyént keresztelnek. Kit ért ön?

— Én a mysteriumok' bajazzoját értem. Tőle csentett el ön egy levelet.

— Tehát a bohóczról van szó, kit meg kell különböztetni az olasz Arlequinótól és a német Hanswursttól, mert külön egyéniség, mennyiben a bohócz soha szinpadra nem lép, mig fajrokonai nagy zajjal csörömpölnek a függönyöken túli világban, hol a költészet addig meredez, és szól rimekben — meg prózában, mig elhiteti, hogy ő az élet' képe, és a valónak hiteles másolata. —

— Ne hóbortoskodjék ön! Ekkor Genga megrázta Gergely' dolmánygallérját, hogy a nyak, és fő is utána ingott. — Igaz-e, hogy elorozta Pierro' levelét? ez a kérdés.

Gergely köhögni kezdett, s hidegen mondá: vegyük fel elméletileg a szőnyegre hozott ügyet. Hihető-e, hogy én illy áldástalan tagokkal Pierrot vizre vinni tudjam, őt, ki nem Arlequino, s nem Hanswurst ugyan, de szintén fürge egyén, mert bajazzo?

Genga már Sofronia' vendégét mélyen vonta a kertbe, sőt az ajtót is utána zárta! Én nem szándékozom bölcselkedni, szóla alig fékezve dühét. Vivni akarok önnel, levélorzó, s gaz cselszövő.

— Pugnare Thracum est, mondja a római költő, válaszolá Gergely. Czélszerűbb volna tehát nekünk, kik közül egyik bölcs, másik művész, e tusát szóval, arcz-játékokkal és szónoklattal folytatni. —

Genga' dühe alig ismert határt.

Holofernes' kardját villogtatva rohant ármányos bölcsünkre. Ez hátrálni kezdett kiáltván: Phoebus: Apollon

nem látod-e, milly tusa gerjed egy kecskegyapjú fölött? — Óh! nap! ha éles sugáraid, mellyekkel a görögöket megbetegítetted, hiányzanak, vagy a szép nőjü kovácsistennél vannak köszörülés végett, húnyd be most szemeidet, hogy ne lássad az ártatlan tudósnak véromlását!! —

Küzdelmök egyenetlennek mutatkozék. Genga lelke mélyében kezdette gyanitani, miként Pierro volt az áruló; mert a diák olly gyáván védte magát, olly gyorsan rugaszkodott a kert' hátajtója felé, hogy hihetlennek látszott egy sok oldalról ügyes férfinak kijátszodtatása ezen alaktalan, s félénk báb által. —

Rendezőnk vélt martalékjának útját szegvén, a kerítés mellетti hűselőbe szorította őt.

Midőn Gergely a nyári mulató' padlazatára lépett, gráczia életemnek! kiáltá a hadi foglyok' modorában. Eresszük a kis gerlét, Sofronia kisasszonyt, messze repülni, feledjük az eltévedt levelet, s lépjünk mi szoros barátságba.

Gengát még jobban felingerlék e szavak. Mint eléggé ügyes vivó csaknem falhoz szorította ellenfelét. Gergelynek nem volt hová hátrálni, s kezén, egy téveszlett szablyaütés' hegye, vékony karczolást metszett. A vér' keskeny zsinege fecskendett ki e seben. A biborcseppek' látására hiénaként bőszült fel Gergely, s megtámadóvá vált, előnyeivel egy még ki nem fáradt karnak. Genga már nehezen lélekzett, s most kelle tapasztalnia, hogy vetélytársa sokkal gyakorlottabb vivómester. Istenemre! ön' élete árva sohajt sem ér! kiáltá a máskor hideg ecclecticus. Kék szeme tűzben lobogott; s kéz izmai egy athletáéi voltak. Két csapás, mint testvér vil-

lám, időköz nélkül sújtá Gengát. Egyik koponyáját hasította föl; a másik mellcsontain belöl sebzé meg az élet' nemesebb eszközeit. —

Genga hátrabukott megrekedt átokkal ajkain, szemei vérben forogtak, arcza mozgó bibor-palástot vön, torkából hörgés emelt ki rőt habokat.

— Most először tettem porrá olly lényt, kinek a természet mondá: élj hosszú évekig! Az ajkakon apró férgek fogják magokat kifúrni, s még nagyobbak költendnek tojást, alapitnak családfát a sziv' kamaráiban, ... Illy különcz koczkákat vet a szerencse, földünknek, melly a lehető világok' legrosszabbika, ledér kéjhölgye!! — Szegény Genga! .'. . Mit tehetek róla. Ő támadott meg. . . . Bűnoldás nélkül haldokolni keserű lehet, kinek hite van! ! — Az én vallásom egy pupos nő, melly meggörbedt, szünetlen a föld' göröngyei közt keresvén kincseket. Feje nem nyilik égbe, fürtein nincs csillagkoszorú. Neve: siker e bánatvölgyben, honnan ön, Genga! messze távozott, mert szemei, mint látom már behúnyódtak. Idv a kegyes kimúltaknak, örök csend a kétkedők' számára!! —

Gergely ezen Tibull' alagyáiba való hangulattal megvizsgálta a rendezőt, hogy tanértőleg elhatározhassa: hány jelből bizonyos, miszerint már meghólt? Illy nyomozatok' önkénytes eredménye vala, néhány apró vérfolt innepi ruháján. Keze még vörös lön, mint a basarózsa. Kardjáról pedig különben is a nyert diadal' cseppei szivárogtak. Ezekhez még ha függesztjük a körmöl seb' aludt vérbarázdáját: alig lehet tagadnunk, miként a tudós férfiún most nem igen látszott a szabad mes-

terségek' nyoma, mellyekről egy római költőben írva van, hogy megpuhitják az erkölcseket, nem türik azok elvadulásá t.

Talán éppen az idézett latin vers ötlék szelid muderrisünknek eszébe, mert tenyerét, mintha szerencsét akarna belöle olvasni, gondosan vizsgálva, Genga' holt teteméhez térdelt, s megragadván felső öltönye' széleit, a sujtásos posztóval takarítni kezdette kezét, olly szorgalommal, mint az elkésett konyhaszolgáló a késeket, és villákot, midőn már asztalterités következik. —

E müködés nem hagyá észrevenni, hogy a kert' hátajtaja kinyilt, és Pierrónak — ki zárva találta az első bejárót, s mert fegyvercsattogást hallott a hüselőben, a második ajtóhoz sétált — szürke feje ovatosan tüzte be magát.

Mintha e főt galvanicus szikrák csapták volna arczúl a nyári mulató' bősz jelenetére, szédelgésbe sülyedt, s a derék bajazzo nehány másodperczet, az ajtónyilás közé — mintegy csiptetőben — szorúlt pofával töltött el mereven, és nagyszerü ámulattal.

Mihelyt létege viszont kiémedten lökte a vért szivéből a kevésbbé nemes részekre, mihelyt a szürke főnek, melly mint egy vadmacskáé felborzadt, hajai simúlni kezdettek, Pierro ovatosan, és nesz nélkül vonta be a kertajtót.

Az utczán hangzék; segitség! . . . halál! . . . gyilkos!!

Gergely diák nyugodt öntudattal takarítván ki kezét, éppen kardjának tisztogatásához fogott, midőn a kertajtó betaszítva lón.

Boszuló Nemesisként rohant elő a bajazzo.

— Ide jöjjenek önök, kék darabantok! . . . ide jöjjön a nagy nép, kiben a közvélemény nyilatkozik! — Menjenek városi hajdúk a főajtóhoz. Bárdokkal kell kettê hasítni; mert belülről van zárva.

Gergely felemelkedik térdeiről, és ögyelgőn nézett szanaszét.

— Signor! ön foglyom!, kiáltá Pierro hozzá közelítve. Az igaz, hogy müvészi ügyességgel csalt meg, mi kötelességemmé tette volna hasonló fegyvereket használni boszumra. De a lorettoi szűzre! rendkivüli események szokatlan eszközökre jogosítnak. . . . . Szegény Genga! . . Igy bánni a müvészet' egyik képviselőjével!! — Signorok! becsületes kék darabantok!, kegyeteken, Erdély rendőrein, mint a két földsarki kigyón világunk rendszere, nyugszik az igazság. Ragadják nyakon e bűnöst. Itt a halott, ott a gyilkos, minden tiszta. Kék signorok! siessenek kötelességökkel!

Ezen buzditó szónoklat alatt megnépesedék a kert. Teli voltak az ösvények, s virágos táblák ácsorgókkal, és fegyveresekkel.

Legalább husz kék darabant, kik mind a szomszéd utczákra valának fölállítva, alkottak most tömör félkört a diák körül, hosszú bárgyú arczczal, s még hoszszabb dzsidákkal.

Pierro elégült volt a sorstól nyert illy megtorlással.

— Fegyver közé e rabot kék Signorok! ismétlé.

Gergely a hűselőbül kilépvén mondá: mit ácsorgnak kentek? Fogják meg e holt embert, s vigyék le oda — ekkor kezével Sofronia' lakára mutatott —, . . . ez az

előszoba kulcsa — övéből egy kulcsot dobott ki . . . . fektessék szépen le, szólitsanak vén asszonyokat, kik megmossák, és kinyújtoztassék. Te, Laczi! jelentsd pater Manának, a minoriták' templománál, hogy vonassa meg a harangokat. Innepélyes temetést akarok tartani: mert a néhai derék ember, s becsületes müvész volt.

Laczi parancs szerint távozott. Hatan megragadták Gengát, s vitték Sofronia' lakába.

Pierro alkalmatlan helyzetben kezdé magát találni.

Mind több nép tolongott a kis kertbe, részint ő fensége', részint a fogarasi gróf' pártjához tartozó. —

— Barátaim, szóla a diák, látván egy nyilatkozt' szükségét, Zsigmond ő fensége isten kegyelméből Erdély, és a részek' fejedelme, kötelességemmé tevé, hogy hirdetném ki, miszerint kormányunk szivére vette a hű nép' panaszit bizonyos idegen müvészek iránt, kik nagy költséggel hozatván be Olaszországból, a szegény adózó nép' terheit öregbítik, mik felett arczuk, hazug szavaik, idegen szokásaik, és a keresztény vallással összeütköző erkölcseik által mindenütt békétlenséget, és bűnt terjesztenek. Én teljesitém, mint hű szolgához illik, e bölcs parancsot, s egyszersmind tudtúl adtam, hogy az idegen komédiások, kik a becsületes magyar nép' zsirján hiztak meg, huszonnégy óra alatt távozzanak Fehérvárról. Erélyes fellépésemnek sikerült a gyülölt idegenek közül egyiket elűzni, midőn e művész istennel, és bűneivel már számot vetett, kardot rántván engem, noha épen ma ő fenségének valóságos, és benső titoknokává neveztettem ki, vakmerőn megtámadott. E seb kezemen tanúságot teszen iszonyú meré-

nyéről. Én védtem magam. S a gondviselés' rendkivüli kegyéből, ámbár csak az irótoll' forgatására érzék hivatást, ellenségem porba hullott. Most se tudom: egy védő angyalnak-e, vagy az ő vak mérgének, melly miatt fegyverével sem tudott bánni, köszönjem csodák' csodájával határos menekülésemet? — A tény ez...... S én engesztelő áldozatokat nyújtandok isten' zsámolyához, a bűnös halott' lelkéért —

Miután muderrisek nem izgatták a tömeget, természetes lőn, hogy Gergely' szavát nagy elégüléssel fogadták a fejdelem' részén lévők, míg a többiek békétlen, de meghunyászkodó mormogással valának tanui a holt művész' kertböli kivitelének.

Ezen hordozkodás alatt kiválóbb öltözötü, és tekintélyes emberek is vegyültek a nép közé. Ártay úrnak, a megkásásodott agyu országlárnak, széles, s redőzött pofája, hamuszín szemgyürüzettel, kicsucsorodott állal, s a hiányzó fogak miatt bedölt ajkokkal, fölüté magát. Mihelyt idöviselte lényével figyelmet gerjeszthetett, tisztelettel idvezlé Gergelyt, az új hivatalnokot, ki ögyelgő kék szemeivel észre sem látszott őt venni. Ártay mellől csakhamar előlépett Bodoni, a legszemtelenebb udvaroncz. Ez, miután jövendője a porból fölemelt diák' befolyása miatt leginkább veszélyeztetheték, igen természetesen szivélyes, hű, örök barátságot akart vele kötni, s noha még tegnapelőtt alig vette észre az igénytelen irnokot, most okot talált hozzá sietni, s bizodalmas kérdezések után a megölt rendező' arczátlanságáról, mint gyermekkori ismerősét, t e n e k szólitotta, s a vértől nem egészen tiszta kezeket hőn szorongatá. —

Pierro, az ámuló müvész látván, hogy hebehurgya bosszújával nemcsak meg nem buktatá azt, ki őt a városberekben megszégyenitette, de még magát is erős galibába keveré, s egy még ferdébb kiadású ördög Oliviernek *) üldözésére tette ki, — tanácsosnak tartá összevonni vitorláját, s ősz fejét mind inkább láthatlanná tenni. —

Sunyogva vegyült tehát a tömeg közé. — Olly rosz idők jönek rám, mondá, minők hajdan voltak, midőn szent Floriánra esküvém, az abruzzoi barlangban háltam, és Thomasióval karonfogva sétalgaték. Fájdalom! a lorettói szüz behúnyta szemeit, s alig nyitandja számomra addig ki, mig ezen átkozott országból, hol sok eretnekek laknak, vissza nem nyargalok a Po, vagy Tiberis partjaihoz. Cospetto! milly dicső szaladás leend ez alig négy scudival zsebemben!!

Pierro illy kecsegtető életképre függesztvén szemeit, ovakodva, mint a tojás köztt tánczoló, sikúlt a kertajtó felé, hol Battistával találkozván, a városberekbe mentek, hogy egy kupa [rózsamáli mellett kifőzzék tervöket, melly által hátat forditva Erdélynek, az élet' tövises utain tovább vándorolni lehessen.

Gergely diák csak hamar azon léha udvaronczok körébe vezettetett Bodoni által, kik komolyabb ügygyel nem foglalkozván, a palotaármányoktól kezdve a legnemtelenebb utczai látványokig semmiből ki nem maradhatnak.

---

*) Igy hivták XI. Lajos franczia király' borbélyát, ki mindenható kegyencz volt. —

Ezek már kis gombolyékban állottak külön a bámész néptől, s vidor szeszéllyel, sőt némellyek szilaj, kitörő kaczaj közt említék a hüselői jelenetek' nevetséges oldalait, majd élményekre, pletykákra terjeszkedték ki, nőneveket vettek fel szennyes ajkaikra, rendezék mái saturnaliájokat, s csak azt sajnálák, hogy Bodoninak, a legjobb czimbora, s legmüértőbb borbarátnak Gyulaival rögtön Vinczre kell indúlni, hogy ott nyárspolgárok, s megyei kék dolmányos urak' unalmas társaságában egy nagy ebédet költsenek el. —

A diák, jellemének és külmodorának minden cynismusa mellett, óriás volt e rang, czim, s aranysújtások közé foglalt korszerüségek sorában. Ő érzé, hogy a szolgalényeken uralkodásra hivaték, s e fényes udvaronczok, mintha már suhogtatni kezdette volna hatalma' vasveszőjét, hizelgni látszottak az enyedi elcsapott oskolamesterből újdonsült úrnak.

A már jobb részt szétoszlani kezdő tömeg keveset ügyelt e kórjelekre, mellyek által események magvai hintettek el; de egy csontos fő, egy tüzélű szem, egy hosszú, s mysticus arcz, mellét seprő fekete szakállával, a legkisebb mozdulatot is mélyen véste figyelmébe.

Az ábrándos astrolog volt e szigorú kémje, birája a diák' sorsházának.

— Ah! sohajtá Farkas István, ő gőggel halad zodiacusán. Megszégyenül a bolygó csillag, melly az én bölcsőm és koporsóm közé rajzolá sok izzasztó év' munkaterét. Mit érnek Zoroaster' hasznos ismeretei, midőn

a léha bölcseség' tanárja zsebébe vagyont rak, homlokára hirsugárt füz, és lelkiismeretére mákonyport hint? — De mért csüggedtem el? Nincs e a hegynek lejtője? Mindig bukás követte a nagy szerencsét. Ő nem fog olly szerény lenni mint Polycrates, ki drága gyürüjét dobta tengerbe, hogy a sors' ajándékival együtt a veszteség' sajgását érezze. Miután csillagházát soha jól összeállitani nem tudtam, már hinni kezdém — s erre több tekintélyek hatalmaznak fel — hogy életem nem is vág a zodiacus rajzaiba. Kivételes lény ő, — egy a véletlen' parittyájából kilökött üstökös, melly mig sustorgó szikrái miatt mindig fogyasztja tömegét, elapad, kiég, szétoszlik, annélkül, hogy az ég' szegzett vagy járó csillagtestei közt helyet találhatna magának. Szilokra tépik őt a haragos planétákban rejlő erők, s a régi viszony tovább folytattatik, mintha kalandjaira ki sem indúlt volna . . . . . ezen vándorfény. De neked, Farkas István! korán meg kell lesni a Nemesis' szándékát. Érdekedben van nem akkor sejdíteni csak e gőgös diák' halálát, midőn már minden bagoly huhogja. Ő megalázta benned a tudományt. . . . . . .

Még egybe sem füzte a mord astrolog sivar eszméit, s már egyedül maradott Sofronia' kertjében. Sietett tehát utólérni a népet, hogy az ember-ár közé vegyülhessen.

Szinésznőnk e szivrázó jelenet alatt alkalmasint Tövisre érkezett. Útja boszantólag szerencsés volt Tordáig . . . . onnan Nagybányáig, s végre a török, meg német portyázók közit, sok falun és városon át egész a corte Vitellióig, hol Gengával vala találkozandó.

Mikor tudta meg mátkája' halálát, szorosan meghatározni alig lehet. De a szinpad' szorgalmasb, s müértöbb birálói — s illyenek Milanoban, hol Sofronia csak másod rangú szerepekre köthetett szerződést, kétségkivül többen voltak, mint Fehérvártt — két korszakot jegyzének meg, nem divatlapokban, mik akkor hiányzottak, hanem csak emlékökben, Sofronia' müvész irányaira nézve.

Eleinte ő leginkább azon sajátszerü darabokban lépett föl, mellyek egy kidolgozott dráma 's a rögtönzés közt állottak, s mellyeket többnyire Gozzi nagy szépségü müveiből ismerünk.

Ezekben örökké a begyes nőket játszotta, több lágysággal, mint kellett volna, s tarkább szeszéllyel mint a szerep' jelleme engedte. Azonban, hol rögtönzésre volt szükség, hol a falusi ártatlanságnak egy ravasz udvarlót sikerült megszégyeniteni, vagy a hol egy csalatkozások közt kiábrándúlt nő, az engedékeny imádót térdei előtt hevertette, s végre sújtásos tirádáiért kikaczagá: ah! illy perczekben Sofronia nagy hatálylyal játszott, rögtönzései kedvesebbek voltak, mint a tudós irónak kiesztergált sorai, a különben silánydarab tapsokat nyert, s látszék, hogy a szinésznőnek tapasztalata van a szerelemről, s epéje a gúnyhoz. Illy fényes siker nem maradhatott jutalom nélkül. A vállalkozó tisztelvén

közönsége' izlését, önként felemelte Sofronia' évpénzét. De sok milánói arszlán szerette volna tudni, olly begyes e a szép idegen boudoirjában, mint a deszkákon? — Azon körülmény, hogy az ifjú lovagok gyérebben kezdettek tapsolni, midőn a jégszivű Turandot a szinpadon megjelent s imádóit rendre gúnyolgatta, gyanítani hagyá, hogy Sofronia otthon sem vala magas véleménnyel a szerelem és hűség iránt. . . . . .

. . Három hónap folyt le e viszonyok, s foglalkozás közt.

A fecskék már Erdélyből a késő őszön is meleg légü olaszföldre költöztek. Darvaink, s a gólya nem jelentek meg többé, sem a kenyérmezei téren, sem a szathmári róna kútgémeinél, sem a mezőségi pórnép' szalma fedelén, vagy mocsáros tavai mellett. A madárvilág' finyásabb fajai, kiknek cosmopolitismusok határt és féket alig ösmert, elvándoroltak göröngyeinkről, hol a harmatcseppek zuzmarává jegednek, és a fehér hó nem melegül föl, midőn gyémánt tükörré válik a nap' sugarai által, sőt olly hideg, mint egy tapasztalt férfi a csillogó dicsőség' kaczérkodásaira. . . . .

November' valamellyik ködös reggelén, egy sipláda zengett Sofronia' ablaka előtt. Az oláh dallamokra két fiatal maczkó kezdett tánczolni. Jog szerint a reménydús bocsok' ugrándozása kamcsatkai volt; azonban hátszegvidékinek is megjárta. Szinésznőnk kitekintett ablakán és az impressario épen magyarázni akarta, hogy medvéi csupán a fagyos tenger' jéghegyei közt tanyáznak és leginkább ember hússal szeretnek táplálkozni, midőn felnézvén, — „minden szentekre!“ kiáltá, „ez Sofronia

kisasszony, a mi szétoszlott társaságunk' legdrágább kincse." A sipládás, t. i. a régi foglalkozására visszatért Battista, ujongva rohant fel a lépcsőkön, medvéit egy kondor hajú gyermekre bizván, ki a Genga' szolgálatjában általunk látott savoyard volt.

Hosszasan beszéltek együtt, s e találkozás — mert más kielégítő okot gyanitani sem tudunk — eldöntő volt a begyes szerepekre nézve.

Sofronia pár hétig visszavonult a szinpadról. E rövid idő alatt termete karcsubb, arcza sáppadtabb és szenvedő lön.

Midőn ismét a müvilágnak kezdett áldozni, kizárólag a Meropék, Medeák és Judithok' szerepét választotta, mellyek megrázó érzéseken alapulnak, vad kézzel szórják az iszonyt, titáni szenvedélyekkel küzdenek, s mellyekben a nők gyermekeiket tépik szét, férjöket mérgezik meg, vagy a zsarnok' szivébe döfnek kést.

Az Amazon nem volt soha merészebb, mint ő. Hangja reszketteté a festett falakat, mozdulataira és arczkifejezésére a hadarászatban gyönyörködő olasz nép is rettegve tekintett. Taps tapsot ért, mert minden rendkivülinek van közönsége.

Sofronia hiressé lett nem a begyes, de a bősz modorban.

Néhány műbíró csóválta fejét, azonban a tömeg rendre utasitá a Zoilusokat, s minden összefolyt arra, hogy Genga' mátkája, ha nem is a legmüvészibb, de a legdúsabban fizetett szinésznővé váljék.

Megtakarított jövedelméből egy emeletes falusi villát vásárolt a kertben szökőkuttal, a tómederben arany-

halakkal és hattyúházzal, a sétányok közt francziáson megnyirt fákkal, mellyeknek lombjain madárdal helyett üvegcsengetyük ezüstnesze tartott délesti zenét és merev szobrok, — nymphákké, és najádoké — nézlek görögarczélökkel, s átalánosított vonalaikkal a vizhordó falusi lánykákra, kik a hideg forrásokat szerették ugyan, de kannáikkal ezen popánczok miatt, ha módját ejthették, nem jelentek meg Sofronia kisasszony' mesterkélt szökőkútjai, és vizomlásainál.

Midőn Báthori Zsigmond ő fensége egykori kéjhölgyének anyakönyve a négy X-re mutatott, egy pohos hasú udvarló szekerezett hetenként kétszer a villába. Az udvarlási idő szorosan perczekre volt számítva, hogy a szív semmit el ne foglaljon a jövedelmező napi foglalkozásokból.

Ezen, órák és innepnapok szerint epedő, lény egy hires ügyvéd volt, kinek három előnye valá: t. i. nagy halmaz pénze, melly kényelmekre, hatvan éve, melly élettársa' özvegy-fájdalmaira nyújtana kilátást, és neve. Őt t. i. Gengának hívták.

A szinésznő illy előnyöket megvetni nem tudván, a hármas tökélyért kezét nyújtá neki. —

Oltárnál, s néhány hóval utóbb kór-ágy mellett látjuk Sofroniát.

Az oltár pazér kényelmekhez bilincselte őt, mig a haldokló' vánkosa a kimulás' hörgései közt véghagyományról, és kétszázezer scudiról suttogott. . . . . . A többit kitalálhatják olvasóim. Mi előttünk nagyobb talány, az két kérdésben öszpontosúl:

Igaz e először, hogy Sofronia azért volt begyes a szinpadon, mert a Milanoba nem érkező Genga által rászedetve hivé magát? és másodszor Battista megjelenése óta azért volt e ő viszont a szinpadon szenvedélyes, dühöngő és bősz, mert szerelme Gengához s iszonya mátkája' kimulása iránt, végletekre ragadta, kivált midőn dühöngéseit tapsvihar kiséré?

Mi e talányokat megoldani nem tudjuk; de sejtjük, hogy a költő és müvész a sors' csapásaira nézve olly szabaditékkal bír, minővel minden ember az égdörej' ellenében. Valamint t. i. a villám által sujtott lény' vonalai felmagasztasulnak, s rajtok soha ferde gorcs nyomait nem láthatjuk: szintúgy a müvész s költő érdekesebbé válik, ha a szerencsétlenség nyilveszője átjárta szivét, annélkül, hogy azt ezen vastag izom' rugonyossága miatt szétrepesztené. —

De térjünk Milanóból vissza Gyula Fehérvárra, és Gergely diák' párviadalától egy órával későbbi időkre. —

VII.

A Szentgyörgy kapuhoz közel fekvő épületek' legnagyobbikának egyik belső termében, két férfi folytat lassú, s mint sejteni lehet, titkos beszélgetést. — A szomszéd szobában senki sincs; a legények sem nyitották hosszú óranegyed óta be s még is a társalgó urak — bár arczukon gyakran mutatkozik szenvedély — olly fokra nem emeltek egy hangot is, hogy szívök' és ajkaik' titka az ajtónál hallgató legélesebb fülnek is eláraltathatnék. A szerelmeseken kivül, csak a fekete szándékú bűntársak volnának alkalmasok magukra, minden tanu nélkül, illy suttogó értesülést váltani.

A beszélők közül az, ki vendégnek látszék, huszonöt, és harmincz év közt volt, nyulánk, de izmos

termettel, szép de betyáros arczczal. Közönségesnél simább szavaiból hihetnők, hogy megizlelte a tudományok' felszinét, mig vonalain a pajzán kinyomat meggyőzne, miként emberünk azon iskola-gyerekek közé tartozhatott, kik mindég a szamarak' padján ülnek ugyan s mesteröktől hosszú papirfüleket kapnak halántékaikra; de tanuló társaik közlt nagy tekintélyben állanak, mert minden merészebb vállalatnak, a padok' berovatkolásától kezdve, a szomszéd kert' gyümölcsfáinak lefosztogatásáig, vagy vezetői, vagy legalább indítványozói. E vegye a kigyalult modornak betyár hajlamokkal, olly jellemzőn nyilatkozott nála, hogy most egy görög szatócsnak tarthatnók, ki finomúl kiesztergált szavaival rosz szöveteinek kelendőséget szerez, majd egy böszörményi hajdúnak, ki a fokos és csákány' körébe von minden kérdést.

A másik úr — e fényes lak' tulajdonosa — legalább ötven évet számlált. Termete szabályos. Arcza egykor szép lehetett, de a feslettség, kóbor élet, és holyagos himlő, — mellyel ért korában lön megajándékozva — szerfelett eltorzitották. Nagy jelentékeny homloka, kesely orra, mély tüzű barna szeme, széles vállai, edzett termete, s lovagias mozdulatai, felülemelték őt a köznapi lényeken, s ha nem is meglepő vagy méltóságteli, de erélyes és komoly kinyomatot ruháztak rá. Azonban durvult arczbőrének mocskos-sárga szine, mellyen epefoltok mutatkoztak, szemüvegének zöldes-kék gyürűi redő-csokrokkal szegélyezve, finom metszetü, de felcserepzett ajkának hideg és gúnyos mosolya igen kedvetlenül, hogy ne mondjam, viszadöbbentőleg hatot-

tak. Rövidre nyirt szakálla lapos, és széles szemöldei, ragyától gyér bajusza, s néhol csaknem forradásos pofája olly kopottá s elviseltté tevék, mintha a természetnek zsibvásáron vett, újranyirt, megforditott, s a hordozás által megint elavult kelméje volna. —

A betyárszabásu vendég és a komor háziúr különböző polgári helyzetben élőknek látszottak; mert az első akalmasint csak köznemes lehetett, mig a másodiknál magatartása, fényes palotája, termeinek választékony butorzata, s bérruhás cselédei a felső osztály' emberét árúlták el. Illy, Erdélyben nem csekély, korlát mellett is azon párbeszéd, mellynek mi csak folytatását, s nem kezdetét is hallhatjuk, inkább egyenlő ranguak, mint úr, és proletarius közt szövöttnek mutatkozik. —

— Én sok fontosságot nem tulajdonitnék e gyűrűnek, szóla az ifju. Kivált olly állásban, ragasztá megjegyzéséhez, szünet után, és nyomatékkal — mellyben ön van. Ha csak egy perczig lettem volna azon ponton, honnan a fejdelmi süveg felé is kezemet kinyújtni merészeljem, soha nem törpülnék udvari cselekben vak eszközzé.

— Kegyelmed még fiatal ember; de engem a sors Cappadociától fogva Erdélyig sok ebek' harminczadán vitt át, hol különben vámsorompók sem voltak. Utazásaim közt részint parákkal zsebemben és gyalog, részint a velenczei tözsérek' váltóival — s hatlovas hintóban, megtanulám, hogy az ember mikor teheti úrilag parancsoljon, mikor pedig módja rá nincs, engedelmeskedjék, mint akármellyik bazáron vasárolt rab. Régen,

ha Podlodovi *) a padisánál nem feketít be, fejdelem lehettem volna; most vagyonom a Báthoriak' kegyelméből foly, rangom ő fensége' szeszélyétől függ. Csak ugy nyújtózom, meddig a takaró tart.

— Tehát ön, minden további vizsgálat nélkül engedelmeskedni akar?

— S kegyelmed, Bodó uram! viszonyaimban másként cselekednék? kérdezte felelet helyett a házúr.

— Én előbb megtudnám: valljon Zsigmond ő fensége parancsa-e?

— Még rég kötelességemmé' tétetett, hogy Gyulai' rendeleteinek mindenben szoros felelőség alatt engedelmeskedjem. Különben is az egész dolog csekélység, s legfeljebb egy misericordiánus frater indulna meg rajta, kinek kötelessége gyógyitani azon sebet, mellyet mi lovagok vágunk. Illy örökös testfoldozóknak természetesen érzékenyebb szívvel kell bírni, mint nekem, ki láttam Smyrnában pestist, Maroccóban örjöngő szentek által prédikált mészárlást a hitetlen frankok ellen, Spanyolországban auto da fét, hol hosszú sorban égtek meg az eretnekek, kiknek palástukra kalánfülű ördögök voltak festve, hogy a néptömegen szánalom helyett nevetés, vagy iszony uralkodjék. —

— Őrizzen isten! hogy kegyedről, nemes lovag, olly gyengéséget tegyek fel, mit csak némberkonty alatt lehet megbocsátani. Én a végrehajtás' felfüggesztését politicából javallanám; mert hátha csak Gyulai úr' szeszélyéből folyt e rendelet?

---

*) Báthori István volt lengyel király' istambuli követe.

— Állhatatosan hiszem, válaszolá az élemedett korú háziúr, s kegyelmed is meggyőződhetik, hogy ő fensége helybenhagyta. Inkább kételkedném, ha nemeslelküségről volna szó. —

— De a fejdelem roszúl értesülhetett.

— Megengedem — ez az uralkodók' sorsa.

— Ma, vagy holnap fel fog világosíttatni, és szívesen megmásítaná tettét.

— Ez édes Bodó uram! előttem nyomatékkal csak akkor bírna, ha a változás rosszabbra, nagyobb kegyetlenségre történnék, nem pedig olly értelemben, mint kegyelmed gondolja.

— Ön tehát szeretné, ha zsarnokká válnék ő fensége.

— Miért ne? barátom! Kristóf vajda ledér nőmnek fogta pártját, zsinatokat tartatott költségemre, az ágy-s asztaltól különszakittata midőn pénzem elfogyott; s Erdélyből kiüzött. Bátyja a lengyel király látván, hogy Istambulban a basák részemen vagynak, tíz ezer tallért fizetett a fővezérnek elfogatásomért. Miután feleségemhezi jogomról egy szép öszvegért lemondottam, Zsigmond kegyelmébe vett ugyan, és éléggé fizet; de folyamodott e bár egyszer tanácsomhoz? — holott én, ki hosszas bújdoklásaim közt, csak az új világot nem láttam az inkások' hitvány romjaival, és a mezitelen vörös bőrü emberekkel, — utoljára is valamennyire bölcsebb véleményekkel szolgálhatnék a fenséges udvarnak, mint a fogatlan Artai, vagy a részeges Bodoni. Illy mellőzés, és szerepem, melly vak engedelmességet parancsol, nem teszik e szükségessé, hogy be ne várjam

urunk fejdelmünknek kijózanodását, hanem akkor tegyek, midőn parancsoltatik?

— Mind igaz lehet, nagyságos uram! válaszolta Bodó Zsiga, — de ha én egy szinte fontos tekintete figyelmébe ajánlanék, mit mondana ön rá?

— Először tudni vágynám e tekintetet.

— Az a muderrrisek' érdekére vonatkozik.

Márkházy nyugtalanná lön, és ragyás arcza békétlen kinyomatot váltott.

— Mindenbe csak nem vegyíti magát e titkos tanuság — szóla sötét képpel.

— A rab' sorsa, jegyezte meg Bodó, érdekeinkkel szöveték össze.

— De kegyelmed tudja, hogy olly tényre, melly szigorúan hivatalomból foly, a nemes gyüldének semmi véleménye nem lehet.

— Irántunk nem csak azon kötelességek léteznek, mellyeknek elhanyagolását a komjáti vár' kőpadja megbüntetheti.

— Én csupán illyeket ismerek, válaszolta Márkházy szigorral.

— Ön elnökünk volt, s nálamnál jobban tudja, hogy vannak erkölcsi tartozások is.

— Kegyelmed is beláthatja, szólt a palotaőr békétlenül, miként Csajfesbeg, budai levele által az illendőség' szabályát sértette meg. Én önként lemondottam volna olly hivatásról, melly terühvel jár haszon nélkül, — de egy durva elmozdittatás reméllem, felold minden erkölcsi kötelesség alól.

— Igen is, nagyságos úr! ha ön semmi kedvezést nem vár Istambulból. Azonban, ha a Kislaragassinak pártfogása bir némi érvényességgel, ekkor nem látom át, hogy mi szükség volna védelme helyett neheztelését vonni magunkra.

Márkházy gondolkodni kezdett, midőn a legényeknek szándékosan zajos kopogása figyelmezteté a tanácskozókat, hogy olly vendég közelget, kit — mivel a nálunk csak kivételes bejelentéseket egy palotaőr magánál divatba nem hozhatta — feltartóztatni lehetetlen volt.

— Mit válaszol ön figyelmeztetésemre? kérdezte Bodó Zsiga, távozásra készülődvén.

— Igyekezni fogok, mondá rövid tétova után Márkházy, hogy a muderrisek' érdekeit erőm, és belátásom szerint ott is gyarapíthassam, hol csak erkölcsi kötelességek javalják. Illy nyilatkozattal remélem, kegyelmed Bodó úr, ki van elégítve.

Ekkor az ajtó' szárnyai felnyiltak, s egy választékos öltözetü sáppadt, de elragadtatásig szép némber lépett be.

Bodó — kinek a főpalotaőrreli viszonya, mennyire lehetséges, titkolandó volt — még mielőtt az idegen megjelennék a terem' másik bejáróján, melly a nőcselédek' szobáin keresztül, szintén a tornáczra vezetett, eltünt.

Márkházy bámulva tekintett vendégére, a nemes arczélű, sugár alaku, hódító kecsü nőre, kinek komoly, mondhatnám fájdalmas vonalait azon fenkölt, erélyes jellem mérsékelte, mellyet a költők s gyúlékonyabb kép-

zelődésű emberek a királynékon szoktak keresni, bár többnyire hasztalanúl. —

Ah! mennyi belküzdésre épült, s milly széttört alapokon nyugszik e hideg, önérző, noha búval vegyes kinyomat!!

A főpalotaőr' vendége Eleonora volt.

Ő Genga' kétségbeejtő levelét vévén, Gyulaihoz ment, ámbár midőn először értesült volt e kegyencz' szerelméről, mondá a székesegyház előtt: „oda vagyok! oda Senno!! — Mért nincs oda e föld?“ Ő Gyulaihoz ment, noha férje' szerencsétlenségeért csak gyülölet élt keblében e férfi iránt. Ő Gyulai' küszöbére lépett, holott Genga' leveléből olly czélzatok tüntek fel, miket borzadással vetett volna vissza régen Eleonora, s tán illy körülmények közt sok nő, ki messzebb volt a paradicsom' reményétől mint Magdolna, midőn először mosta az elfáradt idvezitőnek lábát, s még szemei nem ismerték azon könycseppeket, mellyeket a keresztény müvészet a gyermekded angyalok' aranytiszta kedélyénél, és a legszebb Seraphok' érzésdús arczainál inkább halhatatlanitott, — templomaink' fresco-képein és a müesarnokok' vásznán.

De Gyulai nem volt otthon, mert a kitört népháborgás' csilapulása után — milly hangulatban? ezt most mellőzzük — rohant Bodoniék' társaságával Alvincz-

re, másnap a szászsebesi hadi játékokra menendő. Komornyika értesité az idegen nőt erről.

Mit tegyen Eleonora? Ékszerei magával valának.... Markházy fukar de romlott erkölcsü is .... s Markházytól nem függött egész sorsa a raboknak: mind ezt megfontolta a nő, ... s elvivé a családi drága köveket, anyja' hagyományait az aranylánczczal együtt, mellyet ez nyakán hordott, midőn Szeremi Menyhért oltárhoz vezette, s csak haldokló ágyán ajándékozott leányának, ... Eleonora mindent elvitt magával, de azon gyilkok közül egyet sem, mellyek Genga' szobájába hevertek. Igaz, hogy arczának fenkölt, parancsoló kifejezése visszaidézhetné a legszemtelenebb vágyakkal tömött kéjencz' mocskos szándékait, ... de tőr nem volt nála, ámbár senki sem retteghetett volna kevésbbé a haláltól, mint ő, és senki nem érezte mélyebben hogy van drágább kincs az életnél.

Eleonora a fényes palotába lépett, mellynek márvány oszlopainál három vagy négy nappal előbb nyugtalanúl kiáltotta volt: Menjünk, Barbarám, távozzunk! Mert lásd itt a [samaritánusnő' köntösébe öltöztetik a bünt, hogy midőn a szenvedő szerelmet ápolni igéri, az életbalzsam közé mérget csepegtessen. Oh! itt a pokol' káprázolatai lebegnek seraph-arczczal, és a hazug légajkak a hitszegést, melly az erkölcs' árán menti a veszély közé sodort férj' életét meg, szellemibb, magasabb hűségnek állitják. Ah! e csalfa légajkak elszokták bűvős énekökkel a szivet altatni, hogy belőle az ég' idvét kilophassák! Fussunk innen Barbarám!!! — Ezt

hitte Senno' nője régebben, — s most Markházy teremének ajtóin benyitott.

Genga' levelén kivül adott e valami új körülmény más lengületet kedélyének?

Mondhatnók hogy nem, ha tudniillik kifeledtünk számitásunkból vagy nyolczvan órát. De ha mindenik órának kinból szőtt képeire nézünk, mellyek a bálványzott férjet most a börtön' bilincsei közt, majd a halál' hörgésével, majd megint a vérpadon láttaták, — ha hisszük, hogy az idő képzelődésünk által jellemünk' zsarnoka lehet, oh! ekkor egészen más feleletet fogunk adni!! —

Sforza Lajosnak, midőn a franczia király Loches várba zárata, egy éjjeli virrasztás közt koromszinü haja ezüstfehérré lőn. Illy tél vonúlt hideg lemezével Eleonora' szivére, s minden zöld élete az örömnek benne jégvirággá vált, mellynek levelein a remény' azon élettlen sugára ragyogott, hogy férje kiszabadulhat még, mig ő tán bünbánatban fog elhervadni. Egy meleg nélküli fény volt ez a ködös, homályos láthatárból!! —

Sennonak élni kell! — csak ennyit tudott ő, csak ezt akarta. Saját boldogsága, kedélyének szentsége, lelkismérete, hite, idve . . . . ah! e tekintetek a szerelemnek alárendeltettek! —

Terve nem volt. Magát egészen feledé. Sorsa a véletlen' hatalmától függött.

A főpalotaőr emlékezete' zugaiból összegyűtögeté minden maradványait a lovagiasságnak, mellyel hajdan a nővilágban figyelmet bírt gerjeszteni, s minthogy gyakorlott szeme Eleonorát egy pillantásra a magasabb körökbe tartozónak ismeré el, különös tisztelettel viselteték hozzá, s minthogy viszont mély tüzü barna szemei mind inkább ittas kéjjel lebegtek a vendég' csodaszép alakján, alig lehetett volna eléggé bámúlni azon meleg kinyomatot, melly tartózkodó modorának daczára is idődúlt vonalain szétterült.

Az érzéki vágyak' e fiatal heve, a sárga májfoltokra vetett szennyes pir, a redők' és ragyák' barázdáin fellobogó szenvedély, — melly olly kisértetinek látszék, mint a földvilány, ha rekkenő napokban egy sivar lapály' avarai közt meggyúl, és a katang', páfrány' s ördögbordák' száraz ágain szökdelve a fonnyadt leveleket perzseli, — e buja ingerek az öreg s elélt arczban, bár mennyire voltak még az udvariasság' leple alá takarva, csak ferde benyomást gerjeszthettek, mellyet a lovag' edzett termete, erős vállai, okvetlenül iszonyitóvá fokoztak. Markházynak is kelle e hatást gyanitani; mert midőn bókait csupán előzékenynek látszó társalgásába szövé, szépelgéseinek fele mintegy ajkaira fagyott.

Eleonora, noha még a főpalotaőr át nem lépte az illedelem' sorompóit, igyekezett más térre vonni őt, és szintén erős szenvedélye, t. i. a vagyonszomj által nyerni meg Senno' részére.

Midőn Markházy a szép nő' látogatásának okát megtudta, annélkül, hogy a müvészszeli viszonyt, mely-

lyet Eleonora férje iránti ovakodásból csak végszükségben akart felfedezni, ösmerte volna; — midőn vendége kérését, és igéreteit hallá, kedvetlenül mormogá: különös, hogy ma minden Sennoval törődik! — Ha egy hónapig kellene azt, mi most történend, felfüggeszteni, még a Kislaragassi az utólsó kalifa' gyürüjét, vagy a legélvezetesb szultánát küldené szolgálatomért ajándékba. De a profétára! e díj már szobámban van. — Ekkor merész tekintetet vetett Eleonorára, ki a kéjencz' szemének élétől megrezzenve, gyorsan rakta ékszereit egy kis asztalkára, melly mellett a házúr állott, és ő ült.

— S kegyed igen érdekeltetik Senno' sorsa által?

— Erősen, mért tagadnám? nemes lovag!, határtalanúl!

Eleonora' halvány arczára pir vonúlt. Hisz e nyilatkozat, miután viszonyát eltitkolta, a legkétesebb színben állitá jellemét egy kéjencz' elébe.

Markházy merőn tekinte rá, a nélkül, hogy nézelete kiválón sértő, vagy rakonczátlan lett volna; sőt abban tán legtöbb rész egy érthetlen, egy öszve nem hangzó odabámulás vala. Ő Eleonora' nyilatkozata után mást nem gondolhatott, mint könnyelmü szerelmet a kalandor müvész iránt. De miként párositsa e lengeséget olly arcz' kinyomatával, mellyen egy szent, és méla bú mellett a kedély' erélyes, önérző s tartózkodást parancsoló bélyege tünt fel? —, miként magyarázza meg saját küzdő érzéseit, miknél fogva, ámbár az anyagi vágyak' égető lángra gerjedtek keblében, mégis ösztönszerüleg vala kénytelen egy sikamló czélzattal sem lépni túl a lovagias udvarlások' korlátain? — milly cso-

da által lön ő, a kicsapongó, félénk azon nő' ellenében, kinek ajkai a Senno meletti esdeklés által hasonló bűnt látszanak meggyónni?

Illy talányok' nyitját kereste, midőn szemei Eleonora' hő és kipirúlt arczán függöttek, bámulva s kérdőn.

A bástyarab' neje, bár e félreértetés' fulánkjai sérték, a helyett hogy méltatlan gyanukat háritana el magától, törekvék azok' eredményét, t. i. Markházynak perczenkint növekvő kéjvágyát, más szenvedély által korlátolni.. Átajánlá olly rég őrzött ékszereit, s mig hó ujjai a smaragd és gránátkövek' becsesbb példányait figyelmeztetésül érinték, a bánya-és tengerkincsek mindenikénél szebb ajkai remény s aggodalom miatt rezgő hangon, kérték a főpalotaőr' védelmét.

Eleonora, mert a férje iránti szivesség' legcsekélyebb jelét is visszataszitani nem akarta, s mert a legmagasabb kegyet, — Senno rögtöni kiszabadítását — sem vélte egészen elérhetlennek, világos szavakkal nem mondá minő segédet vár Markházytól? Ő a fukar s kéjencz emberrel alkudni akart, s bocsássa meg az ég vakszerelmének e tulzását! — ő csak annyit tudott, hogy okvetlenül mindent meg kell nyernie: de milly díj által? s hová terjedhetnek e kötmény' pontjai? — illy kérdésre gondolni sem mert, félvén, hogy az eszmélet széltiporja lelkének erélyét. —

Markházy sokféle hivatalt viselt, s már többször vala olly helyzetben, honnan mások' sorsára hatni lehetett; de akármilly higeszünek tartaték életpályája' gyakori változtatása miatt, kétségtelen volt, hogy egyben

állandólag hű maradt, t. i. nem nyerhetett munkakört, mellynek legkisebb anyagi hasznát kezeiből kisiklani hagyná, s hová a zsarolás' bámitó rendszerét következetességgel ne oltsa be.

Természetes lőn tehát, miszerint a segédére szorulók, kik csak a nyújtott dij' arányában számithatának rá, küszöbére sem léptek megvesztegetési czélokon kivül.

Ez okból Eleonora' esdeklési modorát a szokott rendből folyónak tartá a főpalotaőr, s midőn a drága kövek már asztalán voltak, a zsobrákok' éles, elnyelő kémlésével vizsgált meg mindent. Mert ő egykor zálogra kölcsönzött pénzből élt, s az ismaelitáknál nagyobb szemtelenséggel uzsoráskodott, sőt Istambulban mulatása alatt volt idő, mellyben — mint Gritti — arany és ezüst művekkel kereskedék. Kevés ösmerte tehát jobban az ékszereket. Nem csak fillérig meghatározta belbecsöket, de még az ötvöst is, kinek kezéből kerültek, a müvek' alakjából többnyire kitalálá. E jártassága annyira ment, hogy minden vásárlatok iránt föbb házaink az ő itéletéhez folyamadtak, s minthogy a drágakövek körüli ösmereteit szenvedéllyel űzte, és sok országot barangolt át; a fejdelmek' és nagy családok' éktáráról gyakran birt pontosabb adatokkal, mint magok a tulajdonosok.

— S kegyed Sennot rövid ideig látni akarná börtönében? kérdé Márkházy még egyszer pillantva az asztalra s ezzel mintegy bevégezvén árbecslését.

A fukar tudakolását gyakorlatilag csak igy magyarázhatni: az ékszerek testvér közt is megérnek 53 nyiratlan s egész sulyú aranyat, 2. forintot és 7. denárt. Ezért cserében lehet a vásárt ajánló nőnek igérni tiz-

perczet a bástyában, mellynek különben is fele, mint az előjelekből mutatkozik, hangos szivdobogás, ömlő köny, nehéz lélekzet, szaggatott szavak s egy féláju-lat által elpazéroltatik; a másik öt percz pedig bucsú-zásra sem lévén elég, ha a találkozásnak valami jelen-tése van, — ez természetesen új alku' alapját teendi.

Eleonora Markházynak számolatát, melly, hogy az árbecslés' más regiójába is átcsapongjon egy kéjsovár tekintettel lön megtoldva, sejteni látszott, s bár iszony lövelt vérereibe, s felzavará a férj' viszontláthatása mi-atti örömét, s bár most talált először a palotaőr' vo-nalain olly kinyomatot, mellybe a vágy közé szemtelen követelés ömlött, még is nem szünt meg, kérelmekkel ostromolni őt.

— Igen, nemes lovag! szóla rezgő, de a legtisz-tább érczű hangon, mig sötétkék szemeit Márkházyra függeszté, — én látni akarom Sennot: rögtön. . . . . . .

— S rövid ideig, közbeszólt a főpalotaőr. — Ezt megigértem.

— De más s nagyobb kérésem is volna; mit ön tőlem megtagadni nem fog?, mondá a nő nyájas hó-ditó kinyomattal arczán, melly midőn igéretével vonzott, szilárd jelleme által egyszersmint az aljasbb vágyoktól visszadöbbenteni látszék.

E kérésre Márkházy a dijt leső fukar s a kéjeinek pazérul áldozó közt határozatlanúl állott. A páratlan kék szem tüze megzavará eszét, és Eleonora hattyúnyakán drága aranylánczfüggött, mellynek néhány ize a csipkezet alól kitünt, nagy belértéket és mesterművet gyanittatva.

— Idegen vagyok, szóla Sennoné, a kétkedést, melly figyelmét ki nem kerülhette, használni igyekezvén, — de bármi kevés még tapasztalásom, annyit tudok, hogy kegyed, nemes lovag!, e hon' hatalmas főnökei közé tartozik, kinek egy ártatlanul szenvedő melletti fellépését a jók tisztelni fognák, a gonoszok megtámadni nem mernék.... Segitsen ön Sennon, ... mentse meg őt.

Márkházy döbbenve lépett hátra. — Csodálatos! mormogta, most kevésbbé gyönyörtleső mint vizsga tekintettel függvén Eleonorán. Ösmeri-e ön Bodó Zsigmondot? kérdé gyorsan, hogy a szép nő' arczának legcsekélyebb változása se fussa el figyelmét.

— Nem, szóla ez őszintén de kedvetlenül a párbeszéd' új fordulata miatt, melly könnyen vezethetne idegen tárgyakra.

— Különös!, mondá Márkházy lapos szemíveit öszszevonva, ... Hogy ők mindent megtudjanak, szokott dolog, s már csaknem természetessé lőn, de .... ekkor megszakitá rejtélyes okoskodása' fonalát, s udvariasan szóla: a kegyed kivánságára most sem válaszolhatnék egyebet, mint az imént, midőn hasonlólag felszóllíttattam. Én e lépés altal igen sokat koczkáztatnék.

Eleonora sietve vonta le újjáról a drága gyűrűt, mellyet Báthori István' hitvesétől nyert ajándékba, s mihelyt e kedves emlék a fukar' asztalára gördült, nyakláncזát csatolta ki, haldokló anyja' végperczeinek tanúját. — Ő soha nagyobbb örömmel nem foszthatta volna meg magát ezen ereklyéktől, mint épen most, midőn homályos szavakból gyanithatá, többeknek köz-

benjárását Senno ügyében, s Márkházy' kétkedését teendője iránt. A gyűrű, mintha magnesi erő huzná egyenesen a zsobrák' markába pergett, ki illy vendég' érkezése által kedvesen meglepetvén, azt szeméhez emelte hogy ékszerárusi és kincsesmerő hajlamának táplálékot nyujthasson.

— Igen, furcsa!, mondá sivitó hangon, a különcz sors ma végleteket hoz össze.

Ekkor más gyűrűt vett elő, mellyet az Eleonoráéval eggyütt visgálván, — nézzen kegyed ezen testvérekre!, szólott nemével a szinlés nélküli, de ferde és visszataszító bámulatnak. —

Sennoné kevesebb csodálandót talált ugyan a szemébe villogtatott ékszereken, mint Márkházy; de az őt is meglepé, hogy a két gyűrűnek műve, cziráddi, foglalványa, kövei' nagysága és szerkezete tökéletesen hasonlitottak.

Látszék, mikép egy ötvös által, egy mintára, egy időben, s igy hihetőleg ugyanazon megrendelő' számára készültek.

Csak Márkházy' roppant gyakorlottsága lelheté fel végre bennök a különbséget. — Eleonora' gyűrűjén t. i. gyémánt, a másikon pedig rubinkő alatt volt a titkos méregtartó, mintha ott egy köny —, itt egy vércsep' koporsojában feküinnék.

A főpalotaőr nemével a szórakozásnak vonta újjára a rubingyűrűt, a szép nő pedig, ki e rejtékről saját gyűrűjén mit sem tudott, megrázkódék látva, hogy kezén a halál' lakát hordozta.

Márkházy, már mosolygva mondá: soha két gyűrű ellenkezőbb czélra nem kivánt hatni, mint ezen ikrek. Segítsek Sennon . . . . mentsem meg őt, ... bűm! . . . . halasztani valamit könnyű . . . . de végre is a felelősség. . . . Nagy áldozatért lehet ugyan méltó bér . . . . de . . . .

Ekkor egy vágyszomjú tekintetet vetett Eleonorára, kinek sáppadt arczát a szorongás', bú' és szenvedély' új elemei végetlenűl bódítóvá tették. Azonban e kéjsovár episodja a zsobrák' alkudozásainak, legkevésbbé sem gátlá őt, visgálni s kezében méregetni a nyaklánczot is. — F. és J. e betüket olvasá ki kapcsán. Füzy Jolán, . . mormogá. A mű' alakja is e gyanításra vezet. . . Kegyed Lengyelhonból jött-e? Első nőm Füzy lány volt, és az erdélyi bújdosók közűl két jó barátom, Bekk és Szeremi házasodtak e családba.

Milly remények támadtak illy fölfedezésre a férjéért aggó nő' szivében! Bár legviszásabb benyomást tőn rája a kegyet kincsért kalmárkodó lovag, — bár Márkházy, midőn lángoló tekintetet szórt felé, utálatosabbnak látszék, mint mikor ezen olvasztó hévvel az aranyat 'és gyémánt köveket vizsgálta, — bár a sorstól üldözött némber lakálytalanabb helyen nem találta volt magát, mint e kéjencz' fényes termében: még is ne csudálkozzunk, hogy a melly perczben atyja' nevét hallá a palotaőr' ajkáról, és sejté, hogy e szent név talizmánja lehet férjének, legott feledve lőn a fukar és zsoldos lelkű főúr' ragyás arcza, redős homloka, mély tűzű szemének bősz kinyomata, és előtte csak Szerémi Menyhért

régi barátja, s Füzy Iolán' közel rokonának férje állott, kit e két czím Senno' védelmezésére egyaránt szólit fel.

Megmondá tehát nevét, elbeszélé élményeit, búját, kétségbeesését, férje' üldöztetésének körülményeit, úgy mint ő Genga s később Guzman' nyilatkozata után hivé. Arcza, a halavány s többnyire nyugodt arcz, csaknem rózsapirossá lőn, midőn egy idegen férfinak iránta támadt szenvedélyét kelle gyanúként érinteni. Ez, noha minden lélekismerőt visszadöbbentett volna, nevelé Markházy merészségét, melly korlátait csupán azért nem rontotta még át; mert rögtön felvilágosúlt, hogy Eleonora a Senno' megmentése alatt egyenesen a börtönböl kiszabadítást értette, nem pedig azon lépést, mellyet, mint látszék, kevéssel előbb Bodó Zsiga javaslott, s mellyről a palotaőr, sejtvén, hogy a szép nő' tudomásáig nem jutott, igen nyomos okokból nyilatkozni alig bátorkodék.

— Szent ég, szent ég!, kiáltá a megrémült Eleonora, midőn a barátság' s rokoni viszonyok' nevében tett sürgetései általános igéreteknél többet nem vívhattak ki. — Én olly szegénnyé lettem már, hogy ha könnyeim nem bírnak beccsel, veszve van Senno.

— Szép rokonom! válaszolá Markházy, ön nem képzelheti, milly veszéllyel jár kivánata. Rabjaim közűl a csalárdnak mondani: eredj, üzz már pénzhamisítást .... az utrablónak javasolni: menj, találd meg jövedelmedet az ereklyék és oltárkincsek közt, ... az atyagyilkost buzdítani: hadd itt börtönödet s keverj mérget anyád' számára: — ezek, úgy mint ma állanak körülményeink, alig volnának életkoczkáztatóbb vállala-

tok, mint Senno' elszökésére segédkezet nyújtanom. — Fukarsággal vádol a világ . . . . vegye ön vissza ékszereit. Csak az istenért, ha innen távozni fog, ne higyje, hogy nem vagyok bátor annyit tenni Szeremi Menyhért' családjáért, mennyit egy őrülten kivül a többi igérhet. —

Markházynak e szavai megtörték Eleonora' erélyét. — Ő újat nem hallott ugyan, hisz! régen is minden veszélytől környezettnek hivé férjét! de nincs ember, ki midőn egy helyzet' veszélyeit tisztán látni véli, ne döbbenjen meg, ha más is, hasonló nézetét árulja el.

Ezen összetalálkozásban van a gyanított szerencsétlenség felőli kezesség.

A nő' arcza hófehér lőn, térdei reszkettek. De, ah! kétségbe esése vonzóbb, mint volt a remény és kétkedés által vonalaira festett szenvedély.

Markházy sötét szemei az összevont ivek közül kéjelgő lánggal égtek. A redős homlokról csaknem villányszikrák szökeltek ajkizmaira.

Senki gyönyörvágya által többet nem veszíthetett mint ő.

— Ha én, Eleonorám! mindezt koczkáztatni merném, azért, kit soha sem láttam, — kit mint Szeremi Menyhért' barátja, ellenségemnek kellene tartani, mert az ő fürteit megősztítette, — kit első nőm' emlékéért, üldözni volna jogom, mert midőn önt, egy természet elleni viszonyra, — a pórnak a ranggali szövetségére csábitotta, a Füzicsalád' czimerét mocskolta be: ha Eleonora mind ezeket feledve, — én a fejdelem' szárnyai alatt élő, Gyulaitól függő, nagy uraink

által gyülölt, rágalmazott ember, még is kész lennék — ah!, de mig tovább füzöm szavaimat, ön halálsáppadt lön, ... Tekintsen e terembe Eleonora!

Ekkor kezével kisded, de rendkivül diszes szobára mutatott, mellynek ajtaja nyitva vala.

— Nézze ezen arczképeket, szép nő! —

E szavak után karját nyújtá Eleonorának, ki tompa bámulással a kéjencz' ötleteinek illy fordulata iránt, lépett a küszöbre . . . . a terembe.

VIII.

Azon fegyvertár, vagy diszterem, mellynek rajzaira czélzott Markházy, egészen keleti butorzatu. Törpe ottomanok, drága szövetek — mellyek két annyi sulyú arannyal vásároltatvák —, gyöngymarkolatú tőrök, övkések s kardok, aczélukon szent mondatokkal, néhány fegyver fáradtságos vésvénnyel és arabeskekkel, voltak főékei. —

— Első, és második nőm! mondá Márkházy két gyönyörü olajfestvényre mutatván, mellyek közt az ő ifjukori arczképe volt felállitva. — Bár angyal szelid, és Seraph-bájos volt a Fűzilány, ki alig tizenöt éves korában nyujtá szivét a kalandor Márkházynak, s ki miután iszonyú csalódását észrevéve zárdafátyolt vont szemeire, hogy többé a világot ne lássa,

bár a második nő, a havasalföldi némberek' élet és tűzteli alakjával birt, noha megnemesítve, s finomabb gyönyörvággyal világos fürtű szőke arczán: még is a két nő' férje, tekintve külsejét, épen nem látszott méltatlannak egyikhez is. Mert Márkházy harmincz éves korában, ha nem is a szépség' de a férfias erő' typusa volt. Arczát a ragya később dúlta fel, a sárga epefoltokat, az üldöztetések miatt ingerlékennyé vált nedvalkota Kristóf vádjávali versenyzésekor támasztá, sötét mély szemeinek tüze a bűntudat óta lön kisértetivé, s évek kellettek arra, hogy fukarsága és kicsapongásai visszadöbbentő bélyeget nyomjanak vonalaira.

A főpalota-őr nem engede rést Eleonorának illy összehasonlitásra; sőt neméval az irigységnek régi arczképe iránt, vezeté őt egy fátyollal takart rajz elébe.

— Nézze ön imahelyemet! . . . . mert a bűn is óhajt néha az éggel társalkodni, én gyakran térdelek itt, s a boldogasszony helyett ezen alak vált védszentemmé. Mennyi kéjemlék szól hozzám e mosolygó ajkokról! (a fátyolt fölemelé) — Eleonora! im egy halászleány a szigettengerről, hol örökké virít a természet és égetnek a szenvedélyek!

Ekkor Márkházy megragadta Sennoné kezét, — E némbereket szerettem, folytatá, csak e hármot, bár kicsapongónak mond a világ, s nem csodaszépek e ők? — De változékony pályámon legkülönösebb, hogy egyik kegyét sem nyerhetém meg életveszély nélkül. A göröglány hideg volt irántam — mint ön most visszaborzad karjaim közt — hideg és elutasitó, mignem na-

szádját felforgatta a vihar, s én a haldoklót örvényekből szabaditám meg. Füzy Jolán szivét törökrabságban élő attyának kimentése vonta hozzám — ah! ön Eleonora, megint reszket! — az anya megátkozott, ... nem valék elég úri mátka. És a mojszinfaj... Eleonorám! figyeljen szavaimra, . . . milly halvány ön!! . . . a Mojszin család' gyöngye, hütlen de gyönyörü második nőm, Kristóf' vajda üldözését vonta nyakamra. — Szép vagy, rokonom! szebb a görögleánynál is, kihez hasonlót a szigettenger csak akkor látott, midőn tajtékvánkosok ringatták Afroditét a part' aranyfövényeihez. Akarod-e, hogy rögtön mentve legyen Senno? — Én akarom a legnagyobb vészt életemre e reszketeg ajkokért, e füszertlégért, e vadon-édes szemekért, mellyek vonnak és visszatiltanak, e küzdő mellért, mellyben a rendült szív tudja, hogy ha férjednek áldozattal, megmentőjének díjjal tartozol, ki miatta mindent koczkáztatott. . . . Számüzni fognak . . . . de Senno mentve leend; börtönbe zárhatnak . . . . de Sennóról egy óra alatt lehulnak a bilincsek, ... vérpadra vezettethetnek, . . . de Senno élvezni fogja szerelmedet évekig, irigylett évtizedekig. Én csak egy órát kérek az ő isten-álmaiból, ... S milly árron! szent ég! mekkora felelősség!! . . . . s uzsorás volnék-e én? Eleonorám! eszmélj. A perczek haladnak, e gyűrűnek, mellyet ujjamon hordok vérrubinja iszonyú titkokra emlékeztet. Figyelj szavaimra: E r é n y e d S e n n o t . . . . . m e g f o g n á ö l n i. —

Sikoltással veté Eleonora magát Márkházy' karjaiba, ki a fehérmárvány tetemet, mellyben csak egy szikrája élt az öntudatnak, kebléhez szoritotta.

Ottomanon ültek a két nő' képe alatt. Sennoné martalék volt akarat és ellentállás nélkül. —

De midőn csábitója csókjait érzé ajkain, szemébe néztek le Jolán epedő,' a mojszin lány gúnyos arcczal. Minő tanuk egy percczel a bűn előtt!! — Meglelkesülni látszottak e képek. Ah! mennyi élet ömlék rájok, ... , nekiek látniok kellett! —

És Eleonora rémülve veté tekintetét Markházyra. A koros lovag az ifjú féketlen érzésekkel, égő pillantásai a hamvas szemhéjak és sötét ivek közül, ajkain az állatikéj' sovára, sárga ripacsos vonalain a bősz lelkesülés: ezek összes hatásukkal a rémületet undorrá változtatták. —

Sennoné a görcs-betegek' szilaj-erejével lökte magától el Márkházyt. Ezt hátratántorgott. Keresztbe fonta kezeit. Mondhatatlan gyülölség lepte arczát. Hiusága halálos sebet kapott; mert másnak nem tulajdonithatá e jelenetet, mint éveinek, mellyeket feledni akart, s mint a különbségnek falon függő képe és korviselt vonalai közt, mit mostanig szintén iszonyodott gondolni. —

— Hogy mennyire meghatotta szivemet egy ártatlan nő' erénye, rögtöni távozásom s annak eredményei bizonyitsák be, szóla leirhatlan gúnnyal, s maga után csukta az ajtót.

Eleonorában az önvédelem' ösztöne ébredt először fel. Márkházy felé rohant, hogy távozhassék a szobából. De az ajtó gyorsabban lőn betéve. A kilincset ragadta meg keze, de ekkor már másodszor fordult a kulcs. A rekesz bezáraték, ... ő rab lett.

— Szent isten! veszve vagyok, sikoltá. Barbara, segitség . . . . . (ekkor homlokán, a bomlatag fürtök közt vonta el alabastromujjait, mintha mély álomból a szender előtti perczre akarna emlékezni) Barbarám! segítség, segítség! . . . ki van itt?, szabaditsatok meg! . . . . (Ekkor eszébe jutott, hogy Guzman kisérte a bünbarlangba, de a sugó nevére felmerült a múlt idő is, férje' rabsága, okai, Márkházy' igérete, megsértetése. gúnyos s csak félig értett szavai, bosszúja, ... minden felmerült.) Egy sikoltás csukta be segítségért esdő ajkait, szemére ködfátyol borúlt, térdei megtörtek. Ah! én önző és gyáva vagyok! rebegte még mindég fojló mellel, azon divánra borulván, hová visszatiltón néztek volt le Jolán és a Mojszinhölgy. — Vérpadra küldöttem férjemet, óh ég! . . . a pallos piroslik, erkölcsöm hófehér!!

Másod, vagy egész perczek repültek e el görcsös, félörjöngő zokogás közt, ki mondhatná meg? — Eleonora egy új eszme által megkapatva felszökött az ottomanról, az ajtóhoz sietett, s érinté a kilincset, „be van zárva“ suttogta neméval a bősz örömnek. Ekkor az ablakhoz lépett, kinyitá az üvegtáblákat, „erős vaskosarak, . . . alatt mély várárok, kemény négyszög kövek . . . dicső!“ Majd a falakat tapogatva kerülte meg a kis szobát, semmi titkos ajtó, falrekesz! — S így nem

menekülhetek, . . . ő tudta ezt, ... neki kelle tudni . . . . vissza jő még!! . . . Le a nehéz bilincsekkel Senno' karjáról, hogy függesszem lánczszemenként lelkiesméretemre!! — Igen. én, neked ördög a sárga arcczal és ijesztő szemekkel! kéjhölgyed akarok lenni, bujaságban — óh ég! — veled versenyző . . . . kéjhölgy bomlott ésszel, undorral. Mitsem tesz!! — Hah! lépteidet hallom-e?

Megint az ajtóhoz simúlt, figyelt, halgatózék. De semmi nesz, semmi kopogás nem tört be. Minden csendes, nyugodt, néma volt kün.

Ha Markházy most érkezett volna, karjaiba vetné magát a férjét bálványozó Eleonora, s egyel szaporodnék az áldozatok' azon neme, mellynek legszigorúbb erkölcsbirái olly nők, kik vagy soha nem szerették férjöket, vagy feledik, hogy az erény, mint bizonyos római császárnak törvénytáblája, épen mert igen magasra függesztetett, könnyen válik haszon és értelemnélkülivé.

— Már a fejdelmi palota és egyház közt állottam e napokban, zokogá Eleonora hosszú s méla csend után. Genga haza vont üres, hiu szavakkal Melly könnyelmüség tőlem!! — Most Sennom Sebeshelyt pihenne rejtve, boldogúl, s én? . . . . óh! kéj! . . . . haldokló-ágyamon. Ő nem tudná okát, ne tudja soha!! — Ah! Gyulaitól e perczben is inkább borzadok, mint e sátán Markházytól. — Semmi nesz. Nem jön. Istenem! Senno oda van. A fejdelmi palotában csak Gyulai lakik-e? „E gondolat új életre üdité Eleonorát. Az ajtótól rögtön távozék, gyorsan járt fel és le, szivében reményekkel, agyában tervvel. — Mért ne siessek a fejde-

lemhez? Az ő akarata nélkül egy hajszála sem inghat férjemnek. . . . Segitség! segitség! kiáltá a várshánczok felé az ablakot kinyitván, ... segitség! ismétélte rázván az ajtózárt. Ah! egy lélek sem mozdúl! . . . . . ő fensége lába elébe borulok, segitség! . . Ki mer visszatartóztatni az uralkodótól? . . . De, — jutott eszébe — férjem' tilalma, s a szeremiekkeli találkozás! — Semmi, semmi! Látni fognak rokonaim, felfedeztetik családom, elválasztanak Sennótól, istenem! . . . . inkább a zárda, mint egy bűn, inkább a bűn, mint az ő halála!!" —

Lépések hangzának a szomszéd teremben, és Eleonora, ki imént segédért zörgetett ijedve vonúlt hátra. Azonban e döbbenés a női félénkség' ösztönszerü műve volt, mellyen gyorsan győzedelmeskedett, s midőn Markházy benyitott, már arczán szilaj, elszánt vonalakkal találjuk őt. —

— À fejdelemhez akarok. Mer-e ön akadályoztatni? szóla, a házurhoz közelítvén, büszke, parancsoló tekintettel.

— Isten mentsen!, hogyan volnék olly bátor? mond ez hideg, udvarias hangon.

Föltárta az ajtót.

— Lehetek szerencsés, hogy karomat elfogadja ön, szép rokonom?

Ekkor kart nyújtott a bámuló nőnek. — Kocsim, folytatá nyájasan, tüstént kész leend parancsolatjára. Tettem már rendeleteket. — Ime! ékszerei, — a nagyobbik terem' asztalára mutatott, hová most közel érkeztek —, reméllem: nem fog halálosan megbántani azon gyanúval, mintha illy kedves szép hugomnak drágasá-

gait zsobrákul magamnál tartani szándékoztam volna. Én szigorral teljesitem kötelességemet, megvesztegetés soha attól vissza nem tántoritatt, s ha ön mindent nem ért még most, igen nagyra számítja . . . egy vén ember' gyengeségeit. —

Eleonora érzé, hogy a nyomatékkal ejtett végszavaknak éle van. Alig tudta a főpalotaőr' nyájas modorát másként, mint a fejedelemhez menetele iránt nyilvánitott szándékátóli félelemből magyarázni; de ezen valószinü okot szivének nyugtalansága nem fogadhatá el. Keble összeszorúlt, bár térdei többé nem reszkettek, s arcza kevésbbé volt halvány.

— Engedje meg, szóla Markházy mosolygva, hogy a drága aranyláncz után, melly minden szoritás nélkül símuland hófehér nyakához, legott a gyémántgyürüt nyújthassam át. Ennek tiszta vize versenyez a nálam volt rubinkőnek' fényes vércsepjeivel. Nevetőiujján sok örömmel fogja ön hordozni. Kérem! ne piritson el vonakodásával. . . . S a fejdelemhez akar menni? Valóban ő fensége nincs befolyás nélkül országa' ügyeire. Magam tudnék eseteket mondani, mellyekre figyelt. Kár hogy hamar válik szórakozottá, hanyaggá, feledővé, s illyenkor mindent nevében hagy tétetni! Szép hugom erről majd meggyözödik. Egyébbiránt ő fensége hatalmas, csaknem olly hatalmas, mint kegyencze, kéjhölgye, udvarmestere, iródiákja, komornyikja. —

Markházy' szavai közé több epe volt vegyítve, mint sötét sárga foltjaiba, és Sennoné észreveheté, hogy a házúr' mérséklése, hideg sőt néha udvarias modora, mély gyülöletet fedez iránta. Az sem kerülte ki figyel-

mét, miként ajkának ferde mosolyában valami titokszerü és ingerlő rejlik. Távozni, szabadúlni akart. Hagyá Markházyt beszélni, nem válaszolt neki, csakhogy hamar menekülhessen ezen büvös sátáni körből, mellynek minden légparánya kábítá, s mellyben egy óra alatt tán őrültté vált volna.

Már lassan vezettetve a márvány tornáczhoz ért, midőn a főpalotaőr meghajtva magát „szekerem rendelkezésére áll, szép hugom!“ mondá. Rögtön egy kocsi dörgött elő czimerrel ajtaján és bérruhás legénnyel. — Siessen kegyed, szólla ismét, siessen Kovasoltzkyhoz, Kendihez, Bátorihoz, Gergely diákhoz, ő fenségéhez, minden magas helyekre, hol pártolást remél bánatában, s elégtételt a méltatlanságokért. Azonban, — kiálta mintha új ötlet lepné meg — épen most jut eszembe, hogy igéretet tettem önnek, mellyet ha kivánja, kész vagyok beváltani. Ezen vasrostély — ekkor a tornácz másik szögletére mutatott, hol egy bezárt keskeny folyosó, melléklépcsőkhez vezetett — szép hugom! ezen vasrostély a töltésekhez nyit utat, ott egészségtelen dohos földszobák és boltiveken át a várárkába, s egyenesen Sennó börtönébez juthatni, mellynek gőzköre különbözik ugyan akár egy templom' ezüst füstölőjének, akár egy kert' virághugosainak füszerlegétől; de végre is mindent felderít, eltür, kitisztit a hű szerelem. Mig a fejdelmet láthatná, nem vágyik e szép hugom előbb férjéhez? Én bébocsátást igértem hozzá, s örömmel leendek önnek kisérője. — Fáklyát! . . kiáltá Markházy egy csatlóshoz. Pokol sötét van ben a várárkáig . . . . kegyed remeg, ... ne féljen, kiábránditott már, s mellettünk fog

lobogni a szövétnek. — Hajtsatok a Szentgyörgyhidon át balra a kőlépcsők mellé, parancsolá cselédeinek Markházy, s viszont kart nyújtott Eleoronának. —

— Nem vett-e még észre semmi változást rajtam? kérdé vezetője Sennonét, midőn a sötét földszobákon és boltokon át a végső ajtóhoz érkeztek, melly a várárokra nyilt, honnan csak néhány lépés volt a rab' börtöneig. — Ficzkó hozd közelebb a szövetneket, parancsolá csatlósának. Balázs engedelmeskedett-e?

— A kulcsokat átadta, mint Nagysád már tudni méltóztatik, de megjelenni nem akart.

— Tüzd a fáklyát e kőtartóba, — ekkor a bolt' szegletére mutatott, hol egy durva faragvány állott — és rendeld hozzám őt. Ne távozzék hazatértemig.

A csatlós gyorsan visszavonúlt.

Eleonora alig, fojthata el egy felsikoltást, midőn viszont e szörnnyel magára volt.

Kegyed határtalanúl szereti e férjét?, tudakolá Markházy mosolygva. —

— Minő kérdés? válaszolta Eleonora hideg elutasító hangon. —

— Ha olly hévvel szereti őt, mint hinni okom van, örömmel nyitom ezen ajtót föl. De nem vett-e rajtam semmi változást észre? — Kérem!, menjünk szabad légre. —

Eleonora, a kéjencz' arczát most is olly penészsárgának s elnyőttnek találta, mint régen. Ripacsos kuszált vonalait nem hiheté szebbeknek, mint voltak félórával előbb, s annál kevésbé, mert az ajkok' izmain néha káröröm, és bosszúkéj' kinyomata lebbent át. Mit változott volna tehát Markházy, vagy mit nyerhete a lehető általakulások által, mellyekre zsobrák s önző kedélye, romlott szíve, fertőzött lelkismérete és korviselt külseje fogékony volt? — azt a kérdezett nő belátni nem tudta. S különben is saját keblében olly gyorsan tüntek elő, s cserélték fel egymást a szorongások és remények, vágyak és aggodalmak, az isten őrködésébeni hit és rosz sejdítések, hogy legkevesebb ideje maradt vezetőjének szívéig nézni, vagy külsőjét vizsgálni. Bókot akart azonban mondani annak, kitől Senno' sorsa függött. — Ön, nemes lovag! szólott habozás közt, emberibb, keresztyénibb lett irántam, s a szegény rabhoz. Adja az ég, hogy hálánk is megjutalmaztathassa kegyedet, a nemes tett' önérzetén kivül!! —

Markházy mosolygott, s mig a várárokra léptek, émelítő udvariassággal válaszolá: mit ön szép hugom! jellemem' szelidüléséről emlit, az, mert férje iránti angyal-hűségét láttam, annyira természetes, hogy emlitést is alig érdemel. Én más változásra figyelmeztetem önt. Nemde egész lényemről lélekcsend sugárzik, mellyet csak a kötelesség' teljesitése nyújthat? Miért kérdenék az alárendelt személyek, kiknek minden érdemök engedelmeskedni, mért kérdenék szép hugom! hogy a felsőbbek parancsa eléggé van-e indokolva az országlári bölcseség és politicai viszonyok által!! — Mi

közöm Gyulai Pál úr' lelkiesméretéhez? Mért tartóztasson föl eszének bódúltsága, vagy szivének fekélye? — Ő int, én teszek: mint viszont az én akaratomnak rabja a börtönőr, és az övének a poroszló. — Az alárendeltség' ezen kapcsolatait egy perczig feledteté velem kegyed' bübájos szépsége, de másik percz józanná tön. — Ime!, a rubingyürü nincs többé ujjamon. Ez megmagyarázza tettemet, és azon körülményt, hogy Senno' börtönének ajtaja félig nyitva van, s hogy a vártöltéseken szokatlan számmal palotaőrök sürgenek. —

Eleonora őrült félelemmel akart férjéhez rohanni; de Markházy visszatartóztatta: — kérem, szólt, még néhány szót véssen emlékébe. A rubingyürü Gyulai Pálé. Kegyedével összehasonlitván hinnem kell, hogy a lengyel udvarból kapta; de e gyanítás a müértők' nézete szerint, lehet való, vagy csalfa. Az kétségtelenül igaz, hogy hozzám Senno körüli intézkedések' végrehajtásáért küldetett, s hogy minden tulajdonitásra nézve a földi bírák, az isten, trónja, és az ön szeme előtt tisztára mosom kezemet Hallá e szép Eleonora! szavaimat? Csak egy arczjellel, egy intéssel, egy szemvonítással mondjon igent, — s rögtön férjének börtönébe lépünk Eszméljen, Eleonora, vette e észre: minő összefüggésben áll Gyulai neve tettemmel? A fejdelem' kegyencze Gyulai, figyeljen szép Eleonora, ... Gyulai. Ő parancsolt, én engedelmeskedtem. . . Hála isten! ön ért engemet, . . . vonalai beszéllenek a kétségbeesés' nyelvén. Mehetünk már. De kérem előbb még is szállását mondja meg. Minő tétovázás! — Lovagi becsületemre! soha meglátogatni nem

fogom. Szállását, Eleonora! mert addig a börtönküszöbre nem léphetünk.

Sennóné kénytelen volt e sátáni faggatásra felelni — Markházy legényeinek intett, kik a kocsival a kőlépcsők előtt állottak, s kik rögtön urоknál termettek.

— Vigyétek ezen ájult nőt . . . . (bocsánat Eleonora, szavaimért! hisz ön nincs még eláujulva) vigyétek ezen nőt, ki elájulni fog, szállására.

Markházy megmondá nekik az utczát és házat.

— Mehetünk már! . . . . . ime a börtönnél vagyunk, ... küszöbéről, ne vétse el ön, három lépcső vezet a kövezetig. —

Ekkor Markházy feltárta az ajtót A berohant világosság kiderített mindent.

Senno földön hevert. Kezei összeszoritvák, s bennök leszakitott ruhadarab és hajfürt. Arcza szederjes-kék. A börtönfalán egy vékony vérsugár serkedett egész a boltozatig. A padláskövön félig megaludt vérfoltak. Senno nyakán egy zsineg. . . Ő meg volt fojtva.

— Balázs uram! szóla Markházy e jelenet után óranegyed mulva, csak azért hivattam kegyelmedet, hogy megtudhassam, mióta lett okosabb a pislen a kotlónál.

— Kikérdezem ez iránt, nagyságos ur, Klarikámat. A majorkodás körüli dolgokhoz ő ért.

— Kegyelmed részeg-e, vagy megőrült, hogy illy arczátlanúl felel.

— Követem aláson, ha olly napon minő a mai, megörültem, becsületére válik jellememnek. —

— Ez a vén kuvasz kötözni való bolond!, mondá haraggal Markházy. — Balázs uram! folytatá szigorú tekintetet vetve alattvalójára, kegyelmed, Senno' büntetésének végrehajtásában nem akart részt venni. Miért vonakodott kend?

— Mert nagyságos úr, nem én vagyok a hóhér.

Balázs maga is ezen merész válaszra kissé visszaijedt; de már elmondva volt. Mi öreg barátunknak rendkivüli bátorságát alig érthetnők, ha nem olvastuk volna egy régi kéziratból, honnan regényünket kölcsönöztük, hogy a jámbor börtönőr, talán mivel sietve akart elöljárójának engedelmeskedni, nem vette fel rókaprémes innepi dolmányát, a többi feszes, szorító és alkalmatlan függelékekkel együtt, s így melle szabadabb levén, ierkölcsi értelemben is, tágabb kebellel, nagyobb szuszszal beszélhetett. Ha ezen anyagi hatást kielégítő magyarázatnak nem találnák olvasóim, kétségkivül mélyebb rugója van Balázs uram' daczos modorának; mert ő általában oknélkül nem szokott felhevülni. —

— S nem te vagy a hóhér, vén csont! nem te vagy? ismétlé Markházy ámulva. De hát ki a tömlöczőr, he?

— Követem aláson, hogy ki a tömlöczőr, arról bizonyost nem mondhatok, mert mihelyt láttam, hogy ezentúl vagy a bakó fog tömlöczőr lenni, vagy a tömlöczőr bakó," gondolám: te vén ember, szürke hajad-

dal és azon ötven s egynehány évvel, melly maholnap az örökbiró' trónusa elébe rukkoltat, nem vagy alkalmas az új kötelességekre. Adj hát a fiataloknak helyet, kiknek karjok és szivök erősebb, s kiknek még sok idejök van imádkozni. Ezt gondoltam én nagyságos úr, és már bejelentém lemondásomat.

— De hát bolond fejeddel, és egy fillér nélkül hová bódorogsz?

— Koldulok nagyságos úr.

— Isten segitsen rá mielőbb! — Takarodjál házamból.

Balázs mélyen meghajtá magát és odább állott. Koldúsbotra ugyan a jó öreg nem szorúlt, mert Mészáros Pál becsületes ember volt és Andor jegyruha nélkül is szépnek találta Klárikát: de bizon élére a pénzt még kevésbé verte, mint régen. Csoportos szükségei közt azonban két vigasztalása vala: nem kelle t. i. nyárban is felvenni az innepi dolmányt, mellybe ha még egy kicsit hízik, könnyen megfuladhatott volna, s nem kelle azért, hogy a havi dijból egy kissé hízhassék — mást megfulasztani. —

Márkházy boszút állott Eleonorán, anélkül, hogy vád alá jöhessen; mert csak Gyulai' parancsát teljesíté, kinek már régi szokás vala feltétlenül engedelmeskedni, s ki a jelen esetre nézve. külön felelősséget vállalt.

Természetes tehát, hogy a dolgok' kimenetelével meg volt elégedve. Bekérgesedett lelkiösmérete semmi sajgást nem érzett a szerencsétlen nőnek okozott sátáni kinokért. Ő csak Balázs' merészségén bosszankodék, s csak, hogy saját kifejezését használjam, e szürke kuvasznak ugatása zavarta meg délelőttjét, s csak attól tartott, hogy már kész ebédje roszúl fog esni, mert a pimasz' megfenyitésére módot még nem gondolt. — Kár hogy nemes ember e bestia. Hej! ha a magáén kivül más kutyabőre nem volna, ... akkor . . . . akkor . . Márkházy' e kegyes elmélkedésének fonalát ketté metszette Gergely diák, ki a titkos viszonyok miatt könnyen megfejthető okból, egy mellékajtón, minden czeremonia nélkül, sőt haragosan lépett be —

— Beszéllett-e önnel Bodó?

— Igen De tessék leülni. Rég óta nem volt szerencsém uraságodhoz. Idvezlem magas hivatalában. Csajferbegnek udvarolhatok-e? Alázatos rabját még magához nem parancsolta. Kegyed ő nagyságával, mint hallom, szoros barátságban él. Szerencsés helyzet. Kérem méltóztassék ide az ottomanra, mellém . . . . hisz kegyed elöljáróm, pártfogóm. —

Márkházy ezt különös vegyületével mondá a submissiónak, elégületlenségnek, és gúnynak. De Gergely diák nem sokat ügyelt sem a bókokra; sem a megbántott gőg' eltakart tüskéire. —

— Épen mint elöljáró kérdettem, szóla szigorú hangon, hogy Bodó értesitette-e önt, a rab iránti nézeteink, vagy sajátlag, követelésünk felől.

— Igen, vitéző úr! Bodó Zsigmond ő kegyelme körülményesen és világosan beszélott. —

— S a rab még is megfojtaták! — Hogyan történt ez? — Mi csak halasztást kivántunk, mig a fejdelem maga határozhat. Ennyit ön becsülettel, helyzetének koczkáztatása, s áldozat nélkül tehetett volna. Higyjem-e, hogy küzdeni vágyik velünk, s hogy borsat akar törni a muderrisek' orra alá? —

Gergely ezen pórias de kihivó kérdés után, az ottomanra veté magát, s mig bámész kék szemeit Márkházy' arczán állitotta meg, minél kényelmesebb, s cynicusabb nyugpontot keresett könyökének, derekának és nyakgirinczének. —

— Ön halasztást kért, mit könnyen adhaték; de én rögtön megölettem Sennot. A fejdelem nem fog ezért megbüntetni.

— S hát a muderrisek?

— Ők ösmerik szabályaikat, válaszolta Márkházy szokottlanúl hideg vérrel.

Gergely ajkait harapta. Nem vala most elemében, nem uralkodhaték kedélyén, nem lehetett nyugott, ravasz, és fontolgató, mint rendesen.

— Jól van, nagyságos úr!, szóla rosszúl palástolt hévvel, megengedem, hogy ön a vádpadra, melly kaszatömlöczünket fedi, vonatni nem fog: de ebből áll-e, kérem szeretettel, ebből áll-e minden? Nincs-e szükségünk a muderrisek' ótalmára, Csajferbeg' rokonszenvére, a Kislaagasi' pártfogására, Sinán basa

magas kegyére, ... nincs e szükségünk Islambulra? Kegyed szilárdúl áll-e Erdélyben, hol Kristóf Vajdának fia kormányoz?

— Dehogy állok, vitézlő úr! dehogy!! — Ha nem tudnák, hogy a padisa szakállának árnyékába fogadott, rég túladtak volna rajtam.

— S ön még is meg merte öletni Sennot?

— Meg ám.

— Szerencsétlen ember!, kiáltá fülébe a diák. Nem tudja-e, hogy utjában áll becsszomjamnak, hogy hatásom' főágát metszette ketté? (Márkházy vállat vonitott) Feledte-e, hogy a muderrísek' elnöke vagyok? (Márkházy mélyen meghajtá magát.) Gondolt-e reá, hogy gyüldénk' legszebb reményeit dúlta szét?

— Kérem, e pontnál álljunk meg. — A titkos társulat nagy nyereményeket várt, ha Senno például hat holnapig börtönben hever; mert mindég csoportozásokat, zavart, kis rebelliot lehetett volna teremteni. A nagyok egymás ellen uszitatnának, a nép hajbakapna, erők mállanának szét, az állományi hatalom rongáltatnék és a félhold e viharok után az ég és az éjjel' fellegei közül méla részvéttel tekintene le a honfierény' feldult növény-oskolájára, s a jóléttel kecsegtető mezők' tört kalászaira. Valóban festői látvány.

— S nagysád e képben eleven szinekkel rajzolta le bűneit ellenünk.

Igen is, vitézlő ur!, de csak akkor, ha ön minden körülményt olly eszélyesen puhatolt ki, mint illik a muderrisek' elnökéhez. Márkházy e szavakat a gúny' éles kifejezésével kisérte. —

Gergely diák felemelte könyökére támasztott fejét, s kezdett figyelni. —

A palotaőr két levelet vont ki dolmánya' zsebéből, s olvasá: „Gyulafehérvár Jun. 10-én reggeli kilencz órakor. — Tisztelt orvos úr! Mit tart ön a vársánczok 8-ik számú börtönébe zárt fogoly' egészségi állapotjáról? Felgyógyúlhat-e az emlitett egyén vagy pedig az isteni gondviselés' rendkivüli kegyelme nélkül más világra költözik? — Válaszát mielőbb óhajtja kész köteles szolgája Márkházy Pál főpalotaőr. (Vitézlő úr, veté közbe Márkházy, e sorokat én akkor írtam, midőn Gyulai' gyűrűje már kezemben volt. — Gergely felemelkedék ülhelyéről, az olvasó folytatá.) Gyulafehérvár Junius 10-kén reggeli 10. órakor. Nagyságos uram! kegyes patronusom! A 8-ik numerusba rekesztett subjectum, azon febrisben laboral, mellyet mi tudósok febris nervosa hungaricának nevezünk. Itt a nagy Aesculapius is keveset segithetne mixturák, decoctumok, vomitivák, érvágások, és purgátiók által. Ha a patiensnek két szobája volna, magas s az aër influxusának exponált helyen, hogy őt egyikből a másikba költöztetvén, szünetlen defendálhassam a miasmakkal saturalt levegő' maleficus hatásától: akkor a vis naturae reproductiva felüdülvén, még talán salválhatná patiensemet. Különben rövid idő múlva agonisálni fog, s lelke a menybe alliciáltatik. — Ezen declaratiom mellett különös reverentiával maradok nagyságodnak humillimus servusa, és addictusa, Joannes Hellebordius, magister." Azt hiszem, vitézlő úr! szóla Márkházy önérzettel, hogy illy körülmények közt hasznosabb volt Sennónak megöletni, mint ágyból hagyni kimulni. Mennyi vádok

és visszatorlások, mennyi huzalkodás s pártusák támadnak ekként — mig a vitéző úr' terve szerint a rab' halálából vont nyereményünk koporsófájának árjegyzékét sem érte volna meg. —

— Ön valódi nagy férfiú, kiáltá elragadtatással Gergely. Ingyen tenni a fejdelmet zsarnokká, mert hiszen Senno különben is sírba ment volna, s ugy tenni őt azzá, hogy ha fordúl a koczka, e vád alól feloldoztassék Gyulai' rovására: ezt nevezem én olcsó vásárnak a politicában, ezt jutányos kereskedésnek a vérrel, ezt, uram! ezt takarékos gazdaságnak a lelkiesmérettel!! — Engedje kezét megszoritanom. — Ön lángész!

Márkházy elszomorodék. Gergely pedig fülébe sugdosá: egy tanácsom volna. Hallgassunk az orvos' levelével. Gyulai tudós. Ő könnyen gyártja a csalokoskodásokat, ha szivét meg kell nyugtatni. Nagysád ért engem. — Ezzel viszont kezet szoritott s távozék. —

— Boldog isten! sohajtá Márkházy, hová lett étvágyam? Balázs ő kegyelme orrom alá paczkázik . . . . türnöm kell. Gergely diák irigység helyett, művészi szeretettel csüggödt eljárásomon. . . . . Ő veszélyes ember. Hiúsága nincs; mert becsszomjal bír. Gyűlölöm őt. — Hozzátok fel az ebédet! kiáltá ki a komornyikhoz. Oda étvágyam! S hogyan ne gyülölném őt? Haragudott e rám, mert a muderrisek' érdekében cselekedtem, s eszélyesebben, mint ő akart? . . . . Ne késsetek már a tálalással: korholá legényeit. . . A mai napom jól kezdődött, sóhajta gondolatokba mélyedve. Ha Eleonora gyönge leend könnyen válthatám be szavamat; nagylel-

kű, lovagias volnék, veszély nélkül. Olcsó kéj! — S minthogy ő visszataszított, megtorlásom által engedelmes jobbágy valék, és kitünő szolgálatot tettem gyüldénknek. Ingyen nyert dicsőség! Mért látogatott ma meg Gergely diák? — Nincs osztatlan boldogság!! —

IX.

Felderült junius' 11-ke, a vitézi játékok' napja. — Csaknem olly enyhe volt a lég, mint négy héttel előbb, midőn „jeriko' ostroma" adaték. —

A szászsebesi mezőn a főbb képletek alig változtak. A szinpad is állott még, mint egy fecske fészek, melly porszemenként romlik, s melly nem csak azt juttatja eszünkbe, hogy lakosai, de, hogy a szép idők is eltávoztanak. E hasonlitásban jéllemzett méla érzést a nagy rónán zsibongó tömegből igen kevesen ösmerték; mert a mysteriumok a nép által eddig is csak akkor kerestettek föl, ha egyébb mulatságokkal valának összekötve. S mondhatjuk, hogy most, midőn fényes vitézi játékokra várt a sokaság, midőn olly magas díjak fogják jutal-

mazni a győzedelmeseket az öklözők, és küzdök versenyében: alig jutott valakinek eszébe Czeczil' csalogányéneke s még kevésbé Sofronia' szereplése. Néhányon örömmel vevék észre, hogy idegen alakok nem sürgenek közöttök; néhányon várták, hogy a bajazzó ezer furcsasagaival rövidítse a sorompók' megnyitása előtti perczeket; mások meg toldalékúl a tisztességesebb élvezetekhez egy kötéltánczot is akartak Battistától látni: ennyi volt minden figyelem, vagy részvét az eddig nagy költséggel tartott, s most gunyosan hazaűzött művészek iránt. —

Gyulai Pál, bár tulzó, regényes s lehetne állítani bűnös ragaszkodással viselteték Kristóf vajda' háza iránt, s ezen rajongás gyakran emelte ki sarkaiból jellemét, — Gyulai Pál, ismételjük, vérmérsékénél fogva inkább a tétovázás', mint a tett', inkább a magával küzdés', mint a cselekvények' embere volt. De épen illy egyéniségeknél fordúl legtöbbször elő, hogy ingadoznak a czél előtt, szilárdok a czélnál, s hogy hegyeket mozditanak meg, mig egy lépést tennének; azonban ha már a koczkát elvetették, aránylag hidegek, minden kiszámított, vagy véletlen eredmények iránt.

Ő hivatalos, de könnyen halasztható kötelességekért Vinczre ment, mert sejté, hogy Fehérvártt mulatva, nem leend erélye Sennot megöletni. Bodoni szégyellé, hogy Vinczen a poharozásban e tudós férfiu által legyőzeték, ki többnyire Aganippe' hevítő nedvén kivül, csak hideg forrásokból ivott. Artay, a fecsegő ember, komorrá lőn, mert nem lehetett olly élénk társalgó mint a különben halgatag bölcs. Daczó a nyalka, és hölgyektől

keresett ifjú kétségbe esett, látván, hogy Gyulai noha máskor gyérebben hódolt a szép nemnek, most e kis város' polgárlányainak szivébe mélyebb benyomást tön, mint az ifjú udvarlók' egész serge. Ah! a boldog ember!, gondolták sokan, kik nem sejték, hogy alamint mi, ha kedvesünk meghal, ékes öltözetet, és kecses szemfedelet vásárlunk számára, noha tudjuk, miként soha vele találkozni nem fogunk, hogy egy kézszorítással köszönhesse meg figyelmünket: úgy ő is a koporsóba zárt boldogságot fényesen akarta eltemetni.

De midőn már tervének végrehajtását hitte, midőn többé nem kétkedett a Márkházyhoz küldött gyűrü' eredményében, rögtön hideggé, komorrá, makaccsá, átalkodottá lön, nem örvendett, s nem érzett fájdalmat semmin, magát gépnek tartotta, melly halálos golyókat szór, anélkül, hogyha egyszer megindíttatott, föltartóztathassék, s anélkül, hogy a tulajdonos által széttöretve vagy híven óvatva, érezhessen valamit az apró gond vagy rongáló szeszély miatt. — Illy tulajdonosnak képzelte személy fölött a sorsot.

Fog-e e tompa, s fásult hangulat sokáig tartani, s tarthat-e soká, olly lénynél, kinek nem volt professiója a bűn? ezt vizsgálni tán rést fognak nyújtani a vitézi játékok.

Tekintsünk a szászsebesi térre!

A torna' kitüzött ideje után már néhány percz tölt el, s még semmi nem kezdeték, mert a fejdelem késett, s rája várni kelle. S milly nyugodt a tömeg, hallgat, tűr, mérsékli ujságvágyát, alig zsibong! „Helyet

Geszti tanácsosnak.“ kiáltotta a birnök, és e nyers, mogorva úr, ki nagy eszét, s különcz ötletekkel tömött de erélyes szónoklatát, mindég a fogarasi gróf' buktatására fordította, leszálván ménéről Imreffyvel találkozik, a cselszövő emberrel, ki szintén gyülölte Boldizsárt. Ők karon ragadják egymást. Soha népszerűtlenebb pár, nem követelt utat magának a zsufolt tömeg közt. Gyulai épen rájok tekintett, midőn egy csatlós figyelmeztetve döfte meg könyökével a bölönhangú óriást, ki Báthori' leglármásabb híve volt, és széles vállaival a sorompók körüli ülhelyekhez jutást elzárni látszott. Ez durván tekintetvissza, de a népszerűtlen urakat észrevevén, lekapta fövegét, „helyet ő nagyságoknak“ mondá társaihoz szolgai alázattal. Párthívei gépileg engedelmeskedtek. „Éljen Geszti!“ rivalgák néhány suhanczok a fejdelmi részről. Gyulai ellennyilatkozatokat várva nyugtatta a tömegen szemét. Mészáros' nyugvó képe kimerült a tengerhabként mozgó arczok közől, kimerült az élénk titkáré: minden vak hive a fogarasi grófnak jelen vala, — és sem Geszti, sem Imreffy nem halmoztatott, mint régen szokás volt, méltatlanságokkal. A tömeg szélvésztől csapkodott víztérnek látszék; de olly viztérnek, mellynek fölhasitott örvényei némák, s mellyen vadsipolás helyett, egy tavaszi zefir' halk zengéseivel dúl a vihar. E sircsend, e nyugalom a szenvedélyek közt, e rend a féketlen gyűlölség' typusával, mélyen hatottak Gyulaira. Ő más hangulatot várt Senno' megöletése után. Hogy keblének jegét talányok és rosz sejditések ne olvasszák föl, a hölgyekhez fordúlt, kiknek tündérkoszorúja az ünnep' királynéját, Kovasolczky nejét körzé.

— Ő fensége, szóla Gyulaihoz a korlátnok' szép hitvese, nagyon féltékeny hatalmára. Igyekszik azon időt, mellyben uralkodni én fogok, megrövidítni.

— S nem tartja-e ezt nagysád természetesnek? válaszolá mosolygva Gyulai, hiszen ha illy szelíd kezek hosszason tartják a kormánygyeplőt, nem szokunk-e el a férfikar' durvább vezetésétől? — Népünk majd vas helyett selyem zabolát fog kivánni.

— S ön nem keres bennünk semmi fejdelmi tulajdont?, s pedig mi is tudnánk gyilkolni, . . . legalább férfi szíveket, mi szintén kegyetlenségnek tartatik.

Gyulai elpirult, mert Senno jutott eszébe. —

— Ki lehet ez a szomorú lovag?, kérdé őt az innepkirálynénak szomszéda, egy szőke arcz, sötét kék szemekkel, s kecses, nyulánk termettel.

A legbájosabb hölgyvilág' galambszemei fordúltak Gyulai komor tekintetével együtt az érkező dalia felé, ki barna lovon ült, egészen fekete öltözetben, leeresztett arczrostéllyal, és balkarján koromszín lemezzel vont paizst tartva, mellynek csillogó körirata e jelszó volt: homályra fény!

— Ha Jósikát egy kosár csüggeteggé tehetné, szóla, enyelegve Kovasoloczkyné, akkor-e deli modor őt gyaníttatná a gyászruhában.

Mióta a kosár, a visszautasitott szerelem' díjává lön, mindég megbántásnak tartották a lányok, ha az, kit rokonszenvökkel nem jutalmaztották, elviselhetőnek hiszi az életet. Füzy Ara is az innepkirályné kecses szomszédja

9 *

kipirúlt arczczal erősíté, hogy a fekete lovag minden esetre Jósika.

— Magam sem hihetem másnak, vitatá Gyulai, mert szerencsétlensége közt is, mint esélyes bajnokhoz illik, a reményt választotta jelszóúl, s homályra fényt vár. Ő jól ösmeri a lányok' kedélyét.

Arát zavarából Kovasoczkyné menté ki, egy szintén arczrostélyos zömök úr után tudakolván.

Székely Mózsesnek kell lenni, válaszolta Gyulai. Más közülünk nem dicsekedhetik olly Kinizsiféle vállakkal. — Szívemből sajnálom az innepkirálynét.

— Miért? nemes lovag.

— Mert koszúruit, ékes szobor helyett, egy csutkóra fogja tenni, mint a druidák' papnője.

— S okvetlenül Székely leend e nap' hőse?

— Minden bizonnyal, erősíté Gyulai.

A szép királyné kétkedőn rázta meg fejét; de mintha e tettét esélytelennek tartaná, vonalai komollyá változtak. Ő fensége soká késik, szóla más irányt keresve a társalgásnak. Nézzen kegyed lovagainkra? Nincs-e köztök a fejdelem? Természetesen burkolt arczczal, mert máskor sem barátja a nyilt tekintetnek.

Gyulai rögtön elsötétült, s Kovasolczkyné e változást észrevevén dévajúl mondá: kegyed képén komoly innepi méltóság ül.. Ah!, kitaláltam. Most kegyed uralkodik, s ő fensége közvitézzé lön, és epedve várja a jelt, hogy alattvalóival küzdhessen. Miért is nem ad ön, már parancsot a hadi játékok' elkezdésére?

A fejdelmi kegyencz sebezve lön a legszebb kézből jött nyilveszők által, mellyek mélyen érezteték, hogy

az innepkirályné Boldizsár gróf hitveséoek testvére. S midőn egy perczel később Füzy Arával néhány közönyös szót váltván távozék, olly szilárdnak vélt kedélye nagy rázkodáson ment át! Hisz! eszébe kelle ötleni, hogy midőn a kormánytanács' megbízásából közlé a véritéletet Báthori Zsigmonddal, ez a vitézi játékokról enyelgett vele, s mondá, hogy a czrostély alatt fog küzdeni. Tréfa volt, egyéb nem szívetlen tréfánál, a komoly ügyek közt ő fensége' lovagias terve; de Kovasolczkyné véletlenül, szándék nélkül, nem tudva semmit e párbeszédről, Gyulait sivár órákra emlékezteté visza. Föltámadtak sirjokból a titok, a lélekharcz a végrehajtott bűn, három prometheusi kesely egy helyett, s mindenik éles körmeit a martalék' kebelvérébe akarta föröszteni. — Nem nem, gondolok a múltra! Előttem a jövendő, és a fásult évek, tavaszszellői nélkül az ifjú kornak, jéglemezével a korán megfagyott szívnek! Tél uralkodjék kedélyemen, a sír' tele, hol elásott halott a múlt bűn — és tündérvilágával együtt. De nem költöznek-e az ártatlan gyermekek a koporsóból egyenesen menybe, mig a bünösők' lelkei, az emlékkövek mellett lebegnek jeszteni, ha éj van, és magunkra maradtunk? — El a tömeg közé!, sohajtá Gyulai fölébredve andalgásából. Ment, hogy tegyen szükséges, vagy oknélküli rendeleteket. Mielőtt azonban a diadaltér sorompóit körző ülhelyeket elhagyá, már Kovasolczkyné többi szavai, melylyek Zsigmondot álarczos közvitéznek, s őt, a kegyenczet, uralkodónak nevezék, s mellyek kiszámitott gúnynál egyebek alig lehettek, kezdék ostromolni. Tudta hogy a korlátnok neje szenvedélyesebben imádja férjét,

mintsem külön politicai nézettel bírhasson, tudta, hogy Kovasolczky a magas aristocratia' független részének képviselője, s így lehetlen volt, a szép némber' ajkairól épen azoknak vádját nem hallani, kiknek véleményére legtöbbet tartott. — Ez boszantani kezdé, s némi dacz, melly az önérzetnek, vagy a büszkeségnek árnyalata lehetett mind inkább kiszorítá kebléből, a szelidebb, de fájdalmas hangulatokat. — „Mi jogom van, ah! a bűn után, szeretetet igényelni tőlök; s viszont, mi okom, hidegségöktől félni, gunyaiktól rettegni? És ha ingerléseikre kedvem jön mindenttevő kegyenczczé válni, nem természetes-e, és. . . . és nem szívvéremmel fizettem-e meg ezen előnyt?"

Míg Gyulai illy sivár eszmékkel tépelődött, a hadi játékok terének többnyire a Boldizsár párthoz szitók által lepett oldalához érkezék. Mészáros hunyászkodva nyit rést neki, a leggyanúsabb egyének süvegelni kezdik, nevezetes izgatók bókolnak, mintha feléjök a monstráns vitetnék, és a fogarasi gróf titkárja, ki távolocska volt, igyekezék olly pontra lépni, hol alázatos magatartása, a kegyencz' figyelmét ki ne kerülhesse. Illy gépi, illy mesterséggel gyártott, és pontosan betanult hódolat gyanút ébresztett Gyulaiban. Mit sejtsen, mitől féljen, mivel daczoljon, hogyan tudhatá meg? — De a gyanú mozogni kezdett keblében, — egy alaktalan szörny, a vérlüktetések szerint majd óriásá fuvá föl magát, majd törpévé lohadva.

Ez alatt Kendinek, az ezüstfürtű aggastyánnak' kocsija kanyarúlt a fejérvári útról a sorompók felé. Minthogy

épen, hol Gyulai volt, kellett a szekérnek megállani, ez bevárta az érkezőt.

Kendi távolról megösmeré őt, és kocsijából kihajolva kezével intett. Gyulai viszonzá köszöntését, s hozzá siet.

— Ő fensege el van foglalva, szóla Kendi.

— De még sem késend tán soká? kérdezte a kegyencz aggódva.

— Ő fensége a vitézi játékok' rögtöni megkezdését parancsolja, válaszolta szárazon Kendi. —

— Tán sürgetős ügyek igénylik figyelmét?

— Kendi vállat vonitott.

— Legalább a csoportozatokbani harczot megjelenéséig fölfüggesztem, mert ezek iránt szenvedélylyel viseltetik.

— Semmi tanáccsal nem szolgálhatok: minthogy az előbb mondott izenetet elindulásomkor vettem Jósika által.

— S Jósika beszéllett ő fenségével;

— Személyesen aligha.

Kendi a többi tudakolást kerülni látszott; mert noha a kocsik' állásától csak néhány ölnyire volt, a helyett, hogy leszállana, viszavonta ülésébe magát, s kezével ismét idvezelve Gyulait tovább hajtatott.

— Mért tartozkodik tőlem e gőgös főnök, ki régebben annyi szivességet mutatott. Ruhámról a ragály' atomjai párolognak-e az emberek felé? — Homlokomra vagy-e vésve bün? S ha igen, nem lehetek-e büszkébb veled, mint azok olcsó erényökkel?

A kegyencz' kedélye illy sivár önérzet által, mind többet nyert vissza súlyegyenéből.

Gyulai, ki mihelyt aggadalmait hátraidézte, megint az urhölgyek' sorompóihoz közelitett, nem a legkedvezőbb véleményeket hallá a vitézi játékok' valószinű eredményeiről.

— Ha Bocskay itt volna, mond Gálffyné, egy köztiszteletben álló koros nő, akkor nem kellene látnunk, hogy a fejdelmi udvar' leventéi egy ösmeretlen alvezér által homályba boritatnak.

— De tud-e Bocskay mulatságokat rendezni?, szóla éllel Kovasolczkyné, tud-e ő fensége' szeszélye után simulni?, tud-e feleslegessé tenni olly férfiakot, kiknek befolyása régi érdemeken épül? S ha e tulajdonokkal nem bir, mit keressen nálunk? . . . .

— Ah! a fekete lovag!, sugá az innepkirálynénak remény és rebegés közt Füzy Ara.

Minden nő a küzdhomokra forditá tekintetét, hol a sötét öltözetű levente, ki eddig a viadalnak közönyös tanuja volt, paizsát háromszor üté meg, jelül, hogy láncsát törni akar. A hirnök kihivottnak azon köriratu paizst nevezé, mellyel a nap' hőse a zömök lovag, kit közönségesen Székely Mojzesnek hittak, hordott.

Kovasolczkyné örömmel ragyagó arcczal szóla Gyulaihoz: — kegyed sajnálkozék rajtam, hogy füzéremet

szobor helyett egy csutkóra fogom aggatni, mint a druidák' papnője: de ha a kihivó leend győztes, akkor nevezzen ön nőt, kinek keze delibb s nemesebb külsőjű levente' mellére tüzte a harczdijt, mint az enyém?

Gyulai az innepkirálynétól eddigelé örökké fullánkos czélzatokat hallván, hosszu és fürkésző tekintetet vetett a „homályra fény“ jelv alatt küzdő lovagra. Arról hamar meggyőződett, hogy Jósika nem lehet; mert csaknem egy tenyérrel látszék magasabbnak. Aztán a korlátnok' neje, miért ingerelné őt épen Jósikával? Miért kisérné annyi figyelemmel, akkora aggodalommal a kétes kimenetelü tusát? A fekete lovag székelynél kevesebb erőt, de több gyakorlottságot tüntetett ki. Főleg ménét olly mesterileg vezeté, hogy a legerősebb láncsalökéseket kikerülnie sikerült. Gyulai e mozdulatokban mindig ösmerősebbekre talált. Valami homályos sejtelem egy nevet juttatott eszébe, mellyből szivének izomszálai összevonultak. „Lehetetlen“ mormogá magában, de komor árnyak tolongának arczára s homloka kedvetlen gondolatokat árult el. Nagy zaj rázta föl sötét mélázataiból, tapsok' zaja, éljenzések' zaja. Egy láncsalökés, mellyet gyorsasága miatt székely fölfogni nem tudott, olly erővel üté mellben, hogy nyergestől együtt, mellynek szíjai szétszakadoztak a porban hevert.

A fekete lovag, miután ellenfelét lábrasegitette, néhany perczig várt még a küzdhomokon; hogy új tusazó nem lép-e sorompóba?

De senkinek nem volt kedve illy merész vállalatra — Az innepkirálynénak ajkain gunyos mosoly lebbent át, midőn a harczbirák a győztest elébe vezették, kit nek

kellett az arczrostély' szellőztetésére, mielőtt a díjt mellére tűzné, megkérni.

E gunyos mosoly Gyulaira vonatkozék, ki még mindig közel állott.

A lovag engedelmeskedék az innepkirálynė' parancsának, s mielőtt a trón' zsámolyára térdelne, fölemelé arczrostélyát.

Leirhatatlan volt a tömeg' meglepetése, tapsa, rivalgása, tombolása, a győztesben Báthori Boldizsárra ösmervén.

Azonban nem e tapsvihar, nem ezen határt alig ösmerő lelkesedés sujtá le Gyulait, hanem egy más „éljen" mely a fejdelem' nevét mind addig hangoztatá, mig végre az is terjedni, erősödni, átalánossá válni kezdett. Ő jól látta, hogy Mészáros Pál és Boldizsár' gróf' titkárja izgatták a tömeget Báthori Zsigmond' éljenzésére. Minél megfoghatlanabb volt e jelenet, annál mélyebben sebzé a kegyenczet. De mig a háborgó elemek' illy csodálatos constellatioja fölött bámult, az innepkirálynė, Boldizsár' kecses sógorasszonya, már rózsáját a győztes rokon' mellére tűzte.

A gróf megtiszteltetése után még nehány perczig Kovasolczkynéval társolgott, kit igen becsült, bár a korlátnoknak nem nagy barátja volt.

— Engedd megköszönnem, szóla rokona, hogy a legbüszkébb innepkirálynévá tettél és kiszabaditál a kellemetlenség alól ollyat jutalmaztatnom, ki házunknak nem barátja és ez udvarnál is csak azért bir tekintéllyel, mert minden befolyásnak szivesen aláveti magát. Tudom

nagy áldozatba került ellenszenved' legyőzésével venni részt a fejdelem' idő töltéseiben.

— Érettad, szép rokonom, semmi sem áldozat, válaszolá a gróf; . . . aztán mielőtt Fogarasra indulnék, még egyszer megkisérteni akartam karomat. Ösmered, milly barátja valék mindig a vitézi játékoknak.

— S Fogarasra távozol?

— Testvéredet, mint tudod, már utra inditottam, s én még holnap követni fogom őt.

— És sokáig fogsz falun mulatni?

— Minden esetre hosszasabban mint eddig szoktam.

— De a telet csak nem akarod havasaid közt tölteni?

— Miért ne?, kedvesem! — Későösszel medvére, telen belényre vadászom. A hoszu estéket házi csendélet fogja füszerezni.

— Mióta jutott eszedbe Nimrod' és a hű Amintás' szerepét együtt játszodni?

— A mióta öcsémnek szivdobogásai vannak Fehérvárt lakásom miatt. Megakarom látni ugy kormányzand-e, mint midőn a megyesi gyülés' törvényeit széttszakgatta, vagy pedig nőöltözetben és nőszobákból, mint Sardanapál? Még talány: több van-e benne a vad erőből vagy a gyöngeségből? Remélem, az idő és udvaronczai hamar kifejtik jellemét. Most szememre vetik, hogy fő-hatalomra vágyom, én, ki függetlenebb ur vagyok mint ő. Ha távol leendek tőle és semmi közügybe nem vegyülök, majd ki fog sülni, hogy nem én akarom fejéről lerántani a fejdelmi süveget, banem ő unja meg és óhajtand attól menekülni. Melgásd, szép

rokonom, milly olcsó leend a fejdelmi süveg és milly poros a földön heverés miatt. Senkinek nem fog kelleni, kinek magasabb becsszomja van. Isten veled!

A gróf lovára ült s a nép' örömrivalgása közt távozék a hadijátékok' szinhelyéről. . . . . .

Gyulainak lehetetlen volt nem hallani néhány töredéket e párbeszédből.

Látta, hogy Senno' megöletése semmi merényre nem ragadja a grófot, látta, hogy e tettről lefosztott mindent mi politikai szabállyá emelné s csak az maradott rajta, mi bünné bélyegezte.

Ah! tehát gyilkossá váltam, . . . semmi egyébbé nem. A Kristof' háza iránti hála, a titkos tanács' vérítélete, a néplázzadás, a veszély' közelsége, minden, csak fénymáz volt, mellybe a sátán takarta csábitási tervét, hogy ragyogjan az mig elvakít. — Brutus, Brutus! . . . Mit ér a sziv? A történészeté a tett, az adat: ebből füzi ő össze hazug miveit. Biránk-e a jövendő?

X.

Haladjunk át gyorsan az éveken. . . . Adjunk a fejleményeknek erős szárnyat, mint a kondoré, az Antesek' uráé, melly egy lengülettel más tartományába veti a légnek magát, s a bérczeket, mellyeket óriásoknak talált, magas nézpontjáról most csak mintaképekhez hasonlóknak láthatja, mert a titani arányból a messzeség által pygmeusé vált.

1612-ben vagyunk.

Uralkodik Báthori Gábor.

Erdély' aranykora, mellynek sirpárkánya előtt kezdődék e regény, rég eltünt.

Utána jött egy más időszak. Ökrök helyett emberek vonták az ekét, s fölváltva három keleti vendég

ostorozta hazánkat, dulta föl a mezőket, tizedelte a népet: a török tábor, a sáska, a fekete ragály.

Ezen sivár évek is végre lejártak.

Tengésnél valamivel jobb állapot mutatkozék. Erdély ismét vidorabban nézett ki, mint Moldova és Havasalföld. De az aristocratia sokat vesztett régi fényéből, tekintélyéből és vagyonából. A közerkölcsiség sülyedt. Féketlenségi vágyak termettek mindenütt. A portánáli árulkodás országlári bölcseségnek tartaték. Az urak üstökeiket törökösön nyirták le s bővebb öltözetet viseltek, mint Zsigmond alatt. A gyermekek' arczulata egész vidékeken elütött a régitöl, koponyájok a tatár fajére emlékeztetett, — ez a sok Ozmánberontások' következése volt. Az oláhok a hegyekről a lankább vidékekre mind inkább leszálottak; a magyar nép' száma tetemesen csökkent.

Mint mondám, Báthori Gábor uralkodék.

XI.

Csikszék' szivében, egy zárt havasi vőlgy' ormán, hol a kopár hegyalakoknak koronája a fenyőerdő, homlokfátyola a kövekről lecsüggő haraszt, s hol a barlangok' ajtajánál afonya és málnabokrok mosolyganak, mig az üregben a vadállatok' halomra gyült csontjai közt verhenyeg földnemekkel szinezett források apró mocsárokat teremtenek, — Csikszék' szivében az új hittanok' hideg bölcselete, — melly a kedélynek kevés éleményt nyújt, és a szenvedés' poezisét, a világtóli visszavonulást, vagy negélynek, vagy örjöngésnek hiszi — még Báthori Gábor' korában nem rombolt le egy kisded apácza kolostort.

E zárdának porticusa előtt már kétszer vonaték meg a csengetyű. Nem csoda, mert a kapusné vállain közel kilenczven év hevert, s hivatalát, mint igen nyugalmas állomást, öreg napjainak enyhitésére nyerte azon engedély mellett, hogy bucsú és nagy ünnepek alatt, mikor látogatókra lehetne számitani, helyét a zárdanők közül valaki pótolja.

A ki csengetett, és bebocsáttatásra még mindég hasztalan várakozék egy kövér minorita volt, húsos rőtpofával, bennülő kis szemekkel, pittyedt al-ajakkal, és igen csontos állal. Borjubőr csizmájának fejét vastag s összelapúlt porlemez boritotta, a hosszas gyaloglás miatt, hol a kopár girinczeken, hol a rétek' nedves ösvényein. —

A fáradt szerzetes huzamos lélekzetvétel után, kék vászonkendőjével megtörölvén izzadt és csaknem lángoló arczát, ismét csengetni akart, midőn a folyosón lassan közelitő csoszogás azon szép reménnyel kezdé kecsegtetni őt, hogy végtére csakugyan alkalma leend egy faszéken, egy tál étel és egy pohár bor mellett kipihenni magát:

— Áldassék az úr Jézus! mondá mihelyt a porticus' ajtaja kinyilt.

— Mindörökké amen! válaszolta egy suttogó, reszketeg hang, száraz köhécselésektől kisértetve.

Ha eszébe jutott volna müvészeinknek a halálváznak nőalakot adni, melly nem a kiirtás' hanem a feloszlás, eszméjét képviselje, és csontujjai közt alig tartott kulcsával e megúnt, megutált siralomvőlgynek zárját akarja kinyitni a menybe visszavágyó lélek számára, — akkor

illy rajzra, kevés minta lehetett vala czélszerübb, mint a kövér minoritára tompa, álmodó és zavart kinyomattal néző kapusné.

— A csikszerdai kolostor' priora küldött a fejdelem asszonyhoz, szóla a szerzetes.

— He? . . . mit?, kérdé az aggnő, s narancssárga redős arczának bámész kinyomata elárulta, hogy nem könnyen szokott új dolgokat megérteni. Járnak ide, s pedig nincs ma bucsú! Mennyi baj!! — Köhécselés szakitá félbe e panaszt.

— A csikszerdai prior izen általam. . . . :

— Izen, viszhangozta a nő.

— Általam izen valamit a fejdelemasszonynak, folytatá a minorita. —

— A fejdelem asszonynak?

Ezen jellemzettebb hangja a kapusnénak, melly a gépi ismétlés és tudakozás közt lebegett, mutatá, hogy zilált figyelme kezd egy csomóba gyűlni.

— Igen a fejdelem asszonynak meg kell mondanom valamit, magyarázta a minorita pittyedt ajkait szorgalommal működtetve, ... sürgető izenetet hoztam a priortól Anna testvérnek, a fejdelem asszonynak.

— Sürgető izenetet, édes Jézusom!, Anna testvérnek, micsoda? izenetet hozott, szent Jósef! izenetet?

Ekkor a nő czéltalanúl kezdett tipegni, mintha gyorsan akarna olly dolgot eligazítani, melly nem jut tisztán eszébe.

— Én istenem! töpprenkedék viszont. Izenetet hozott? kitől?

— Mint mondám a csikszerdai priortól, kiáltá a kövér szerzetes, megtörölvén zsebkendőjével rőt arczát mellyen új veríték gyöngyök kezdettek serkedni. Vezessen, kérem, Anna testvérhez.

Menjünk. Anna testvér e kertben van. Ah! az én kegyes gyermekem! Áldja meg a szent ég!!

Igy sopánkodék és sohajtozott az aggnő, míg reszkető kezeivel s köhécselések közt a zárda' kapuját bezárta. —

Egy sötét folyosóhoz érkeztek, mellyre mind két oldalról a zárdaszüzek' czellái nyiltak. —

A fenéktérről kápolna tünt fel még tárt szárnyajtókkal, mellynek oltáráról csillog a viaszgyergya, s átszivárg a töményfüst' megszürt s alig érezhető illatlege, mint az elmúlt napokból viszasúgárzik néha egy szent emlékezet és a kéj' füszere vegyül kedélyünk' borongásai közé, —

Mielőtt a minorita a kolostor' porticusánál csengetett volna, lépjünk a kertbe.

Bár a csikszéki vadabb hegyek' égalja a növényéletnek nem kedvez, még is a zárda, — melly a tizenharmadik század körül a milcoviai püspökség' védszárnyai alatt épült — csinos és nagy szorgalommal mívelt kertecskével volt ellátva, melly alig vala három hold; de mind haszonra mind kényelemre eleget nyújtott kivált olly lényeknek, kik többnyire meghasonlásban voltak az élettel, s igy attól — mert csak barátainkat szoktuk kéréssel ostromolni — igen sokat nem is kivánhattak. A vén fák, mellyeknek csemete-korára a legidősebb zárdaszűz sem emlékezett, rit-

kán adtak már izes gyümölcseket, de annál több árnyat és enyhülést. A karcsú veteményágyak olly igénytelen konyhára, minő Annatestvér' szigorú igazgatása alatt, nem kevés botrányára a régibb lakóknak divatba jött, még igen is bőven termettek. Virág mosolygott a kanyargó ösvények' párkányain, a nagyobb fák' ülhelyekkel ellátott körében, és rózsabokor a czellák' ablakai előtt; mert Theréz testvér a zárda' csalogánya, szenvedéllyel ápolá a tavasz' e gyermekeit, s annál inkább, minél gyakoribb veszélyre tétetének ki a zord égaly miatt. —

Egy volt, mi őt ártatlan foglalkozásaiban néha kedvetlenité. A fejdelemasszony nem állhatta a fehérvirágokat, kivált ha azok karcsu derekaik — vagy ékes kelyheikkel többi testvéreik fölébe emelkedve magukra vonták a figyelmet. S ennél fogva a szerény liliom is számüzeték a zárdaból.

Ha a virágoknak is szelleme van, mennyire fájhatott a liliomnak, melly mint általában a szendeség, titkolózó de mély kedélyű, e szeretet nélküli bánásmód épen azok által, kiket hozzája szoktak a költők hasonlitani ártatlanságukért, és a szent hervadás miatt, melly a szív' hófehér szinét nem apasztja az élettel eggyütt!! Azonban a fejdelemasszony állítá, hogy a fehér virágoknak rendesen kábítóbb és az érzékekre inkább ható illatjuk van. Igaz-e e vád? én nem tudom; de Theréz testvért, ha a világ' minden gyönyöre egy virágkehellyé vált volna, úgy sem bódítaná meg e csoda-növény' illattárja, úgy sem ingerelné semmi sóvárgásra, melly a zárdakapun kivüli tárgyakban keresse álmait a boldog-

ságról. Ő tehát az igazgatónő' ezen rendeletében mást nem látott, mint hogy a kert sokat veszt szépségéből; mert a tarka tulipán, a kaczér szekfű, a túltáplált s piros arczu basa-ró'sa, az irígy napraforgó, melly minden fényt és meleget magához vonni akar, s meg a tűzliliom, e jelképe az örökké lángoló szenvedélynek, uralkodást nyertek a tavasz' szelidebb szinű és egyszerű ruháju gyermekein.

Még egy körülmény visszatetszék Theréznek.

A fejdelemasszony t. i. sötét lugosokat, hideg komor grottákat építtetett a kertbe, és ott tölté üres óráit, mintha Csikszék a napfordító alatt fekünnék, hol a meleg a legalkalmatlanabb ellenség, s mintha a zárda egy végetlen tér volna, mellyet a szív be nem tölthetvén, kénytelen még szükebb körbe vonulni. —

Illy szigor, illy lemondás, melly a kriptánál nagyobb vagy világosabb körben már nem találja otthon magát, csak zivataros múltból, csak összedült életreményeknyek' romjain csirázhatott ki, s noha Therréz sem vala mindég szerencsés, megdöbbent azon sejdítésre, hogy létezhetik kedély melly fájdalom helyett világgyülöletet viszen az oltár' zsámolyához, és a kolostor élményeiben nem a hit' balzsamcseppeit, de a rajongás' mákony italát keresi. —

Sok körülmény látszott a fejdelemasszony' e hangulatára mutatni, s hogy nála a feledni való évek' számasabbak, mint azok, mellyeken örömmel dereng az emlékezet, eléggé elárulta hideg undora mindentől, mi közlékenységre vezethetné, s még egyetlen barátnéja Theréztestvér is, kinek életéből a legapróbb adatokat

esmeré, nyiltságáért soha sem nyerte meg annak egyedűli jutalmát, a viszonzást. —

Átalában Anna a kiváló, de talányos lények közé tartozék, kivel a hosszasabb viszony megzavarja lélekbuvárlatainkat, mert csak új kételyekre nyújt adatott, mint egy tömkelegben minden lépés bonyolit, csökkentvén a tájékozás' reményét a tévösvények' mennyisége által. —

Anna a magyarországi biztosokkal, kiknek Zsigmond Erdélyt átadta, érkezék Gyulafehérvárrá, s onnan vonúlt e zárdába, mellynek fejdelemasszonyává idegen hatalomszó által a vicárius' tudtán kivül nevezteték ki. —

Azóta a világgal minden egybeköttetést megszakitott. —

Honnan származék?: palotában, vagy kunyhóban vált szerencsétlenné? egy lélek sem tudta.

Az ifjabb zárdaszüzek főrangú hölgynek hitték, a tapasztaltabbak gyanították, hogy azon némberek' kétséges sorsára neveltetett, kiknek a természet pazérul osztott szépséget és szellemet, mig a polgári viszonyok tőlek az élelhetés' eszközeit megtagadták, s kik sorsukon felűli miveltségök miatt a társaság' szerencsekalandorai, általa néha felemeltetve, máskor lealjasítva. —

Lehet hogy egyik vélemény sem közelite az igazsághoz; de olly rejtélyes lény iránt, mint Anna örökké részrehajlónak látszék a dicséret, szigorúnak a vád, s most az ember azért pirult el mert bízott, majd meg azért, hogy kétkedék. —

A kert' felső szélén, hol azon hegylap, mellyre a zárda épült, emelkedni kezd, egy sötét grotta volt nedves zöld mohákkal falain s gyékény-paddal mindég komor és sötét üregében.

Ajtója előtt kerek vizmeder a tüzililiomok' égő pártájával.

A levezetett havasi forrás két ezüst szalagot indit e meder hideg, tiszta tükréből, árnyos gyümölcsfák' sorain, virágágyakon és smaragdzöld pázsintokon át ama horpodásokig, melylyek a kolostor' oldalai mellett rovatkolt, mély és girinczes torkolatott nyitnak szirtkövekkel a fenéktéren.

A grotta' ajtójától a zárda' minden ablakára, a kertajtóra, és a kert' legkisebb ösvényére kilátas tárult

Magas alak támaszkodék a kőbarlang' falához a vizmeder' hideg-tiszta tükrére függesztvén sötétkék szemeit. —

Néhány lépéssel távolabb komlólugosból röpkedtek fel egy méla ének' tündérhangjai, a fájdalom' és áhítat' szárnyain; de olly elfojtott és lassú neszel, hogy értelmét a dallam' ezüstárja közül csak a legélesebb hallás ragadhatta ki. —

— Életemnek undokságin
Könyörülj, s lelkem fájdalmin,
Ne indúlj fel sok rútságin,
Ne bujdossam úgy mint Kain!! *)

---

*) Egy vers ez azon énekből, mellyet Báthori Boldizsár fogságában készített kevéssel megöletése előtt. Másolatát barátom Lugossi Jósef tanár úrnak szívességéből bírom.

Kétszer ismételtetett az utolsó sor, mig a dal' többi része megszakitaték, talán mert nagyobb keservre izgatthatta volna az éneklő' kedélyét, melly sorsával és az éggel kibékülvén, nem akarta e kettős szövetséget a bánat' sötét szelleme által fölzavartatni. —

— Therézem! kiáltá a magas nőalak.

— Megyek, Anna testvér, megyek. Bokrétámba még csak egy emlényt kell keresnem és egy télizöldet.

Kevés idő mulva Anna és Theréz hallgatva sétáltak a vizmeder alatti uton. —

A zárdaszüzek kitalálni nem tudták mi vonhatja egymáshoz ezen váltig különböző lényeket, mert hogy a fejdelemasszony minden melegebb érzésre alkalmatlan, kicsinált dolog volt nálok, s hogy Theréz csupa szivből áll, ezt az irigység is bevallota. —

Ők Annát szigora mellett is zsarnoksággal nem vádolhatták, sőt alig lehetne közülök ollyra találni, ki iránta lekötelezet ne volna, hálával ne tartoznék neki. S még is örökké kedély nélkül — hogy ne mondjam: visszahökkenéssel — közelitének hozzá, s a tiszteletbe mellyel erényeinek adóztak, ösztönileg egy iszony vegyült, s mi legmeglepőbb volt, ennek sem okát kitalálni, sem nyilvánulásait egészen elfojtani, soha nem sikerült. —

Ha a fejdelemasszony' külsőjét néhány körvonallal lefestjük, másnemü érzés támadhat iránta olvasóinkban; anélkül, hogy ez által az egyszerű zárdanők' titkos ellenszenvét fölfogni ne tudnák, vagy éppen kárhoztassák. —

Anna az élet' nyarában volt.

Magos termete egykor művészileg szép lehete, most mindenre visszaemlékeztetett, mi bámulásrá ragadta a világot, noha új hódolatig többé nem emelhetné fel a szivet. Megmaradt az arány és szabályosság, de eltűnt a kellem' nagy része. A fő vala még sötét dús hajfürteivel, s a jelentékeny kék szemmel, — de ez is csak bizonyos távolságból gyönyörű. — Mihelyest közelebb lépünk a felséges kiyomat varázsa kezd oszlani; mert a sáppadt arczon olly sivar erély uralkodik, mellyről gyaníthatnók, hogy a kedély' paradicsomát is eltudná égetni, midőn a hamvak közé egy szándékot akarna plántálni, mellynek gyökere enyészetből él. Ha a nyugodt, változatlan, örömtelen vonalokat, mellyekből egy széttépett léleknek sem önvádjai, sem méltatlan szenvedései nem tünnek föl, — ha fehérmárvány homlokának élén néhány vékony redők közt mellyek nem a bűn' de a merengés' járdáinak látszanak, átlengő büszkeséget, s ha az antic hideg arczélen megjegedt eltökélést, a remény és panasz nélkülit — tekintjük; óhajtanók, hogy bár egy rezgő köny tiszta kék szemében, bár egy hő sohaj öszszeszorított ajkaitól, vonná őt alább azon magas légkörből, hol a sziv is, — mint a magnes bizonyos fagyponton túl — elveszti vonszerejét, s hol a bűnöst szánni, a tévedőt szeretni, az ártatlanúl szenvedőt imádni csak azért nem tudjuk, mert a messzeség miatt egyikre sem esmerhetünk.

Mennyire különbözött tőle barátnéja Theréz testvér, a szőke arczu, világos fürtű, könnyű és kisded termetű zárdaszüz, ki a feszületnél mindég vigasztalást, az imában megnyugvást és a bánat után lélekcsendet ta-

látt: azt eléggé tanusítá a szeretet, melly iránta naponkint növekede't, s melly a kolostorban is, hol legnehezebb az irigységet elnyomni, soha rágalmat vagy gyanút nem engedett ellene kifejlődni. —

Theréz idő előtt kezdett hervadni; de e hervadás, mint a liliomé, zord képek helyett szép álmakat teremte a mulandóságról. Theréz gyakran ontott könnyeket; de ezek — mint a Kristály medrü Barem' vizcsepjei arany-fövényt forgatnak — örökké a tiszta mélységből lelkének új kincseit emelték ki. —

— Testvérem!, szólt Anna a vizmeder alatti uton sétálva barátnéjával. — Priorunk mikorra igérte zárdánkat meglátogatni?

— Egy hét múlva jön, szent anyám!, válaszolta Theréz bokrétáján jártatva szemeit, mig tán az általa énekelt szomorú versekre vonatkozó visszaemlékezések' képein merengett. —

Anna rövid ideig hallgatott, kifejezésein egy árnya a nyugtalanságnak mutatkozék. Ez nála annyira szokatlan volt, hogy barátnéja feledve saját gondolatait, csodálkozással s figyelve tekintett reá. —

— A bucsú még későbbre esik, számitgatá a fejdelemasszony éroztelen hangon, s tehát még sokáig nem lép idegen ember zárdánkba. —

E czélzat a kolostor kapuja előtti fesztületnél ábitatosságaikat végző bucsújárókra, ha legkissebb vágy-

gyal volna kapcsolatba akár kegyes énekeiket hallgatni, akár csak zászlájok' szegélyeit látni, olly meglepő lenne attól, ki hasonló alkalmak alatt mindég a legtávolabb eső grottákba vonúlt vissza, hogy Theréz' ámulata mind inkább növekedék. —

— Bár tartaná igéretét meg a prior!, sóhajta Anna évek ólta először.

— Anna, az istenért! minő változás lepett meg, kiáltotta Theréz, feledve a zárda' parancsnokát, és csak barátnéját látva a méla némberben, ki gyöngén, alig érezhetőn kezét szorítgatá. —

— Testvérem!, szóla ez, te örökké bizodalommal valál hozzám, ideje, hogy legyek én is egyszer irántad nyilt. —

Theréznek szemeiből könnyek gördültek; látván, hogy vágya, mellyről álmodni sem mert többé, teljesülőben van. —

— Az esztendők múlnak, testvérem! kezdé Anna csaknem döbbenéssel saját hangulata miatt. Nem jegyeztem fel a kihalt évek' számát, mióta keblem sem él. Hány tavasz, hány ősz bujdosott át fenyő erdőinken s vad vidékünk' magányában? tudhatják a szalmavirág — füzérek zárdánk' sirkeresztjein, és a télizöldek virágágyaid körül, Therézem!!. Ők a kikelettől nem remélenek, a téltől nem félnek. Hideg, közönyös, hervadatlan tanúi e nagy változásoknak. Én elfeledtem az évek' számát. Mert a szív csak addig figyel, mig óhajtani akar, aggódni tud. Ha bevégződtek élményeink, lelkünk' minden tehetsége a visszaemlékezésbe olvad fel. A múlt örökké megujuló álommá válik, a jelen az ágy, melly-

ben szendergünk. S ki tudná álmai köztt, hogy hány órát aludt nyoszoláján? — Óh! e bősz álmak!! — Sem felleplezni, sem megátkozni nem kívánom multamat. Csak azt említem, hogy sejdítéseim szerint, tán egy fél-életkor is eltölt, mióta e zárda' fejdelemasszonya vagyok. Nem lehet másként; mert Therézem! az ag arczak, kik idejövetelemkor hideg, tudakoló szemekkel néztek rám, mind elköltöztek társaságunkból, és a leánykák' ifjú képei megsárgultak. Mindeniké a tieden kivül, már üres laphoz hasonló, mellyre csak egy szó van feljegyezve: a lemondás. De én esmerem a sorsot. Régóta lesem működését. Engem nem csal meg. Tudom, hogy ezen néma vádat az isten ellen, e szó lemondás, lassan vési arczvonalaikra. Betűi évek alatt készülnek. — Therézem! óh! a czellákban mennyi elnyütt fájdalom, és mennyi hervadás a temetőkertben... mennyi sirkő beszéllette el nekem, ... egy hét alatt, mióta e jelekre figyelmezek, hogy hosszú, igen hosszú idő ólta, vagyok e zárdának fejdelemasszonya. S még is, — ekkor Anna hangja rezgeni kezdett, mintha belső, s rég eltitkolt küzdelem akarna kebléből kitörni; de egy rövid másod percz mulva visszafojtá megindulását, s inkább elszánt, mint szomorú, vagy levert kifejezéssel folytatá — még is, Therézem, e régi eggyüttélés, e huzamos összeszokás' daczára, nem vagyok e idegen itt? Találsz e bár egyre testvéreink közül, ki bizodalommal volna hozzám? Hajt e valaki szavaimra örömmel, s nem pusztán kötelességből? Szeret e csak egy lény engemet . . . . kivüled gyermekem!

Ekkor hévvel szorítá meg Theréz' kezét.

— Ne rajzold olly sötét színnel helyzetedet, kedélyed igen elhomályosúl általa. Esdeklék Theréz meghatva s könnyekkel emlénykék szemeiben.

A fejdelemasszony határozott, hideg arcczal válaszolá: ősmerem viszonyaimat.

— Miólta a napokban beteg voltál, — jegyzé meg barátnéja még mindég biztatva őt — képzeled olly feketének állapotodat, egészségeddel szinei majd felfognak derülni. —

Anna kétkedőn rázta fejét.

Boldogok, szóla mélán, kik tudják: mi a láz, mi az idegkór, mi a tüdősorvadás, mik a nyavalyák? szerencsés, kinek görcsei vannak, ha fájdalma van. Én nem valék beteg, csak ágyba roskadtam. —

Theréz csodálkozva tekintett e homályos szavak miatt a fejdelemasszonyra.

Anna folytatá: Én nem érzem testemet, bennem a végzet fáj, a múlt beteg. Lelkemnek kihalt része rothasztja a többit. Szivemben forr a visszaemlékezés' láza. . . . De hagyjuk ezt, Therézem! — Te mondtad, hogy a múlt napokban beteg voltam. Az egész zárda igy hitte. Mindenik testvér körülöm sürgött. Pontosan ápoltak. Azonban találtál e egy részvevő arczra? Állíthatod e, hogy szeret engemet itt valaki?

A kedélyes kis apácza, mindent inkább tudott, mint szinleni és eltagadni. Szőke arczára a szégyen' vérbélyegét nyomta volna egy valótlan állítás. S midőn a titkolózó Anna nyilt lett iránta, hogyan bánthatná meg őt tettetés által?

— Igaz, testvérem! mondá Anna' karját megragadva, kétségkivűl igaz, hogy tégedet társaink most még nem szeretnek. De miért? Óh hallgasd meg okát. — Kik e sötét falak közé vonultunk, tört szivet hozánk az oltárhoz. Életörömünk hasonlit a tömény hez, melly midőn egészen elégett, terjeszti legszebb illatját a templom' ívei közt. A széthamvadó boldogság' füstje az áhitat. Mi mind szerencsétlenek vagyunk. A külvilágon többnyire a közöröm füzi össze az embereket: a kolostorban örökké a közfájdalom. Ez testvérségünk' jelszava, mellyre társainkra esmerünk. Ajkaidról soha egy panasz sem árulta el e jelszót, szemednek egy könnye sem mondá: hogy miénk vagy. Idegennek tartottak itt, mert a fájdalmon kivül, vagy fölötte állottál. Mihelyt sejteni fogják, hogy szenvedsz, szerettetel testvéreink által, mint szeretlek én. Óh! hidd, hogy tüstént megváltozik kolostorunk. A kötelességből vonzalom, az engedelmességből részvét támad

— Barátném! te ábrándozol!, válaszolá a meggyőződés' renditő hangján Anna. Jellemem azon mérges fa' tulajdonával bír, melly napkelet' szélein terem, és a hol gyökeret vert kiszárad a többi növényzet, perjévé válik a tavasz' zöld bársonya; hová árnyat vetett, megszédűl a madár, és a meddig lehellete terjed, mindenütt elbádjad a vándor, hogy egy kényelmetlen, egy leverő érzéssel adózzék a vidék' zsarnokának, melly kínokat terjeszt, akkor is, ha enyhülést látszik igérni. — Régóta nem vagyok emberek közé való. Csak olly szent kedélyre, mint a tied, nem árad ki jellemem' átka. Talizmanod van a hit', remény' s szeretet' három-egy-

ségében. Te az égben lakol: testvéreink csak vágynak oda. . ... Bár jönne valaki zárdánkba! folytatá Anna, mintha más lengületet akarna adni a társalgásnak. Aggódva számlálok minden perczet, a prior' megérkezéséig. Szeretném tudni: elzárkozásom' hosszú évei alatt mi történt a világgal? Mondják viszont egy Báthori uralkodik Erdélyben. Az istambuli, vagy prágai udvar befolyása mellett-e: ki világosíthat fel engemet?

— Testvérem! ezek a világ' érdekei, mellyekről mi lemondottunk. Kivül a zárdán nem él senki számunkra, — jegyzé meg Theréz titkos kedvetlenséggel, melly csak annyit árult el, hogy a kolostor' kapuján túl ha nincs is vágya, lehetnek visszaemlékezései, ha nincs is ösmerőse, lehetnek halottjai.

— Rosszúl magyarázod érzéseimet, válaszolta Anna, mig arczvonalai éledni kezdettek és hatályos kék szemében vad tüz égett. Semmi közöm a világgal — magáért, semmi vágyom hozzá. Félek zajától, megvetem szenvedéseit, undorodom örömeitől, átkozom boldogságát. Ah e világ, már bölcsőm felett mostoha anyám volt, s restellette gyermek-könnyeimet letörölni. Az óta is mindég ellenségem. Midőn élvezni tudtam, fukar lőn; midőn ártatlan valék, igazságtalanságokkal üldözött; midőn szerencsétlenné lettem, egy rosz szenvedélyben olvasztatta fel lelkem' kincseit, mint Cleopatra eczetben a drága gyöngyöket; midőn megvetém a fényt, vagyonnal árasztott el; midőn bünössé váltam, szívemtől elzárta a hit' vigasztalását; midőn erőlködtem imádkozni egy bálvány' oltárát nyitotta számomra fel; midőn kezdettem e szörnyképnek, mellyet istenné emeltem, vadon szer-

tartásaihoz hozzá szokni, kajánúl felfederítette agyamban az értelem' világát, hogy örjöngésemre rá ismerjek; midőn reszketve térdeltem a kereszt előtt s könyörögtem az igazhit' malasztjáért, első imámat lélekidézéssé változtatta, sírjából egy halott támadt fel, s az óta mindég körülem lebeg, éjenkint mint lidércznyomás száll mellemre, s ha felébredtem véres árnya ágyvánkosaim' elébe ül, és szellemajkaival suttogja, hogy ő a világigazság, a bün' megtorlása, daemonom, lelkiesméretem. — Ah! Theréz! én gyülölöm a földet, mert rajta ezen árnynak sírja van. Vágyom a temetőbe, de nem a világba.

Theréz a mysticus szavakra összeborzadott, annélkül, hogy értelmöket felfogná.

Anna indulatosan folytatá: olly kedély, mint az enyém: feltárja e' panaszai által belső mocskát, dicsekedjék-e a Kainbélyeggel? Mondjam-e, hogy szenvedek? Ha megvallanám, támadhat e rokonszenv illy szenvedések iránt? Engem nem szerethetnek testvéreim, midőn a kierőszakolt tettetés arczomra a közöny' és nyugalom' jég lemezét vonja, — s nem szerethetnek, ha a sárga bú' lelkemnek rodhadt szinét vonalaimra rajzolná. Mért éljek többé közöttek? Magány, tökéletes elzárkozás: ez végóhajtásom. S azért akarnék tudni a külvilágról, azért sovárgok a prior vagy egy idegen látogató után, hogy halhassam meg: élnek-e azok, kiknek befolyásokra támaszkodtam egykor? Mert okvetlenül távozni fogok e zárdából, mihelyt közbenjárásuk által lelhetek olly félrevonúlt helyet, hol senkihez kötelesség nem csatol, hol csak a napsugár néz rám, csak a vi-

har beszél velem, s hol részvét, gyülölség . . . . ember nincs. —

Szenvedéllyel karolta át a világtól irtózót Theréz, vigasztalás lebegett ajkain, köny csillogott szemében, midőn a vén kapusnő által a kolostor' kertajtójáig vezetett minoritát Anna meglátja. Merőn függeszté rá nézelletét, távolabb lépett barátnéjától, felindúlt arcza jéghideggé kezd válni, szája körül egy daczoló s eltorzitott mosoly rándúl meg.

— Lehetetlen hogy a sors midőn teljesíti kivánságomat, ezt ki ne gúnyolja. Esmerem éllenségemet.

Már e szavai után, mellyet suttogva intézett barátnéjához, egész alakja a régi lőn. Senki se hitte volna, hogy e hüvely a múlt perczben, óriás bút, lélekvádat, világgyülöletet hordozott: s meggörbedt terhök alatt.

Kimért, szilárd, érzéketlen vala most.

Theréz e változatban nemét az őrjöngésnek vélte látni; de a jövő perczben már mintha magnesi varázs, titkos erő' befolyása közt állana, szintén kezd aggódni, és tétovázó tekintete kérdőn vonúlt a vörös arczu minorita felé.

Ekkor a hatalommal birt Annának mysticus jelleme.

— Dicsértessék az úr Jézus! mondá idvezlésként a minorita.

— Mindörökké amen!, válaszolták a zárdanők.

— A főtisztelendő csikszerdai prior, folytatá a szerzetes hivatalas hangon, tudtúl adatja általam e kolostor' szent anyjának, Anna testvérnek, hogy Krakkóból érkezett feljelentés szerint, az oppeli és ratibori herczeg, nyirbátori és somlyói Báthori Zsigmond, Erdélynek volt fejdelme, meghálálozott. Könyörögjetek érette, tartsatok engesztelő áldozatokat lelkéért. Ez a főtisztelendő prior' izenete.

Anna' arczán minden erélye daczára, egy görcsös rángás mutatkozék, lélekzete fojladozott, de csak másodperczig. —

— Úgy leszen, szóla tiszta érczhangon. Imádkozni fogunk a néhai fejdelem' lelkéért a szokott szertartásokkal. —

Ekkor kérdő tekintetet vetett Terézre, mintha mondaná: nem ösmerem-e a sorsot?

Teréz rendkivüli benyomásoknak lön martaléka. Térdei reszkettek, s mig könyei szeméből omlának, szenvedéllyel kiáltá: bocsássa meg az isten a néhai fejdelem' bűneit. Ah! de végetlen-e az égi kegyelem?

Tenyerét bal-mellére szoritotta, mintha szivének feszült dobogásait akarná viszanyomni.

A rót arczu szerzetes bámész kinyomattal tekintett e festvényi, de megfoghatatlan jelenetre.

Egész nap készülődésekben tölt el. A requiemben résztveendők a szomszéd kolostorok' egyházi férfiai, s

reá buzgó népet lehete várni a környékből, mennyire a hely' félre fekvése engedé; mert a zárda, Teréz' belépése óta nagy hírben állott megható vallásos énekeiért.

De e munkásság, e sürgés semmit nem változtatott az apáczák' egyhangú életének napirendén. Mihelyt leáldozott a nap, a szekrestyésnő kinyittatta a templomajtót, meggyújtatának a viaszgyertyák, a vén kapusné a szentelt viz' kőmedenczéi mellé egy keskeny padra vonszolta fáradt testét, és mint durva, penészes elviselt faragványa az áhitatnak, egy régibb elfeledett időből, összekulcsolt csontkezekkel, alákonyult fővel merenge, és csak mozgó ajkai, s idegeinek ollykori reszketése mutaták hogy az életnek, s nem plasticának rommaradványa. — Kevés idővel utóbb a zárdaszüzek' innepi kara vonult az egyház' középútján be. Eloszlának kötelességekkel összekötött, vagy egyszerű imáikhoz. A fő — és félig kivilágitott mellékoltárok' zsámolyaira térdeltek, várva az égtől a vigasztalás' harmatát beforrott vagy a hit' balzsamát, még égő sebeikre. —

Az áhitat ritkán téveszti el azon czélt, hogy legalább rövid ideig zsibbadást idézzen elő fájdalmnak helyett. Innepnap minden illy percz a szenvedés' élményeiben. Az orvostan, a gyógyithatatlan testi betegségeknél sokszor használ tompitó szert; a lelki kórtól meg akarja tagadni ezt a hideg felvilágosodás: s nem kegyetlen-e, midőn vagy több akaraterőt, vagy kevesebb érzékenységet keres a szívben, mint a mennyit a természet osztott ki. —

Ima után szük czelláikba tértek vissza a zárdalakók, bezárák ajtóikat, virrasztottak, alvának kényök s meg-

szokásaik szerint; de többé a hajnali harangozásig kilépniök nem volt szabad.

A toronyóra éjfélre kongott. Teli hold lebegett gyér felhők közt, sugárai a fasorok' sűrű lombján játszottak a pajkos szelekkel, mellyek meg megingatták az álmos ágak' levélkoszorúit, s új viszonyokat teremtettek a fény' és árny' számára.

De a mélább holdsugárok, mintha únnák ezen enyelgést, felkeresték két szomszéd czella' ablakát, idvezelték gyönge testvérjöket a lámpamécset, s ben titkokat láttak — a szende bánat és az önkínzásban gyakorlott lélekvádét.

Mik valának e titkok?

Teréz könyökére támaszkodva ült egy kis asztal előtt, mellyet érczfeszület s imakönyvek diszitettek. Szőke haja megbontakozva, néhány fürt szabad vállán, mellének félig takart emelkedésein tévedezett — a legtisztább aranycsermely ezen égő havakon.

Vonalain fájdalomra hangolt lemondás, remények közé vegyült bú, a hit' sugárai mellé vetett árnya a

múlt' emlékének, a nyugalomban egy küzdés mutatkozék. —

Később ingani kezdett e súlyegyen, sötétebbé lön arcza. Kék szemei, mintha segédet kérnének a sziv' ostromai ellen, a megváltás' jelén pihentek, —

Sóhaj emelkedék kebléből.

Ajkai kinyiltak. Suttogva, álmadón rebegte:

— „Az én lelkem bátorodott,
És te hozzád folyamodott,
Kinaimban felkiáltott,
Hallgassad meg mint szent Jóbot!!"

Ah! ő nem hallgatták meg, zokogta Teréz.

Arczképet vont ki, melly szivén nyugvék, s évek óta érezhette minden dobbanásait annak.

Egy ifjúé volt, teli erélylyel, életkedvvel.

Sokáig, sokáig nézte a zárdanő e szép vonalokat. —

Elővette imakönyvét, s felkeresett minden sort a lélek halhatatlanságáról.

Ismét a képre, s ismét a szent igékre tekintett

A szomszéd czellában is, mint mondám égett a mécs. —

---

*) Báthori Boldizsár börtönben írt versei közül.

Anna indulatosan járt föl és le. Úgy látszék, hogy a csikszerdai priortól nyert hir még inkább elvaditotta kedélyét, s nem levén most, az éjfél rémóráján, nem levén a zárt szobában a hold belopott sugárain kivűl semmi tanúja gyöngeségeinek, levetette minden tettetés' minden erőszakolt hangulat' bilincseit. Termetének, arczának, testtartásának, legkisebb mozdulatainak jelleme változott e terhek' eldobása által. Neme a lélekmámorig felcsigázott ábrándnak ömlött vonalaira, lehellett ki pórusaiból, csillogott szemeiben.

— Alszanak a nyomorúltak, alszanak, mondá megtört hangokon, tompán, restelve a szavakat, irtózva az eszméktől. E zárdában mind lefeküdtek. Nem akarják tudni, hogy az élők közt ők árnyak. — Mint gyülölöm őket közönyökért, nyugalmukért!! —

Anna egy falrejtékhez közeledett, mellyet sürű függöny takart.

— Rég nem láttalak szerelmesem! sohajtá. Te e szűz' hajlékba félsz lépni: pedig rád nem terjed ki törvényeink' szigora. A másik . . . . . az a véres árny szemtelenűl tolakodik ágyvánkosaim mellé. Neki mindent megenged az isten, mert lelkisméretemnek hazudja magát. Szabad bejárása van éjjeimhez!!

Ekkor félrevonta a függönyt.

Az asztalmécs' rézvörös világa egy koponyára vete fényt. —

Anna mélyen nézett a szemüregekbe, mélázata tünt borzadása mindég nevekedett.

Ijedve takarta be a falrejték' titkát.

Házioltára' zsámolyára borúlt, tördelé kezeit, imádkozék. —

Áhitata hosszas volt.

Végre nyoszolyája mellé lépett. Felbontotta köntöseit, s rendre leveté.

Félmeztelen alakjára, a még mindég gyönyörűre, édelgve tekintettek az ablakon játszó holdsugárok. De szétoldott melleplén alól, karcsu derekán megaludt, és serkedő vércseppek áztatták a ciliciumot.

Lekapcsolta kin-övét, mást választott, mellynek szegei élesebbek valának. Szorosan fűzé össze. Az ágyba veté magát. —

Sohajok, és el nem fojtható sziszegés közt számlálta az óra' harangait késő késő éjen át, mig végre az álom' és ájulás' vegyűlete elkábitotta érzékeit, s rövid ideig megszünteté e fájdalmakat.

Teréz korán reggel ment a kertbe virágait ápolni de — mint többnyire mindég — már a grotta előtt találta a fejdelemnőt, ki komoly, és érzéstelen arcczal intézett hozzá, s néhány parancsra váró testvérhez rendeleteket a nagy requiem iránt, melly másnap volt tartandó. Olly apróságokig szállott le figyelme, olly parányi részleteket gondolt meg s bizott egyenkint a zárdatagokra; hogy Teréz, vagy a tegnap reggeli elkeseredést vagy a mai közönyt fejthetetlen talánynak hitte.

Mihelyt a napi kötelesség kiosztaték, Anna magára maradt a vizmeder fölött, szemei az ezüstcseppek' rezgéseit kisérték, s lelkét is, mint a lábai előtt szétterült ezüst tükröt a szellő, küzdések látszottak ingatni; de hamar győzedelmeskedett hideg s visszatartózkodó modorának árúlóin. —

Magas méltóságteli alakja, méla daczon és ábrándos erélyen kivűl semmit nem leplezett fel kedélyéből. Többi érzései megfagytak, hogy csak a kisértetek' órájának közelgésekor, csak az éjfélnek képzelődést hevítő magányában olvadjanak fel.

Ha egy művész elragadtatva az antik szobroknak eszményi szépsége által, Junot a villámokat kezelő istenség nejét, lerajzolta volna vásznára: de nem midőn még trónon ült, díjt osztott, imákot fogadott el; hanem mikor a keresztyén hit korszaka elkezdődvén kitaszíttatott a menyből, bálványképei ledöntettek, és ő remény nélkül az ég iránt, hatás nélkül a földre, számüzött büszkeségével a phantomok' szürkületében bolyg, mélán tekintve az új idomu templomokra, hol nincs számára több áldozatfüst, és a könyörgő emberi nemre, melly minden fohásza által megátkozza őt: — ha ezen elvadúlt és fájó gőggel látnánk magunk előtt egy halvány phantomot, melly hajdan dicső és ragyogó lény volt: — akkor Anna magas, méltóságteli, szenvedélyes és zord alakját ösmernők. —

XII.

Nagy ujdonság keringett a zárdalakók közt. Egyik szüztől a másikhoz utazott, s meg visszakerült a nélkül, hogy mint a pénznek a forgás által, csillogása tünnék, értéke kopnék. A magány és zárkozottság a prizma' tulajdonaival bir; mert az egyszerü tárgyakat is szinekkel s változatossággal felékesíti. A legközönségesebb hir nevezetes esemény azok előtt, kik sokszor únják magokat, s kiknek élete egy kopár homoktérhez hasonlít, emelkedések és zöldület nélkül. —

A kolostor' czelláiban forradalmat szülő és sok szívet extásisig hevítő újdonság volt, hogy a fejdelemasszony a requiem alatt elájult. —

Tehát csakugyan van kedélye, s bir lélekkel, testtel, érzésekkel, s lehetnek bánatai a nélkül, hogy valaha buzgón imádkozni látták volna?: ezen kérdéseken törte fejét, a vén kapusnén és a barátnéján aggodó Terézen kivül, minden zárdanép.

E feladat, e talány még bonyoladottabbá vált, midőn, kik Anna segitségére mentek, s őt szobájába vitték és köntösének csatjait mellén tágitották, a ciliciumot felfedezék.

Egy titkos szent ő, kinek erénye annál nagyobb, minél rejtettebb volt, — egy szörny, ki lélekvádjával ritkán mert az oltárhoz közeledni: illy végletekben hasonlott meg és szakadt két örökké vitatkozó és soha senkit a más oldalról meg nem téritő pártra az apáczák' társasága.

De miként idézhette e fejleményt elő Báthory Zsigmond' requiemje? ez iránt a legbölcsebbek sem tájékozhatták ki magokat egészen a gyanitásokig; noha még ezen stadiumtól is nagyocska ut volt a tisztába jövetelig.

A legvénebbek felmelegitették azon hirt, hogy Anna testvér főcsaládból született és magas védelem alatt lőn fejdelemasszonnyá.

De miután Prágából érkezék ide és semmit sem látszott régebben, s most az erdélyi viszonyokról tudni, e körülményeknek felfrisitése valódi eredményre nem vezetett. —

A zárdanők' kiváncsisága új lengületet nyert, midőn az igazgatási kötelességek Anna felgyógyúlásáig másra bizattak, s midőn ő negyvennyolcz óráig semmi éle-

ményt nem fogadott el, orvosról átalában gondolkodni nem akart és senkit a vén kapusnén kivül magához nem bocsátott. —

Ki ezen ódon nő a tipegő lépésekkel, a megaszott testtel, az üres lélekkel, a fogyhatatlan, de gépi imákkal fehér ajkain?: még sokkal homályosabb kérdések valának.

Harmadik nap Teréz, bár mind eddig ápolását hasztalan ajánlotta, s már reménye is megszünt vigasztalhatni barátnéját, korán reggel a fejdelemasszonyhoz hivaték.

Dobogó szívvel lépett a félvilágos szobába, és a levont kárpitfüggönyü ágy elébe.

A vén kapusné, mintha a betegség e tanyáján egy idegen arcz baljóslatú erővel birna, sárga redős képét és haragos fakó szemeit az érkezőre függeszté, s csak miután Anna kissé félrevonva a kárpitot bádjadt kezeivel távozásra inté őt, kezdett kitipegni a czellából mindég mozgó ajkai közt e szavakon kérőzvén. — Édes Jézus! már itt is alkalmatlankodnak. Menybeli atyám! minek való e tolakodás? Nem lehetek vele!! Pedig, pedig én ringattam bölcsőjét . . . . ekkor száját eszmélőn, hökkenve fogta be és az ajtót maga után csuká.

Teréz illy fogadtatásért fülig pirúlt s kétségeskedve állott, nem tudván: közelítsen e, vagy távozzék?

Testvérem! rebegé egy tiszta, szellemi hang, s a megszóllitott feledvén neheztelését, mellynek okát különben is csak a kapusné' csodaságaiban kereste, Anna kórágyához sietett, hogy . . . néhány órával később befoghassa egyetlen barátnéja' szemeit.

A beteg fanyar mosollyal nyújtá kezét az érkezőnek, s maga mellé ültetvén őt, lassú hangon mondá: végre távozni fogok e zárdából, mint szándékom volt!! Az isten közelebbről szivembe irta az elvándorlás' parancsát, melly csak azért nyugtalanitott, mert a helyet, hová menni kellett, nem gyanitám. Most, most. . . .

Anna az égre tekintett, de mintha egy titkos vidék' törvényeit sértette volna meg e merészség által, — mintha oda a szemnek sem volna szabad közelíteni, a vágyaknak se, remegve vonta vissza nézelletét s lankadt kebléből sohaj tört ki. —

— Terézem!, miért e könnyek? szóllott barátnéjához, ki elnyomni nem tudta felindulását. — Ne sérts meg könnyeid által!!

Ezt Anna olly esdeklő arcozal, akkora bensőségével az érzéseknek mondá, hogy Teréz döbbenve takarta el zsebkendőjével szemeit, noha nem is sejtheté: mi hiba lehet egy halálágy mellett a végbucsú' fájdalmait egészen be nem leplezhetni. —

— Évek óta az első vonzalom, melly zord szivemig mert közeliteni, a tied volt: folytatá Anna leirhatatlan gyöngédséggel. Örökké nyilt valál hozzám. Ösmerém, mint egy sokszor átolvasott könyvet, lelkednek minden gondolatait. S mivel fizettem vissza? Titkolózó maradtam. . . . Ah! nagy különbség van a kedély' hangulatai közt. Te hivatkozhattál részvétre; mert csak megtévedtél. Nekem hallgatni kellett. A bűn nyiltsága által visszaijeszt. De most, midőn az isten' birószéke elébe sietek, hogyan csalhatnálak meg? Nem fogadhatok el könnyet, mellyet multamra pillantván, talán megbánnál. Olvasd el halálom után e sorokat — ekkor egy fekete táblàju iratra mutatott, melly az ágy melletti asztalon hevert két kisded lakattal zárva be — s ha hiszed, hogy érdemeltem könnyeket, öntsd sirhalmomra. Isten veled! A végóra közelit. Nyugalomra van szükségem. Imádkozni akarok. . . . Temetésemkor a könyv' kúlcsait a kapusné fogja átadni. Engedjétek meg, hogy egy halálfőt koporsómba zárhasson. Isten veled Terézem! —

XIII.

Búcsúzzunk el mi is a vadon' zárdájától, s keressünk egy szív' rengetegében ösvényt és tájékozást történetünk végpontjaihoz. —

A fekete kötésü iratnak czíme volt: Tiefenbach grófné Emlékezései.

Foglaljon e lapokon helyet nehány töredék belőle. —

Augustus 1-én.

„Megint Erdélyben vagyok — jegyzé fel a grófné több keserü élmények után, mellyek csak magukra is

már elég könyadót vettek Teréztől a beroskadt hantu és megzöldült keresztű sírhalom' számára.

„Lakásom a Maros' partján, közel — rettegek leírni ezen iszonyú nevet — közel Fehérvárhoz.

Meg kell barátkoznom az iszonnyal, hogy veszítse el erejét, mint a pontusi királynál a méreg ártalmatlanná lön gyakori használat által.

Hálóteremmé egy bástyát választottam, mellynek ablakai Szentgyörgykapuhoz s a vársánczokra tárnak kilátást.

Andori Gábor, kitől a falut és kastélyt megvásárlám, kegyetlen ember lehetett; mert a bástyának, melly most háló terem, falain vérfoltokra találtam. Nem töröltetném le e vért semmi kincsért. Nézzenek e sötét fal' vörös szemei álmaimra — mert én éjszaka mindig lámpát égetek — s ha valaha nyugalom tükröznék arczvonalaimon, ijesszen fel szendergésemből a legyilkolt halottnak, ki itt átkok közt vonaglott, megjelenő árnya."

Augustus 4-én.

Sokat tanultam az öntagadásból, és a szinlésben jó mestereim voltak, kiknek tervei életem czélját segítik; de ne rettegjek-e, hogy majd a szükséges perczekben nem fogok eléggé örvendeni, ... kaczérkodni, édelgeni? Pedig nekem úgy nevezett kéjórákat kell vagy undor közt elfogadni, vagy álnok kedéllyel napokként tovább tüzni. Én szivkirályné leendek. Uralkodó pálczám egy sirról letört czipruság, de a mellyet a tavasz' ne-

vető virágaival kell betakarnom, hogy a rózsa — és jásminfonadékok közül a gyászjel ki ne tünjék. Epedés s gyönyörvágy fog lakni pompáson felszerelt kastélyomban, a fényesen bútorzott disztermekben és azon gyűlölt boudoirban hol az ablaküvegek' metszetei, s a függönyök' szine miatt tünderiessé vált félhomály, hol a kelet' ösmeretlen növényeiből kivont illatvegy és ajkaimnak a szenvedélyekkel játszó sohajai ködöt vonandnak az ész' elébe, hogy ne láthassa midőn a szív elbotlik. A csapodár fejdelmet magamhoz bilincselni hazug érzésekkel: nem szédelgős vállalat-e? Nagyon rettegeke tűzpróbától, s még is sovárgok rá. Minden halottak' éjjelén, midőn ezer reszkető kéz gyújtja meg a sirmécseket, s aggat koszorút a kőkeresztekre, igértem a temetőben egy martalékot a temetőnek. Innepi óra volt ez. Helybe hagyón lobogott felém számtalan sirmécs és én láttam, hogy az ingó lángfátyolon át daemonok' arczai néztek rám. Esküimet szélrohamba vegyült lélekhangok fogadták el. A szövetség megköttették.

Augustus 15-én.

Két hete tartózkodom már Andori Gábor' volt birtokában. Sok falnyilást kellett bevakoltatni, sok titkos ajtót elzáratni. Ez a ház meglepetések' számára van készítve. Nem lehetnék bátorságban eszélyes előintézkedések nélkül. Most állhatatosan hiszem, hogy senki hozzám lópozni, senki kihalgatni nem fog. Minden rést mellyen az árulás közel jöhetne bedugattam. —

Háló termemben a vérfoltok alatt oltár állott. A lapjára vésett rémitő szavak mindég figyelmeztetni fognak igéretemre.

Augustus 16-án.

Lehetetlen . . . . szent isten!, avagy lehető-e e percz' súlyát elbirni. Magam idéztem elő, igaz: de hány lélek roskadott össze megterheltetve — mint Cloelia a római lány — azon kincsekkel, mellyek után bünösen sóvárga. Nem fogja-e ez agyidegeimet szétzilálni hogy az összebomlott tömkelegben értelem helyet őrjöngés lakjék? Mért töltöttem egész évet magányban, és olly könyvek közt mellyek bálvány-istenemnek tiszteletére vonatkoznak, ha most is néha megtörpül szilárdságom az óriás szándék előtt!! Utólsó ingadozása legyen ez szivemnek! —

Augustus 16-án Estve.

Feljött a hold. Csendes a vidék. Csolnak evez a Maroson két sötét alakkal. Már ki kötnek. Kezökben kertajtóm' kulcsa. Látom a bőrzsákot egyik' vállán. Benne van . . . . benne van. Csendesedj sziv! Rád volt mérve e pillanat a gondviselés által. Oh! ha a menyasszonyi ágy' örömei közül ennyi isszony fejlődhetik ki!!

Augustus 17-én

Most már emlékezem visssza a tegnapra. Lázom melly egész éjen át ébren tartott, leolvasztott minden

rugonyosságot jellememről. Nem hajlik ez már többé, csak . . . . . . széttörethetik. —

A két sötét alak körültekintett, hogy nem hasítja e kémlő csolnak a Maros' tükrét? A felhőknek és a maros' csalítjainak árnyai, a csillag- és holdsugárok lebegtek a vizen: más tanúnk nem volt.

Elfordítottam szemeimet a kertről. Erőt kelle gyűjtenem e találkozásra, s lőn erőm, mint akarám.

Nehéz lépések hangzottak a tornáczon. Cselédeim nem lehettek jelen. Egy gyertyát ragadtam kezembe, s kinyitám a bejárót.

— Nem maradt e semmi nyoma ásóítoknak?

— Minden hantra ügyeltünk, válaszolák az érkezők.

— És a csontok?

— A koporsóban vannak. Egy sem veszett el.

Hálótermembe vittük a bőrzsákot Megkoppant ez midőn zsoldosaim a padlazatra letették, és hideg nyargalt hátgerinczemen át.

Kifizetém a sírdulókat. Egyedül maradtam. —

Azóta titkos oltáromon halálfő áll emlékeztetve eskümre. Ah!, mint mosolygottak egykor e csont' ajkai, mennyi boldogság nézett rám e szemüregekből!

Augustus 20-án.

Szépségemnek hire nagy óvatossággal terjesztetik a felső körökben. Andori kastélyának vendége a fejdelemnél is említetett már; de vonatkozások nélkül, mint ter-

vünk igénylé. Azonban a lávina ha egyszer megindúlt, gyorsan nő, és ront.

Reggeltől estig erőltetem arczomra az örömet. Örökké disztermemben ülök nagy tükrök előtt. Tudok nevetni, társalgani, epedni, elragadtatni a kéjtől. A kitartás végre minden akadályon győz.

Augustus 21-én.

Tegnap későn e levelet vettem.

„Folyó hó' 21-én ő fensége a sebeshelyi vidékeken nagy vadászatot tartand udvaronczok' s kegyeltek' társaságában. Délután az erős hajtás közt bebonyolódik a rengetegbe és csak hamar utat veszt. Igyekezni fog úgy intézni, hogy e zavar minél később fedeztessék fel. Andori' kastélya a sebeshelyi erdóktól két mértföldre van. Még is ő fensége makacsúl eltökéllé addig tévelygeni, mig azon ajtóhoz vetődik, mellynek küszöbén belől szivének tévedései fognak kezdődni. Holnap tehát látandja méltóságod. szép grófné! új Endimionját, ki a méla istenarcz' varázsa által tündérálmakba fog ragadtatni. A fejdelem e lépésre is szeszélyeitől kért tanácsot. Őt nagyon mulatja arra gondolni, hogy sok aggodalmat gerjesztend kiséreténél e zavar, s hogy másnap reggel leghűbb emberei is ügyetlenségökért remegni fognak előtte megjelenni. Ide járul még, hogy fejébe verte, miként szerencsétlen csillagzat alatt született; mert nincs némber, ki ne rangjáért vonzódnék hozzá. Ösmeretlenül nyerni meg egy nő' hajlamát: ezt határ-

talan boldogságnak tekintené. Vadászati tervét Gergely diáktól hallám, ki zsoldunkban van; de annélkül, hogy mélyebb terveinkbe avatva volna. Mennyi gyönge oldal tárul fel e lépés által a nagy úr' jelleméből: reméllem, a grófné éles elméje észreveendi, hogy szent czéljainkra kamatoztassa. A fejdelmet csak titkárja, a diák, fogja kisérni. Ez egy bámész kifejezésű szőke ember, aránytalanúl hosszú lábakkal, nagy kék szemekkel, és a rosz szoktatás miatt meggörbedt háttal. Szegletes modora, fonák testtartása, igen bizarr eszméi, és a sok haszontalan tudákosság közé vegyült eredeti ötletek, legott kijelelik őt. A grófné első tekintetre megesmerni fogja a fejdelem' uti társát, s így feleslegessé válik, ő fenségét lerajzolnom. Nagyobb biztoságért azonban annyit említek, hogy Báthory Zsigmond huszonegyedik évébe lépett át, arcza szikár, szemei, mellyeket ritkán emel a földről fel, élesek és gyanakodók, pofacsontjai már kinyomultak, s körülök sötét, csaknem aszkóros pir terjedt el. — Engedje az isteni gondviselés, hogy e találkozástól számlálja a történészet Erdélynek az ozman rabiga alóli kiszabadulása' éveit.

„Alfonso Cariglia.“

Hogyan ne lett volna álmatlan éjem! Miért tizenegy holnapig imádkoztam Prágának legzajosabb utczáira nyiló termeimben, legkissebb szórakozás, és egy percznyi élvezetvágy nélkül; miért mint alkalmatlan terű nyomott rangom s öröklött kincseim' súlya; miért annyi rémítőt gondoltam, olvastam és szenvedék; miért olly cselszövények' eszköze lettem, mellyektől a bűnben el-

fásult gonosztevő is visszaborzadna, — az most közelít, lehetségessé válik, alakot nyert.

Nyugtalanúl jártam hálótermemben, szivem szilajul vert. Ki kelle nyitni az ablakot, hogy frissitse meg a szabad lég homlokomat s égő arczomat. A szél panaszolt, a Maros' habjai és a fák' levelei zúgtak, s úgy tetszék nekem, hogy a fél-álmos vihar' lassú karéneke közé kisértetek' siralma, lelkek' nyöszörgése vegyült. Döbbenve tekinték az oltár előtti halálfőre, féltem, hogy vele beszélenek a szellemajkak, féltem hogy haragra ingerlik késedelmemért. Várj, türj, reményj halálfő, hisz ablakom egyenesen a Szentgyörgykapu melletti vársánczok felé vezeti szemeimet! Nékem szünetlen emlékezni kell rád!

Csak hajnalra alhattam el. Nyugtalan valék, s most bádjad vagyok. Számomra a világon legalkalmatlanabb hely disztermem. De mit se tesz! Ki nem lépek belőle, itt várom meg a fejdelmet.

Valljon, ha egyptom' minden pyramisait feldulnák, megfosztanák a mumiákat póláiktól, a byssusból menyasszonyi füzérekre szalagokat, és a vászonból, melly három ezer évig száraz holttetemet takart, a nász' örömeire éjjeli ruhát késziteni; valljon a remegő lány, irtózněk-e annyira, ezen undoritó öltözetben várni völegényét, és a kéjt; mint a hogy én gyülölöm e fényt, e csillogást melly körülvesz, e tettetést, mellyel örvendeni, e csábokat, mikkel hóditani kell?

Augustus 22é-n.

Alfonso jó concionator lehet ugyan, és gyóntató . . . . ah! ezt tudom milly jó! — de arczfestő nagyon hűtlen. Ő fensége titkárját idomtalan alkatú és szögletes módu férfinak rajzolá le: pedig kevés jelentékenyebb arczot esmertem és társalgása bár nem folyékony, bár gyakran szakittatik félbe, s téved sötét ösvényekre, hol a kedély' láthatárát fellegek borítják, még is örökké érdekes, sőtt néha magával ragadó. Ennek az embernek sokat kellett szenvedni. Minden vonása valami nagy szerencsétlenségről szól: de olly titkos jegyekkel, mellyeket csak az avatottak, kik t. i. szintén szerencsétlenek, vehetnek észre. Mi czélból csinált Alfonso levelében torzképet belőle? megfoghatatlan. Hinném, hogy nem titkárja ő fenségének, s igy a személyben történt tévedés, ha minden elejtett szó, melyre figyeltem, nem árúlná el e bizodalmas viszonyt.

A fejdelem az első perczekben meglepetve volt, s hamar látszott vonzódással lenni irántam; de a bűvölet, mellynek körébe vontam őt, később sokat kezdett veszíteni varázserejéből. Oh! ha többé hozzám nem jönne! Oh! ha tervem, mellyért sírontúli reményeimet égetém hamuvá: mellyért kórágyam mellett a halálangyal kárhozat' rémévé váland: ha e terv, mellynek mérges nedveiből szívja lelkem az életvágyat, most, midőn tetté, megtorló igazsággá növekedhetett volna, rögtön semmivé oszlanék!! Nem az ég hozzám nem lehet illy kegyetlen!

Augustus 23-án.

A magammali elégületlenség tegnap mindég növekedett, s a legfeszültebb hangulatban végződék. Csak azért vádolhattam szivemet, hogy nem tudott csalfa lenni; de e vád jellemem' gyengeségét tárta fel. Hitszegés volt szerelmem, esküttörés egy emlék, árulás egy szándék ellen. Miért nem valék eléggé tetszelgő, miért estem legalább félig szerepemből ki? Hasztalan keresém e kérdések' okát.

Midőn vendégeim eltávoztak sirni akartam. Érzém, hogy e nélkül végetlenül szerencsétlen vagyok: de egy könnyet sem facsarhattak ki szememből titkos fájdalmaim. Késő éjig ültem disztermemben. Szégyellém felmozdúlni a karszékből, szégyellém körülhordozni nézelletemet, mint ha esmeretlen ajkak' gúnymosolyaitól félnék. Végre csakugyan kénytelen voltam hálószobámba vonúlni, mert már homlokom forróvá lőn, s vérem lázas ingerlékenységbe jött. Az oltárra, a halálfőre, a vérfoltokra tekinteni nem mertem. S ha most visszagondolok kedélyem' állapotjára, gyanitanom kell, hogy a fejdelem kisérője zavarta meg tegnapi számitásimat. Az ő nyilt és nemes arczán a magasztos bú lehetetlenné tette e kiholt szivvel a kaczérnőt játszanom. Illy tanú előtt megfagyott ajkaimon a tetszelgés és sivarrá vált a mosoly. Most értem, hogy a mérges szalamandra, mellyet még a tűz sem ölhet meg, szörnyet hal, ha egy tükörre néz. E regéből a szenvedélyrőli bölcselet szól hozzánk. Nincs nagyobb ellenszere az ámitási vágynak, mint egy nyilt arczra tekintés.

Augustus 24-én.

Szent ég!, ő Gyulai volt. Egy gyilkos' arczvonalait mondották ajkaim nemesnek A hóhért megdicsérte martalékja. Oh ördögi rokonszenv, mekkora bűnnel moshatom le lelkemről szennyedet? Házi oltáromra fogok borúlni, hogy keblem egy szaván, melly hideg márványára van vésve, addig feküdjék, mig henne meg fagy minden vércsep, hová emberi érzés vegyült. — Bosszu: oltárom felirása.

Augustus 25-én.

Tegnap beszéllette el a fejdelem vadászati kalandjait. Tegnap hallám, hogy midőn — mint ő előadja — utatt tévesztett, s csak titkárjától kisértetve már közel érkezék lakomhoz, egy mellékösvényen elébevágtatott Gyulai minden aggodalmaival olly udvaronczнak, ki a keresésben hasztalan fárad, és az alattvalói hűség' félelmeit már . . . . . százszor kiállotta. Óh! e szolgalények, kik nyavalyatörést kapnak azon gondolatra, hogy a hizelgésért nyert morzsahulladékok nem tarthatnak örökké!

A fejdelem megtudván, miként kiséretének egy része azon irányban, mellyben Gyulai előre haladott keresi őt, visszaküldötte titkárját, hogy ügyes fortélyaival más utra vezesse a hű hajhászokat. —

Augustus 25-én. Estve.

Sötét volt körülöm. Sokáig nem gyújtottam gyertyát. Lelkem is sötétben bolyongott. Az eszmék' csillagtalan éjet kereste fel, hová csak a pokol' közepében égő tűz a bűn' vezér fénye, vet néha halvány világot.

Elgondolám: milly részegitő kéj volna őt látni lábaim előtt térdelve.

Ah! illy igazságosan nem uralkodik a nemesis Hiú álmak!!

A fejdelem kegyét nyerem meg. Ez könnyű ez természetes út czélomra.

Augustus 27-én.

Ismét nálam volt Báthori Zsigmond. Fogékony szívvel bír. Ő nem József, kinél Potifárné' csábja hajótörést szenvedjen. De én se akarok e kéjnő lenni. A szerelem regényes érzelgései az ő irányában szintén hatalommá válhatnak, s kényök szerint követelhetnek áldozatot.

Augustus 29-én.

A mai nap határozott, s hála az égnek! megnyugtatón, viszonyaim felől.

Báthori Zsigmond az egész délutánt nálam tölté. Társalgása a csinált érzések', üres szóvirágok' és hidegen mulattató élczék' szük köréből, széles láthatárú világba ment át, hol a szenvedélyek' élete foly le a sziv' küzdterén, s erőszakos indulataink' hadjárata sokszor szétdúlta már a kötelesség' védhelyeit. Örültem s rebegék e perczek alatt. Udvarlóm, — mert már nevezhetem így őt — nem vette ajkaira e közönséges szót: szerelem. De mindent, mit mondott tekinthettem legalább félvallomásnak, s hogy e kétséges nyilatkozatokban egész érzés rejlett, arczának vonalai, hangjának árnyalatai magyarázták meg.

Augustus 30-án.

Alfonso nagy cselekvényességet fejt ki. A kegyenczek gyakran éreznek lábaik alatt rendűléseket. A fejdelmi palota vulkáni természetet kezd váltani, fenyegeti földnyilásaival a rájalépőket, tüz- és kőzáporával a körülállót. — Még nem lehet megmondani, mire viradunk fel? — De — mint Alfonso ma értesített — semmi kétség nem látszik az iránt, hogy az ozman uralkodást támogató párt, óránként veszt jelentékenységéből. Engem kevéssé érdekelne e harcz a befolyásért, ha vele nem volna összefonva minden, miért még öngyilkossá nem váltam.

Augustus 31-én.

Napok telnek, mióta Báthory Zsigmond nincs nálam. Hogy eshetik ez? Aggódni kezdek, mintha szivem

választottja volna. Ah! érdekkel viseltetem iránta, de ez az érdek nem a szerelemé. A siker érdeke ez, egy szövetségtárs a bünre, egy vezető fonal a kárhozatra.

Felhők borongnak az égen. A Maros széles fakóhullámokat vet. Nehéz idő következik. Mások számára a nyugalmat, mellyet kün az elemek felzavartak, kétszeresen szerzi vissza a háztüz. Körül ül a család . . . unokák, szülék és azok' szülei. Mit nem felednek ők el a házi titkokból, mellyekre a bú' pecsétje van nyomva, s mire nem emlékeznek vissza, mit megszentelt a hit, remény és szeretet!! Apró beszélgetéseikből mindent megtanúlhatni, melly által joga van a földnek az éghez. Ah! a csendes házikör egy szentek legendája vértanúság nélkül. Összefoglalva van benne az erények' lélekkincse, csak üldöztetése nincs.

Mert az élet' koronája a szerelem. E koronának drágakövei a családkör.

S mi a szerelem leghőbb imája az éghez? — Eszembe jut egy régi könyvből olvasott történet. A hajdani időkben midőn még meg nem keresztelt emberek laktak e földön, valamellyik a nehezen kimondható nevü istenek közül bement a legszegényebb kunyhóba, hol két jámbor öreg lakék: egy férfi és egy nő. Olly bölcs lény minő a kunyhó' vendége volt, nem jár czél s áldás nélkül. Mondá tehát az isten: kérjetek tőlem valamit, hogy teljesitsem. Az öregek válaszolák: engedd, hogy mi egy perczben haljunk meg. Óhajtásuk betölt. — Egek! milly emberileg érző lény volt, ki a szeretet' kivánságát meghallgatta, milly isteni emberek lehettek, kik igy tudtak kivánni! —

Ah! de nálam mivé lőn a szerelem! — Oltáromon egy halálfővé, szivemben egy bosszúvá, kezemben egy gyilokká. —

A szél csillapodik. A habok a Maros' medrében pihenni kezdenek, mint böksőjében az álmas gyerek, midőn a dajka' éneke közt kisírta magát. Még szép estvénk lehet. Valljon a hold' világa hoz e számomra a fris léggel és hő nélküli sugárokkal egy balzsamcseppet az enyhülésből. Homlokom forró. Keblemben sivar ür van, mellyet csak egy iszonyú terv' reménye tölt be. Ah! e remény éget, szárít, tikkaszt. Könnyeim nevelik lángját. Ollyan mint a görögtűz, melly a víz közt még inkább gyújt. Fejem egészen elkábúlt; mert rég leszoktattam arról, hogy az élet' szelidebb képeiről gondolkozzék. Egy percznyi ábránd a családkör felől már kifárasztotta. Csak száz lépés választ el a nyugalomtól. A hullámok kinom és a büntervek közé vethetnék magukat, s megoldva lenne a nagy kérdés. Fejem kábúlt. Szent isten!, ha partjain sétálok a Marosnak, oltalmaz meg a viz' vonszerejétől. —

Szekérzörgést hallok udvaromon. A komp ma délután nem járt, csolnakok nem usznak a Maros' tükrén. Vendégemnek szászsebes felöl kellett jönni. Ki lehet?

Komornyikom Gyulait jelenti.

Térdeim reszketnek.

Csábereje e tettetésnek ne hagyj el.

September 1-én.

Igazok volt barátaimnak, kik egykor Gyulai' hajlamára figyelmeztettek. Lehetetlennek tartám gyanításukat a szörnyü tett után, s most bár meg nem foghatom, — óh! kéj, óh! ittassága a kárörömnek! — most hinnem kell. —

Együtt ültünk nappali termemben, és sokáig beszélgeténk. Engemet a gyülölet' exaltatiója fölemelt az első perczekben jelenkező szorongásból, s tán érdekessé tön. Ő — mint az ámító kalandorok szokták — csevegéseivel összebarangolta a félvilágot, hogy kapjon egy helyet mellyről mondhassa, hogy ott látott engemet először. Midőn Lengyelországot említé megborzadtam; midőn találgatásaival havasalföldre tért főléledék. De noha hamar észrevevém, hogy mesterséggel összefüzött költeménynél nem többek homályos czélzatai; noha tudtam, hogy Markházy, ki Alfonson kivül egyedül tudott valamit sorsomról, rég Istambulba szökött: még is ezer aggodalom közt igyekeztem más irányt adni a társalgásnak. Mi eléggé korán sikerűlt. Semmi lényével nagyobb büvöletet nem űzhet a pokol, mint Gyulai által. Arczán szomort láttam, lélekfordulást nem. Szivében van az zárva. Hogy nem töri ki ketreczét ezen rab oroszlán? Szemét gyakran függesztette rám. Szemében érzést láttam, s pedig ott a bősz indulatok' melegének kellene forrni. Miként vethet a világra ki olly szerény fényt a kebelben égő kárhozat? Ha a sátán szent tud lenni, kihez imádkozzunk?! — Gyulai álnoksága erélyes

lengületet, avatoltságot adott tettetésemnek. Gyorsan tölt egy óra el; követé a másik. Most éreztem: mekkora kéj lehet, midőn a kártyás egész vagyonát egy lapra teszi, s tudja hogy a jövő perczben már vagy kifosztotta versenytársát, vagy koldussá vált. A játék részemre hajlott. Szivélyes valék Gyulaihoz. Ő nevekedő szenvedélyt árult el irántam. A sors' végzése készült. A megtorlás' nemtőjének szárnycsattogását hallám a távolból. Mindég közelebb ültem gyülölt vendégemhez. Egy Ottomanon valánk, s nem messzebb mint a szerető szeretőjéhez. Már alkonyodott. Vártam ajkairól a vallomást. Ah! milly tüzzé gerjesztettem volna keblének lángját! E kéj' előérzetében kipirúlt [arczom, és ő .... és ő, némán bár, de félremagyarázhatatlan ragaszkodással tartá kezében kezemet, midőn a csengetyű, mellynek zsinege disztermemből két szobán át a bástyába vonúlt, hol hálni szoktam, megrándítaték és erős neszt okozott. Döbbenve emelkedtem fel az ottománról, melly a kertre nyiló és kitárt ablakkal szemben fekvék. Dereglye közelitett a Maroson. Az alkony még annyira homályos nem volt, hogy az evezőlapátnál észre ne vegyek egy ösmeretes alakot, közönséges, csaknem pórnépi ruhában. Felsikoltottam. Gyulai hozzám lép: szent isten! ez a fejdelem!, kiáltja. — Távozzék ön, sürgettem elsáppadva, mert érzém, hogy Báthori Zsigmonddali terveimet e találkozás megsemmisitheti. Gyulai komorrá lőn, azt hiszem, az ébredő féltékenység sötétitette el. Megint reszkettem, mert ha ő ledérnek tart, a mai nap' eredménye romba dől, s a martalék kezemből kisiklik. Mit tegyek? Határozatlan valék.

— Mig befogathatok már megérkezend ő fensége, szóllott vendégem sötéten.

Kétségtelen volt, hogy Gyulai alig távozhatott volna észrevétetés vagy épen találkozás nélkül; mert a kert' ajtaja a folyosóra nyilt, s onnan az egész udvarra látni lehetett. Aztán ha a mostani hangulatjával megy tőlem el, semmi kilátásom, valaha őt olly érzések' hinárjába vonni, mellyek által méltólag lakoljon még akkor is, midőn a visszatorlás' többi tervei összedölnének. Ezen okok végre a marasztásra bírtak. Megfogtam kezét, kértem, unszolám magam mellé az ottomanra, nyájas s mosoylgó arczczal, kedélyes és nyugodt hangon; bár szivemben ezer aggodalom élt a következő perczek kifejlődései iránt. Gyulai csaknem fölvidúlt; de midőn a folyosón már kopogás s lépések' zaja támadt, leírhatatlan küzdés rajzolta magát vonalaira: azért-e, mert tudta hogy a hizelgők' minden erénye kényuraikat édelgéseikben segíteni? — azért-e, mert félt egy szeszélyes embert álöltözetben és titkos kalandon találni?, — azért-e, mert lelke megtört, szíve öszezsugorodott olly lehetségre, hogy Báthori Zsigmond még benne versenytársat gyaníthat? — ezen kérdések tolongtak elmémbe, s egyaránt kellemes benyomást okoztak rám, mert elhomályosíták jellemét. Nekem elégtétel kellett magam ellen azért, hogy az első találkozáskor, midőn még nevét sem tudtam, jó véleménnyel, sőt nemével a vonzalomnak valék iránta. S ah! fényes elégtétel volt e gyávaság.

— Rejtezzék ön tüstént, kiálltám éllel, s tán egészen el nem rejtett megvetéssel. Siessen mert zavara gyanússá teszi.

Rám függeszté szemeit, mintba elolvasni akarná arczom' kinyomatából kedélyem' titkát.

Ballépésemet, melly árulóm lehetne, észrevevém.

— Ide e mellékszobába vonuljon ön. A fejdelem nem fog soká nálam mulatni. Igen ösmeretlen vagyok még, hogy hosszas látogtásával szerencsélhessen. — Ne féljen, legföllebb egy óranegyedik leend kegyed foglyom.

Már közel hangzottak a lépések, s a mellék szoba felnyílt.

Meleg olvasztó tekintetet vetettem Gyulaira.

Ő engedelmeskedék.

A fejdelem belépett.

Ah! ekkor jutott eszembe, hogy a vékony falajtó miatt lehetetlen foglyomnak ki nem hallgatni minden beszélgetésünket!!

Báthori Zsigmond a köznépi öltözet által természetét is megváltóztatni látszék. Szemeinek gyanakodó és alattomos hordozása ritkán került elő. Arczán semmi mysticus ábránd nem borongott. Piperés szófűzései, mesterkélt kifejezései nagyon meggyérűltek. Hangja a hideg tiszta csengés helyett, durvább érczű s néha nyers volt. Minden elárulá: mennyire beleélte magát azon szeszélybe, hogy alacsony sorsu embernek tünjék föl.

Kezemet megszorítva csaknem gyermekies örömmel idvezelt? Most köntösének állását tudakolá; majd élénken járt föl s le a teremben; majd elömbe lépve, apró történeteket, furcsa anecdotákat beszélt udvaráról, ke-

gyenczeiről és a fehérvári fő családokról. Tekintete sokszor árúlt el rokonszenvet irántam; de ajkai semmi ollyat nem ejtettek ki, mi bezárt vendégemben féltékenységet, vagy éppen gyanút gerjeszthetett volna. Egyszer czélzott arra: hogy büszke volna, ha Erdély' lovagai közül sikerülne valamellyik Bayardnak megostromolni szivemet, s a legdrágább ékkövet elfoglalni a prágai úrhölgyek' füzéréből.

— Fenségedd alattvalói közé tartozni egy igénnyel több ugyan a boldogságra, de függetlenségem feláldozásával elveszíteném a másik igényt arra. S miért ne lehetne két kincset egyesíteni?

Csaknem köny tolult szememre, hogy mertem e szót: boldogság említeni.

Báthori Zsigmond talán irántai rokonszenvnek magyarázta mind felindulásomat, mind annak csak félig sikerült elpalástolását.

Hévvel szoritotta kezemet meg. Én nyilatkozatokra alkalmat nyujtani nem akarván, új meg új tárgyakra vezetém a beszélgetést. Egyik eszme a másik után, mint a virágok fölött a lepkeszárny, alig csillámlott meg s már eltűnt.

A fejdelem ki ma legszerencsésebb szeszélyben volt, csak hamar követé társalgási modoromat, s bár gyertyákat hoztak, s egészen beałkonyúlt, és az óramutatója a nyolczat rég túlhaladta, még mindég mellettem ült az ottomanon. Sok furcsaságok közt, mellyeket gyermeki örömmel hordott föl, végre különcz öltözködésére tért. Elmondá, hogy egy igen szép könyvből olvasta, miként a bagdadi kalifáknak szokásuk volt ál-

köntösbe járni be országaikat, hogy saját szemeikkel láthassák a nép' sorsát, s megesmerkedvén a kormányzásba vegyült visszaélésekkel, rögtön orvosolhassák azt. Ezen gyönyörü eszmét megkedvelvén, Fehérvárt hagyta udvaronczait, s két fiatal apródtól kisértetve ma még hajnal előtt titkon eltávozék, Az éjet Mihálczfalván akarja tölteni, s reméli, hogy rövid időn sima kegyenczeinek sokat pirithat orrukra. Kérte: őrízzem híven titkát. Még egyszer mégszóritá kezemet, s bucsuzék. —

— Ah! ez az ember nem tud gyilkolni! Alfonso igen sötétnek rajzolá jellemét: e gondolat szívemből egy sohajjal tört ki, mellyet a fejdelem a bucsú' fájdalmának hívén, indulatosan szorította át derekomat s forrő ajkait érzem homlokomon.

A másik perczben már a tornáczon volt.

Csak hamar több lódobogást hallék, s mint később megtudtam a fejdelemmeli társalgásom alatt vendégek érkeztek volt szintén pórruhában.

Ezek apródjai lehettek, kikkel eggyütt távozék.

Nem vették-e észre ők Gyulai' szekerét? — új ok az aggodalomra. Szerepem igen bonyolodottá vált. —

Bezárva tartott foglyom még kilencz óra előtt utnak indúlt, mint mondá Gálfyt, ki Ujváron lakik meglátogatni. Neki is arany álmai lehetnek hódításairól mert vidám arcza elárulá, hogy a falajtó semmi titkot nem sugott és semmi gyanut nem ébresztett.

Engem elfárasztott, megtört a hosszas tettetés. Álarczom, mellyet két óránál tovább viselék és a félelmek, miket visszafojtottam, kimerítették erőmet.

Nem az a kereszt irtóztató, mellyet az ártatlan vállain viszen a Calvária' tetejéig, hogy rajta megfeszítessék: hanem az, mellyen egy merész eltökélés által erényünkent feszítjük meg, hogy üres kebellel s gyorsan haladhassunk rendeltetésünk felé.

Sokáig üldözött illy eszme vendégeim' elmenetele után, mert vannak perczek, mellyek ellenkeznek lefolyt napjaimmal, s vagy e perczeket kell a grávaság' kitörő jeleinek, vagy egész életemet őrjöngésnek tartanom. —

September 2-án.

Ágyamban fekvém tegnap előtt és álom nem jött szemememre Emlékezetembe örökké az estéli történet merült fel. Ezerszer forgattam át minden lehetséget, ezerszer számítottam ki minden eredményt. Lehetetlen volt, hogy belőle a legkisebb véletlen támadhasson, mellynek hatását mellőztem volna terveimben. S még is nem tudtam szabadulni e történettől. Az éjfélt elütötte. Kábult valék, mint sohasem máskor. Végre valami homályos ösztön sürgetett, hogy imakönyvemből könyörögjek. Miért éppen most, miért éppen könyvből, holott én már 14 hónap óta, szenvedélyem' lapjairól olvasott szavakkal esdeklettem az örök lényhez, és esdeklésem mindég igen hasonlitott egy átokhoz? — ezt kérdém magamtól . . . s alunni akartam. Az ösztön növekedett, anyagi szomjjá vált, melly belsőmet égette, torkomat szorította össze, Érzém, hogy a legrövidebb könyörgés,

mint egy hives kútfő nyári rekkenőségben, megfrissíti alélt testemet. Fölkeltem ágyamból, asztalra tettem az éjjeli mécset, kerésém az imakönyvet, hálóköntösben, kibomlott hajjal, összetört szivvel, tétovázó lépésekkel. Szemem az oltárra tévedt; s onnan a csengetyűvasra.

— Barbara! Barbara!, kiáltám elképedve.

Az álmából felvert vén dajka belépett.

— Szemem' fénye, sopánkodék, megint, megint nyugtalan vagy. Boldog isten!, még nyakkendődet sem tetted vállaidra. Hozom, hozom, kis Ellim! — Ah e szobának padlazatán nincs szőnyeg, a Marosból hideget veszen fel a szél, s a rosz ablakkarikákon át be jön lehellete, ... ni! a lámpafény mint lobog! Jó gyermekem!, takard be karjaidat. Itt a nyakkendő. Nem hültél-e meg?

— Barbara! hol voltál ma az esteli harangozás után?, kérdém nem ügyelve töprenkedéseire.

— A betegeknek orvosságot, a szegényeknek pénzt osztottam alatt a faluban. Mindenik azt mondá, hogy te szent, te az isten' angyala vagy.

— Mikor jöttél haza?

— Sötét volt már ösvényemen, és az udvaron fáklyát gyújtottak az idegenek egy kocsihoz.

— Az lehetetlen Barbara!, kiáltám elsáppadva. —

— Óh! gyermekem, miért nem hiszel?

— Mert neked megkellett látni a fejdelmet, midőn a csolnakon jött.

— Boldog isten! hát itt volt ő, megint itt volt?

— Barbara! miért ámitasz. Hát nem te vontad-e meg a csengetyűt?

— Mikor?, szemem' fénye! kérdé a dajka olly őszinte csodálkozással, melly minden vércseppemet megfagylalta. —

— Mikor a partra akart kikötni, naplemente előtt; válaszolám, rászegezve szemeimet.

Barbara szünetlen esküvék, hogy ő ekkor a faluban volt.

— Nyitva felejtetted hát a kis szoba' ajtaját, s nem tiltottam-e ezt szorosan meg?

— Ne adjon a jó isten szerencsét, sopánkonék ő, ha be nem zártam!

Minden megfoghatatlan volt előttem és rémítő. Mert cselédeimnek nem volt szabad szobájába lépni, s ők pontosan teljesiteték parancsomat.

A bástyához vagy a nappali termemen át lehetett jutni több szobákon, vagy pedig azon kis zugon keresztűl, hol a dajka, ki most komornám, szokott alunni.

Én örökké magam után zárom a hálótermet. Barbara, mint esküszi, szobája kulcsát elvitte volt.

Hogyan adhattak tehát nekem jelt Báthori Zsigmond' érkezéséről? Ki vonta meg a csengyetyűt? Ki lopózhatott titkaim' zárhelyére? Ki kutathatta olly mélyen lelkem' gondolatait, hogy még azt is tudja, miként érdekem ellen volna, ha Gyulait a fejdelem nálam meglepné?

Ezen átkozott kastélyban, hol annyi titkos bejáróra találtam volt, minden falat újravizsgáltattam.

Mostanig folytonosan tartott a kutatás: de eredmény nélkül.

Lehetetlen, hogy figyelmünket kikerülte volna a legcsekélyebb rejték is. Azonban a csengetés megtörtént, s hogy elárultatva vagyok hihető.

Nyugtom nincs. . . . .

XIV.

Minthogy olvasóim' képzelődése könnyen kitöltheti az apró hézagokat, mellyek egy szivviszony' fejlődésének előadásában támadhatnak, nincs miért naponként az erdélyi fejdelmet szép Armidájához kisérjem s néhány lapot Tiefenbach grófné Emlékezéseiből belétekintés nélkül átforgathatunk! . . . . . .

September 20-án.

Alfonso épen most távozott tőlem. Nagy ovatosságot kelle használnom, hogy itt mulatása senkitől észre ne vétessék. Akármint magyarázzuk a lehetségeket,

kétségtelen, hogy a mysticus csengetés hálószobámból örökké gyanusnak fog maradni, s én szekrénybe zártam az oltárt, s a halálfőt, — e két lánczot, melly az élethez köt, e két talizmant, melly sötét ösvényemen ótalmaz, hogy a czélhoz, hol ellenségemmel együtt fogok összetiportatni, bátran közelíthessek.

Ne méltatlankodjál börtönödért, te maradványa a feldúlt múltnak, — halálfő, s te ösztöne a megtorlásnak, — oltárom! Ritkán merenghetek ugyan, előttetek, de midőn, a szekrényhez közelítek, a nélkül, hogy lakatját érinteni bátorságom volna, nagyobb fájdalom lep meg, mint a Perit éden kapújánál, mellyen bemenni őt még a végzet nem engedi

Paradicsomom vagy vérboszú, — te függőkert, a mult' emlékeinek sivar oszlopaira épitve.

September 22-én.

Borongó idő van, egy késő ősz' hideg, nedves legével. Az Ünökőről sohajtó szél esőt fog hozni. Ma egyedül és szobámban kell lennem. Olly gyönge kezessége van az embernek a sikerhez, hogy nemcsak a kaján sors' ravaszsága, de még a holt elemek' szeszélyei is gátolhatják terveinknek mozgásba hozott kerekeit, s megakad a gép. Ő fensége ma, bár igérte, nem jöhet hozzám. —

Alfonso reményein felülinek állítja a hatást, mellyet Báthori Zsigmond jellemére gyakorlok, s már megért-

nek látta a fogarasi gróffal elkezdeni titkos alkudozásait. A béke' alapja életem' végczéljával találkozik.

Zsigmond ki nem szabadulhat a szövegből, mellyel körülhálóztam; mert hurkai nem a kéj' durva fonalából, de egy mély érzemény' aranyszálaiból készültek, mellyekről minden tündérkincse az eszményi szerelemnek csillog. — De örökké tart e büvölet? Nincs-e határa? Mit bánom én a jövendőt azon perczen túl, hol czélt értem. Még is szivem dobog. Nyugtalan vagyok. Hátha ő igen korán kiábrándúl? Hátha az eszményi szerelemnek is olly tulajdona van, mint a finom légnek, melly bizonyos magasságon felül szintúgy fullaszt, mint az aknák' vagy mocsárok' lomha gőze? Hátha a szellemi élvek csak magukra rövid ideig hatnak. Szent isten! mekkora örvény fenyeget. S még álarozom is lehullhatna, ha nem tudnék mindég kedélyemen uralkodni!!

Minő zaj! Nem kocsizörej e ez? . . . Ah! a fejdelem megérkezett. Győzni fogok.

September 23-án.

Új bonyodalmak támadtak.

Báthori Zsigmond gyanuba kezdette Gyulait venni, — legalább némelly czélzataiból sejdítnem lehetett, hogy egy versenytárstól fél, ki, mint mondá, hozzá háládatlan. —

Nyomait láttam arczán a nyugtalanságnak. — S bár jellemét Alfonso sokszor lerajzolta, s bár értesítéseivel eddigi tapasztalataim összetalálkoznak, még is e rövid

idő alatt és e fölszines adatok mellett, miként igazuljak el az iránt, hogy a könnyelmü fejdelemnek féltékenységét táplálni, vagy eloltani hasznosabb-e? — és a gyanú tőlem idegeniti-e el őt, vagy Gyulaitól? — engem vetend-e meg, vagy kegyenczét fogja gyülölni?

Hamar átláttam, miként valamit koczkáztatnom kell, s legtöbbet veszíthetek, ha észrevenni nem akarnám aggodalmait, s ha mindent eltitkolni törekedvén, tőlem meg nem tudná, mit hirvivőitől, sőt tán magától Gyulaitól is rég hallhatott.

Kegyenczére vontam tehát beszélgetésünket.

Alfonso' terve szerint — mellynek előmozditására hittel köteleztem magamat — azon hatás által, mit a fejdelem' szivén nyerendek, magas czélokat kellett keresztül vinni. Ezeknek végeredménye, a fogarasi gróf' és Gyulai Pál' jelleméből itélve, az utóbbinak fejére nehezedett volna. E remény, — szent ég!, hacsak remény lenne! — nem, e meggyőződés szerzett lelkemnek erőt s vonta ki szivemből az életundor' sorvasztó mérgét. De szövetségeseimnek czélja nem volt Zsigmond fejdelem kegyenczében mást buktatni meg, mint egy irányt, egy politicai rokonszenvet, mellynek ő képviselője. — Azonban ki mondhatja meg, hogy nincs-e enyhébb természete Báthori Boldizsár' fölbőszülésének, mint én gondoltam, s ki áll jót arról, hogy olly szilárd elvei vannak Gyulainak, mint Alfonso hiszi? Ha tehát a prágaiak' titkos törekvése az enyém nélkül elérethetnék, . . . ha, . . . oh! istenem ótalmazz a megőrüléstől!

Mindég elmém előtt csapongott e rémitő lehetség, s mindég rosz jóslatokkal tölté el sötét kedélyemet,

mint a beestvélyedett láthatárt a halálmadár' csattogó szárnya és visitó siréneke.

Biztositanom kellett magamat ellene.

De miként? Ugy nem lehetett, a hogy első felhevülésem súgta. Ugy nem lehetett, a hogy én képzeltem egy rövid perczig a boszút, az elégtételt.

S pedig milly könnyünek látszék így szólani udvarlómhoz: te félsz, hogy egészen nem viszonzom szenvedélyedet, félsz, hogy nem szerethetlek Gyulai miatt. Mély sejditésed van, nagy és megfoghatatlan, mint a profétáké, kiknek elméjök, nem a tapasztalás' vagy a szivagály' csatornaiból, hanem titkos, természet fölötti kutfőkből meriti előérzéseit. Igen Gyulai áll útjába jövendőnknek. Két szenvedélyt nem bír meg keblem. Mind kettő az egészet foglalná el. Őt gyűlölöm szívem' minden dobbanásával, s maradhat-e ekkor csak egy érverés, más érzések' számára? Vedd ki a fulánkot kedélyemből, gyógyitsd ki sebét a megtorlás' balzsamával. Kezedben a hatalom szívemen az ő vére által. Én szeretni foglak, ép, vagy megőrült ésszel: mit tudom én? de szeretni foglak. —

S noha illy nyiltság akkora csáberővel bírt vérmérsékemre, hogy mikor a fejdelem' féltékenységét Gyulai ellen észre vevém, akaratom ellen csaknem szavakat vont ajkaimra, még is le kellett győzni indulataimat; mert tudtam, hogy azok, kiknek én eszköze valék, ha nagy okok közbe nem jönnek, szándékoztak magokat megkimélni olly vádtól: mintha Báthori Zsigmond' jellemének támaszául, egy nő' cselszövényei által vérlázitó bűnöket állitanának föl.

Érzém, hogy midőn Alfonso' terveitől különváló lépést teszek, elszakitottam sorsomat szövetségeseimtől, s még bizonytalanabb leend életem' egyetlen óhajtásának sikere.

Ezen ötletek villámgyorsan járták lelkemet át, s eltökéllém Gyulairól, mint érdekes egyéniségről szóllani, de csak mellékesen, — eltökéllém emliteni, hogy nálam volt, s házamnál, mint látszik, többször fog megfordúlni. —

Remélettem a féltékenységben, melly a legcsekélyebb okokból tud táplálékot szerezni; de egyszersmind reméltem azt is, hogy a mennyit nyilvánítok, kitörésre nem vezetheti még egy Báthori Zsigmondnak is ingerlékeny kedélyét.

Igen, én most, noha már két órájánál több, hogy vendégem eltávozott, szintúgy hiszem, miként hittem, midőn rögtönzeni kellett szerepemet, hogy olly parázsot vetettem szivébe, melly lánggal nem fog fellobogni, de könnyen el sem alszik, s hamvai közt örökké találhatok egy szikrára, mellyből, ha más kilátásom nem marad, gyújthatok tüzet Gyulai' boldogságának összeégetésére.

Ennek így kell következni.

Bizom oltárom' titkos istenében, s azon mennyei lényben, mellynek tetteit gondviselésnek nevezik és világigazságnak, hogy ha a fogarasi gróf a gyülölt kegyenczczel ki is békülhetne, s ha Alfonsóvali szövetségemnek végczélja, e barátság által tönkre jutna, mind a mellett marad még számomra fegyver a féltékenységben és a gyanú által megmérgezett kedélyben.

S egy csep méreg nem elég-e Báthori Zsigmondnál, hogy azon pohárba vettessék, mellyet fenékig kiüriteni kell Gyulainak, mielőtt én belé kéjitalt töltenék a fejdelem és álomport lelkiesméretem' számára.

Nagy ég! milly irtózatos jövendő volna ez! De tán kikerülhető, s nem áll-e hatalmamban gyalázatomat olly hosszason nem élni túl, mint Lucretia az övét.

Azonban hátha megcsaltak számitásaim? Hátha a gyanú' táplálásával, nem fegyvert nyertem Gyulai ellen; de magamtól idegenitem el a fejdelmet?

Minő bősz lehetség!!

Higyjem-e?

Nem, nem akarom hinni.

S még is ki kezeskedik, hogy nincs így?

September 23-án éjjel.

Ébren vagyok. Nyugalomra még nem hajtottam le fejemet, pedig úgy hiszem: késő, igen késő éj van. — Bár tudnám a tegnapot feledni!

Oh! sok volna mit ki kellene emlékemből szorítani, ha vágynék a csendes álmakra, ha egy falusi nő' egészséges, mély pihenését irigyelném. De a tegnap még inkább háborgat, mint régóta a többi napok: mert most az éj, most a magány és a magambatérés őrjöngésnek állítja, mit alkony előtt még eszélynek képzeltem. —

Ah! hogyan használjam én Zsigmond' féltékenységét?

Felhevítsem-e vágyait e szétzúzott szív' birtoka iránt?

Igy megboszulhatom kedves halottamat, — de más leendek e, mint a fejdelem rimája?

Én állati élvek' tárgya!

Én közönséges kéjhölgy, undorával e viszonynak, kétségbeesésével a boszúnak, melly midőn véremet az öröm' gyülölt perczeiben arczomra fogja tódítani, tüzbetűkkel írja le idegeim' lázas görcseire a szégyent, mellyet ha a Messalinák ösmertek volna, úgy tévedéseik megmagyarázhatlan lenne, de a mellyet én — átok életemre! — bár magamtól is eltagadjak, ah! igen jól ösmerek. . . . .

A bástyában, hol oltárom és a halálfő merengnek kinaim fölött, sokáig sötét volt. Azt hiszem, a lelkek' órája közeledék, midőn Barbara, ki hosszasan várt parancsomra, egy homályos mécset hozott be. Elómbe tevé az asztalra. Tán kérdeni akarta: nem fekszem-e le? de mihelyt arczomra nézett, félve távozék el; mert bántalomnak tekintetté pihenésre szólítani föl, s más illy lehetetlenségekről beszélni velem.

— Ellim!, te beteg vagy. Életem élete!, mi fog válni Barbarából?!

Ugy rémlék, hogy e suttogó szavakat hallám az ajtó' betételekor. Felemeltem kezemen nyugvó arczomat s fölkeltem székemről.

A halvány mécs tört sugárai egy kis tükrön csillogtak.

Arra tévedt szemem.

Nagy ég! vonalaim sárgák, de olly élesek valának, mintha érczből öntettek volna ki.

Közelebb léptem a tükörhez, melly a fenéktéren, a fal' vércsepjeit mutatta sötét, kétes világításban; mig elől, jegedt arczomat, mellyben már nem élt a vér.

Mire van ez arcz fölavatva a boszú' kéje, a sors' átka, és a furiák' fülemben csengő karéneke által? — kérdém, s meggyőződtem, hogy vérpadra vetni magamat nem szégyelleném, de a kéj' karjaiba igen, s hogy lehetek gyilkossá és méregkeverővé, — rimává nem.

Azonban az undor Gyulai iránt már is balhelyzetbe hozott a fejdelemnél. Tetszelgeni kivántam, kaczérkodtam, inkább, mint eddig; mert úgy kelle gyanúját vezetnem, hogy ne szerelmemben kétkedjék, de kegyencze' becsületességében.

A szerep végre kedélyemre hatott. Árnyalakjai az érzéseknek támadtak föl szivem' koporsójából, halvány, elmosódott, megtört hasonlatosságával a valódiaknak, mellyek régi halottaim. Elszédített e bősz lélekidézet.

Vérem zajosabban keringe. Örvény nyilt lábom elébe, zugó, tánczoló, magához sodró hullámokkal. Már gyanítani kezdettem vonzerejét a csábulatnak, már az örvény' syrene énekelé: milly édes a süllyedés! . . . .

Szent ég! miért szórtam illy rágalmakat magamra?! Minő daemoni képzelődésem van ezen álnok éjjeli órákon, mellyek sötét eszmékkel töltötték meg agyvelőmet, hogy teremtsek furiákat hazug visszaemlékezésekből, s hogy költött bűnökkel feketitsem be lelkiösméretemet!!

Vétkemért százszor lakoljak? ha egy betű is igaz önvádaimból, és repedjen most meg szívem, ha sebesebben vert, midőn a fejdelem rabként térdelt lábaim előt, mint, ha egy nyakkendő hullott volna le, mellyet fölemelünk, mert: miért heverjen a porban?

Azonban annyi kétségtelen, hogy Zsigmond tegnap hőbb, vadabb, követőlebb volt.

Hol van itt a határ?

Vissza kell őt varázsolnom az eszményi szerelem, fényes, hideg légkörébe.

De bírok-e többé e tündérerővel?

Elaltatni fogom a badarul fölébresztett féltékenységet, ez őt merésszé tette. . . . Igen, el fogom altatni.

September 25-én.

A várkápolna' délesti harangja áhítatra szólította hiv embereit, kik olly barátságban élnek az éggel, mint én ellenkezésben. Épen a tornáczon ültem mű-kőrej, gyöngy, ezüstfonal előttem, s himző tő kezemben. Régóta nem késziték semmi női munkát: mert ingerült kedélyem alkalmatlan volt mindenre, hová kitürés, folytonos, de eredményeiben alig észrevető szorgalom kell. Most azonban hivém, hogy nyugodtabb vagyok, s a csendes, tiszta ég, a derült őszi alkony, az „idvez légy Mária“ buzgón elzengve azok' ajkairól, kik az udvaron a kápolna' figyelmeztető hangjára lélbehagyták munkáikat, és letérdeltek, — s az imádkozók' arczkinyomata, melly félre nem érthetőn beszélé, hogy itt az

áhitat nem a föld' nehéz keresztjei miatt, hanem a menny' áldásaiért történik: mind ezek csodálatosan hatottak kedélyemre. S nem az öröm, mellyet gyülölök, nem a valóságos nyugalom, hiszen! ezt a sirba sem remélem elérhetni! de egy szélcsend, melly alatt a tengerbe merült kincseinket fölszámlálhatjuk, egy fegyverszünet, melly alatt új harcz nélkül temethetjük el halottainkat, ... illy hangulat terjedt egész lényemre. És szerencsésnek tartám magamat, a mennyire t. i. nálam e szónak értelme lehet, igen szerencsésnek; mert azon édes erőtlensége közt a léleknek, azon lankadt élvvágyával a testnek merengtem a múltba, szívtam a fris őszi leget, kisértem szemeimmel az alkonyég' rózsafellegeit; a minővel lép egy hosszas beteg, ki egész évszakokat töltött kórágyon, sötét szobájából a verőfényes helyekre, hol mig a nap arany sugárai élesztik bádjadt idegeit. s mig a szabad lég' árja megenyhíti szomjas mellét, lassanként kedélye is derülni kezd, és kiállott szenvedésének vad emlékei csendes, epedő mélazattá szűrődnek át.

Tizennégy hónap óta ehez hasonló benyomások nem szállottak lelkemre, s nem valának illy zajnélküli illy szelid perczein.

Oh! tartottak volna bár hoszason! . . .

Az „idvez légy Mária“ és a harangszó elhangzék.

Cselédeim, s a napszámosak, kik többnyire bognárok voltak, mert a bő szüret miatt hamar kellett az előkészületekhez fogni — mihelyt az áhitat' pillanatai megszüntek, olly gyorsan olly elégülten nyultak munká-

ikhoz, hogy lehetetlen lőn nem hinnem, miként, ha véres pályán haladok is, s ha átokként függ is életem egy ember' sorsa fölött, legalább a vidéknek rosz nemtője nem vagyok, és több örömet terjesztettem a szegény kunykókba, mint a mennyi könyet én sirok, és több nyomort vettem le a nép' válláról, mint a mekkora kétségbeesés engem sújt.

Most először elmélkedtem erről. Eddig örökké ösztönből, megfontolás nélkül tevék jót. S pedig érettem másnak kell könyörögni, én nem tudok, én nem merek magamért. —

Akarnám hogy a komjáthi kastély, s egész vidéke azzá váljék, mi gyűrűm, mellynek közepében egy méregcsep van elzárva, de azt senki észre sem veszi; mig ezeren irígylik foglalványát, a rózsaszinů, a ragyogó, a gazdag ékköveket.

Legyen illy dus, illy fénylő alattvalóim' sorsa, kik engem, e rejtett méregcseppet, körülvesznek, anélkül, hogy ezen érintés által bemocskoltatnának. —

Oh!, mi rezgeti kedélyemben e szelíd hangulatot? ..... Előérzete-e a veszélynek?

September 25-én éjjel.

Alig lön alkony, s még az **ávén**, még Emlékezéseimen, mellyeknek utolsó sorai meg sem száradtak, méláztam, midőn egy kolduló barátot jelentenek be, ki a plébániából jött, hol szállva van, s korán reggel

akarván elindulni, siet — mint mondá — a vár' kegyes asszonyához kéréseit személyesen átnyujtani.

Hogy tagadhatnám meg kivánságát, én, ki hálából délesti érzéseimért, Sion' elpusztúlt sinagogáját is örömmel fölépitettem volna, mert benne vala hajdan a frigyláda, mint ma szivemben a frigy lelkiesméretemmel!

A koldúló barát belépett.

Ah! Alfonso volt átöltözködve! . . . .

Sokáig nem birtam a meglepetés miatt szóhoz jutni.

Ő hideg modorába vegyült lelkesedéssel mondá hogy a prágai udvar' dicsőségének órája ütött, hogy az anyaszentegyház' akla rosz pásztorkezekre bízott juhait visszafogadni készül, hogy ő Boldizsár grófnál már egész eréllyel lépett föl, s közelebbről kedvező választ remél nyerhetni. Intett, kért, kényszeritett, forditsak minden perczet és minden áron a fejdelem' hajlamának föltétlen birtokára; mert tőlem megváltása függ egy országnak, s késni sokat nem lehet, ha nem akarom koczkáztatni a sikert, ha nem akarok a szövetségnek hűtlen tagja lenni.

Összeszorúlt szivem.

E pompás szavak, e nagy czélok alatt, számomra csak egy érdek élt — a b o s z ú é.

Fojtott hangon kérdém: mennyi időm van még?

— Legfelebb két hét. De, te, leányom reszketsz!, mondá Alfonso fejemre tevén kezét.

Kezei jéghidegek, kőnehezek voltak . . . . Illyen-e az áldás?! . . .

— Leányom, holnap a fejdelem meglátogat. Erőt a nagy czélhoz. Amen! —

Alfonsó távozék. Én egyedül maradtam. —

September 26-án.

A fejdelem csakugyan eljött; de nem olly hangulattal, mint a jesuita' figyelmeztetései után várni lehetett.

Kiséretében cselédein kivül udvaronczok is voltak, s mi legmeglepőbb vala, egész viseletéből kitünt, hogy többé titkot nem akar csinálni gyakori látogatásai és határozott hajlamából irántam. Sőt az sem kerülhette ki figyelmemet, miként e hiú kéjencz, mint általában azok, kik feslett életök mellett is legkevesebbet beszélhetnének valódi hóditásokról — szeretné, ha a világ elhitetve lenne olly viszony iránt, mellyet minden becsületes férfi, ki egy nő' gyöngeségét, midőn visszaélt is vele, tisztelni tudja, soha, soha el nem árulhatna. Alig volt a fejdelem modorában és társalgásában egy jel, egy hang, melly kiméletlen, aljas vagy kétértelmű volna, s még is az egész' szinezetén látszott, hogy senki sem lehet udvarlásainak tanúja azon gyanú nélkül, miként itt bensőbb szövetségnek kell létezni, s a fátyol, melly ezt eltakarja, nem az ártatlanságé többé, hanem egyedül a társasági illedelemé.

Szent ég! erre jutottam-e már? Vagy csak képzelődésem csalt-e meg?

Ha a fejdelem modorában igen sokra számitottam is az apró szabadságokat, mellyeket a hiú ollykor negélyel, hogy diadalmasnak tartassék; ha azon otthonias kényelmes magaviseletet, melly a fesz nélküli és biztos társalgástól csak egy kicsiny árnyolatban különbözik, de még is örökké sért, mert jogokat színlel, vagy árul el, igen nagy szigorral, igen túlzón magyaráztam volna is: tagadhatom-e öncsalás nélkül, miként ő fensége' nyomorúlt udvaronczai gyanúmat kétségtelen meggyőződéssé emelték? —

Bodoni — mert mint hallom így hivták egyik kisérőjét — és titoknokja, Gergely diák, semmit nem mulattak el e czélra.

A szolgai alázat, melly az elsőnek durva arczát megsímitotta, és a hizelgés' fénymázával festé be, — a fárasztó figyelem, mellyel a titoknok úr most összetartá bámész vonalait, hogy ajkamnak legkisebb mozgását, szememnek minden vágyát fölfogja, s ne csak akaratomat, óhajtásaimat, de mig leendő gondolataimat is teljesíthesse: ah! e rablényeknek gyáván engedelmes, szemtelenül bókoló magokviselete, mellyel értésemre kivánták adni, hogy szeszélyeimnek légörvényében akarnak polyvaként sodortatni, s hogy segédem nélkül semmik, és kegyeim által remélik mindenné lehetni, — ah! e kuszónövényeknek, mellyeknek egész élete egy erősebb támaszra fonódásból áll, nyomorúlt és elpírító csatlakozások hozzám; mind e jelek, szent isten!, mind e jelek együtt, nem hirdették-e, nem kiáltották-e ki, hogy a világ' véleménye szerint, én már megszüntem Tiefenbach grófné, megszüntem egy ma-

gányban visszavonult özvegy lenni, és az udvari kegyvadászat gyülpontjáva váltam, s miután a fejdelem' nője nem lehetek, tehát . . . . . . maitresse vagyok?

Sok, végetlen sok áldozatot tettem volna a boszúért, — de még is e pohár kiüritésétől csak leglázasabb álmaimban nem irtóztam.

Mekkora különbség: vezetni a fejdelem' szenvedélyeit vagy annak játékszerévé törpülni! S mi más egy eszménykép, a sziv' oltára' fölébe emelve, és egy kéjhölgy' rajza, a hálószoba' falára függesztve!!

Ha e véleményt magamról megérdemeltem volna vad közönnyel türném; de mert igazságtalan, föllázitá véremet. . . .

A fejdelem perczenkint háziasabbá lőn, vonalai átmelegedtek, szemei sugárzottak közelemben, s nem annyira egy rejtett vágy' epedéseivel, mint a czélt ért szerelem' lángjával. —

Megfoghatatlan volt ezen alakoskodása, s először éreztetė egész sulyát annak, hogy én is szivemmel szerepet játszom.

Milly gyöngédtelen bánásmód, ha hiúságból történik, s milly borzasztó, ha alapja gyanakodás!

A sértett női méltóság' hangján akartam szólani hozzá, arczom lángolt a szégyentől, ajkamon visszautasitás lebegett volna; de mindég eszembe ötlék: nem árúltattam-e el? és rebegés fogta át szivemet, hogy ajkaimon a dacz szerelmi mosollyá változzék, s vonalaimon a boszúság' sötét pirja, az érzéki gyönyörvágy' rózsaszin hajnalává derüljön ki. —

S kik voltak egész világon boldogabbak mint most a nyájos udvaronczok? Milly édessé vált nálok a hallgatás, milly tündérivé az unalom, . . . mert a fejdelem mulatta magát!!

Elviselhetetlenné lőn állapotom. Teljék bármibe, veszélyeztessék bármennyit, szabadulnom kellett e gyötrelmektől.

Összeszedtem lélekerőmet. s anélkül, hogy a fejdelmet, kinek kegyétől függött életem' végreménye, megszégyenítni vagy felingerelni akarjam, kezdém a korlátokat éreztetni vele, mellyeket az illedelem vont a nyiltság és szemtelenség közé.

Visszatartóżkodásomnak, a mérséklésnek, a női, önérzet' földobbanásának legelső mocczanatát, a szigor legkissebb jelét vonalaimon, észrevevék ravasz vendégeim.

Bodoni a titkárra, a titkár Bodonira tekintett olly megbotránkozással, olly ámúlva, mintha a nagybúcsún látnák, hogy e fölemelt monstrans előtt valaki nem vette le kalapját.

A jövő perczben Bodoni nyugtalankodni kezdett ülhelyén, ahhoz hasonlón, ki véletlenül tanúja lőn egy családtitoknak s rajtakapatni fél.

Még inkább ingerelt e megvásárolt jellemeknek aljas devotiója, és társalgási modorom a fejdelem' irányában sokkal hidegebbé, sokkal tartózkodóbbá lön.

De az egész változásból egyedül ő, Báthori Zsigmond, nem vett semmit észre. Folytatta a régi hangot, szőtte tovább széptevéseit, vegyítve az ábrándozó kedély' fiatal vágyaihoz, egy megaggatt, régi, kimerített vi-

szony' barátságát-e második tavaszát a szerelemnek, melly már nem annyira a kéjt, mint a kéj' emlékeit kedveli, és a képzelődés' gyújtó-üvege által a szenvedély' leáldozó napjának sugárait fölfogja: hogy egy taplóban szikrát, s azzal a kandalóban tűzet gerjeszthessen; mert kényelmesen akar a háziélet' karszékében melegedni. —

Mit tegyek ezzel a borzasztó emberrel? — kérdem magamtól és az ottomanról fölkelni szándékoztam, hogy távolabb foglaljak ülést, midőn véletlenül Gergely diákra fordítám szemeimet. Ő akaratomat sejdíteni látszék, mert szemeim helybenhagyó mosolyával találkoztak. De e mosolya megtestesült pokol' arczvonalaiból volt kimetszve és ajkaira dobva. Több káröröm nem szorúlhatott volna kevesebb helyre és kisebb időközbe. —

Az ajtó felnyilt mielőtt Gergely diák' vérjegesztő mosolyának hatalma alól menekülhetnék, s Gyulai Pál lépett be. . . .

Látszott, hogy ő valami ürügy alatt hozzám parancsoltaték és nem önként jött; mert arcza a szokottnál is szenvedőbb volt. Kerülte velem minden hoszasabb társalgást. Ha megszólítám röviden s alig rejthető elfogódással válaszolt. Ha az udvaronczok, kik rögtön körülvevék s a fejdelem mellől midég távolabb vonni igyekeztek, sugdosodásaikkal nem ostromolták, némává lőn, s kedélye annyira lehangoltaték, hogy csaknem az illedelem' mégsértéséig vált magaviselete fonákká s tekintete szórakozottá.

Báthori Zsigmond fölötlő nyájassággal idvezlé őt s tudakolá késedelmének okát; de a választ be sem vár-

va, kezemet megragadta, s folytatta szépelgéseit, még tán kirivóbb modorban, mint Gyulai' belépése előtt tette.

Azonban az ingerültség mellett is, mellyet e bánásmód gerjesztett, és halálos ellenségemnek, — ki iránt nem volt szabad valódi érzéseimet föltárnom — közelléte még inkább növelt: legott kezdém észrevenni, hogy ő fensége' széptevései inkább a nézőkre hathatnak, mint rám, s már csak a távolállók' képzelődésében rajzolhatják le magukat, akár a régi viszonyok' folytatásának, akár az új pásztororák' előperczeinek. Mert minél biztosabb vagy szenvedélyesebb külalakja volt Báthori Zsigmond' társalgásának, annál üresebbé vált Gyulai' megérkezése óta. A fejdelem többnyire közönyös dolgokról beszélett, most összefüggés nélkül, majd roszul rendezett kifejezésekkel. Valami erőtetett vidorság ragyogott arczán, mig néha ajkain gyanús és keserü mosoly vonaglott. —

Mit jelent mind ez? Nem mély és roszúl rejtett boszankodást-e? s honnan támadt, ki ellen forr e harag mellynek előzménye nem vala, s melly a vig kedv' rózsaleveleivel takartatik be?: illy kérdés többször lobbant föl lelkemben, de megint elalvék, mint a láng, ha táplálékja nincs, s nékem nem volt többé újságvágyom. A fejdelem' társalgása annyira elfárasztott már, hogy semmi új benyomás' terhét nem akartam kedélyemre vetni.

— Nemes lovag!, ön tán Pic de Mirandola gróf legmerészebb kérdésein, mellyek miatt ő a szentszék villámai elől Istambulba vonúlt, töri fejét?: ezen sutto-

gó, de éles hangon ejtett tudakolás, melly válasz nélkül hagyaték, minden talányt megoldott.

A fejdelem, ki Gyulai belépése óta kezemet szünetlen kezében tartotta, titkárjának szavára megmozdúlt ülhelyében, hogy jobban láthassa: kihez intéztetik e kérdés, melly különczségén kivül azért is fölötlő volt, mert a közelebbi perczek alatt az udvaronczok mélyen hallgattak, s csak e hang árúlta el, hogy ők is még a teremben vannak.

Kisértem a fejdelem' szemeit, mellyek Gyulaira szegződtek, ki egy ablakmélyedékbe vonúltan, a párkányra tett könyökkel s tenyerén nyugvó fővel merengett, s annyira el volt foglalva, hogy a diáknak hozzá irányzott elméncziségét érteni sem látszék, s csak Bodoni' nevetését, és a fejdelem' mosolyát vette észre, s zavartaték meg általok. E mosolyt vidor ötletek követték. Ő fensége kegyencze' róvására mulatta magát és tréfás megjegyzéseket tett, mellyek fulánk nélküliek voltak ugyan: de én érzém, hogy a kéz, melly az enyimet fogva tartá, reszket s görcsös rángatásaival hirdeti a szív' lázadásait. Világossá lön előttem, miként a mai jelenet egyedül Gyulai' számára volt készítve. A fejdelem, t. i. nem nyomhatta el gyanúját, féltékenysége mindig növekedett, ösmerni akarta helyzetét, értésére kivánta adni kegyenczének, hogy nálam ő az udvarló, s ki reményeket táplál szivében hajlamam iránt, és e reményeknek szavakat adni mer, az vele törekszik versenyezni, s előre számat vethet magával a küzdés' minden eredményeiről. —

Ah! tehát ide érkeztünk? — Gyulai fájdalma mutatja: hogy nem örömmel tűri a fejdelem' szépelgéseit, a fejdelem' mai föllépése és idegeinek görcsei az eltitkolt düh miatt, mutatják, hogy ő nemcsak féltékeny, de akármelly perczben szétzúzni kész azt, kitől félt: s lehet-e több biztosíték boszúmra?

Megaláztatásommal kezdém kéjét érezni.

Mihelyt Báthori Zsigmond többé csipős észrevéteekkel nem ostromolta kegyenczét, s megint folytatta társalgását velem és megint a régi modorban: én is nyájassá lettem, minden visszatartózkodás eltünt arczomtól, figyelemre sem vevém, hogy az udvaronczok viszonyom iránti balhitökben megerősödnek, és szemem előtt csak az lebegett: miként tegyem a mai napot egy rövid idvórává a fejdelem'.. és a pokolkín' hosszú évévé Gyulai számára?

Czélomat elértem. Mindketten olly hangulattal távoztak tőlem, a hogy óhajtám, s én . . . . . ah! én most még is e diadalammal — elégületlen vagyok.

Milly iszonyú örvényei vannak a szívnek!

September 27-én.

Reszkettem, térdeim inogtak, midőn tegnapelőt Alfonso mondá: hogy két hét alatt meg leendek boszulva.

Ki hinné, hogy félelem volt ez a nagy czél miatt?.

Nem reszketett-e a hajdankor' papnője, mikor istene jött; de nem fogadta-e keblébe, nem állott-e hatalma alatt, nem volt-e befolyásának vak eszköze?

A magusnak idegei is görcsösen vonúlnak össze, ha a szellem, melly az ő hatalmától függ, megjelen; de azért az idézet' óráját nem mulatja el.

Én a boszú perczében választhatok. Az tegnap óta tetszésemtől függ. Szivem csak miatta dobog. Egyetlen tárgya e földnek, mellyért vágyva nyújtom ki kezemet.

Szent Madonna! engedd még is 'hogy Alfonso' akaratja szerint történjék minden! Védd az ő terveit!

Ne sodortassam azon utra, mellyen Sofronia járt, és jártak a fejdelem' többi ösmeretségei, kiknek nevé sem említik, mert aljasodásuk mélyebb, szivök üresebb, kedélyök léhább volt.

Hallgass meg boldog szüz!, hónapok óta először könyörgék segélyedért!

Nem akarok maitresse lenni.

XV.

Itt megszakítjuk kivonatainkat Tiefenbach grófné' Emlékezéseiből; mert már regényünk' végpontjai felé más fonalszálak is elvezethetnek.

Mig azonban a gyors fejlemények· örvényébe vetnök magunkat, mulassunk egy kissé Gyulaival, kinek — ha sorsa által érdekeltetének — a szászsebesi téren tartott lovagi játékok utáni élményeivel röviden megösmerkedni nem fog sem felesleges, sem tanúság nélküli lenni.

. . . .

A titkos tanács' határozatairól Alfonso pater által értesített Báthori Boldizsár, mihelyt Fogarasra érkezett, kettőre határozta szilárdúl magát el: erős védelmi állapotban tartani várát, és a közügyekbe nem vegyülni

mindaddig, míg Zsigmond fejdelem az ő segédére szorúlni, az ő együthatásáért esdekleni nem fog.

Hogy illy időnek bekövetkezni kell: bizonyosan tudta. S hogy ekkor ő szaband föltételeket s békedíjt; ez természetes volt.

A gróf nem tartozék ugyan a vért és boszút szomjuzó emberek közé; de Gyulai iránt ellenszenve naponként növekedett: mert e kegyenczet hitte a kormánytanács' bíráskodása' egyedüli eszközének; s mert minél szelídebb hajlamunak képzelte volt régebben őt, annál undorítóbb szinekben tünt előtte föl ezen iszonyú tette. —

Gyulai Pál tőle tehát méltán félhetett. Azonban ez még csak egy részét tevé, mindég sötétebbé vált helyzetének. Mert Senno' megöletése közbotrányt szült. Az aristocratiából a jobb kedélyü emberek idegenkedni kezdettek attól, kit aprólékos boszúbóli gyilkosnál másnak nem tekinthettek, miután ők csak a maestronak „Jeriko ostroma“ alatt mondott goromba szavait képzelhették az elkövetett bűn' egyedüli indokának. A tömeg pedig azon körülményben, hogy illy tett a megtorló igazság' figyelmét kikerülte, egyebet nem látott, mint, hogy Erdély országban a büntető törvények csupán a kunyhó' zsarnokai, csupán a szegények' üldözésére hozatnak. Gyulai sok palotában udvarias hidegségre, sok utczán mogorva tekintetekre talált, s ő félni kezdett a hatalmasok' rokonszenvének elvesztésétől, és a nép' elégületlen arczától. Mind két veszélyt képzelődése magosabbra fokozta, mint a hogy valósággal volt. Neki csak physikai bátorsága maradott meg; de az erkölcsi annál

inkább csökkent, minél jobb, minél nemesebb anyagból alkotta őt az ég.

Továbbá a kegyenczek Senno sorsából egy tanuságot vontak, t. i. hogy Gyulai sem jobb ember, mint ők, kiknek utjokban áll; tehát semmi megbuktatási kisérlet nem fog azon veszéllyel járni, hogy a világ által megbélyegezíessék. Ez okból merészebben kezdettek ármánykodni Zsigmond' hatalmas barátja ellen. Gyulai e cselszövényeket ismét a valónál nagyobbaknak képzelte; mert már bajosabban szakadhatott el állásától, mellyhez kiontott vér köté, és erényekre, fényes tettekre volt szüksége, hogy múltja feledtessék: mind inkább aggodék tehát bekövetkezhető bukásán, s félt a fiatal udvaronczok' becsszomjas előtolakodásától. —

De ah!, a fényes tettekre sehol sem nyilt rés. Mert a fejdelem látván, hogy szigorú erkölcsoktatója, ha saját érdekei előfordúlnak, kivételeket enged meg magának a bünre is, ragaszkodék ugyan hozzá; de tanácsaira többnyire csak akkor hajtott, mikor azok szenvedélyeivel egyeztek. S Gyulai minden esetet, mellyben a fejdelem ön meggyözödését vagy szeszélyeit követte, a kegyvesztés' előhirnőkéül kezdett tekinteni, s félt e gondatlan ifjúnak, kiért a közbecsültetést áldozta föl, hálátlanságától.

Illy nehéz átokként függött az ő sorsán a keresztre tett eskü, s az abból folyó ballépés.

S bár volna lélekcsendje, bár volna egy menedék kebelvilágban, a külvilág' túlszigora ellen!

De itt is mindent fölforgatott kedélye. Ő az istenen kivül a legjobban tudhatta, hogy Sennot azért öle-

té meg, mert a fogarasi grófot törvénytelenségre vezetni, s így Báthori Zsigmond' trónját megmenteni szándékozott. Ez, hogy közbevetőleg említsem, másként nem is történt volna, ha Alfonso a fejdelem' vallomásai által a viszonyokról értesülve, új lengületet nem ad vala az események irányának. Gyulai, mondom, érezheté hogy szörnyű tette a hálának ábrándjából folyt, a félreösmert kötelességeknek volt ballépése, s a fölzavart rend visszaállíthatásáérti törekvésben ha nem is mentségre, legalább kimélőbb birálatra talál.

Azonban a bűn a maga valódi alakjában csak a szivetlen embereknel tűnik elő. Csak ők láthatják ezen álvilégi lény' be nem burkolt képét. A mély kedélyüek kettős bűvölet alatt vannak: a megkisértetésekor, örökké valami nemesb, kiengesztelőbb vonalat fedeznek föl a bűn' arczán, a bukás után pedig, a gyöngeség' jeleit is rajta romlottság' bélyegeinek tartják.

Gyulai mihelyt magányban volt, Sennora gondolt, és e gondolat által elitélteték, zsarnokúl, igazságtalanúl. Lelkiösmérete, az álokoskodásoktól megvesztegetett bíró, soha sem akarta hinni, hogy a bástyarab azért öletett meg, mert Báthori Boldizsárt törvénytelenségre kellett izgatni, a Kristóf' háza iránti hála miatt. Hasztalanúl beszélt el Gyulai neki minden körülményt, — hasztalan világosította föl régi küzdelmeiről, — hasztalan vezette őt a fogarasi börtönbe, hol bilincsre volt verve, és Zsigmond' atyjától egyszerre nyerte a szabadságot a böcsülettel vissza, — hasztalanúl vezette a titkos tanács' termébe, a véritélethez, az eskühöz, a kereszthez, — hasztalanúl olvasta föl neki naplóját, s mondá

el éjjeli virasztásainak lázas álmait; — mert tulszigorú birája, a makacs lelkiösméret, mysticus mosollyal hallgatta a vádlott' mentségeit, s fagyos szavakkal, mellyek, megannyi gyilkok valának, válaszolá: „Jó barátom! te őrjöngsz, s azért képzeled illy költőinek, illy vadregényesnek tettedet. A dolog másként áll. Te megöletted Sennot bosszúból, úri gőgöd nem tűrheté egy póremhernek szitkait. Te kényes nagy úr vagy, és vérengző nagy úr. A te szellemed Tiberius' vagy Caligula' valamellyik kegyenczéből költözött Zsigmond' kegyenczébe. Én elhiszem, hogy Agrippinát és Nero' annyát is te gyilkoltad meg. Ah! gonosz lény vagy te, s bár mint szabadkozol elkárhoztál. Erről bizonyos lehetsz.“ — Igy itélt a magányos órákon lelkiösmérete. S ezen elfogúlt, ezen kinzó, ezen megrészegített lelkiösméretnek nem volt igaza; de hibás véleményei még is azon hatást gyakorlák, mintha csalhatatlanok lennének.

Gyulai félt e zsarnokától, s kerülé a találkozást vele, kerülé házát, s a csendet, mellyben suttogásai hallhatóvá lettek.

De Bodoni saturnáliái, mellyek közé veté magát midőn az udvari ármányok elfárasztják, csakhamar undorral tölték keblét. Hinni kezdé, hogy csupán úgy enyhűlendnek napjai, ha házába hozza a zajt, a szórakozást, s azon ezer apró gondokat, mellyek a kedélyt elmélyedéseiből kiragadva folytonosan életre és cselekvényességre izgatják. Hivé, hogy őt a családkör nyugtathatná leginkább meg.

Nőül vette tehát Füzy Arát azon szép, de vagyontalan lányt, kivel a vitézi játékok alatt egy perczig találkozánk.

Házassága szerencsétlen volt. Ő közönyt érzett neje iránt; neje az első szerelem' szenvedélyével imádta Jósikát, azon csekély sorsból fölemelkedő ifjút, kit gőgös családja megvetett.

E roszúl választott viszony, egy csendes, zaj és pletyka nélküli különszakadáson végződék.

Gyulainé férjének kalataszegi jószágába költözött.

Gyulai Fehérvártt maradott. — Abafája, sötét erdőivel, a szőke Marossal, tündéri tájékaival, a magánnyal, a tanulmányokkal, a csendélettel, nem volt többé neki való.

Fehérvártt kelle szünetlenül tartózkodnia, hogy keresse a befolyást, hogy rettegjen a cselektől, hogy a föltolakodni merészlő ambitiokat visszanyomja, hogy mentse magát, midőn vádoltatnék, s hogy lesse Zsigmond fejdelem' arczán a kegy' hévfokát, és álmodozzék e kegy' iszonyú ecclypsiseiről, — a megvettetésről, az üldöztetésről és nyomorról.

Ennyi változást hozott egy bűn magával.

Ezek valának Gyulai' élményei. —

September' 29-kének reggele tiszta, csendes volt, de azon él nélküli sugárokkal, mellyeknek bágyadt fénye a hegyek' csucsára sem vet csillogó arany-szi-

nezetet és csak annyi meleget hint a földre. hogy a még mindég zöld rétekről vékony tajtékfehér párafátyolok emelkedhessenek föl, s a harmat a fák' gyérült lombjairól kövér csöppekben hullhasson alá. —

Tiefenbach grófné a szokottnál korábban öltözködött föl; mert a fejdelem' látogatásaiból már némi gyakorlottságot szerzett magának arról: hogy mikorra várhatja őt?, s a mai nap illyennek látszék.

A grófné, minél inkább bonyolodtak a viszonyok, mellyekben szerepet játszott, s mellyeknek bősz perczei csaknem őrjöngésig ragadták, annál kevesebbé kezdett bízni a véletlenben, s annál gondosabban igyekezék minden lehetségekre elkészíteni kedélyét, hogy semmi történet által azon álláspontokból, miket czéljára választott, ki ne sodortassék.

Olly szenvedélyes lénynél, mint ő, kinek csak sáppadt arczán, szabályos vonalain, komoly homlokán, parancsoló tekintetén, s kimért, bár nem kellem nélküli modorában mutatkozék egy csalóka nyugalom; de sötét kék szemei gyakran égtek az indulat' lángjaival, és lelke örökké dult, kedélye, hite, világnézete fölforgatott volt: illy lénynél, mondom, noha lehetséges, de végetlenül kinzó vala a szerep, és ámítás.

Ő azonban naponként mind inkább alávetē magát sorsának, mintha egy nagy missiót kellene teljesíteni, melly nélkül életére szükség, szenvedéseire magyarázat nincs. —

Már tiz órakor kertjében volt, és a Maros' partján egy kis nyári mulatóból, — mellynek üvegajtaja, és földig érő két albakja nyilt kilátást tárt Fehérvár felé — a fő-

város? félig látszó, félig köddel takart körvonalaira vezette tekintetét, s mint gyanítható, sötét, igen sötét gondolatait.

Szemei a Szent-Györgykapun és a vársánczokon nyugvának.

— Kinhelyedet alig lelhetem meg, kedves halottam!, sohajtá. Ah! a meggyilkoltért nem tartaték requiem, s a nyomorúlt emberek ajkairól gúny lett volna az ima. De bizzál halottam a gondviselésben; mert egy nagy engesztelő áldozat készül lelked' nyugalmáért lelkem' kárhozatából!! —

Mig e sivar tervvel foglalkozott a grófné, észre sem vételve egy utikocsi közeledék kastélyához. Midőn az már a révtől nem volt mesze, és a hajósok a kompot akarák áthozására megindítni; a támadt lárma és mozgás figyelmezteté a házasszonyt, s ő a nyári mulató' küszöbére lépvén, kezét szeme elébe tartá, hogy a napsugárai tekintetét ne gátolják. A cselédek bérruháiról megösmeré érkező vendégét. Visszavonult kis termébe. Egy fakerevetre dölt, s tenyerével eltakará arczát. E helyzet néhány perczig tartott. S midőn fölemelkedék és még a kertbe jövetelkor magával hozott mű-kőrejéhez ült, hogy vendége által véletlenül meglepettnek láttassék; vászonfehér arcza, mellyből a vér elköltözött, hullámzó keble, sebes lélekzése, összeszorított ajkai, és azon nyugtalan gyorsaság, mellyel rámáján az aranyfonalokat rendezé, eléggé elárulák, hogy szivében óriás csata folyt le, s annak utóküzdelmei még nem végződtek el. —

Szerencséjére, maradt elég ideje, érzéseit fékezni és átalakítani, mert mig a közelgő lépések vendége' megérkezését hirül adák, már csaknem egy óranegyed tölt el.

E vendég Gyulai volt.

A Maros partján sétáltak a fejdelem' szerelmese és a fejdelem' kegyencze; az nyugodt, hideg arcczal; ez sülyedt kedéllyel.

— S ön Abafájára költözik? kérdé a grófné azon párbeszédet folytatva, mellynek kezdetét közleni feleslegesnek hivők.

— Oda indulok még ma, válaszolá Gyulai röviden de egy figyelő és fájdalmas tekintetet vetve a szép nőre, ki mint hivé de mondani többé nem merte, három alakban jelent már meg neki. Krakkóban a királyi temetésnél, mint palotahölgy, — a százsebesi téren, mint egy ösmeretlen és havasalföldi származásunak állitott lány, — a Komjáti kastélyban pedig, mint prágai gazdag s innepelt özvegy.

— S meddig fog remeteségében mulatni?, tudakolta viszont azon mysticus lény, kit Gyulai, bármenynyire ótalmazta keblét e nő' varázsától, az örök némaságra kárhoztatott, de végetlen erélyű szenvedély' lángjaival imádott.

— Sokáig, grófné, talán évekig, talán halálomig.

A halál' emlitésére megrendült Tiefenbachné. S Gyulai e változást félreértette; mert olly érzés' jelének hivé, mellyért, hogy térdre nem borúlt, s hogy vallomásra nem nyiltak ajkai, a Kristóf vajda iránti hála' legnagyobb, legkeserűbb ádójának tekinté.

Hosszu percz telt szavak nélkül. A grófné homlokán és vonalain olly sötét árnyak lebegtek, mellyeket a szerelmes férfi egy angyal' bánatjának képzelt, a Teréz testvérnél levő Emlékezések pedig egy elesett lény' káröröméének bélyegeznek.

— De mi vehette önt, — kérdé végtére a háziasszony nyugodt, tiszta érczű hangon, mellyben Gyulai akaraterélyt keresett, mert a szép arczon részvétet, s olly kifejezést látott, melly a küzdés' fájdalmain át emelkedett e resignatio' hideg közönyéig — mi vehette önt e csodálatos szándékra? — Mi bírta rá, folytatá a nő jól palástolt gúnnyal, hogy fejdelmünk' kegyét, mellyel eláraszlva volt, ne akarja többé a haza' boldogitására gyümölcsöztetni? Miért unta meg az udvart, mellynek légköre annyira tetszett, s melly minden vágyait olly gyorsan érlelte teljesüléssé?

— Hogy mi bírt mostani szándékomra? engedje a grófné elhallgatnom. Mert vannak érzéseink, mellyekről inkább szeretjük, ha fölirás nélkül hamvadnak, mint ha tudja a világ, hogy nevök volt.

Tiefenbachné bátoritó tekintetet vetett a magával küzdő Gyulaira; mert szerette volna lábainál térdelve látni azt, kit . . . . . de ne előzzük meg a történendőket.

E sovárgása azonban nem teljesült. Gyulai ama szenvedélyben, mellyet kötelességérzetnek hitt, erőt nyert a másik ellen A Báthori Kristóf háza iránti ábrándos ragaszkodás háttérbe nyomta a szerelem' nyilatkozatait. Ő nem akart a fejdelem' vetélytársáúl lépni föl, bár a tegnapelőtti jelenetek után is reméllé még, hogy határozattabb hajlama a grófnénak iránta van. — Régebben hittem, folytatá csüggedt hangon, hogy ő fenségének jelenlétemmel tehetek szolgálatot, most hiszem, hogy távozásom által. Régebben megvalék győződve, miként a fejdelem' rokonszeuvét úgy koczkáztathatom, ha körüle nem állván, rést nyitok ellenségeimnek; most látom, hogy legnagyobb ellenségem a közellét hozzá. Óh! miért mondjak több okat, midőn csak az is, hogy a határtalan szerencsét, ... nagysádat láthatni, hoszasan, tán örökre nélkülözni fogom, már elég bizonysága annak, miként fontos körülmények kényszeritenek Fehérvártól magányomba vonulni.

— S tapasztalásait, mellyek talán igen korán ragadták csüggedésre, ma gyüjtötte-e ön, vagy tegnap, ... egy csalódásból-e, vagy fővárosi élveinek ezer hitszegéseiből? — kérdé a grófné ingerlő mosollyal, melly azon vallomásra akart volna vezetni, hogy Gyulai kétségbeesése tegnapelőtt kezdődék és a komjáti kastélyban.

De e diadal viszont elmaradt. Gyulai említé az udvari élet' kellemetlenségeit, az ármányokat, mellyek szünetlen mozgásban vannak, és a félreértetést, mit a legtisztább hüség, s a legszentebb akarat mellett is, kikerülni nem lehet. Illy nyilatkozatok nem igen illettek

egy kegyencz' szájába, s a tétovázás és zavar, mellyel fölhozá, eléggé tanusították, mennyire érzi helyzetének sulyát, midőn a valódi ok' elhallgatásáért, azon hatáskört, mellyben munkált, kelle rosz világításba állítani.

A grófné, ki türelmetlenül várta imádójának a szerelmi vallomások általi megaláztatását, fölhangolt kedélyel, mellyet Gyulai megint részvétnek magyarázott, mondá:

— Ha olly veszélyes a fejdelmi palotában élni, mint ön festé le, akkor hosszas szolgálatjánál, még inkább bámulom rögtöni távozását. A sok ármány, melly most életunalmat okoz önnek, nem fog-e utóbb életveszélyt szülni? Vagy megszelídülnek-e ellenségei, akkor, midőn hátratételökért boszút állhatnának? Ez-e a szenvedély' természete? S ha illy kiengesztelődés történnék, nem volna-e vád kegyednek multjára, mert a legnagyobb magasztalás rájok, a fejedelem által mellőzettekre, az ön által gyülöltekre?

— Ne féltsen a grófné ellenségeim' nemeslelküségétől, válaszolá Gyulai szomorúan.

— Ugy féltenem kell rágalmaiktól. Ön Abafájára költözvén fegyvereit veti el, mellyekkel védelmezhetné magát.

— Az én életem nem foroghat veszélyben, jegyzé meg Gyulai olly hangon, melly ellenkező érzéseket árúlt el.

A grofné mosolygott; de e mosolyon a káröröm' szikrái villogtak. — Semmi több dicssugárt nem vonhat Erdély' fejedelmének halántékaira, mondá' szinlelt lel-

kesédéssel, mint önnek e tántoríthatatlan bizodalma iránta.

Gyulai' szivében a féltékenység fulánkjának szurása nyilallott meg.

— A milly tiszta kedélyü lehet ő fensége! sohajtá a szép házasszony.

Gyulai néma lőn és sötét. Őt a társalgás' e fordulata mélyen sebzé.

— Nem ritka erény e, olly magas zsámolyokra építni a trónt, hogy ahoz föl ne hathasson sem a hizelgés, sem a rágalom, sem az ármány? folytatta a grófné jól számított dicséreteit.

A kegyencznek szíve lázason kezdett dobogni, s mig a viszonzott szerelemrőli álmai oszlának, először érzett olly visszatetszést Báthori Zsigmond ellen, mellytől maga borzadott.

Az utólsó csapás intézteték rá.

— Milly boldog vagyok! mondá a grófné lelkesült arcczal, s mekkora becsben fogom tartani a perczeket, mellyekben ön homályos kételyeimet Zsigmond' jelleme iránt eloszlatta, s lehetségessé tevé, hogy aggodalmak nélkül éljek körében, midőn ön a távolban sem fél hajlamának megváltozásától!

Ez igen sok volt a néma imádónak; s mert szive vallomásra nem nyilhatott, majd megrepedt, és mert megvetni nem tudá azt, kit olly hőn szeret, minden fájdalmait átszenvedé ama sivar érzésnek, melly reménite lemondás mellett, s melly maga dúlván szét vágyainak tündérépületét, a boldogság' romjain sem panaszra, sem vádokra jogosítva nem volt.

A grófné fürkésző tekintetet szórt Gyulaira, hivén, hogy a megaláztatást, mellyet a szerelem elő nem idézhetett, eszközölni fogja a féltékenység. Lábaim előtt látandom őt, gondolá, hogy a porban fejére kiálthassam: én téged, szörny! megvetlek, s ellenséged leend a fejdelem, kinek elutasitott vetélytársa vagy.

De a roszúl jutalmazott szerelem' nemtője hű karjaival fölemelte áldozó papját. Gyulai, miólta Senno' meggyilkoltatásáért lelkiösméretének rabja és kintárgya volt, még az örömet is, melly kopár életpályáján néha megjelent, sötét s levert arcczal fogadta; most azonban a szerelem, midőn minden reményt elvesztett, vigaszalásúl mondá neki: fizess vissza legnagyobb csalódásodért a legnagyobb öntagadással, mellyre lelked még fölmagasadni tud!!. Ah! milly kedvesen hangzott a rég nem ösmért erény' sugalma! Megszelidíté a bánatot, nemes kifejezést nyomott az arczra, s Gyulai fájdalmas, de nyugodt hangon mondá: — Grófné! nekem tán örökre bucsút kell öntől vennem. Utam sürgető, visszatérésem kétséges. Kivánnám: ne értse félre szavaimat! Krakkóban, grófné!, egy szép műve van Torinonak, urunk fejedelmünk' arczképe. A jellem' fölfogása benne hűnek tartatik, s e rajz a legszebb képcsarnok' dísze volna. Midőn az öreg István király, ki unokaöccsét személyesen nem ösmerte, először tekintett Torino' vásznára, megcsóválta fejét és kedvetlenűl mondá: nekem ezen arcz nem tetszik, öcsém Gyulai!, nem tetszik. Ő alattamosságot vélt rejleni, a földön hordott tekintetben, a merengő és zárt kifejezésben. Én, ki örök hálával tartozám Kristóf vajda' házának, s még érzém

szívemben a világszeretet' melegét, mellyet Brenta' partjairól tanúlmányaim közűl vittem át az életbe, s a rideg való által sokáig nem engedék kioltatni, — én, grófné, a nagy Báthori' véleményét hosszas kórágy miatt elsőtétült kedély' nyilatkozatának tartám. De ha még is annak, ki mindenben olly mélyen látott, jóslatai telyesednének? s ha kegyed, grófné, ... de nem, nem, — inkább nehezedjék az én lelkemre egy mocsok a hálátlanságból, mint az ön szép szemeire egy köny a csalódásért. Igen, én most megvagyok győződve, hogy a fejdelem' jelleme, olly talány, mellynek kulcsát soha nem bírtam, s melly sok áldozatot sodorhat örvényei közé, mig valaki mélységének kincsét vagy szirteit megösmerhetné. Adja az isten, hogy ön a tengernek csak gyöngyeit lássa; de ha majd szélvészei fenyegetnék, imé egy gyűrű: ez talizmán a viharban; a béke idején pedig más nem — mint baráti emlék.

Gyulai övéből kivette a gyűrüt, mellyet mióta az udvarnáli befolyását félteni kezdetté, anélkül, hogy okáról számolni tudna, mindég magánál hordott. Elbeszélé István király' ajándékának véghagyomány által biztosított erejét. Vonalain az önáldozat' nemes, magasztos súgarai égtek; mert bár titkolá, tudta, hogy veszélyek kisérhetik őt Abafájára: hisz a nyugalomra ment kegyenczek' párnája tövis korona! Tekintetén a lemondó szerelem' bánata olly átszellemült, olly hódító, olly lebilincselő volt, — hogy alig lehetett meglepőbb ellentétet képzelni, mint azon ördögi bájt, melly a gyürü látásakor Tiefenbach grófné' arczán terült szét, a káröröm' és iszony' exaltatióját tükrözve vissza.

Hévvel ragadta meg a gyürűt, s mig ujjai közt tartá, néhány lépést hátrált. Ő a Maros' partjainál, a kegyencz a nyári mulató' küszöben állott.

— Ön, szóla a grófné, Zsigmond' ragaszkodásában elég talizmant lát minden veszély ellen, melly az ő jellemének árnyoldalaiból következhetnék; ön hiszi, hogy ha e rokonszenv valaha gyülöletté változnék, saját lelkierélyében viszont elég segélyforrás él, akár daczolni vele, akár annak panasz nélkül föláldoztatni. Én kétségbe nem vonom egyiket is. De engedje bebizonyitanom, hogy van még lény, ki ha Báthori Zsigmond' rokonszenvére hivatkozik, abban föltétlenül bizni, s ha csalódnék, tévedésének minden eredményeit eltürni, szintúgy kész, mint ön. — Mi e gyürüben emlék kegyed jó indulatjától, az már szivembe ment át; mi buzditás lengeségre, mert megóvna a fejdelem' boszujától, azt, mint hozzám méltatlant . . . . . ellököm.

E szavakra István király' ajándéka a Maros' hullámába repült. . . . . . .

Lovai gyorsan ragadták Gyulait a Küküllő' völgye felé. Minél inkább távozék a komjáti vártól, annál határtalanabb lön bámulata, annál kevésbbé tudta érteni a történteket. A nő, kit ő szeret, a fejedelmet szereti: ez látszék az egész' rövid foglalatjának. De mennyi idegen, mennyi különös és megrenditő, mennyi kinzó és kimagyarázhatlan melléklet vegyült e főeszméhez! Mert kénytelen volt szenvedélyének daczára is észrevenni, hogy a grófné' vonalain, kivált midőn a gyürüt kezében tartá, valami diabolicus kecs, valami sátáni varázs ült, mellyben — mint a mesés syren' legszebb

hangjaiban — a kellem közé van a vész fölolvasztva. — Rosz nemtőm volna-e ő ?, kérdé magától méla sohajjal. Birám-e ? : ekkor megborzadott. De mi köti össze e fényképet az én sötét bünömmel ? — ah! csak forrólázas álmam. Az isten nem büntethet igy. Mért mocskolná be angyalát, midőn vannak ördögök ? Mért késziteue a feszület' szent érczéből gyilkot ? — Nem tör e ellenem az udvaronczok ármánya ? volt-e valaha gőgösebb Kendy, mint tegnap ? Alfonso' hideg arczán titkok hevernek, majd szunnyadva, majd a perczeket lesve. Alattam ing a föld. . . Ah !, csak lenne még meg keblemben ősereje ama ragaszkodásnak, melly bünön át sodort a tettre ! Ah ! tudnám bár szeretni Zsigmondot úgy, mint kell egy hív alattvalónak !! — Ez biztosítná az ő jövendőjét, s megvédne engemet. De most . . . . elfáradtam, ... légy kikötömmé Abafája ! Nem kincsekkel terhelt hájó érkezik révedbe, duzzadt vitorlákkal, megkoszorúzott árbóczokkal ; hanem egy gálya, mellyet bágyadtan vonnak a szenvedésre itélt rabok. Ah ! e rabok életóráim !! . . Bocsáss meg István király' árnya, hogy ajándékoddal könnyelmüen bántam !! — De jobban történt így. Én nem akarok, mint egy kalóz gályarabokat tartani ; s pedig életóráimat épen most hasonlitám azokhoz. Milly örömmel eresztett haza a fejdelem ! úgy látszik három nap alatt maga üzött volna el. .. Ki mondaná meg: miért éltem ? . . . . .

Gyulai ezer változó érzésektől hányaték: Tiefenbach grófnénak keblében csak egy, de sivar érzés dult.

Mihelyt vendége távozott, elveté bilincseit a tettetésnek és mérsékletnek. A bástyába rohant, kinyitá titkos oltárát; a haláifő előtt térdelt. — Hála, hála!, rebegte összekulcsolt kézzel. Mi őt megmenthette volna, átadta nekem. Minő őrjöngö kéj!! — Vak szerelme védangyalommá lön. Kezembe volt a gyűrű, de rubinainak gyilkoló fénye égette ujjaimat. A Marosba dobtam. Halottam meg leendesz boszulva! Van még is gondviselés!!

— Senno grófné, ha nagysád a gondviselésről világos képzetet akar szerezni, méltóztassék nem gondolni azon tekenyős-békára, mellyet a sas a levegőbe fölemelt, de körmei közt sokáig nem tarthatván egy bölcs' kopasz fejére hullatott s így minden czél nélkül semmivé tett olly agyvelőt, mellyből még sok okos terv és sok szép eszme áradhatott volna a világra. Én csak ott látok gondviselést, hol véletlen nincs, s hol az erők' szabályos küzdéséből kiszámitható eredmények folynak.

— Szent ég!, kiáltá Tiefenbachné a Senno név hangjára, s fölugrott térdelőjéről, anélkül, hogy a bámulat miatt szavakat lelni, vagy a tudományos figyelmeztetésnek értelmét fölfogni ereje lett volna. Csak annyit látott, hogy Gergely diák bámész arcza néz rá, és titkai el vannak árulva. Csak annyit tudott, hogy lélekéberségre van szüksége, és feje szédelg. Csak azt érzé, hogy egy nagy elszánás segithet még rajta, és térdei reszketnek.

— A bölcseség iránti hevemben, mengetőzék Gergely, feledém alázatosan köszönni és bocsánatot kér-

ni udvarlásomnak különös módjáért és helyéért. Ezzel mély bókkal akart kezet csókolni.

— Miként jött ide? kérdé a grófné még mindég le nem győzütt ámulattal.

Gergely az ajtóra mutatott, mellyet mint látszik maga a grófné feledett volt szokatlan felindulása miatt nyitva.

— S legényeim?

— Azok figyelmét kikerültem. S ezt czélomra nézve nagy előnynek tekintem.

— S mit akar ön?

— Hideg vért a grófnénál és figyelmet.

— Az ön' mostani föllépése, ha nem tévedek, kevesebb hideg vérre volt számitva, mint a mennyit nálam találni fog.

Gergely mosolygva kérdé: nyilatkozhatom tehát egy komoly ügyben?

— Tetszése szerint, válaszolta Tiefenbachné, . . . de méltóztassék más szobába követni.

Ezzel elfogadó-teremébe akarta csodálatos vendégét vezetni; de ez visszatartoztatván őt, jelentékeny hangon mondá — itt, grófné, hol méltóságod' szándékának annyi tanuja van, itt, hol e koponya, mellyet ön imád, mindig figyelmeztetendi: a czélt csekélységekért föl nem áldozni, csak itt szólhatok én. Más helyt hallgatni fogok és hallgatásom semmivé teendi méltóságod' reményeit.

E megjegyzésben némi biztatás hangzék. A grófné távozást nem sürgetett. Gergely nyugodt hangon folytatá: Van egy szövetség, melly Erdélyt a magyar koro-

na alá óhajtaná visszavinni, de ezt csak Báthori Boldizsárnak a fejdelemmeli kibékülése és a prágai udvar' érdekeibe vonása által reméllí sikerrel eszközölhetni. E szövetség' feje Alfonso, ki ő fenségének gyontatója s a fogarasi grófnak barátja lévén, tudta, hogy a fejdelem kiváló hajlammal viseltetik Gyulai iránt, tudta, hogy Gyulai a fogarasi grófot megöletni akarta és a fogarasi gróf titokban e titok felől értesiteték. Iily adatokból könnyen átláthatta, miként a kibékülés csak a kegyencz' megbukásával történhetik, ki különben is aggodó politikája miatt a török udvar elleni pártütésre megegyezését soha adni nem fogná. De hogyan lehessen a fejdelem' hajlomát Gyulaitól elvonni? ez vala a kérdés. — Más, és még sokkai erősebb hajlam által: igy okoskodék az én jó barátom pater Alfonso. Egy nőt keresett tehát, kinek csodaszépsége bájoljon mig jelleme a könnyű hóditás' reményétől visszadöbbentsen, s kit ennél fogva nem a kéjvágy' hamar unatkozó ingerével, de a sziv' mélyebb, emésztőbbb és czéljáért minden áldozatra kész' lángjával lehessen szeretni. Illy nőre talált végre, azonban benne feltétlen eszközre nem; mert e nő férjét veszté el Gyulai által, s férjét akarta megboszulni az Alfonsovali szövetség' utján. Néki halál s nem csak elmozditás kellett. Az én jó barátom, bár mint retteg a vértől, megigérte, hogy a fogarasi gróf a kibékülés' feltételéül Gyulai' fejét fogja kérni, és a szép nő megigérte, hogy a fejdelem e főt átadandja. — Szóljon a grófné: őszintén és igazán beszéltem-e mind ezt el?

Tiefenbachné a diák' nem csekély boszankodására lélekbátorságat már egészen visszanyerte s hideg, hatá-

rozott hangon válaszolá: — ön akár mint kém, akár mint bűntársunk, elég tisztan néz viszonyainkba. Előadása hű volt: de mit akar általa elérni?

Gergely mosolygva hajtá meg magát a nyert szép czímekre és kedélyes modorral folytatta: —gyönyörüek, sőt mondhatnám lélekemelők Alfonso' elvbarátainak nézetei, s én szivemből fájlalom, hogy egy más társulatnak, mellynek bizadalmával szintén dicsekedhetem, hasonlólag magos, hasonlólag felséges eszméi nem szövetkezhetnek azokkal. Illy kedvetlen meghasonlásban vigasztalásomúl csak az szolgál, hogy legalább méltoságoddal nem kell okvetlenül ellenkezésbe jönnünk. Ah! engedje a grófné reménlleni, hogy fennebbi szavaimmal alkalmat nyitottam egy bizadalmas kialkuvásra.

Tiefenbachné tudakolólag függeszté tekintetét Gergelyre s ez derült arcczal szóla. — ön Gyulai' életére tör, ki a padisa' hive, s ennyiben az én társaságomnak szintolly kedveltje, mint az Alfonso' szövetségének szemében szálka. De Gyulai a rend' tulszigoru barátja s nincs semmi érzéke ama merészebb szabályok iránt, mellyek Istambul' hatalmának valódi alapjai. A jó békeért tehát mi is föláldozhatnók őt. A grófné kielégitheti boszuvágyát a fogarasi gróf' segéde nélkül. Mi nem akarjuk Fehérvárt látni Boldizsárt, mert előre látjuk kibékülése' eredményeit. Haljon meg Gyulai; de maradjon Báthori Zsigmond továbbra is feszültségben Báthori Boldizsárral: ez kivánságunk, ez alkunk' feltétele.

— Hogy kivánságát egészen felfoghassam kérdenem kell: melly uton hiszi ön a fogarasi gróf' segéde nélkül boszumat elérhetőnek?

— A fejdelem' féltékenysége által. Vagy nincs-e az már eléggé kifejlődve? Nem követtem-e el mindent gyarapitására, de anélkül, hogy a grófné' jellemére árny essék? Nem nyilatkozott-e tegnap előtt eréllyel e szenvedély? s bár nagyságodnak — bocsásson meg őszinte szavaimért — tulszigoru nézetei sokban gátolták törekvéseimet, mert az olly szerelem, melly a földre lépni nem akar, nehezen tud hegyeket mozditani; még is nem vált-e ma a fejdelem örömmel el megszokott kegyenczétól, s nem vala-e e távozás legalább fél számüzetés? És ha Gyulainak itt töltött idejét, ha kedvetlen fogadtatását, mellyet észrevenni szerencsés valék, commentálni kezdenők épen azon perczekben, midőn ő fensége' sötét jellemének árnyai homlokán és kedélyén mutatkoznak, — tudna-e nagysád kétkedni az iránt, hogy czéljának kivitelére nincs szükség a fogarasi gróf' ellenszenvében keresni támaszkodási pontot? — Engedje e részben a sikerről kezeskednem.

Gergely' nyilatkozata mind az erkölcsi sülyedésre, mellybe Tiefenbachné az ő cselszövényei által sodortatnék, mind arra, hogy milly veszélyes ellenségévé válhatik ezen mostanig figyelemre sem méltatott ember, vetett egy, noha gyors villámsugárt. De a grofné' sápadt, hideg arczán legkisebb jel sem árulta el akár az egyik akár a másik lehetség iránti aggadalmat. — Még, hogy tájékozhassam magamat, szóla nyugodtan, kérdenem kell öntől: miként gátolhatom meg ő fenségének Báthori Boldizsárrali kibékülését?

— Semmit sem téve e jellemökkel egybe nem hangzó barátság' előmozditására. A többit méltóztassék rám bizni.

— És Alfonso' sürgetésére mivel válaszoljak?

— Szinléssel, mondá szárazon Gergely.

— Eskümmel, melly az ő érdekeikhez köt, mi történjék?

— Az ég' szintolly szükséges adománya, grófné, a feledés, mint az emlékezet: jegyzé meg a diák mosolygva.

— S ha én feledni nem akarnék, szavammal játszani nem tudnék, mire határozná ön el magát?

— Bocsánatot kérnék nagysádtól mai alkalmatlanságomért és távoznám.

— Hogy a fejdelemnek fölfedezze Alfonsovali viszonyaimat, s az ő roppant csalódását szivem iránt?

Gergely nem válaszolt. A grófné megvonta a csengetyűt azon hideg közönnyel, mellyel napi foglalkozásait szokta teljesiteni.

— Mit jelent ez?, kiáltá a diák dühvel, s törét, melly övében elfedve volt, kiragadva.

Tiefenbachné meg nem mozdult. Arczán semmi változás. Szeme, midőn megvillant a tőr, ajkai midőn ellensége támadó helyzetet vett, épen azon tudakoló, épen azon félig helyeslő kifejezésben maradtak, mellyel a tervet végig' hallgatá, s nyugalma annyira nem látszék az éltét fenyegető veszély által háboritva, hogy maga a diák is már lehetetlennek hivé, miként e csengetés küzdésre lenne jelszó, s ajánlatainak visszavetésére vonatkoznék. Egy pillanatig határozatlan állott, s a jövő percz-

ben késő volt minden eltökéllése. Mert a grófné' cselédei, kik nagy pontosságra voltak szoktatva, már közelitének. A nyilt ajtón át látta őket Gergely a szomszéd szobába lépni.

— Ezen urat fogjátok el, mondá a grófné a körüle állóknak.

Gergely egy ugrással Barbara' szobájában volt, s magára zárta az ajtót.

A legények betörni kezdették azt.

Tiefenbachné egy ötlet által megkapatva, komornyikjától, — ki látván a többiek' hasztalan fáradtságát, feszitővasak után akart indulni, — kérdé: mindig az előszobában voltatok-e ma?

— Ki nem mozdultunk onnan, nagyságos asszony.

— És ezen idegen sem ment keresztül az előszobán?

— Nem, nagyságos asszony.

— Barbara hazaérkezett-e?

— Mióta nagysád korán reggel az öreg harangozóhoz küldé orvossággal, be nem lépett az udvarba.

— Ugy hagyjátok félbe az ajtóbetörést, parancsolá a grófné szembetünő aggodalommal, és te nyargalj a révbe, s mond meg a hajósnak, hogy egy lelket se merjen keresztülvinni. S te meg, szóla a másik legényhez, tüstént fogasd be lovaimat. Egy percz alatt készen álljon kocsim indulásra.

A grófné ezzel nappali termébe távozék, bezárva háló szobájának ajtóját.

— Ah! sohajtá mihelyt magára lön, Barbara szobajára nem valék elég figyelemmel. Ott kevesebb gond-

dal kerestettem a titkos kijárást mint a magamében, s pedig kell egynek lenni; különben miként történhetett volna a csengetés, midőn a fejdelem Gyulait nálam lephette volna meg. Ah! bizonyosan Gergely adott akkor jelt. Veszve vagyok, ha előbb nem érkezem Fehérvárra' mint ő. De legalább két órával van előnyöm fölötte; mert csak Portusnál mehet át a Maroson. Mily későn fognak! Már öt percz eltelt. Szent ég! kiáltá uj félelmek által ostromoltatva, ha a fejdelem' szivét egészen nem bírhatom, ha feje nem szédül el a szerelem' kéjei közt . . . . istenem, istenem, mindenképen veszve vagyok!¡ Oh Senno! — Éreznek-e a halottak' szellemei?

A kocsi készen állott már s Tiefenbach grófnő midőn szélgyorsan hajtatott Fehérvár felé belátta: hogy a férj' meggyilkoltatását már csak a nő' gyalázata boszulhatja meg.

XVI.

Erdély' fővárosa naponként meglepő hirekre ébredett föl. Az ujdonságoknak nem volt határa.

September' 28-án a fejdelem' kedvelt titkárja véletlenül eltünt, s csak hetek mulva szállongott felőle azon hir, hogy Tömösvárt törökké lett. Helyét egy fiatal szerzetes foglalta el.

September' 30-án nagy fénnyel érkezett meg a fogarasi gróf. Zsigmond a város' határáig ment elébe, s a tömeg' tapsa közt megölelé rég nem látott kedves rokonát. Semmi sem hiányzott volna az aranyidőből, ha

October' 5-én hire nem jön Gyulai Pál' meggyilkoltatásának. Ez némi aggodalmat szült a tömeg' kedédélyében, melly azonban egészen lecsendesült azon nyil-

vánossá vált állományi titok által, hogy Gyulai halálát tervezte volt Báthori Boldizsár grófnak s igy sorsát megérdemelte. — Végre

October' 6-án egy rendkivüli szépségü idegen grófné költözött Fehérvárra s annyi fényt és bókolatot idézett elő megjelenése által, — annyi közmulatság tartaték kedvéért vagy földeritésére, mert néha szomorunak is látszott, — s ezen innepélyekben annnyi alkalmat lelt a nép szorakozásra, hogy alig vevé észre, miként a főurak egymást tüzesebben kezdék buktatni, mint régen, a prágai követek nem olly ritkán jöttek Fehérvárra, mint régen, a török csauzok kevésbé alázatos hangon beszéltek, mint régen, és sokkal több adót kelle Istambulba küldeni mint régen.

XVII.

Sennoné azzal fejezé be boszuját, hogy Gyulainál a kivégeztetés előtti perczekben álruhában megjelent, közleni vele szenvedéseit s fejére mondani átkát. Ezen örjöngésig borzasztó tette után, néhány mámorban átélt hét és a bünbánatra ébredés következék. Sötét szeszélyei mindig komorabbá tették a fejdelmet, ki hozzá határtalan szenvedéllyel ragaszkodék. — Ha a maitresse a megunt fény közt imádkozék és böjtölt; Zsigmond is az előtte terhessé vált uralkodási gondok közt szintén imádkozék és böjtölt. Ha Sennoné tört szivvel kolostorba vágyott; Zsigmond egy korán elfásult, korán megzsibbadt kedélyü ifju' minden blasirozottságával vagy püspöki gyürüt vagy bibornoki süveget keresett az erdélyi feje-

delemségért. Végre Sennoné annyira gyülölni kezdett minden élvet, hogy Zsigmonddal sem akart találkozni s Alfonsó' megegyezésével, kit e hangulat boszantott és czéljaiban gátolt, odahagyá Erdélyt; de a fejdelem már maitressét is tulhaladta az élviszonyban s e lélekbetegsége Sennoné' távolléte után sem csökkert. Politicai viszonyoknál fogva házasságra lépett ugyan Christierna herczegnővel; de menyegzői örömeiről kronikáinkban a legkülönösebb tudósitások vannak feljegyezve. Illyésházy igy ir: BáthoriZsigmondot menyegzőjekor megbűvőlték volt, hogy nem lakhatott feleségével együtt, ... mert az ördög az emberi nemzetségnek és minden jónak ellensége megvarázsolá ördögséggel, hogy feleségével sem nem lehetett sem nem maradhatott. — Simegi szerint pedig: szeretni kezdé nejét, midőn tőle eltávozott, midőn pedig viszont látta, utálattal fordult el tőle s ájulásba esett. —

Mielőtt a közelebbrőli találkozás' reményével most bucsut vehetnék olvasóimtól, néhány felvilágositással tartozom olly kérdésekre, mellyek regényem' személyeire vonatkoznak.

Hogyan lett Szeremy Eleonora egy müvész' özvegye helyett egy gróf' özvegyévé, — mert a Komjáti várban magát Tiefenbachnénak neveztetė, — s miként találkozott Alfonsóval, hogy vele politikai cselszövényekre szö-

vetkezzék a boszuért? — E kérdésekre röviden felelhetek.

Az Alfonsovali viszony Gergely diák' mive volt. Ő, mint tudják olvasóim, Eleonorát már akkor, midőn Genga' lakából hír nélkül távozott börtönbe zárt férjéért esdekleni, a Szent-Györgykapunál figyelme alá vette, és nem szünt meg szem előtt tartani. Markházytól, öszszeköttetéseinél fogva, könnyen megtudhatá a szerencsétlen nő' családi viszonyait, s nem késett mindenről értesiteni Alfonsot. Gergely' kétszinű jelleme, melly most Prágával majd Istambullal kaczérkodott, megmagyarázhatóvá teszi e lépését.

Alfonso a diák' figyelmeztetése után tüstént Genga' lakába sietett s ott Eleonorát betegen és a boszu' örjöngésével találta. Guzmán épen orvosért ment volt, míg Barbara lelkívigasztalót keresett. Mindkettő egyesült Alfonso' személyében, ki, mint régen a szerzetesek közül sokan, a gyógytudományhoz is értett. Eleonora kigyógyulva férje' meggyilkoltatása miatt támadt forrólázából, hat hét alatt már Prágába indult. A nő egyéb vallomásai közt a férjéről mondattak sem kerülték ki Alfonso' figyelmét. Emlékezhetnek olvasóim, hogy Senno Gengának téjtestvére volt s magas családból származott gyermeknek tartaték, kit szülei a nyomor' karjaiba dobtak, mert világra jöttét vagy szégyellék vagy átkozák. Eleonora e mysticus történetből csak annyit tudott a mennyit a Gengaháznép, t. i. a gyermek' felfogadtatásának évét, napját, körülményeit, a pénzösszeget, mellyet dajkálásba vételéért fizettek, s azon apró jeleket, melylyek illy kitételekkor ritkán maradnak el, és Cyrus óta

ezer csodálatos kifejlődésekre adtak s adandnak még alkalmat az életben és drámában. Alfonso azon részletes modornál fogva, mellyel leveleit irá, ezekről is nagy pontossággal értesitette az öreg prágai tanácsost Ez ösmerte egyik távol ro konának törtenetét. Én néhány szóval elmondom azt. — Tiefenbach Hugo, friauli gazdag gróf, mint a jesusrend' legáhitatosabb szolgája mult ki 1589-ben. De ő csak utólsó éveiben volt a kegyesség' és hit' példányképe. Férfi korát minden végletei mocskolták be egy istenével, kedélyével és elveivel meghasonlott egyéniségnek. Egyházi hivatásra nevelteték; de a zajt szintugy kedvelvén, mint az áhitatot, a johanniták' vitézi rendébe lépett s a többi secták között főként a morvai testvérek' üldözésében tüntette ki magát. Azonban valami szegény sorsu, de szép lányba szeretvén, meggyülölte azon rendet mellyből kilépni nem engedteték, s daczból nem Luther' tanjára tért át, mi kevésbé lett volna fölötlő, hanem egyenesen morvai testvérré vált. Később, hogy a lányt, kit nőül vett — bár minden ok nélkül — félteni kezdette, nem tartá elég tulságosnak sectaját. Előbb tehát gyermekét ragadta el hitvesétől, az után ezt is elüzvén magatól, adámitává lön, a nők' közössége mellett buzgolkodott és többnyire barlangokban élt, azon természeti állapotot tartván egyedűl czélirányosnak, melly a czivilizatio fölött pálczát tör. Illy végletből visszaesés következék és Hugo gróf barlangjából remetelakot, a barlang' egyik kövéből oltárt csinált. Évek mulva bünbánata apostasiájáért megmaradt ugyan, de szelidültek nyilvánulásai, s végre a remetelakot kolostorral cserélte föl. Ekkor kitet

gyermeke eszébe jutott; de annak nyomára már többé nem akadhatott Halála előtt néhány nappal élettörténetét elbeszélé rokonának, a tanácsosnak, s egy kevés összeget tett le ennek kezébe, gyermeke' számára, ha az valaha megtaláltatnék. — Hugó élményei itt végződnek. — Alfonso' levele Tiefenbachot a kitett gyermek' nyomára vezette, s minthogy Eleonorának, kit a prágai udvar' érdekében Fehérvárra kellett küldeni, pénzen kivül névre is szüksége volt, az öreg gróf, a czélért, mellyet elősegéleni akar, leküzdé családi előitéleteit, s fölfedezte az özvegynek férje' születését, mindenben hiven tartva magát a valóhoz a véghagyományi összegen kivül, mellyet sokkal nagyobbnak vallott be. —

Kérdhetnák még olvasóim: ki volt Terez testvér, a csikszéki havasi zárda' kedves lakója?, kérdhetnék, mert alakja régösmertnek látszott és minden szava viszszaemlékezéseket ébresztett föl.

Teréz a hit' szeretet' és lemondás nemtője volt; midőn angyalszárnyait a föld' pora bemocskolta, nevezék őt az emberek Czeczilnek, az énekesnőnek; — midőn Boldizsár gróf' megölettetésekor zárdafátyolt tüzött homlokára és Terez testvérnek keresztelteték, már akkor a szent fájdalom által kitisztultabb szivet nem ajándékozhatott volna senki az égnek.

(V é g e.)

NAGY IGNÁC MUNKÁI!

MAGYAR TITKOK.

Teljesen megjelent 12 füzetben.
24 képpel, finom papiroson 8 fr.

TORZKÉPEK.

4 kötet. Allegoriai díszes boritékban 5 fr. 20 kr.

HAJDAN és MOST.

Két kötet.
Allegoriai díszes boritékban 2 fr. 40 kr.

MENNY és POKOL.

Első, második és harmadik füzet.
Allegoriai boritékban s cimlappal 1 fr. 48 kr.

A Franczia forradalom TÖRTÉNETE,

forditotta **Gaal**. Két kötet, 8rét. Csinos boritékban 3 fr. 30 kr.

Az Angol forradalom' TÖRTÉNETE.

Dahlmannt, forditotta **Bajza**. — 8rét, Csinos boritékban 2 fr. 15 kr.